

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

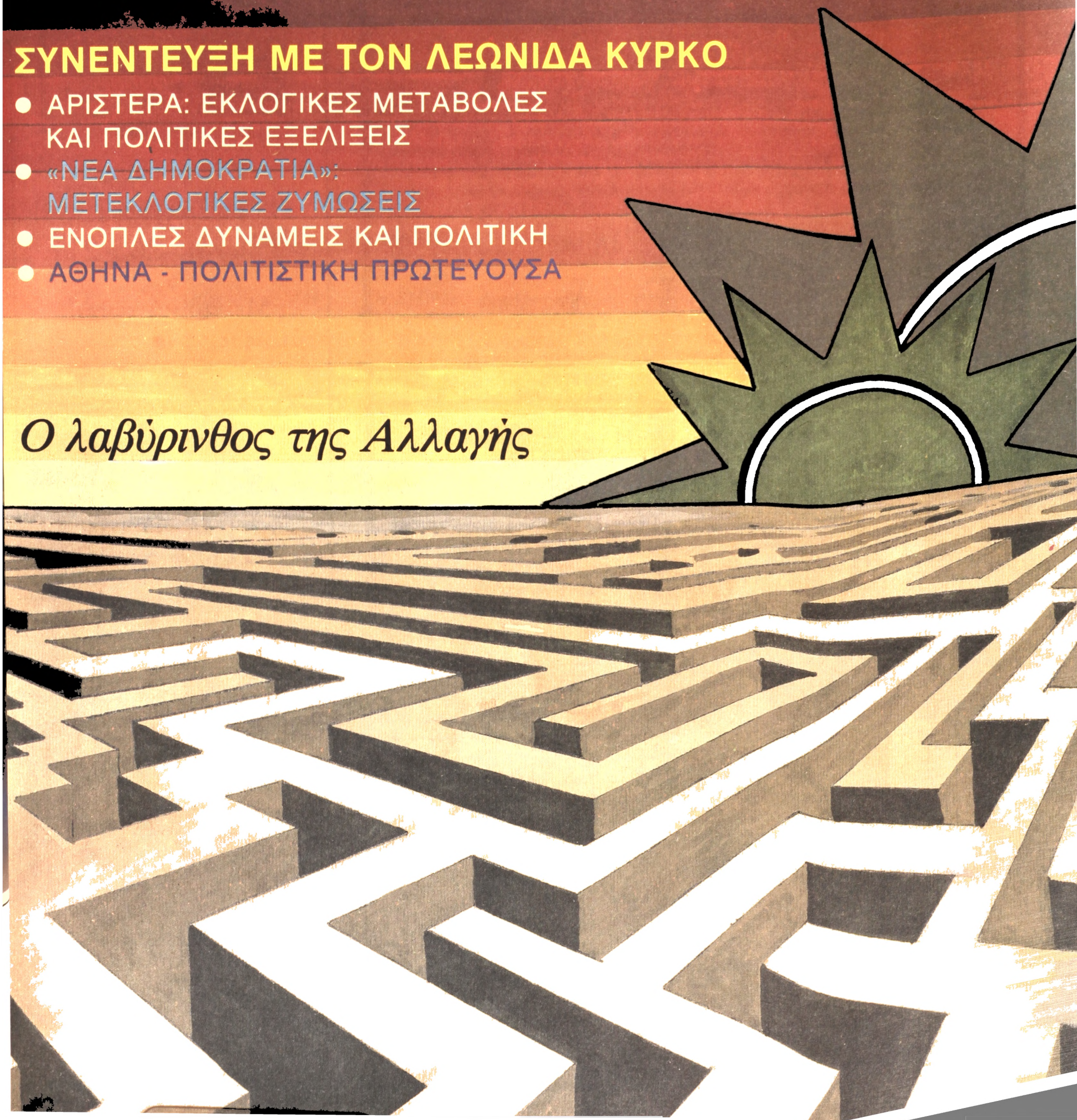
Περίοδος Β', τεύχος 293, Παρασκευή 21 Ιουνίου 1985

Δρχ. 70

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΛΕΩΝΙΔΑ ΚΥΡΚΟ

- ΑΡΙΣΤΕΡΑ: ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ
- «ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»: ΜΕΤΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΖΥΜΩΣΕΙΣ
- ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
- ΑΘΗΝΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Ο λαβύρινθος της Αλλαγής

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΜΕ ΤΗ ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Επιλεγμένα βιβλία για παιδιά και νέους

1. Έλλη Αλεξίου	ΡΩΤΩ ΚΑΙ ΜΑΘΑΙΝΩ
2. Ζωρζ Σαντ	ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΑΓΑΘΟΥΛΗ
3. Φώντας Λάδης	ΑΛΚΗΣ Ο ΨΕΥΤΗΣ
4. Τζων Στάινμπεκ	ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΑΛΟΓΑΚΙ
5. Ε. Σαραντίτη-Παναγιώτου	ΙΟΛΗ ή Τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι
6. Βίκτωρ Ουγκώ	ΑΠ' ΟΣΑ ΕΧΩ ΔΕΙ
7. Όσκαρ Ουάιλντ	Ο ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΣ ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ
8-10. Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη	Ο ΜΙΚΡΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ (3 τόμοι)
11. Μάνος Κοντολέων	Ο ΕΞ ΑΠΟ Τ' ΑΣΤΡΑ
12. Νίτσα Τζώρτζογλου	Ο ΧΡΥΣΟΣ ΔΑΡΕΙΚΟΣ
13. Χέντρικ Βαν Λουν	ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ
14. Αθηνά Παπαδάκη	ΠΑΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Ευρώπη)
15. Αθηνά Παπαδάκη	ΠΑΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Ασία)
16. Μαρία Μιχαήλ-Δέδε	ΙΝΔΙΑΝΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ
17. Όσκαρ Ουάιλντ	ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΤΕΡΒΙΛ
18. Τζακ Λόντον	ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ
19. Αλέξανδρος Δουμάς	ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΡΥΟΘΡΑΥΣΤΗ
20. Αλφόνς Ντωντέ	Ο ΤΑΡΤΑΡΕΝ ΤΗΣ ΤΑΡΑΣΚΟΝ
21. κφ. Αλμπανοπούλου	ΧΟΠΙΤΙ-ΧΟΠ
22. Τζακ Λόντον	ΠΕΙΡΑΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
23. Ράντγιαντ Κίπλινγκ	ΑΠΙΘΑΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
24. Κατ. Γλυκοφρύδη	ΜΕΛΗΣΙΠΠΟΣ
25. Νικολάι Βορόνοβ	ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΩΝ
26. Λίτσα Ψαραύτη	ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΜΟΘΗΡΙΟΥ
27. Άννα Γ. Βίνμπεργκ	ΜΙΑ ΠΕΜΠΤΗ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ
28. Νικολάι Βορόνοβ	ΜΑΣΑ, ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΡΙΤΣΙ
29. Νίτσα Τζώρτζογλου	ΤΟ ΤΣΙΡΚΟ ΤΗΣ ΙΡΜΑΣ
30. Ρόμπερτ Λ. Στήβενσον	ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ
31. Αλέξανδρος Δουμάς	Η ΜΑΥΡΗ ΤΟΥΛΙΠΑ
32. Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη	ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ
33. Κάρολος Ντίκενς	ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
35. Έλλη Αλεξίου	ΜΥΘΟΙ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ

ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

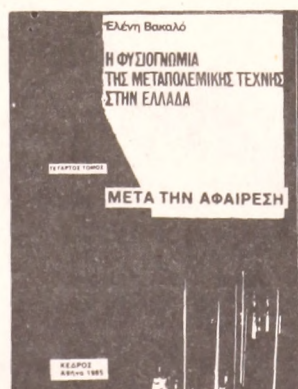
21ος τόμος
Β' εξάμηνο 1984
Τεύχη: 265-277

Με ειδικά τεύχη
Αφιερωμένα στο κιτς
τη νεοελληνική
κακογουστιά
• Πολιτική
επικαιρότητα
• Κοινωνική ζωή
• Πολιτιστικά
ζητήματα

τα βιβλία του μήνα

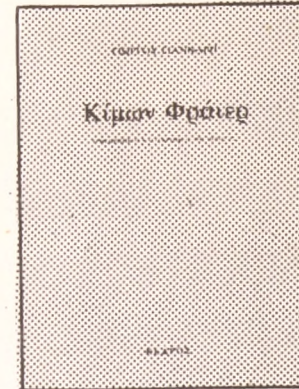
ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ
Βιολέτες για μια εποχή

ΕΛΕΝΗ ΒΑΚΑΛΟ
Μετά την Αφαίρεση

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Παράσταση για έναν
μυθιστόρημα

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ
Κίμων Φράιερ
Ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ. 36.15.783
Ζαλόγγου 6 - Τηλ. 36.02.007 - 36.17.826

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΠΟΡΤΕΡ

Ο Χριστιανός μπροστά στην κάλη —	8
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
ΚΕ: Τα όπλα παρά πόδας —	10
Γ. ΦΛΩΡΟΣ	
Συνέντευξη με τον Λεων. Κύρκο. —	12
ΑΚΗΣ ΚΟΣΩΝΑΣ	
ΚΩΡΙΣ τον Κ. Καραμανλή και ΜΕ τον	
Κ. Μητσοτάκη —	17
ΒΑΣ. ΚΡΙΚΗΣ	
Γο κίνημα του Ναυτικού της Ν.Δ. —	20
Γ. Α. ΓΕΩΡΓΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Η ακαδημαϊκή εκπαίδευση στις Α.Σ.Σ.	22
Γ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ	
Γι μέλλον έχει η «Αυριανή»; —	23
Γ. ΚΩΤΣΑΝΗΣ	
Ένα παιχνίδι με αριθμούς ή τα παιχνίδια	
της εξουσίας; —	26
ΧΡ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ	
Η στάσιμη Αριστερά (1961-1985) —	28
Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα.	
Συνέντευξη με τη Μελίνα Μερκούρη —	44
ΧΡ. ΛΑΖΟΣ	
Μία σύντομη αποτίμηση —	46
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ	
Η Αθήνα «πόλη των τρελλών» —	48
ΛΗΔΑ ΜΟΣΧΟΥ	
Γα Ελγίνεια και τα γηγενή —	52
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ	
Ίσως έτσι, ίσως κι αλλιώς —	54

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΠΤΑΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ

Πόσο «νίκησε η Δημοκρατία»; —	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ —	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ —	5
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Ν.Σ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ	
Τοιο πάει που —	24
ΧΡ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	
Συμβουλές για το καλοκαίρι —	24
ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ —	37
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	
ΣΤ. ΛΥΓΕΡΟΣ	
Αθήνα-Λευκωσία: Ώρα για αποφάσεις	38
Α.Φ.	
Όταν σε παϊνεύει ο εχθρός σου... —	38
ΒΛΩΡΕΣΚΑ ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ	
Συνδοριακές διενέξεις —	40
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ —	42
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ —	49
ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ	
Ι. ΠΑΛΥΒΟΣ	
Γο μυθιστόρημα του κομπιούτερ —	50
ΔΗΜ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ	
Σπουδαστικά συγγράμματα —	51
ΔΙΑΛΟΓΟΣ —	56

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: ΤΩΡΑ ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ;

Η ΘΕΣΗ που διατύπωσε για την Αριστερά ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου στην πρώτη συνεδρίαση της Κ.Ο. του ΠΑΣΟΚ (ότι η Αριστερά θα προτιμούσε κυβέρνηση Μητσοτάκη), μπορεί ίσως να θεωρηθεί ως φραστικά υπερβολική, όμως στην ουσία έρχεται να ενισχύσει τη ρήξη στις σχέσεις του «Κινήματος» με τα δύο ΚΚ. Ρήξη, που πιθανόν είχε μια λογική εμφάνιση προεκλογικά, αλλά μετεκλογικά αποκτά ιδιαίτερο βάρος και ίσως ειδική σημασία για κάποιες, όχι και τόσο μακρινές, εξελίξεις.

ΒΕΒΑΙΩΣ ουδέποτε η στρατηγική του ΠΑΣΟΚ περιελάμβανε στα μείζονα αξιώματά της κάποια ιδέα, έστω, συμμαχίας ή ακόμα και άτυπης σύμπραξης με τις δυνάμεις εκείνες, τις οποίες ο πρόεδρος του ορίζει με τον ιδεολογικά φορτισμένο όρο «Παραδοσιακή Αριστερά». Αντίθετα, σταθερή κατεύθυνση στην δεκαετή πολιτική πρακτική του ΠΑΣΟΚ ήταν η απορρόφηση των πραγματικών ή δυνητικών ερεισμάτων της Αριστεράς και, μ' αυτόν τον τρόπο, η «αυτοδύναμη» εκπροσώπησή τους. Πράγμα που προϋπέθετε, βέβαια, και τη στασιμότητα ή τη συρρίκνωση της πολιτικής επιρροής των αριστερών φορέων.

ΑΥΤΗ η «προς αριστερά» στρατηγική του ΠΑΣΟΚ στέφθηκε με επιτυχία, αν κρίνουμε από τους συσχετισμούς δυνάμεων που καταγράφονται στις εκλογικές αναμετρήσεις του '81 και του '85. Βέβαια δεν θα πρέπει να υποτιμηθούν οι αντίστοιχοι συσχετισμοί στους περιφερειακούς αρμούς της πολιτικής εξουσίας (αυτοδιοίκηση) και σ' ένα από τα πιο σημαντικά θεσμικά πεδία των κοινωνικών συγκρούσεων (συνδικάτα), έστω και αν οι επιτυχίες του ΠΑΣΟΚ σ' αυτά τα επίπεδα δεν είναι ανάλογες με αυτές των αναμετρήσεων στις γενικές εκλογές.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ του ΠΑΣΟΚ στηριζόταν σε δύο όρους: να πλήξει την Αριστερά στον ιστορικό της κορμό, αλλά και λόγο (βλέπε ΕΑΜ) και δεύτερον να πλήξει την Αριστερά στο παρόν της, η οποία το έβλεπε, κυρίως, με «φακούς» του παρελθόντος.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ με το κατά πόσον η Αριστερά, ακόμα και οι, θεωρητικά, πιο δημιουργικές δυνάμεις της, κατόρθωσαν να προχωρήσουν στην ερμηνεία των σύγχρονων πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων, να δουν τις νέες ανάγκες, να διαμορφώσουν οργανικές σχέσεις με τις καινούριες κοινωνικές διαδικασίες, να παράγουν ιδεολογία «της επανάστασης του σήμερα» και όχι του χθες, η Αριστερά βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη φάση.

ΚΑΙ ΤΩΡΑ δεν χρειάζεται μόνο να επαναπροσδιορίσει ή να δει την πολιτική «της». Απαιτείται να τοποθετηθεί στην πολιτική εν γένει, έτσι ώστε να διαμορφώσει λόγο και για τις κυρίαρχες σήμερα αντιθέσεις— οι οποίες καθυποτάσσονται μέσα από μια πολιτική μεταρρύθμισης— αλλά και για όσα της δίνουν τη δυνατότητα να υπάρχει ως Αριστερά και που συναρτώνται άμεσα με την κοινωνική και πολιτική διαδικασία του μετασχηματισμού της κοινωνίας και το σοσιαλισμό. Και για να υπάρξει μια τέτοια προοπτική για την Αριστερά, θα πρέπει πρώτα απ' όλα να τοποθετηθεί απέναντι στις νέες και ποικίλες ανακατατάξεις που διαπερνούν την κοινωνία και αυτή την ίδια, να σταθεί απέναντί τους ερευνητικά και κριτικά.

ΣΕ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ βάση μπορεί να ανιχνευθεί και η δυνατότητα, όχι της νεκρανάστασης, αλλά του ανοίγματος του διαλόγου στους κόλπους της, με όρους σημερινούς και πολιτικά επαρκείς για την αντιμετώπιση αυτού του τόσο παλιού αιτήματος. Η τοποθέτηση απέναντι στα σύγχρονα προβλήματα, μπορεί να διαφοροποιήσει και ποιοτικά αυτόν το διάλογο και, ίσως, να οδηγήσει γενικότερα σε μια πολιτική διαδικασία αντιμετώπισης της κρίσης.

ΚΥΡΙΩΣ ΟΜΩΣ θα τεθούν με άλλο τρόπο τα προβλήματα της κοινωνίας. Και στην ερμηνεία τους, στις αντιλήψεις και απόψεις που θα διαμορφωθούν, θα έχει και ο καθένας τη δυνατότητα να τοποθετηθεί τότε και με την καρδιά και με το μυαλό και με την ιστορία του και με το παρόν του...

Πόσο «νίκησε η δημοκρατία;»

ΟΥΤΕ Η ΑΕΡΟΠΕΙΡΑΤΙΑ, ούτε το «συμβουλευτικό σημείωμα» του Σταϊντ Ντηπάρτμεντ προς Αμερικανούς πολίτες («Αποφεύγετε αεροπορικά ταξίδια προς, μέσω ή από την Αθήνα»...) ούτε τα οξυμμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της χώρας, ήταν δυνατόν ν' αναστείλουν την κυβερνητική —μετεκλογική— ευφορία, όπως καταγράφηκε στην πρώτη ομιλία του πρωθυπουργού, στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ: Η νίκη της 2 του Ιουνή —είπε— είναι ιστορική, σημαντική, σημαντικότερη και από τη νίκη του 1981... Τώρα πια, επιτέλους, μπορούμε να πούμε, αντί για το «Η δημοκρατία θα νικήσει», ότι «Η δημοκρατία νίκησε», κτλ.

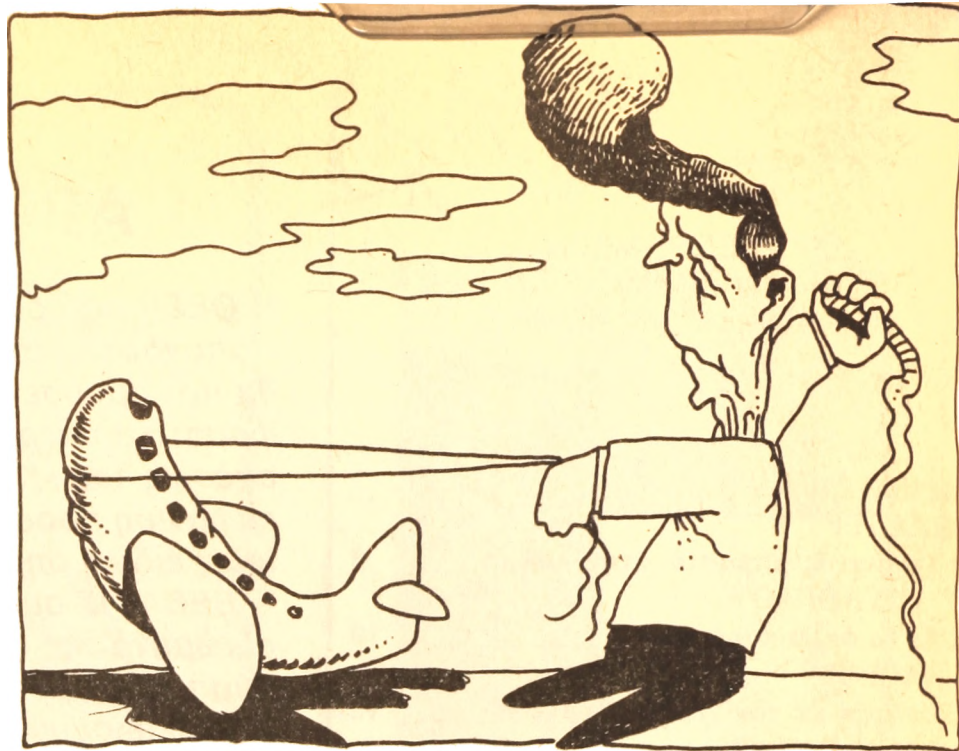
ΩΣΤΟΣΟ, πίσω από τους διθυραμβικούς αυτούς τόνους, ορισμένοι αναλυτές, επιμένουν να διαβλέπουν κάποια «διάχυτη ανησυχία» στους κόλπους του κυβερνητικού κόμματος. Διαφορετικά —υποστηρίζουν— δεν υπήρχε λόγος να αναφερθεί ο πρωθυπουργός και στην... τετραετία 1989-1993, που «πρέπει να είναι (και αυτή) στόχος μας! Αλλά ούτε υπήρχε, επίσης, λόγος να συνεχίσει τον «διμέτωπο», και κατά της Δεξιάς, δηλαδή, και κατά της «παραδοσιακής Αριστεράς», που, έμμεσα, «συνεργάσθηκε με τη Δεξιά, για να μειώσει τη δύναμη του ΠΑΣΟΚ»...

Επίθεση κατά της Δεξιάς και Αριστεράς

ΑΛΛΑ ΑΝ ΔΕΧΘΟΥΜΕ ότι μοναδική προοπτική που διανοίγεται, για τη χώρα αυτή, είναι το ΠΑΣΟΚ και ότι τόσο η Νέα Δημοκρατία, όσο και τα δύο ΚΚΕ, είναι δυνάμεις εξοβελιστέες, που πρέπει να παραμείνουν, εσαεί, «στην γωνία», τότε τι γίνεται; Ο πρωθυπουργός κάπου αντιλαμβάνεται ότι η συλλογιστική αυτή, τροφοδοτεί την έννοια του «μονοκομματικού κράτους». Πέραν από το ότι η Νέα Δημοκρατία εκφράζει, σήμερα, το 41% περίπου του εκλογικού σώματος και η «παραδοσιακή Αριστερά» το 12% περίπου. Έσπευσε, λοιπόν, να δώσει κάποιες εξηγήσεις:

Η ΔΙΚΗ ΜΑΣ Δεξιά —είπε— δεν είναι καθόλου το ίδιο πράγμα με τους Χριστιανοδημοκράτες της Ιταλίας ή με τους συντηρητικούς Τόρυδες της Βρετανίας... (Αυτοί έχουν το δικαίωμα να διεκδικούν την εξουσία, ίσως). Η δική μας Δεξιά το παίζει μονά ζυγά. Συνεπώς, αν ποτέ έλθει στα πράγματα, αυτό σημαίνει «ξεθεμέλιωμα, πισωγύρισμα, αντεκδίκηση», και, ίσως —για να ξαναθυμηθούμε τους προεκλογικούς λόγους— φυλακές, εξορίες, Μακρονήσια... Συμπέρασμα: Όλοι εμείς που συγκροτούμε το κίνημα του ΠΑΣΟΚ, πρέπει να εργασθούμε «για να κλείσει οριστικά το θέμα της Δεξιάς ελληνικού τύπου»...

ΑΛΛΑ ΕΞΙΣΟΥ ΚΑΚΗ με τη Δεξιά, είναι —κατά τον πρωθυπουργό— και η «παραδοσιακή Αριστερά», δογματική ή

ανανεωτική. Και επειδή οι Αριστεροί, στον τόπο αυτό, έχουν μια παράδοση αγώνων και θυσιών, ο Α. Παπανδρέου σκέφθηκε πως έπρεπε ν' αποδείξει ότι η εκτός ΠΑΣΟΚ Αριστερά, βρίσκεται, σήμερα, στις χειρότερες της στιγμές. Αυτοί, λοιπόν, οι Αριστεροί, που δεν ψήφισαν ΠΑΣΟΚ, είναι άνθρωποι... δεξιοί, αφού —ο «αυριανισμός» είναι πάντα εν ζωή— «αντάλλαξαν, όπως γνωρίζετε, φιλοφρονήσεις και συγχαρητήρια με τον Μητσοτάκη»!

ΟΠΩΣ ΗΤΑΝ φυσικό, η νέα αυτή επίθεση του ΠΑΣΟΚ κατά της Αριστεράς, προκάλεσε τις βίαιες αντιδράσεις των δύο ΚΚΕ, που διείδαν, στην επίθεση αυτή, κάποιες «νέες παγίδες του ΠΑΣΟΚ, σε βάρος του δημοκρατικού λαϊκού κινήματος». Ανακοίνωσε, έτσι, το Γραφείο Τύπου του ΚΚΕ: «Η συνέχιση της επίθεσης, σε βάρος του ΚΚΕ, που παίρνει το χαρακτήρα πολιτικής αντικομμουνισμού, είναι το πρώτο δείγμα γραφής του κ. πρωθυπουργού. Και η ιστορία και οι εμπειρίες του λαού, μαρτυρούν ότι αυτό είναι κακό μαντάτο για τον τόπο, σαφές προμήνυμα για ακόμα συντηρητικότερη κατεύθυνση στην πολιτική της κυβέρνησης». Ανακοίνωσε, από την πλευρά του, το Γραφείο Τύπου του ΚΚΕ Εσωτερικού: «Η (νέα) επίθεση του πρωθυπουργού κατά της Αριστεράς, δείχνει ότι η γραμμή του διμετωπισμού, που επέλεξε στη διάρκεια των εκλογών —για να συγκαλύψει την ευθύνη ότι, με τον εκλογικό νόμο, κατέστησε τη Δεξιά διεκδικητή της εξουσίας σταθεροποιείται και σαν μετεκλογική γραμμή πλεύσης». Και αμέσως παρακάτω: «Η Δεξιά πολιτική (του ΠΑΣΟΚ) δεν κρύβεται με την αντιδεξιά ρητορεία».

ΠΑΝΤΩΣ, ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ από τις ανακοινώσεις των δύο κομμουνιστικών κομμάτων, κοινή είναι η αίσθηση, στον αριστερό κόσμο, ότι αυτή η μεθοδευμένη προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ να εξομοιώσει την Αριστερά με τη Δεξιά, δεν μπορεί να προμηνύει τίποτε το καλό για τους Αριστερούς... Και επειδή το ΠΑΣΟΚ απέδειξε ότι ενδιαφέρεται —από τώρα— για την τετραετία 1989-1993, φροντίζει —επίσης από τώρα— για την κατάλληλη προλειανση εδάφους. Στόχος: Να εμπεδωθεί η συνείδηση ότι η, εκτός ΠΑΣΟΚ, Αριστερά, κατακυλάει στον... δεξιό οπορτουνισμό! Και ότι, από μια τέτοια Αριστερά, που «αντάλλαξε συγχαρητήρια με τον Μητσοτάκη», νομιμοποιείται κανείς να λεηλατεί τις ψήφους της. Συνεπώς: Όσοι Αριστεροί ψήφισαν, στις εκλογές αυτές ΠΑΣΟΚ, αν και ιδεολογικά ανήκουν στο ΚΚΕ ή στο ΚΚΕ Εσωτερικού, δεν πρέπει να έχουν συνειδησιακούς αντιπερισπασμούς. Αλλά ούτε και να δίνουν πίστη —προπαντός αυτό— στις επισημάνσεις των δύο ΚΚΕ, ότι το ΠΑΣΟΚ θα ακολουθήσει, στη δεύτερη τετραετία, δεξιότερη πολιτική, για τον απλούστατο λόγο ότι τα δύο αυτά κόμματα είναι «δεξιά», αφού «έπαιξαν το παιχνίδι της Δεξιάς», αφού «συνεργάσθηκαν με τη Δεξιά»...

Μια αεροπειρατία χαλάει τα «ήρεμα νερά»...

ΚΑΙ ΕΝΩ η ένταση στις σχέσεις ΠΑΣΟΚ - Αριστεράς συνεχίζεται, η ανακοίνωση του Σταίητ Ντηπάρτμεντ για τις «αυξημένες πιθανότητες τρομοκρατικών ενεργειών στο διεθνές αεροδρόμιο των Αθηνών», πυροδότησε μια νέα όξυνση στις σχέσεις Αθήνας - Ουάσιγκτον.

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι την όξυνση αυτή, καθόλου δεν επιζήτησε η ελληνική κυβερνητική πλευρά. Η οποία, επανειλημμένα, είχε διαβεβαιώσει την Ουάσιγκτον, ότι, με τη δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ, οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις «θα έμπαιναν σε ήρεμα νερά». Και ότι ο καλύτερος, ίσως, τρόπος για να φθάσουμε στα «ήρεμα» αυτά νερά θα ήταν μια επίσημη πρόσκληση του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου, στον Λευκό Οίκο.

ΤΗΝ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ αυτή, παρά την αντίδραση των σκληρών του Πενταγώνου και του Σταίητ Ντηπάρτμεντ, κάποιοι άλλοι Αμερικανοί αξιωματούχοι, δεν είχαν αποκλείσει. Είχαν, μάλιστα, εισηγηθεί και «τη φόρμουλα των *Ηνωμένων Εθνών*», με την έννοια ότι «ο δρόμος προς την Ουάσιγκτον, περνά από τη Νέα Υόρκη», περνά, δηλαδή, από τη γενική συνέλευση του ΟΗΕ. Φυσικά, κάποιοι όροι από αμερικανικής πλευράς (για την παράταση της παρουσίας των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, για την έναρξη κάποιου διαλόγου με την Αγκυρα, για την τακτοποίηση του Κυπριακού, κτλ.), είχαν αρχίσει ν' αποτελούν αντικείμενο ανεπισημών βολιδοσκοπήσεων, ανάμεσα στην Αθήνα και την Ουάσιγκτον. Και ενώ οι βολιδοσκοπήσεις αυτές δεν είχαν προφτάσει να ολοκληρωθούν, ήλθε, ξαφνικά, σαν θύελλα, η υπόθεση της αεροπειρατείας. Υποτίθεται ότι η οργή των Αμερικανών, οφείλεται στα «χαλαρά μέτρα ασφαλείας», που επικρατούν στο Ελληνικό, και τα οποία επέτρεψαν τη διάπραξη της αεροπειρατείας. Στην πραγματικότητα, οι επίσημοι Αμερικανοί υποψιάζονται ότι ο πρωθυπουργός ενδιαφέρθηκε μόνο για την απελευθέρωση των Ελλήνων επιβατών του αεροσκάφους της TWA και ότι, ενώ θα μπορούσε να αξιοποιήσει τις καλές του σχέσεις με τους «Αραβες φίλους του» (γίνεται λόγος και περί Καντάφι...), «αδιαφόρησε για την τύχη των άλλων επιβατών» και, πιο συγκεκριμένα, των Αμερικανών επιβατών.

ΦΥΣΙΚΑ, ΑΠΟ πουθενά δεν προκύπτει ότι οι αμερικανές «υποψίες», έχουν οποιαδήποτε βάση. Αντίθετα με καλή πίστη, θα μπορούσε να δεχθεί κανείς την εκτίμηση του υπουργού Εξωτερικών, Ι. Χαραλαμπίδου, ότι η παράδοση του Άραβα (που είχε συλληφθεί στο αεροδρόμιο του Ελληνικού), «ενίσχυσε τη διαπραγματευτική θέση των αλγερινών αρχών» και «συνέβαλε στην απελευθέρωση όχι μόνο των Ελλήνων επιβατών, αλλά και δεκάδων άλλων, αμερικανικής κυρίως ιθαγένειας». Η συνέχεια είναι γνωστή: Έντονο διάβημα του Ι. Χαραλαμπίδου στον εδώ Αμερικανό πρέσβη Μ. Στερνς και «προειδοποίηση» ότι η «απαράδεκτη ανακοίνωση του Σταίητ Ντηπάρτμεντ» θα έχει επιπτώσεις και συνέπειες στην παραπέρα πορεία των ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Ωστόσο, το διάβημα του Έλληνα υπουργού Εξωτερικών, δεν εμπόδισε ούτε τον Βρετανό υπουργό Εξωτερικών Τζέφρι Χάου, ούτε τον Δυτικογερμανό ομόλογό του Γκένσερ, να εκφράσουν και αυτοί «ανησυχίες» για τα «ανεπαρκή μέτρα ασφαλείας» των ελληνικών αρχών και να ζητήσουν, μάλιστα, τη σύγκληση ειδικής διάσκεψης, για να συζητηθεί το «θέμα ασφαλείας, στο αεροδρόμιο Αθηνών».

Οι προγραμματικές δηλώσεις

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, όλα είναι έτοιμα για τις προγραμματικές δηλώσεις της νέας κυβέρνησης, που θα αναγνώσει αύριο ο πρωθυπουργός, στη Βουλή. Οι αισιόδοξοι —παρά την παραλυ-

τική αδράνεια, που επικράτησε, από την επομένη των εκλογών μέχρι σήμερα, σε όλα τα υπουργεία— εξακολουθούν να ελπίζουν ότι ο Α. Παπανδρέου θα έχει κάτι να πει για τη νέα πολιτική της νέας κυβέρνησης, πέρα από το παιχνίδι των εσωτερικών ισορροπιών ή της κατανομής αρμοδιοτήτων. Και ότι λέξεις όπως «συμμετοχή», «διάλογος», κ.ά., θ' αποκτήσουν, στη δεύτερη τετραετία, κάποιο στοιχειώδες, έστω, περιεχόμενο. Άλλοι, ωστόσο, επιμένουν ότι, εκτός από το «μοίρασμα της τράπουλας» (από το πόσα υπουργεία, δηλαδή, θα καταλάβει ο Γ. Κατσιφάρας ή ο Μένιος Κουτσόγιωργας), δεν θα υπάρξουν ουσιαστικές ανακοινώσεις.

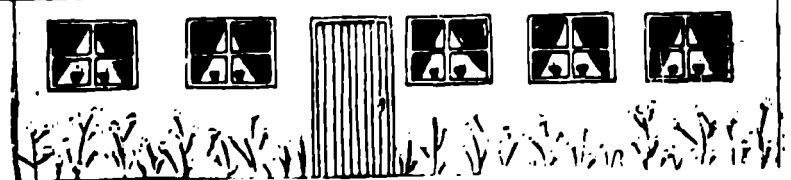
Η ΠΕΙΡΑ της πρώτης τετραετίας διδάσκει, ωστόσο, ότι σε εξαγγελίες, ανακοινώσεις, δηλώσεις ότι όλα τα προβλήματα θ' αντιμετωπισθούν, κτλ., το ΠΑΣΟΚ δεν υστέρησε. Εκεί που υστέρησε, πάντοτε, ήταν στη γεφύρωση του χάσματος, ανάμεσα στις διακηρύξεις και τα έργα. Και ο καθεὶς, βέβαια, αντιλαμβάνεται ότι η αντιμετώπιση της κρίσης, που είναι, τη στιγμή αυτή, το πρόβλημα των προβλημάτων, όπως και η ουσιαστική διεύρυνση του θεσμικού πλαισίου, με στόχο τη δημοκρατική ανανέωση της ελληνικής κοινωνίας, δεν πρόκειται να προωθηθούν, όσο το ΠΑΣΟΚ θα παραμείνει προσκολλημένο στην μέχρι τώρα φιλοσοφία και πρακτική του.

ΣΗΜΕΡΑ, ΟΙ ΠΑΝΤΕΣ πια αντιλαμβάνονται ότι, για το ξεπέρασμα της κρίσης, χρειάζεται μια νέου τύπου ανάπτυξη. Και ότι η ανάπτυξη αυτή, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, χωρίς μια νέα αντίληψη πραγμάτων, χωρίς τη συμμετοχή των εργαζομένων, χωρίς ανανέωση, τόλμη, δημοκρατική αυτοδιαχείριση.

ΓΙΑ ΟΛΑ ΑΥΤΑ, έχουν γραφεί άρθρα επί άρθρων. Και ενώ, κανονικά, δεν θα πρέπει να προτρέχει κανείς των γεγονότων —μια και αύριο θα υπάρξουν, οπωσδήποτε, κάποιες, πρώτες ενδείξεις «για το που θα το πάει ο Ανδρέας»— ο πόλεμος κατά της «παραδοσιακής Αριστεράς», η δήλωση του υπουργού παρά τω πρωθυπουργώ Α. Τσοχατζόπουλου, ότι το άρθρο «4» είναι, περίπου, ευλογία θεού, η υπέρμετρη σημασία που δόθηκε στο θέμα της «νέας δομής» που θ' αποκτήσει το «νέο υπουργικό συμβούλιο», η απουσία —από κυβερνητικής πλευράς— οποιουδήποτε στοιχείου αυτοκριτικής, όλα αυτά, δεν ενθαρρύνουν αισιόδοξες προσεγγίσεις. Αλλά για να θυμηθούμε τους ρομαντικούς —όχι τον Σαιν Σιμόν, αλλά τον Γκαίτε...— όλα, στη ζωή, μπορούν να διορθωθούν. Θα περιμένουμε, λοιπόν τον αυριανό πρωθυπουργικό λόγο. Θαρσείν, χρη!

ΑΝΤΗΝΩΡ

νηπιαγωγείο
το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίδραση από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλατε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου - Ευθυμίου
Βαλσαμώνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

ΝΔ: «ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ»...

Δεν υπάρχει, ίσως, αμφισβήτηση ως προς το ότι, στις φετινές εκλογές, η επανεπιβεβαίωση του ΠΑΣΟΚ προέκυψε μέσα από τη συνάντηση δύο κύριων τάσεων: της «αντιδεξιάς» τοποθέτησης ευρύτατων λαϊκών ομάδων και της κεντρογενούς πολυσυλλεκτικότητας του ΠΑΣΟΚ· και η μία και η άλλη τάση θα ζουν και θα καρπίζονται όσο το επιτρέπουν οι τόσες πολλές συνθήκες που διαμορφώνουν τον εκτεταμένο μικρομεσαίο αστερισμό της κινητικότητας κοινωνίας μας και το συνακόλουθό του, δηλαδή την ιδεολογική ανάγκη να συντηρηθεί η, έστω και ισχνή, μεταρρυθμιστική απόπειρα του ΠΑΣΟΚ.

Συν τη Αθηνά, όμως, και χείρα κίνει, καθότι πέραν των αντικειμενικών συνθηκών —και μερικές φορές μάλιστα προς το σκοπό της εδραίωσής τους— σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν αυτοί που τις χειρίζονται: το ΠΑΣΟΚ υποσχέθηκε ακριβώς να μην αλλάξει και πολύ τις «συνθήκες» που διαμόρφωσε την τετραετία έτσι ώστε να μην αναιρέσει την πολυσυλλεκτικότητά του, τον κεντρογενή λόγο του και την αντιδεξιά κυρίαρχη τάση των οπαδών του· όρος για να τα επιτύχει αυτά ήταν να εμφανίσει τον εαυτό του εν μέσω των δύο «ακραίων» πυρών, της «παραδοσιακής Αριστεράς» και της «παραδοσιακής» —και «αμαρτωλής»— Δεξιάς· για να γίνει αξιόπιστη όμως αυτή η ίση απόστασή του από τα δύο «άκρα», έπρεπε, η κριτική που ασκούσε προς αυτό η ΝΔ και τα δύο ΚΚ να παρουσιαστεί επιπρόσθετα ως «παρα φύση συμμαχία», δηλαδή να μην εμφανιστεί ως κριτική από διαφορετικές θέσεις· διότι αν το ΠΑΣΟΚ επιχειρούσε να τις διακρίνει αυτές τις δύο κριτικές, θα ήταν υποχρεωμένο να αποσαφηνιστεί το ίδιο και προς τα αριστερά και προς τα δεξιά του, να μετακινηθεί δηλαδή από τον αφαιρετικά προσδιορισμένο κεντρώο του πόλο και, ως εκ τούτου, να δει το ακροατήριό του να αναδιατάσσεται από τις μέχρι τώρα «ασφαλείς» ισορροπίες του.

Αυτή η ταύτιση των δύο άκρων, λοιπόν, φαίνεται πως αποτελεί στρατηγικό σημείο επιλογής και μετά τις εκλογές, είτε ως προμήνυμα της «κεντρώας» πορείας πλεύσης του κυβερνώντος κόμματος, είτε ως αντανάκλαση εγγενών αδυναμιών του να αρθρώσει ουσιαστικά έναν αυτόνομο λόγο, που να ανταποκρίνεται στοιχειωδώς σε κάποια πραγματικά και μη φαντασιακά δεδομένα. Μόνον που η ταύτιση της δεξιάς και της αριστεράς, στην ομιλία του κ. Παπανδρέου στην Κ.Ο. του κόμματος, λειτούργησε μονοσήμαντα κατά του ενός από τους δύο «συμμάχους»: της αριστεράς, για την οποία ο πρωθυπουργός, διαβάζοντας «ενδόθερα» τις επιθυμίες τους, προεξόφλησε πως «πιο κοντά στην καρδιά της θα ήταν μια κυβέρνηση Μητσοτάκη»...

Και όμως, το ΠΑΣΟΚ απέδειξε προεκλογικά, αλλά και σε όλη τη μέχρι τώρα πορεία του, πως «η πολιτική είναι σκληρό πράγμα», πέρα από συναισθηματισμούς καρδιάς, μύχιες επιθυμίες και άλλα συναφή. Και η πολιτική είναι σκληρή πρώτα απ' όλα στο ζήτημα των μετώπων τα οποία επιλέγει για τις συγκρούσεις, που, αυτές, είναι πράγματι αντικειμενική συνθήκη και όχι πλάσμα φαντασίας. Και φοβόμαστε ότι αν το ΠΑΣΟΚ εξακολουθεί να κάνει, στα λόγια, «πολιτική της καρδιάς», τότε και μέτωπα δεν θα επιλέξει —στην ουσία βέβαια θα έχει επιλέξει...— και τις συγκρούσεις θα τις αποκαλεί «συντεχνιακά ανακλαστικά». Γι' άλλη μια φορά, το πρόβλημα που τίθεται για το ΠΑΣΟΚ είναι οι σχέσεις του, όχι με την αριστερά καθ' εαυτή, αλλά προς τα αριστερά και τα περιθώρια που έχει για χειραγωγήσεις κάθε είδους. Και αυτό το πρόβλημα δεν αντιμετωπίζεται με σχήματα λόγου...

Τα «σκάνδαλα» ήταν πομφόλυγες;

Θα θυμόσαστε αφαλώς τα μεγάλα «σκάνδαλα» που ένθεν και ένθεν παρουσιάστηκαν προεκλογικά, στήριζαν προεκλογικές τοποθετήσεις, έγιναν οκτάστηλα και αποτέλεσαν τα επιχειρήματα για την «κατακεραύνωση» του αντιπάλου. Τι έγιναν αυτά τα τόσο «σοβαρά» και «μεγάλα» θέματα, που «συγκλόνισαν» την κοινή γνώμη; Δεν χρειάζεται τώρα ο απλός πολίτης να πληροφορηθεί για την τύχη τους;

Για όσους δεν θυμούνται αναφερόμαστε συγκεκριμένα:

- στο «ελληνικό γουωτεργκαϊτ» και την περίφημη υπόθεση παρακολούθησης των τηλεφώνων —ας βγάλει καμιά ανακοίνωση η μεγάλη κοινοβουλευτική επιτροπή, αν το θημηθεί!—
- στη φοβερή και τρομερή ιστορία της δωροδοκίας, του βουλευτή του ΠΑΣΟΚ κ. Παππά, που στήριξε μια ολόκληρη συνέντευξη του πρωθυπουργού·
- στη μικρή, αλλά αηδιαστική υπόθεση εξαγοράς εκλογικού βιβλιάρου στην Κρήτη —αυτός ο «ένοχος» αθώωθηκε από το αρμόδιο δικαστήριο, πράγμα που σημαίνει ότι άσφαιρος και άχρηστος ήταν ο πόλεμος, που έγινε, γιατί τελικά δεν αποδείχθηκε η ενοχή του.

Για να μην λέει λοιπόν —και δικαιολογημένα κατά τη γνώμη μας— ο κόσμος ότι όλες αυτές οι ιστορίες ήταν στημένες για να εξυπηρετήσουν σκοπιμότητες και να στηρίξουν καταστάσεις, για να μην δημιουργείται μια εικόνα και αίσθηση —επικίνδυνη για την πολιτική αντιπαράθεση και το διάλογο— ότι να, «όλα είναι φτιαχτά» οι υπεύθυνοι, οι αρμόδιοι, οι εμπνευστές, αυτοί τέλος πάντως που τα δημιουργούν όλα αυτά, οφείλουν να τα κάνουν διαυγή και καθαρά.

Να μάθουμε έστω και αργά τι έγινε με την παρακολούθηση των τηλεφώνων, τι έγινε με την υπόθεση Παππά, και αν υπάρχουν υπεύθυνοι να τιμωρηθούν όπως ορίζουν οι νόμοι. Διαφορετικά στις επόμενες εκλογές φοβόμαστε και όχι αβάσιμα ότι τα «σκάνδαλα» τέτοιου είδους θα είναι πολλαπλάσια. Και τότε ο σώζων εαυτόν...

Ο ΑΥΡΙΑΝΙΣΜΟΣ... ΕΧΕΙ ΜΕΓΑΛΑ ΑΥΤΙΑ

«Θα πρέπει να είσαι τρελός για δέσιμο», «σίγουρα θα σε κλείσουν σε φρενοκομείο, μιας και προτείνεις να γκρεμιστεί το κτίριο της Αυριανής». Με αυτά τα πολιτισμένα λόγια και αντίστοιχο στιλάκι, ο χουντικός αρχισυντάκτης της «Αυριανής», Μάνος Χάρης, προειδοποιούσε τηλεφωνικώς τον Δήμαρχο Ταύρου κ. Βακαλόπουλο, για τη μελλοντική ψυχική του υγεία.

Το «παράπτωμα» του τελευταίου (που έχει εκλεγεί με την υποστήριξη του ΚΚΕ), ήταν ότι είχε... τολμήσει να συζητήσει, την ίδια μέρα, στη Νομαρχία Αττικής, τις προτάσεις Αναθεώρησης του Ρυμοτομικού Σχεδίου του Δήμου Ταύρου. Και ανάμεσα στις προτάσεις (που πολύ πριν γίνουν αποφάσεις συζητιώνταν ανοιχτά με όλους τους ενδιαφερόμενους) ήταν η ανάπλαση μίας ευρύτατης περιοχής, μέσα στην οποία βρίσκεται, κατά τύχη, και το κτίριο της «Αυριανής».

Δεν θέλουμε να προχωρήσουμε δε υποθέσεις, ούτε για τα κίνητρα, ούτε για τους υπαίτιους της διαρροής των όσων διαμείφθηκαν σε μια κλειστή σύσκεψη (συμμετείχαν Υπηρεσιακοί παράγοντες, Δήμαρχος, Αντιδήμαρχος και Πρόεδρος Δημ. Συμβουλίου Ταύρου, εκπρόσωποι Συνοικιών Συμβουλίων και οι μελετητές του Σχεδίου).

Αυτό που ενδιαφέρει εδώ, είναι το στιλ και η αντίληψη. Και το μεν στιλ θα μπορούσε να κάνει ακόμα και τον κ. Κουτσόγιωργα να αναρωτηθεί «ποιος κυβερνά αυτόν τον τόπο», αφού οι της «Αυριανής» νομίζουν ότι έχουν ξαφνικά προαχθεί σε ανεξέλεγκτους, κομπορημονούντες υπερκυβερνήτες της περιοχής Ταύρου - Σφαγείων και γενικότερα.

Όσο δε για την αντίληψη, οι φανατικοί θιασώτες της «Αλλαγής», εξεμάνισαν μόλις συζητήθηκε να γίνει κάποια αλλαγή, που θα έδινε άλλη εικόνα σε μια από τις υποβαθμισμένες περιοχές

της Αθήνας. Το δε σύνδρομο της καταδίωξης, που φαίνεται ότι διακατέχει τους σκουπιδόφιλους, ντενεκεδολάτρες Αυριανούς, θα πρέπει ή να αποδοθεί σε καθαρά ψυχιατρικά αίτια ή στην έμφυτη διάθεσή τους να καταγγείλουν το «νέο σκάνδαλο δίωξης της Αυριανής» προς άγναν αναγνώστων, που μετά τις εκλογές άρχισαν σιγά σιγά να αποχωρούν.

Θα μπορούσαν, βέβαια, να περιμένουν για να συζητήσουν τι θα θίγει, αν τελικά το σχέδιο υιοθετηθεί, να εκτιμήσουν το ύψος της αποζημίωσης κτλ.. Αλλά εδώ τους καταλαβαίνουμε: ολόκληρη κομπίνα (με πυρκαγιά μάλιστα) έγινε για να βρεθεί το κτίριο. Δεν μπορούν να το δώσουν και τόσο εύκολα. Του λαουτζίκου το τσαρδάκι, με φωτιά το έκτισα, που λέει και το τραγούδι...

ΤΣΑΚΟΣ - ΑΒΕΡΩΦ - ΓΚΡΑΤΣΙΟΣ - ΑΧΧΟΝ Κ.Λ.Π.

Η περίφημη δίκη του Β. Τσάκου για την οποία αναλυτικά έγραψε το ΑΝΤΙ (τχ. 287) και αναβλήθηκε στις 25/4/95, για τις 18/6/85 και που αφορά και τη γνωστή υπόθεση των «Λέοπαρντ» αναβλήθηκε και πάλι για τις 19 Σεπτεμβρίου. Οι ουσιώδεις μάρτυρες έλειπαν —με εξαίρεση μόνον του πρώην αρχηγού της ΥΠΠΕΑ κ. Ι. Μπούρα και το δικαστήριο τελείωσε εκεί που άρχισε τον Απρίλιο, με την απόφαση πάλι για αναβολή και την βίαιη προσαγωγή των μαρτύρων στις 19 Σεπτεμβρίου.

Όλα δείχνουν ότι η νέα αναβολή προετοιμάζει την οριστική ματαίωση της δίκης μέσα από το συμβιβασμό των δύο πλευρών που φαίνεται να έχουν στα «χαρτιά» τους δυνατά όπλα. Η μήνυση έτσι για «συκοφαντική δυσφήμιση», που άσκησε ο γνωστός έμπορος όπλων Βασίλης Τσάκος εναντίον του παλιού συνεργάτη του κ. Θ. Σακελαρίου φαίνεται να γίνεται τελικά μια δίκη «show» όπως ήδη γράψαμε.

Η «υπόθεση Τσάκου» όμως όπως είχε αποκαλύψει το ΑΝΤΙ (τεύχη 268 και 269) έχει ουσιαστικές πλευρές που αφορούν και την ανάμιξη του στην προμήθεια 100 τανκς τύπου «Λέοπαρντ» —των οποίων η αγορά έγινε λίγο πριν τις εκλογές του 1981 όταν υπουργός Άμυνας ήταν ο κ. Ε. Αβέρωφ— και την όλη διαδικασία αγορών και προμηθειών από μεσάζοντες σε ό,τι αφορά το πολεμικό υλικό. Ένα χρόνο τώρα περιμένουμε τις σχετικές έρευνες από το ΥΕΘΑ, αλλά προς το παρόν σε τίποτε δεν πληροφόρησε το αρμόδιο υπουργείο, ούτε κανείς γνωρίζει σε ποιο στάδιο βρίσκεται η σχετική έρευνα. Και όλες οι ενδείξεις που υπάρχουν πείθουν ότι το γαϊτανάκι Τσάκος - Αβέρωφ - Γκράτσιος - Λιακουνάκος κτλ., κρατεί καλά. Είναι μήπως φυσικό;

Τώρα έχουμε κάποιους λόγους να κατανοούμε το πρόβλημα. Το ΠΑΣΟΚ δεν μπορεί γιατί δεν θέλει. Από τη δική μας την πλευρά εκείνο που μπορούμε να πούμε είναι ότι έχουμε και τους λόγους, αλλά κυρίως και την υποχρέωση να επανέλθουμε. Η δημοσιογραφική έρευνα ίσως αυτή τη φορά να στενέψει τα όρια συμβιβασμών.

Και ως τότε, διατηρούμε την υπομονή να αναμένουμε τις περίφημες έρευνες —αν δεν έχουν σταματήσει προ πολλού...

«Να κοιτάς τη δουλειά σου»

Τρίτη και οριστική ήταν η απόλυση του Φώτη Χουλιάρá από το ατελιέ της εφημερίδας «ΕΘΝΟΣ», όπου εργαζόταν. Η πρώτη έγινε το Νοέμβρη του '81, η δεύτερη στις αρχές του '83 και η τρίτη πρόσφατα, μόλις απολύθηκε από το στρατό. Αιτιολογία η μη ύπαρξη θέσης εργασίας, παρόλο που οι εργαζόμενοι στο τμήμα αυτό κάνουν υπερωρίες.

Ο απολυόμενος ήταν το '81 υποψήφιος του συνδυασμού «Επαναστατική Αριστερά», η δεύτερη απόλυση έγινε μετά τη συμμετοχή του στη γνωστή απεργία των εργαζομένων στο «Έθνος» στο τεχνικό τμήμα (αρχές του '83) και η τρίτη και οριστική απ' ό,τι φαίνεται, τώρα. Μικρή λεπτομέρεια, ο Φ. Χουλιάρáς ήταν ο φαντάρος - φοιτητής, που είχε εκλεγεί μ' αυτή την ιδιότητα από το τελευταίο Πανσπουδαστικό Συνέδριο στο Κ.Σ. της ΕΦΕΕ.

Δεν ισχυριζόμαστε ότι οι παραπάνω «συμπτώσεις» ήταν η αιτία της απόλυσης. Πάντως ο απολυόμενος όπως ο ίδιος κατήγγειλε στις συνδικαλιστικές οργανώσεις που ανήκει, κλήθηκε πριν την τελευταία απόλυσή του να δώσει τις «αναγκαίες διαβεβαιώσεις» ότι θα «κοιτάζει τη δουλειά του».

ΑΕΡΟΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ...

Οι εξελίξεις των τελευταίων ημερών με αφορμή την αεροπειρατεία, η οποία ξεκίνησε από το αεροδρόμιο της Αθήνας, φαίνεται να παίρνουν και άλλες διαστάσεις που αφορούν άμεσα στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις και τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, απέναντι στην Ελλάδα. Δύο στοιχεία είναι χαρακτηριστικά: Πρώτο, η προπαγάνδα που αναπτύσσεται στην Αμερική σε βάρος της Ελλάδας και η βαρύτητα που παίρνει με τις δηλώσεις Ρήγκαν και δεύτερο οι, αντιστοίχου περιεχομένου, δηλώσεις κυβερνητικών στελεχών στην Αγγλία και τη Δ. Γερμανία.

Από πολλούς εκτιμάται ότι η πολιτική αυτή των ΗΠΑ στοχεύει στην ενίσχυση της κυβέρνησης Ρήγκαν στο θέμα παροχής στρατιωτικής βοήθειας στην Τουρκία —που πρόκειται να συζητηθεί τον επόμενο μήνα— και της οικονομικής και πολιτικής πίεσης προς την κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου στην Ελλάδα η οποία παίρνει και τη μορφή μιας έγκαιρης και ιδιαίτερα «θερμής προειδοποίησης». Παράλληλα αποσκοπεί στην αποδυνάμωση του ελληνικού λόμπυ στις ΗΠΑ, έτσι ώστε να ακυρωθούν προσπάθειες για πειστικές παρεμβάσεις σε θέματα που αφορούν την αμερικανική πολιτική προς την Τουρκία.

Η μέχρι τώρα στάση της κυβέρνησης, δείχνει ότι δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει μια τέτοιου τύπου εξέλιξη της αεροπειρατείας, έτσι ώστε να έχει διαμορφώσει έγκαιρα και την αντίστοιχη στάση της. Η μη σωστή εκτίμηση όλων των παραμέτρων αποτελεί βαρύτατη κυβερνητική παράλειψη.

Η εξέλιξη του θέματος θα είναι πάντως ενδεικτική για την πορεία των ελληνοαμερικανικών σχέσεων και πιθανά να διαφανούν και νέα στοιχεία της πολιτικής των ΗΠΑ απέναντι στην Ελλάδα. Και η κυβέρνηση οφείλει να διαμορφώσει από τώρα μια στάση και να την ακολουθήσει με συνέπεια. Το καλοκαίρι αυτό μπορεί να αποδειχτεί θερμό. Οι ωκεανοί —όπως ο Ατλαντικός— αλλά και οι στενότερες θάλασσες —όπως το Αιγαίο— δεν είναι και τόσο βέβαιο ότι θα μας δροσίσουν...

Ο Χριστιανός μπροστά στην κάλπη

του Ρεπόρτερ

Όλοι πια γνωρίζουμε πως στην πρόσφατη εκλογική μάχη επιστρατεύθηκαν τα πιο απίθανα μέσα. Κυρίως όμως επισημοποιήθηκαν οι μέθοδοι της Λεωφόρου Madison, που έλεγε και ο κ. Μαύρος το '77, όπως εκφράστηκαν από τη «Σόγιερ» και τις διαφημιστικές πρακτικές που ακολούθησαν όλα ουσιαστικά τα κόμματα.

Μέσα σ' αυτόν τον κυκεώνα υποσχέσεων, παροχών, χαμογέλων, απειλών, χρωμάτων, πλαστικών, γιγαντοσκηνοθεσιών, τηλεοπτικών τρικ, κτλ., η παραδοσιακή μέθοδος των «προσωπικών» επιστολών των υποψηφίων βουλευτών φαινομενικά ήλθε σε δεύτερη μοίρα.

Υποτίθεται μάλιστα πως η κατάργηση του «σταυρού προτίμησης» έκανε εντελώς περιττή την προσωπική καμπάνια.

Και όμως. Το αλάνθαστο ένστικτο του έλληνα πολιτευτή δεν ξεγελάστηκε. Ο έλλην πολιτευτής είναι κατά βάση βαθιά διαλεκτικός. Το βαθύτερο πιστεύω του είναι ο Ηράκλειτος: «Τα πάντα ρει». Άρα σήμερα μεν καταργήθηκε ο σταυρός, αύριο όμως ίσως να επανέλθει. Επομένως ας προετοιμαστούμε για όλα τα ενδεχόμενα, μιας και τα εκλογικά συστήματα έρχονται και παρέρχονται η πελατεία όμως πάντα μένει.

Έτσι λοιπόν και σ' αυτές τις εκλογές διάφοροι πολίτες έλαβαν το γνωστό φάκελο του υποψηφίου βουλευτή, με «υλικά» του εκλογικού αγώνα. Κατά έναν φυσικό τρόπο όμως ο εκλογικός αγώνας περιστρεφόταν τελικά στις προσωπικές αρετές του υποψηφίου, που θα τον «τιμούσε» ο πολίτης με την ψήφο του.

Υπήρξαν όμως και υποψήφιοι, που κινήθηκαν σε ανώτερη σφαίρα προβληματικής. Δεν πρόβαλαν μόνον τον εαυτό τους ή τις θέσεις του κόμματός τους, αλλά επιχείρησαν να υποκινήσουν σύνθετους προβληματισμούς του πολίτη για τα προγράμματα των κομμάτων και τη φύση των θεμάτων που κρίνονταν στις εκλογές αυτές.

Έχουμε στα χέρια μας έναν υποδειγματικό φάκελο αυτού του τύπου, που αποστολέας του ήταν ο υποψήφιος βουλευτής Α' περ. Θεσσαλονίκης κ. Στέλιος Παπαθεμελής.

Ο φάκελος περιλάμβανε τριών ειδών «υλικό»: πρώτον το κλασικό πολύπτυχο με την φωτογραφία του υποψηφίου, εστεμμένου τον ήλιο του ΠΑΣΟΚ. Σε μια απ' τις σελίδες του πολύπτυχου υπάρχει φωτογραφία του πρωθυπουργού με τον κ. Μένιο Κουτσόγιωργα και τον κ. Παπαθεμελή δίπλα του εις στάσιν προσευχής με τη λεζάντα ότι πρόκειται για το προσκύνημα στην Παναγία Σουμελά τον Αύγουστο του '82. Υπάρχει επίσης ένας ερανισμός δεκάδων «κρίσεων» για το έργο και την προσωπικότητα του υποψηφίου, όπου σε αρκετές, γίνεται μνεία των «χριστιανικών πολιτικών καταβολών» του υποψηφίου. Όλα αυτά βέβαια είναι απολύτως φυσικά, «νόμιμα» και ταιριαστά με το κλίμα των ημερών και τη σκοπιμότητα του ίδιου του διαβήματος.

Ένα άλλο τμήμα του «υλικού» του φακέλου είναι τρία —ασταύρωτα φυσικά— ψηφοδέλτια του ΠΑΣΟΚ της Α' Θεσσαλονίκης. Υποθέτουμε μάλιστα, ότι ο αριθμός 3 αν δεν έχει κάποια συμβολική σημασία, υποδηλώνει το μέσο μέγεθος μιας ελληνικής ψηφοφορικής οικογένειας.

Το «κόσμημα» όμως του προεκλογικού φακέλου είναι το τρίτο μέρος του, που αποτελείται από ένα πολύπτυχο φυλλάδιο, τυπωμένο με μπλε χρώμα, (κατ' αντίθεσιν με το πράσινο του κ. Παπαθεμελή), το οποίο υπογράφεται από μια «ΟΜΑΔΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ».

Τίτλος του φυλλαδίου, «Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΛΠΗ». Μέθοδος του φυλλαδίου η παλαιά τακτική του κατηχητικού δηλαδή Ερώτηση - Απάντηση. (Φυσικά ο ερωτών και ο απαντών είναι το ίδιο πρόσωπο).

Μέσα σε ένα γραφιστικό εύρημα ισάξιο του νέου ROL με ένζυμα υπάρχει το ρητό του πατρός Σεργκέι Μπουλγκάκωφ, Ιερέως, Φιλοσόφου και Οικονομολόγου, όπως μας πληροφορεί το φυλλάδιο.

Ο πατήρ Σέργιος λοιπόν ξεκαθαρίζει το θέμα εξ αρχής «ό,τι σήμερα ονομάζουμε σοσιαλισμό, δεν είναι παρά μια λεπτομέρεια, έ-

να δείγμα των δωρεών που εμπεριέχει η εκκλησία».

Αφού λοιπόν ο σοσιαλισμός μπήκε στο πραγματικό του μέτρο ως δωρεά της εκκλησίας, αρχίζει και η επέλαση των ερωταπαντήσεων.

Όπως εξηγεί η «ΟΜΑΔΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ» αιτία για τη συγγραφή του φυλλαδίου είναι το γεγονός ότι «κάποιοι δεξιόι εγκέφαλοι προσπαθούν (...) να περάσουν στον ορθόδοξο λαό μας το σύνθημα πως, ούτε λίγο ούτε πολύ, ο Χριστός είναι... Νεοδημοκράτης!».

Και επειδή όλοι γνωρίζουμε πως ο Χριστός δεν εκδήλωσε δημόσια την προτίμησή του για κανένα κόμμα, οι Χριστιανοί επιστήμονες αναλαμβάνουν να πείσουν τους χριστιανούς να ψηφίσουν ΠΑΣΟΚ.

Ειλικρινά, μετά την ανάγνωση αυτού του φυλλαδίου έχουμε δύο ουσιαστικά προβλήματα: πρώτον, γιατί άραγε αυτοί οι άνθρωποι δεν ανήκουν στη «Νέα Δημοκρατία» και δεύτερον, αν είναι δυνατόν η «πολυσυλλεκτικότητα» του ΠΑΣΟΚ, να περιλαμβάνει ακόμα και την αυτοκαταστροφή του.

Παρακολουθήστε μαζί μας μικρό απάνθισμα από τις «Ερωταποκρίσεις»:

ΕΡΩΤΗΣΗ: Είναι Αθεϊστικό το ΠΑΣΟΚ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Φυσικά όχι. Γιατί δεν αποδέχεται, αλλά —αντίθετα— αρνείται τον μαρξισμό ως κοσμοθεωρία, που ένα μέρος της είναι ο αθεϊσμός. Όπως έχει κατ' επανάληψη γραφεί και λεχθεί, περιορίζεται να χρησιμοποιήσει από αυτόν αποκλειστικά και μόνο τη μέθοδο της οικονομικής ανάλυσης, που σήμερα υιοθετείται αυτή ακόμα και από αστούς οικονομολόγους...

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιος εισήγαγε το αυτόματο διαζύγιο στην Ελλάδα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η «ΝΔ» το 1979, παρά τις έντονες τότε αντιδράσεις του χριστιανικού λαού μας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια πολιτική προσωπικότητα έκανε και κάνει τον μεγαλύτερο αγώνα για τη νομιμοποίηση των αμβλώσεων (...);

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η κ. Βιργινία Τσουδερού, υποψήφια της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, σε τιμητική μάλιστα θέση, στη λίστα επικρατείας. (Προσέξτε σύντροφοι. Θα το διαβάσουν η Μαργαρίτα και οι ΕΓΕΣ και θα 'χετε εσωκομματικό πρόβλημα).

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια ελληνική κυβέρνηση συνήψε για πρώτη φορά σχέσεις με το Βατικανό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας το 1978.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποια κυβέρνηση πρωτοέδωσε άδεια εγκαταστάσεως στρατοπέδου γυμνιστών;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιοι συνηγόρησαν για την αποποινικοποίηση της μοιχείας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ο τότε αρχηγός της Αντιπολιτεύσεως (ΝΔ) κ. Αβέρωφ (...).

Δεν συνεχίζουμε άλλο μ' αυτό τον εφιαλτικό μεσαιωνικό κόσμο των «χριστιανών Επιστημόνων» του ΠΑΣΟΚ. Αλλά, ξεπερνά πια τα όρια του γελοίου και γίνεται πραγματικά επικίνδυνο το φαινόμενο, ένα κόμμα και μια κυβέρνηση να συστεγάζουν με τέτοια άνεση τις απόψεις που ψήφισαν και προώθησαν κάποια μέτρα εκσυγχρονιστικά των θεσμών, και εκείνες τις απόψεις που τα αρνούνται μεν ριζικά, αλλά... καταδικάζουν την αντιπολίτευση επειδή είχε συναινέσει σ' αυτά!

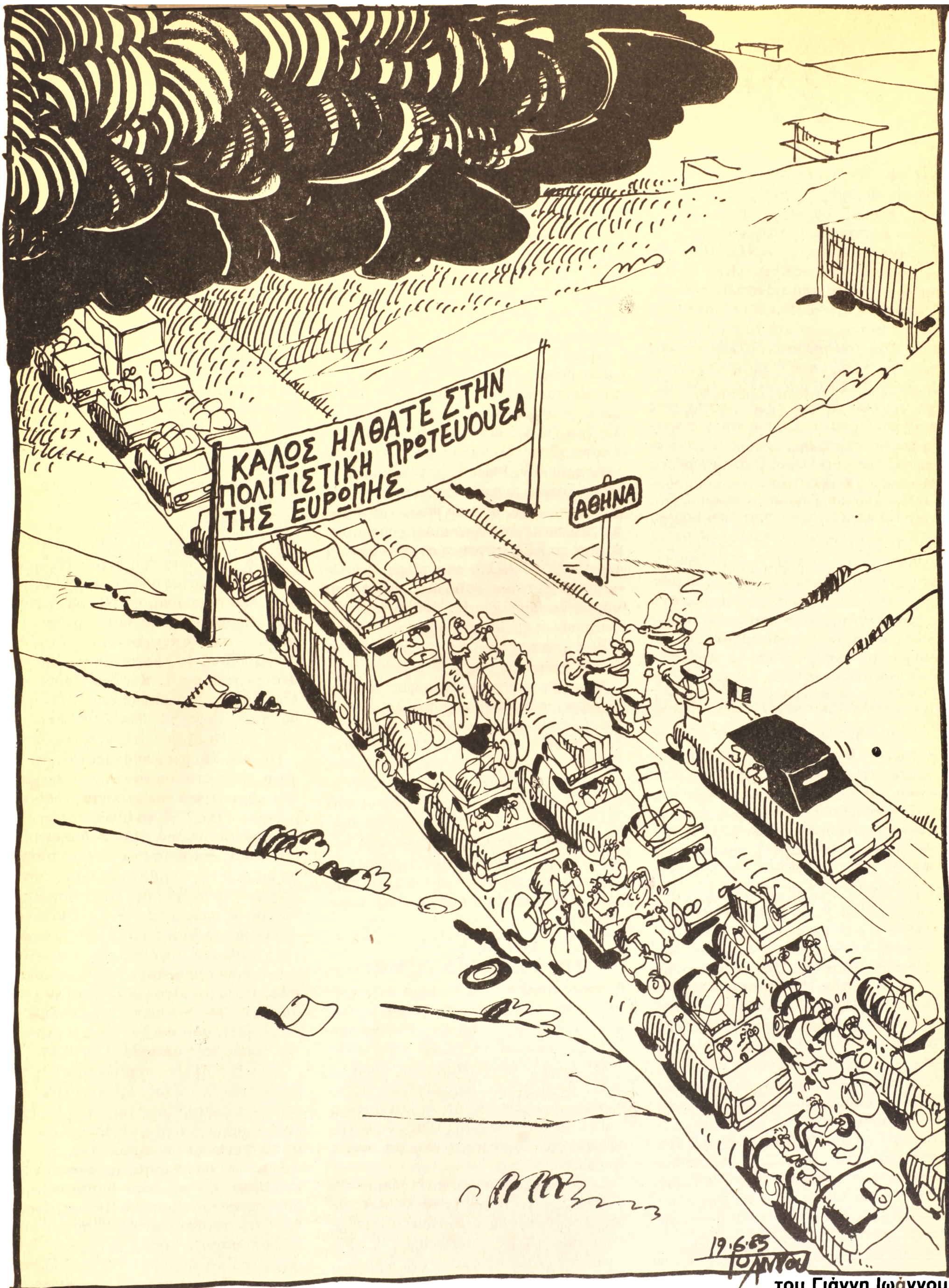
Κύριοι του ΠΑΣΟΚ, η πολυσυλλεκτικότητα ωφελεί σε ψήφους, αλλά ακυρώνει την όποια δυνατότητα αλλαγής.

Να μην παραπονιέστε λοιπόν για τη «μυωπία» και τα «εμπόδια» που θέτει η Αριστερά στο έργο της Αλλαγής, όταν η «Αλλαγή» στηρίζεται σε ηρακλείς του μεσαίωνα όπως οι χριστιανοί επιστήμονες του άθλιου φυλλαδίου.

«Το κάθε πουλάκι από το ποδαράκι του κρέμεται» όπως λέει και μια πολυχρησιμοποιημένη αυτές τις μέρες παροιμία.

Και καιρός είναι στο ΠΑΣΟΚ να αποδοθούν τα του Καίσαρος στον Καίσαρα και τα του θεού στον θεό.

Πριν μας πάρει όλους και μας σηκώσει...

του Γιάννη Ιωάννου

ΚΚΕ: Τα όπλα παρά πόδας

«Τελικά δεν είναι ανάγκη να ξανασκεφθούμε πως ορίζεται και πως διαμορφώνεται η αριστερά και ο αριστερός στα 1985;» Ευτυχώς αυτή τη φορά, το ερώτημα δεν τίθεται από το ΑΝΤΙ, αλλά από υπεύθυνο Τύπου της ΚΕ του ΚΚΕ Μ. Ανδρουλάκη μέσα από τις στήλες του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ», (16/6/85) και μάλιστα αποτελεί την εισαγωγή και το βασικό ερώτημα όλου του άρθρου. Μάλλον μάταιος όμως ο κόπος, αφού η απάντηση έχει ήδη δοθεί. Το ΚΚΕ μπορεί να έχει απωλέσει την δυνατότητα προσαρμογής στις σύγχρονες απαιτήσεις και την ικανότητα της αυτοκριτικής, μπορεί να χάνει οπαδούς και ψηφοφόρους, αλλά διαθέτει το κυριότερο όπλο όλων των κομμουνιστικών κομμάτων που δεν έχουν καταφέρει να ξεκολλήσουν από την «ηρωική εποχή» της Γ' Διεθνούς: ένα ισχυρότατο μηχανισμό αυτοάμυνας και αυτοσυντήρησης, με τον οποίο η ηγεσία και ο σκελετός των επαγγελματικών κυρίως στελεχών, συσπειρώνεται και ξεπερνάει τις όποιες αντιθέσεις, προκειμένου να διατηρήσει τις θέσεις του και να αντιμετωπίσει τον «κύριο εχθρό», που εφευρίσκεται κάθε φορά, ανάλογα με την περίπτωση.

Έτσι, σήμερα το ΚΚΕ, είναι ο παράδεισος της κομματικής ομοψυχίας και ομοφωνίας: ομόφωνα η Κεντρική Επιτροπή και το Κεντρικό Συμβούλιο της ΚΝΕ, ομόφωνα η Επιτροπή Πόλης της Αθήνας, ομόφωνα (;) η Επιτροπή Πόλης του Πειραιά, των περιφερειακών οργανώσεων κτλ., καταλήγουν σ' ένα κοινό συμπέρασμα: όλα για το ΚΚΕ πάνε καλά, «η πολιτική επιρροή του κόμματος αυξάνεται συνεχώς» και για τη μικρή εκλογική πτώση, φταίει το κακό ΠΑΣΟΚ, με την «παρελθοντολογία», τον «ληστρικό εκλογικό νόμο» και τα «εκβιαστικά διλήμματα». Και τα ίδια και απaráλλακτα επιχειρήματα της ΚΕ, επαναλαμβάνουν, με ακόμα μεγαλύτερη ένταση και δογματικό ύφος, τα καθοδηγητικά όργανα περιοχών που ακριβώς ευνοούνται από μία τέτοια τοποθέτηση, αφού έτσι γλυτώνουν από κάθε αυτοκριτική. Οι Επιτροπές Πόλης Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, θα έπρεπε διαφορετικά να εξηγήσουν γιατί τα εκβιαστικά διλήμματα και ο πράγματι ληστρικός εκλογικός νόμος δεν «έπιασαν» στην «χρόνια τρομοκρατούμενη από την Δεξιά». Ήπειρο για παράδειγμα, ενώ αντίθετα ευδοκίμησαν στην πρωτεύου-

του Στέλιου Κούλογλου

σα, όπου ο εκλογικός νόμος είναι απλή αναλογική, η εργατική τάξη μαζεμένη, η πολιτική συνείδηση υψηλότερη, τα κοινωνικά προβλήματα οξυμένα και η πτώση του ΠΑΣΟΚ μεγαλύτερη απ' ό,τι στην επαρχία.

Φυσικά η ομοφωνία αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό τεχνητή. Στην ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής επί παραδείγματι, (η οποία άλλωστε συνεδρίασε μόλις τρεις μέρες μετά τις εκλογές για να αποφευχθούν οι παραπέρα κλονισμοί) εκφράστηκαν, όπως είχε γίνει και πριν τις εκλογές, ισχυρότατες κριτικές παρατηρήσεις από αρκετά μέλη, για την ήπια τακτική που επί τριάντισι χρόνια υιοθέτησε το ΚΚΕ απέναντι στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Αλλά, στο τέλος, η απόφαση ψηφίστηκε ομόφωνα, «ώστε το κόμμα να παρουσιαστεί ενιαίο, να αποφευχθούν οι τριβές στη βάση και οι επιθέσεις από τα έξω», όπως εξηγούσε ένα διαφωνών μέλος της Κ. Επιτροπής.

Μόνο που αυτή η ομοφωνία, άλλους συμφέρει περισσότερο και άλλους λιγότερο: όταν όλες οι αποφάσεις στρέφονται κυρίως εναντίον του ΠΑΣΟΚ, καλώντας συγχρόνως με «νέα ορμή» σε «νέους αγώνες ταξικούς», τότε δεν δικαιώνονται παρά αυτοί που εδώ και καιρό ζητούσαν «κάθετη αναμέτρηση»: «Γιατί να μην ψηφίσω την απόφαση της ΚΕ», έλεγε γνωστός «νεοδογματικός», «όταν είναι η δική μου γραμμή που περνάει μέσα σ' αυτήν, έστω και άνευ αυτοκριτικής;».

Η ΚΝΕ ΚΑΤΑ «ΤΟΥ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ»

Αν κάποιος αμφιβάλλει για τα παραπάνω, δεν έχει παρά να ρίξει μια ματιά, στην «ομόφωνη» απόφαση του Κεντρικού Συμβουλίου της ΚΝΕ («Ρ» 14-6-1985). Γιατί ούτε το νεαρόν της ηλικίας, ούτε ο δογματισμός μιας μερίδας της νεολαίας, δεν εξηγούν ότι οι εκτιμήσεις, και οι κατευθύνσεις της ΚΝΕ, βρίσκονται αρκετά «αριστερότερα» απ' αυτές του ΚΚΕ.

Σε πείσμα λοιπόν του κ. Τ. Μαμάτση, μέλους του Πολιτικού Γραφείου και στεντού συνεργάτη του Χ. Φλωράκη, στον οποίο προσφάτως παρεχωρήθη η εποπτεία της νεολαίας από τον κ. Φαράκο, το Κεντρικό Συμβούλιο της ΚΝΕ, κάνει

την αυτοκριτική του σε μια κατεύθυνση ακόμα μεγαλύτερης ιδεολογικής «καθαρότητας»: «η ιδεολογική δουλειά δεν έφτασε να εξοπλίζει τον κάθε σύντροφο», ώστε να αντιμετωπίσει «τη συστηματική προσπάθεια που γίνεται για να περιοριστούν η επιρροή, ο ρόλος και το κύρος του ΚΚΕ με διαστρέβλωση των θέσεων του, των οραμάτων του και των κατακτήσεων του υπαρκτού σοσιαλισμού».

Δεν είναι μόνο ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» και ο «μαρξισμός - λενινισμός» που εμφανίζονται στο κείμενο της ΚΝΕ, σε αντιπαράθεση με αυτό της ΚΕ: ακόμη περισσότερο, ενώ το τελευταίο αποφεύγει —για πρώτη φορά— να χτυπήσει άμεσα ή έμμεσα το ΚΚΕ εσ., κάνοντας, αντίθετα, συνεχώς λόγο για την «επίθεση σε βάρος της αριστεράς και κυρίως του ΚΚΕ», για την «αντι-ΚΚΕ και γενικότερα αντι-Αριστερή αιχμή της προεκλογικής εκστρατείας του ΠΑΣΟΚ», και άλλα παρόμοια, η ΚΝΕ διαπιστώνει καθυστερήσεις στην «αντίκρουση της ουσίας των απόψεων του νεο-φιλελευθερισμού, του ρεφορμισμού και του αναθεωρητισμού». Και για όσους δεν κατάλαβαν, ο αναθεωρητισμός δεν αφορά παρά μόνο το «λεγόμενο εσωτερικό», που θα έλεγε και ο κ. Φλωράκης.

Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί, ότι τόσο η τάση των ομοφωνιών εν ονόματι του κομματικού συμφέροντος, όσο και η διάθεση της ΚΝΕ να ανοίξει μέτωπα εναντίον όλων των άλλων ιδεολογικών ρευμάτων, δεν βρίσκουν μεγάλη απήχηση μεταξύ της κομματικής βάσης: όταν τελείωνε το άρθρο, δεν είχαν συγκληθεί ακόμη οι ολομέλειες των κομματικών οργανώσεων βάσης, αλλά στα περισσότερα τμήματα οργανώσεων που έγιναν για να προετοιμαστούν, η αντιπαράθεση ήταν οξύτατη, τόσο για την τακτική που ακολουθήθηκε απέναντι στο ΠΑΣΟΚ από το 1981, όσο και για την ανεπάρκεια της πρόσφατης απόφασης της ΚΕ.

Όπως, εξάλλου, σημειώσαμε και στο προηγούμενο τεύχος, αρκετοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν την «αναγκαιότητα συμμαχίας με το ΚΚΕ εσ.», έστω και με το σημερινό του τίτλο.

Παρόλες όμως αυτές τις διαφωνίες, η κυρίαρχη κίνηση που διαμορφώνεται αυτή τη στιγμή μέσα στο ΚΚΕ στρέφεται προς την αντίθετη κατεύθυνση: ο πολιτικός απομονωτισμός, η επιστροφή «στις ρίζες του μαρξισμού - λενινισμού» και κυρίως η τάση αυτοπροστασίας του

κόμματος, μέσα από την ανάγκη «α-
τσαλώματος της ενότητας θέλησης»,
μάλλον θα οδηγήσουν στην απομάκρυν-
ση των διαφωνούντων, παρά στη δη-
μιουργική αφομοίωση των κριτικών πα-
ρατηρήσεων και των δυνατοτήτων τους.
Και όπως είναι επιβεβαιωμένο «από τη
ζωή» κάθε κύκλος διοικητικών μέτρων,
οδηγεί σε ακόμη μεγαλύτερη ιδεολογική
«καθαρότητα», συνδυασμένος με την
κατάλληλη εργασιοθεραπεία που στηρί-
ζεται στη θέση ότι το «κόμμα ήρθε σε
μεγαλύτερη επαφή με τις μάζες».

Στην πραγματικότητα το ΚΚΕ, χρησι-
μοποιεί τον προεκλογικό ακτιβισμό, για
να δικαιολογήσει τον μετεκλογικό: φυ-
σικά τα μέλη ήρθαν σε μεγαλύτερη επα-
φή με τις μάζες λόγω των εκλογών, αλ-
λά αυτό δεν λέει και πολλά πράγματα,
από τη στιγμή που «οι μάζες» δεν ψήφι-
σαν το ΚΚΕ. Δεν απομένει παρά η εκτί-
μηση ότι «τα προβλήματα θα οξυνθούν,
επειδή δεν μπορεί το ΠΑΣΟΚ να τα λύ-
σει», κάτι που «θα οδηγήσει στην ανά-
πτυξη νέων μαζικών αγώνων». Αλλά
πως θα αναπτυχθούν με το ΚΚΕ, αυτοί
οι αγώνες, όταν το τελευταίο πέφτει α-
κριβώς στις περιοχές, όπου υπάρχουν
μαζικά κινήματα;

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΜΥΝΑ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ —ΠΑΝΤΑ— Η ΕΠΙΘΕΣΗ

Ήδη από την εποχή του αείμνηστου
Κλαούζεβιτς, η καλύτερη άμυνα δεν θε-

ωρείται πάντα η επίθεση, και μάλιστα ό-
ταν αυτή γίνεται σπασμωδικά και «δον-
κιχωτικά». Αν το ΚΚΕ επιχειρούσε μία
επιστημονική σφυγμομέτρηση των από-
ψεων και των ψηφοφόρων του και κυ-
ρίως αυτών που διέρρευσαν προς το ΠΑ-
ΣΟΚ, θα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι
η ήπια στάση του απέναντι στην κυβερ-
νητική πολιτική, δεν είναι ο κύριος λό-
γος των όποιων διαφωνιών τους με το
ΚΚΕ.

Εν έτει 1985, οι περίφημες αυτές «μά-
ζες» ζητάνε διαφορετική αντιμετώπιση
των σύγχρονων κοινωνικών προβλημά-
των, διαφορετική γλώσσα και νοοτρο-
πία, άλλες μορφές οργάνωσης απ' αυτές
που επικράτησαν μετά την κατάληψη
των χειμερινών ανακτόρων στην Τσαρι-
κή Ρωσία του 1917. Το ΚΚΕ αφού συντο-
νίστηκε όλο αυτό το καιρό, με τις πιο ο-
πισθοδρομικές πλευρές της πασοκικής
πολιτικής, αφού χειροκρότησε τα ο-
μοιόμορφα ψηφοδέλτια, αφού ταυτίστη-
κε με την «Αυριανή» ακόμα και στις πιο
(!) χυδαιές στιγμές της, όταν για παρά-
δειγμα ζητούσε «να φύγει η Ελληνο-
Εβραία Ρεζάν από το ραδιόφωνο», ξαφ-
νικά ανακάλυψε την σαπίλα της «Κου-
ρο-Αυριανής» και ετοιμάζεται με την ί-
δια νοοτροπία και την ίδια γλώσσα, να
κάνει την επίθεσή του.

Και όλα αυτά την ίδια στιγμή που το
ΠΑΣΟΚ επεκτείνει τις θέσεις του σε χώ-
ρους εργαζομένων και σε συνδικάτα,

και ετοιμάζεται, στη διάρκεια της δεύτε-
ρης τετραετίας, να σταθεροποιήσει τα ε-
ρείσματά του και στο κράτος και στην
κοινωνία. Αν το επιτελείο του κ. Παπαν-
δρέου κατάφερε να κερδίσει ψηφοφό-
ρους από το ΚΚΕ, έχοντας να επιδείξει
μία τετράχρονη σχεδόν πολιτική λαθών
και αντιφάσεων, πόσους ακόμη θα κερ-
δίσει αν υλοποιήσει ορισμένες από τις ε-
ξαγγελίες του, όπως το ΕΣΥ, ο περιορι-
σμός της γραφειοκρατίας κλπ;

Μοιάζει σαν ιστορικό παράδοξο, ή
σαν ιστορική επανάληψη: όταν το ΚΚΕ
με το τέλος του εμφύλιου δέχονταν μια
στρατηγική ήττα, η Κεντρική του Επι-
τροπή αποφάσιζε ομόφωνα ότι «επρό-
κειτο για ένα μικρό διάλλειμμα» και ότι
«οι αγώνες θα αναπτυχθούν», βρίσκον-
τας τον αποδιοπομπαίο τράγο στο πρό-
σωπο του Μ. Βαφειάδη και καλώντας σε
εγρήγορση, με το ανεπανάληπτο «τα ό-
πλα παρά πόδα». Σχεδόν 40 χρόνια με-
τά, τη στιγμή που το ΚΚΕ αντιμετωπίζει
περισσότερο παρά ποτέ την ανάγκη ε-
παναπροσδιορισμού της στρατηγικής
και της φυσιογνωμίας του, καλεί ξανά ο-
μόφωνα στα «όπλα παρά πόδας», μετά
από μία φανερό πολιτική κι όχι μόνο ε-
κλογική ήττα, με αποδιοπομπαίο τράγο,
αυτή τη φορά, το ΠΑΣΟΚ, στο οποίο ο
Μ. Βαφειάδης έχει πολιτικά προσχωρή-
σει. Θα ήταν όμως υπερβολή, αν θυμίζα-
με ότι σύμφωνα με τον Μαρξ, η ιστορία
δεν επαναλαμβάνεται παρά σαν φάρσα;

Η ΟΜΟΦΩΝΙΑ ΠΑΡΑ ΠΟΔΑΣ...

«Η Αριστερά ή θα είναι σύγχρονη, ή δεν
θα είναι μία πραγματική απειλή για την
καπιταλιστική κοινωνία». Αυτό είναι το
συμπέρασμα του άρθρου του Μ. Ανδρου-
λάκη, που ήρθε να αποδείξει ότι η ομο-
φωνία στο εσωτερικό του ΚΚΕ, είναι μία
σχετική έννοια, ενώ ήδη έχει προκαλέσει
και μία σειρά εσωκομματικών αντιδράσε-
ων.

Το άρθρο που τιτλοφορείται «Η ΑΡΙ-
ΣΤΕΡΑ ΣΗΜΕΡΑ», ξεκινά με ένα ερώτη-
μα, που απέφυγε να θέσει η Ολομέλεια
της Κεντρικής Επιτροπής: «Πώς μόρε-
σε ο κενολόγος αντιδεξιισμός και η κιν-
δυνολογία του ΠΑΣΟΚ, να βρουν έδα-
φος μέσα σε παραδοσιακούς ψηφοφό-
ρους της Αριστεράς και μάλιστα στην
καρδιά της Αθήνας και του Πειραιά».

Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, «υπάρ-
χουν κληρονομημένα από άλλες εποχές
σχήματα, τρόποι σκέψης και ιδεολογικά
κλισέ στη συνείδηση των αριστερών ψη-
φοφόρων», και τα σχήματα αυτά (δεξιά -
αντιδεξιά), έχουν πάρει σε πλατιές μάζες
τη «μορφή της πρόληψης», ενώ ο μετεμ-
φυλιακός αγώνας της Αριστεράς για «νο-
μιμοποίηση - αναγνώριση» οδηγούσε σε
μία «αποσύνδεση της πάλης για μία δη-
μοκρατική εξέλιξη, από την πάλη για τον
σοσιαλισμό». Τώρα, όμως, το ΠΑΣΟΚ,
πραγματοποιεί «μία αλλαγή στις σχέ-
σεις του αστικού κράτους με τους αρι-

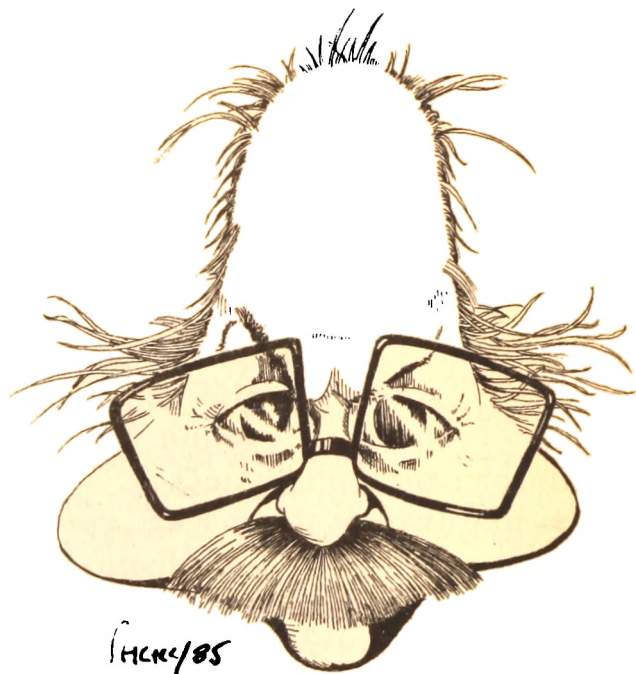
στερούς», μία ενσωμάτωση, που δεν εί-
ναι «απλώς ένα εκλογικίστικο άνοιγμα»,
αλλά μία «στρατηγική για το χτύπημα
της Αριστεράς στις ίδιες της τις παραδο-
σιακές βάσεις».

Το χτύπημα αυτό φαίνεται όμως να
«περνάει», αφού «η μεγάλη μήτρα της α-
ριστεροποίησης της ελληνικής κοινω-
νίας, η Εθνική Αντίσταση... εξαντλεί από
τα πράγματα, τις δυνατότητες να στηρί-
ξει την επιρροή του κόμματός μας για τα
επόμενα χρόνια». Η σύγχρονη μήτρα λοι-
πόν «βρίσκεται στις σύγχρονες ανάγκες
της κοινωνίας μας» και άρα η ζύμωση με
τις σχετικές μάζες, πρέπει να ξεκινάει α-
πό τις ανάγκες τους, να μην γίνεται «με
αλήθειες εξ αποκαλύψεως» αλλά με άλ-
λη γλώσσα. Ακολουθεί ολίγη αυτοκριτι-
κή «από άμεση εμπειρία στην προεκλογι-
κή περίοδο μπορούμε να πούμε ότι συ-
χνά νοιώσαμε ο "λόγος" μας να γυρίζει
στον αέρα σαν σκαπτικό μηχάνημα που
δεν αγγίζει το χώμα», και αυτό «ιδιαίτε-
ρα στις νεαρές ηλικίες». Συμπέρασμα: «η
Αριστερά που αναζητούμε είναι η κοινω-
νική Αριστερά», το πρόβλημα δεν λύνε-
ται κυρίως «με πολιτικές κορυφών» και
«η απώλεια του 1%, είναι το δένδρο»,
που δεν πρέπει να κρύβει το δάσος, τις
μεγάλες δηλαδή σύγχρονες «δεξαμενές

του λαϊκού κινήματος».

Οι αντιδράσεις στο άρθρο, είναι περισ-
σότερες από μία. Ενώ πολλά από τα
«προβληματιζόμενα» μέλη βλέπουν σε
αυτό τη δικαίωσή τους και διακρίνουν τη
σαφέστατη άλλωστε διαφοροποίηση του
άρθρου από το πνεύμα, αλλά και την ου-
σία της απόφασης της ΚΕ, άλλοι μιλούν
ακόμη και για «απάτη», που επιδιώκει ό-
πως το ΠΑΣΟΚ να «ενσωματώσει» την Α-
ριστερά, έτσι και αυτό να ενσωματώσει
τις διαφωνίες σε μία ανώδυνη κατεύθυν-
ση. «Εκτός από την έλλειψη αυτοκριτι-
κής για την καθυστερημένη διάγνωση
της στρατηγικής του ΠΑΣΟΚ, ή την αν-
τιενωτική κατεύθυνσή της η λογική Αν-
δρουλάκη αρνιέται την ιστορία: αν δεν
παίρνουμε δυνάμεις από τη γενιά της Ε-
θνικής Αντίστασης, του 114 και του Πο-
λυτεχνείου, από πού θα πάρουμε; από
τους χούλιγκανς;». Τέλος, μία τρίτη άπο-
ψη θεωρεί ότι ο Μ. Ανδρουλάκης διαβλέ-
ποντας μία στροφή προς τον σεχταρισμό
μετά την απόφαση της Κεντρικής Επι-
τροπής με την παράλληλη ενίσχυση των
«αδιάλλακτων» μαρξιστών - λενινιστών,
επιδιώκει να την ανακόψει. Τώρα αν το
άρθρο μπει σε ψηφοφορία, μπορεί να υ-
πάρξει και... ομοφωνία.

Η κρίση της πολιτικής εξουσίας αντιστοιχεί στην κρίση της ελληνικής κοινωνίας...

Η δεύτερη νίκη του ΠΑΣΟΚ στις βουλευτικές εκλογές και το όλο εκλογικό αποτέλεσμα, οι συσχετισμοί που διαμορφώθηκαν και η νέα τετραετία της «Αλλαγής» είναι φυσικό να προκαλέσουν συζητήσεις, για μια σειρά ουσιαστικά πολιτικά προβλήματα.

Διαμορφώνεται μια νέα φάση όχι μόνο σε ό,τι αφορά τις «στενές» πολιτικές εξελίξεις. Και σίγουρα, όσα προβλήματα έχουν τεθεί και όσα νέα προκύπτουν, απαιτούν —ούτως ή άλλως— και από τις πολιτικές δυνάμεις που

αγωνίζονται για το σοσιαλισμό και από όσους προσβλέπουν σε διαφορετική πορεία της ελληνικής κοινωνίας μια ουσιαστική τοποθέτηση, που θα μπορεί να αντιμετωπίσει τα μεγάλα θέματα της κοινωνικής και πολιτικής διαδικασίας.

Με αφορμή λοιπόν τις εκλογές ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΥΡΚΟΣ, πρόεδρος του ΚΚΕ Εσωτερικού, σε μια συνομιλία του με το συνεργάτη του ΑΝΤΙ Γιάννη Φλώρο δίνει τη δική του κατάθεση και συμβολή στη συνέντευξη που ακολουθεί.

ΑΝΤΙ: Ας αρχίσουμε από το αποτέλεσμα των εκλογών. Θα θέλαμε τις δικές σου εκτιμήσεις για τις εκλογές και σε σχέση κυρίως με την Αριστερά.

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Ένα είναι ότι η Δεξιά για τρίτη φορά είναι εκτός εξουσίας. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί είχε δεθεί με μηχανισμούς και της οικονομίας και του κράτους. Αυτά είναι βέβαια πασιγνώστα, έχουν ειπωθεί, έχουν αναλυθεί, δεν μένω εκεί. Είναι πάντως ενδιαφέροντα.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι πέρασε το διπολικό παιχνίδι, το δικομματικό. Πέρασε και σαν φαινόμενο πολιτικό, εκλογικό —έδωσε ένα 46% στο ΠΑΣΟΚ— και σαν φαινόμενο πολιτιστικό. Και αυτό το δεύτερο πρέπει να συγκεντρώσει λίγο την προσοχή μας. Δηλαδή, όταν βλέπεις πως ο κόσμος ωθείται σε μια κατεύθυνση από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι απλουστεύσεις στην πολιτική, η εξαχρείωση του πολιτικού αγώνα, αυτό που ονομάστηκε «αυριανισμός», αυτό το φαινόμενο πρέπει να μας προβληματίσει όλους. Είναι καρπός του διπολικού, του δικομματικού παιχνιδιού. Είναι ένα φαινόμενο ανησυχητικό...

ΑΝΤΙ: Δεν θεωρείς όμως ότι αυτός ο διπολισμός είχε έδαφος να ριζώσει; Παρατηρούμε τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα μάλλον για να καταλάβουμε κάπως καλύτερα τα πράγματα. Μπροστά στο λαό τίθενται κάποτε διλήμματα. Πώς, αυτά, μπορεί ο λαός να τα αναιρέσει, να τα ανατρέψει;

Και μήπως έχουν κάποια βάση τα διλήμματα; Μήπως το δίδυμο που ετέθη από το ΠΑΣΟΚ «ήλιος - σκότος» αντιστοιχεί κάπου; Μήπως σ' αυτό το δίλημμα αναρωτήθηκε ο λαός και πήρε μια απόφαση; Εσύ τι πιστεύεις;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Αυτό το ερώτημα που θέτεις είναι πολύ θεμελιώδες. Εδώ πρέπει να σκύψουμε πολύ, να μελετήσουμε. Και εμάς μας απασχόλησε, το φαινόμενο της πώλωσης και οι δυνατές ερμηνείες του. Έγινε μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση στην ΚΕ και ελπίζω να συνεχισθεί και δημόσια.

Ένα πρώτο ερώτημα είναι, ποια είναι η γραμμή της πραγματικής πώλωσης στην ελληνική κοινωνία. Ένα δεύτερο ερώτημα είναι, εάν η πώλωση που παρουσιάστηκε στο πολιτικό επίπεδο ήταν φυσιολογική ή ήταν καρπός διεργασιών ενός τεχνητού χαρακτή-

ρα. Ένα τρίτο τέλος, ερώτημα είναι εάν υπάρχει τρόπος να φύγει κανένας απ' αυτή την κατάσταση.

Λοιπόν. Αυτός ο τόπος γνώρισε διάφορες πολωτικές καταστάσεις. Βενιζελισμός - Αντιβενιζελισμός, στη εποχή της ανόδου της αστικής τάξης και της σύγκρουσης. Μια δεύτερη, περισσότερο πολωτική διεργασία ήταν ο Εμφύλιος Πόλεμος με πρωταγωνιστή την εργατική τάξη. Προσέξτε όμως: ήταν δύο μέτωπα πολιτικά και κοινωνικά πάρα πολύ σαφή και η γραμμή, της πώλωσης, ήταν ας πούμε, απ' όλες τις πλευρές δικαιωμένη. Έτσι δεν είναι;

Υπήρχε όμως και ο Βενιζελισμός και Αντιβενιζελισμός στην εποχή της πτώσης του Βενιζέλου, την εποχή του ιδιώνυμου κτλ. που οδήγησε και στα αντίστοιχα κινήματα. Τι φαινόμενο ήταν άραγε αυτό; Υπήρξαν και οι καταστάσεις ύστερα από τον Εμφύλιο και υπήρχε και η περίπτωση του '58. Στα 1958 το ερώτημα ήταν από τη μια μεριά το κέντρο, με τα όσα υποσχόταν και από την άλλη μεριά η Δεξιά, με τα όσα πραγματοποιούσε, αλλά ένας λαός ολόκληρος έδωσε ένα 25% στην Αριστερά. Ωραία. Πρέπει, λοιπόν, να δει κανένας ότι —κατά τη δική μου άποψη— η τοποθέτηση «φως - σκοτάδι», στις εκλογές του '85, ο πόλεμος του κεφαλαίου από τη μια και της εργασίας από την άλλη όπως μας είπε σε μια στιγμή ο πρωθυπουργός προσπαθώντας την πολιτική πώλωση να την ερμηνεύσει και με κοινωνικούς όρους, είναι λάθος. Και μεις έγκαιρα είχαμε πει: ηγέτες του ΠΑΣΟΚ στον πόλεμο του κεφαλαίου και της εργασίας, στο άρθρο 4 λόγου χάρη, εσείς που είστε; Καθαρά πράγματα. Και ήταν η εποχή που είχαν αρχίσει να χρησιμοποιούνται ΜΑΤ και μέθοδοι καταστολής σε βάρος απεργών και εργατικών κινητοποιήσεων.

Στο πραγματικό ζήτημα της κοινωνικής αντίθεσης «κεφάλαιο - εργασία», η γραμμή δεν περνάει μέσα από το «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά». Και αυτό το ξέρει πάρα πολύ καλά το ΠΑΣΟΚ, γι' αυτό έκανε ό,τι μπορούσε να βγάλει την Αριστερά έξω από το παιχνίδι. Εάν ο εκλογικός νόμος ήταν διαφορετικός, εάν είχαμε απλή αναλογική, έχεις την εντύπωση ότι θα είχαμε αυτά τα πολωτικά φαινόμενα;

Αλλά, βεβαίως, θα ήταν μεγάλο λάθος να αγνοήσει κανένας τελείως τις κοινωνικές αντιστοιχίες. Γιατί η Δεξιά είναι ο μεγάλος κοινωνικός μας αντίπαλος, διότι είναι ο υπερασπιστής του μεγάλου κεφαλαίου και από την άλλη μεριά το ΠΑΣΟΚ είναι ένα μόρ-

φωμα μέσα στο οποίο υπάρχουν δυνάμεις γνήσια λαϊκές και σοσιαλιστικές, όπως υπάρχουν και άλλες δυνάμεις συντηρητικές. Αλλά παίζοντας το παιχνίδι της εξουσίας το ΠΑΣΟΚ, έκανε μία επιλογή: εκλογικό σύστημα το οποίο οδηγεί στην ακραία πόλωση και μέσα απ' αυτή την ακραία πόλωση χάνεται η πραγματική κοινωνική πόλωση ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία.

Είναι λοιπόν πολύ σύνθετο φαινόμενο. Το ΠΑΣΟΚ έπαιξε επιδέξια επάνω και στις μνήμες και σε άλλα. Έπαιξε επιδέξια επίσης πάνω και σε μια ανάσα που πήρε αυτός ο λαός στη διάρκεια των 3 1/2 χρόνων. Επιτέλους ανέπνευσε ένα διαφορετικό αέρα ελευθερίας, ιδιαίτερα στο χωριό.

Εάν όμως δει κανείς από τη σκοπιά του εργατικού κινήματος αυτά τα πράγματα, πρέπει να τα εντάξει σε μίαν άλλη πορεία, διότι η ελληνική κοινωνία δεν σταματάει σήμερα, έχει μια προοπτική. Πού οδηγεί την ελληνική κοινωνία λοιπόν το ΠΑΣΟΚ;

Εδώ μπαίνουν μεγάλα προβλήματα και ερωτήματα. Και πάνω σ' αυτά, το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο για να εξασφαλίσει την εκλογική του βάση, αλλά για να απομονώσει και έναν κοινωνικό αντίπαλο όπως θα ήταν η Αριστερά, η έκφραση της εργατικής τάξης, των εργαζομένων, έπαιξε ένα πολιτικό παιχνίδι, και μάλιστα με πολύ σημαντική γι' αυτό το ίδιο επιτυχία.

ΑΝΤΙ: Ερμηνεύεις το εκλογικό αποτέλεσμα μόνο σαν αποτέλεσμα της πόλωσης; Γιατί εκφράζονται διάφορες απόψεις. Μια άποψη υποστηρίζει ότι η πόλωση, ο εκλογικός νόμος, τα διλήμματα, κτλ. αυτά κυρίως οδήγησαν στο να πάρει το ΠΑΣΟΚ 46%. Μια διαφορετική άποψη λέει ότι εκτός αυτών πρέπει να ερμηνεύσουμε το εκλογικό αποτέλεσμα και ως μία καθαρή πολιτική νίκη του ΠΑΣΟΚ: να εξετάσουμε μήπως το ΠΑΣΟΚ κέρδισε πολιτικά, ότι δηλαδή η ψήφος ήταν ψήφος «υπέρ», δεν ήταν μόνο ψήφος κατά της Δεξιάς. Ήταν και ψήφος υπέρ μιας μεταρρύθμισης, ενός εκσυγχρονισμού.

Αυτό υποστηρίχθηκε και από τη Δεξιά. Υπήρξε π.χ. μια ανάλυση δική τους, που υποστήριξε ότι η Δεξιά έκανε το λάθος. «Δώσαμε, λένε, στον κόσμο με τον περίφημο "φιλελευθερισμό" την εικόνα ότι εκπροσωπούμε το μεγάλο κεφάλαιο, ενώ το ΠΑΣΟΚ μπόρεσε να δώσει στοιχειωδώς την εικόνα ενός κράτους προνοίας». Και εδώ, μήπως μπορούμε να διακρίνουμε το στοιχείο μιας πραγματικής κοινωνικής σύγκρουσης; Δηλαδή το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε, «ψέλισε» ένα κράτος προνοίας, ενώ οι άλλοι και ειδικά η Δεξιά του Μητσοτάκη έδωσε την εικόνα μιας ασύδωτης Δεξιάς που ανδρώθηκε μέσα στη δικτατορία, συγκρατήθηκε κάπως με την πολιτική Παπαληγούρα, —«σοσιαλμανία» κτλ.— κάπως δεν μπόρεσε να προχωρήσει με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ και τώρα περίμενε να εφορμήσει. Αν ισχύουν αυτά, τότε δεν υπήρξε μια σύγκρουση, δεν διαφάνηκε και μια αντίθεση;

Βέβαια, η πραγματική αντίθεση κεφάλαιο - εργασία όπως είπες δε φάνηκε, και δεν περνάει μέσα από το δίλημμα «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά». Θα μπορούσαμε εδώ συνεπώς να ισχυρισθούμε ότι το ΠΑΣΟΚ είναι ένας φορέας αστικός, ο οποίος στο όνομα του σοσιαλισμού παραπλανά τμήματα της εργατικής τάξης και μεσοαστικά κοινωνικά στρώματα για να το στηρίξουν ως κόμμα εξουσίας. Δεν μπορεί, όμως, παρά να προχωρήσει σε κάποια μορφή εκσυγχρονισμού μέσα στα πλαίσια του συστήματος, να διαχειρισθεί την οικονομική και κοινωνική κρίση και σε μια επόμενη πιθανή όξυνσή της να υποχωρήσει για να το διαδεχθεί ένας άλλος αστικός φορέας, που στο μεταξύ θα έχει εισπράξει από την κρίση.

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Είναι πάρα πολλά αυτά που τέθηκαν και πιθανό να ξεχάσω μερικά. Θυμηθείτε αυτό που τόνισα και πριν, ότι μέσα στο φαινόμενο της νίκης του ΠΑΣΟΚ υπάρχουν και κοινωνικά στοιχεία. Συνεπώς είναι ολοφάνερο ότι η κατάσταση είναι πιο σύνθετη από το να την απλουστεύσουμε και να μένουμε μόνο σε μια διάστασή της. Και το σύνθετο πρέπει να το αναλύσουμε. Όταν η «Καθημερινή» έλεγε ότι «εμείς» —η Δεξιά δηλαδή— «δώσαμε αυτή την εικόνα», έχει δίκιο. Αυτή όμως ήταν η πολιτική του κ. Μητσοτάκη. Υπάρχει ένα ερώτημα. Ποιος ξεσκέπασε αυτή την πολιτική; Εμείς την ξεσκεπάσαμε. Απ' όλη την εκλογική αντιδεξιά φιλολογία τι απομένει στις μάζες σαν συνεισφορά του ΠΑΣΟΚ; Η φωτογραφία του Μητσοτάκη. Τι έχει μείνει από μας; Το «φιλελεύθερη νέα δημαγωγία», το «αντιστρέψτε τα συνθήματα της Σό-

γιερ» και πέστε: «όποιος θέλει ανεργία, ψηφίζει Νέα Δημοκρατία» το ότι η ουσία της νεοφιλελεύθερης πρότασης της ΝΔ ήταν κέρδη - κέρδη - κέρδη για το κεφάλαιο σε βάρος του μερίδιου της εργασίας κτλ.

Μόνο στο τελευταίο τέταρτο, της TV το εικοσιπεντάλεπτο δηλαδή, διότι «όλοι είμαστε ίσοι, αλλά κάποιιοι είναι... περισσότερο ίσοι» ο πρωθυπουργός χρησιμοποιώντας τη δική μας επιχειρηματολογία και βρίσκοντας εκείνη τη στιγμή το στόχο, ξετίναξε τη νεοφιλελεύθερη πολιτική και προσπάθησε να παρουσιάσει τη δική του. Διότι αναμφισβήτητα το ΠΑΣΟΚ, προσπάθησε να εφαρμόσει ένα είδος κράτος προνοίας θυσιάζοντας όμως την υπόθεση της ανάπτυξης. Διότι αν δεις αυτά τα 3 1/2 χρόνια, ναι, δόθηκαν μεγάλα ποσά, κατανεμήθηκαν στα νομαρχιακά συμβούλια, έγιναν δρόμοι, άρχισαν να μπαίνουν κάποιες υποδομές κτλ. αναπτυξιακή πολιτική όμως δεν υπήρξε. Το ΠΑΣΟΚ τώρα θα αντιμετωπίσει την επιδείνωση της κρίσης και θα βρει τα πραγματικά προβλήματα μπροστά του, γιατί αγνόησε την ανάπτυξη. Αυτά που έγιναν, δεν πρόκειται εμείς να τα αμφισβητήσουμε. Εμείς όμως αν ασκούσαμε την εξουσία θα δίναμε τη δυνατότητα στον ίδιο το λαό, διαχειριζόμενος τις κοινές υποθέσεις να κάνει αυτός τις επιλογές του, τις κατανομές και τις ιεραρχήσεις των στόχων του.

Αλλά αλλίμονο αν απ' αυτά αφαιρέσεις το στοιχείο της ανάπτυξης. Είναι μια διάσταση στην οποία επιμείναμε εμείς το ΚΚΕ Εσωτερικού και την —οποία προφανώς δεν μπορούμε στα όρια της συνέντευξής μας να αναλύσουμε, αλλά σημειώστε αυτό: εάν η Ελλάδα αποκοπεί από τη διαδικασία ανάπτυξης στην οποία βρίσκονται χώρες προηγμένες που και αυτές αισθάνονται σήμερα —είναι εξ αντικειμένου δεδομένο— ότι διευρύνεται η απόστασή τους από τις πιο προηγμένες, όπως οι ΗΠΑ, ή η Ιαπωνία, εάν χάσουμε τούτη τη φορά αυτό το ιστορικό τραίνο, θα περιέλθουμε σε μορφές εξάρτησης απείρως χειρότερες απ' ό,τι γνωρίσαμε.

ΑΝΤΙ: Πάντως δεν νομίζεις ότι πρέπει να αποσαφηνισθεί αυτή η έννοια της ανάπτυξης; Και στο παρελθόν γνωρίσαμε μια, συγκεκριμένου τύπου, ανάπτυξη. Ίσως χρειάζεται μεγαλύτερη ανάλυση. Τόσο δηλαδή σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη όσο και σε ό,τι αφορά τον εκσυγχρονισμό ή τη διαχείριση της κρίσης. Και εν πάση περιπτώσει, εάν το ΠΑΣΟΚ πείσει ότι δεν είναι ένα απλώς εκσυγχρονιστικό κόμμα, όπως κρίνεται από ορισμένους, και ότι αντίθετα ο στόχος του είναι το κράτος προνοίας και η ανάπτυξη όχι σαν απλός εκσυγχρονισμός, τότε βλέπεις θετική μια τέτοια επιλογή;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Όχι. Διότι δεν αρκούν. Δεν αρκούν για να προχωρήσει μια κοινωνία. Θα πηγαίναμε στα πρότυπα τα σοσιαλδημοκρατικά. Εμείς πιστεύουμε ότι εδώ, όλα σε τούτον τον τόπο χρειάζεται να τα αλλάξουμε. Και το μοντέλο της ανάπτυξης; Σωστά επεσήμανες ότι όλα αυτά τα χρόνια πραγματοποιήθηκε μια ορισμένη ανάπτυξη, πραγματοποιήθηκε τυφλή, εξαρτημένη, υπηρετική σε επιλογές άλλων...

ΑΝΤΙ: Πολλές φορές οι αριστεροί ακούμε τη λέξη ανάπτυξη και κουμπωνώμαστε...

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Εμείς μιλούμε με νέους όρους. Ένας από τους οποίους είναι η συμμετοχή των εργαζομένων στις επιλογές, στις ιεραρχήσεις, στις αποφάσεις αυτής της ανάπτυξης για τις επενδύσεις, για την πολιτική πορεία και την προοπτική. Μιλάμε για μια ανάπτυξη που θα μπάσει τη νέα τεχνολογία, αλλά η νέα τεχνολογία είναι δικοπο μαχαίρι, εξαρτάται ποιος τη χρησιμοποιεί. Η νέα τεχνολογία π.χ. δημιουργεί τεχνολογική ανεργία. Τελικά το πρόβλημα του ποιος διαχειρίζεται την εξουσία, ποιες κοινωνικές δυνάμεις και προς όφελος τίνος θα είναι η ανάπτυξη, είναι το μεγάλο θέμα που εμείς θέτουμε. Δεν μιλούμε επομένως με τους όρους μιας ανάπτυξης ποσοτικής, μιλούμε με τους όρους μιας ποιοτικής ανάπτυξης η οποία παίρνει υπόψη της νέα κριτήρια, μια νέα διαχείριση της κοινωνίας, τη συμμετοχή των εργαζομένων στις επιλογές, την προστασία του περιβάλλοντος, μια ανάπτυξη που θα προσαρμόζεται στις ελληνικές ιδιομορφίες και στις ελληνικές απαιτήσεις.

Γι' αυτά τα πράγματα μιλούμε και αυτά είναι σύνθετα. Εκείνο, που μας ξεχωρίζει πάντως από το ΠΑΣΟΚ, το οποίο μπορεί να διατυπώσει και αυτό ανάλογες προτάσεις, είναι το πολύ κρίσιμο ερώτημα:

Τελικά ποιος και για ποιον! Εμείς δεν κρύψαμε ποτέ την ιδέα ότι η νέα τύπου ανάπτυξη για να μπορέσει να πετύχει χρειάζεται κόστος. Και σ' αυτό το κόστος πρέπει να στερθούν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι. Αλλά οι εργαζόμενοι δεν θα στερθούν ποτέ σε ένα κόστος, το οποίο θα εισπράξει κάποιος άλλος.

Εδώ διαφωνούμε με το ΠΑΣΟΚ. Διότι το ΠΑΣΟΚ με όλη τη θεωρία της «Αλλαγής» με όλη τη θεωρία της ΕΛΕ, με όλη τη θεωρία της αυτοδυναμίας, που την έχει καταστήσει και στρατηγική του επιλογή, με τον εκλογικό νόμο, ο οποίος σαφώς έκανε διεκδικητή της εξουσίας τη Δεξιά έδειξε το πως νοεί το αύριο της ελληνικής κοινωνίας το πως νοεί και την ίδια την αλλαγή: με τους εργαζόμενους και την Αριστερά στη γωνία. Όταν πριν από χρόνια μιλούσαμε για «πατερναλιστική αλλαγή» κανένας δεν μας καταλάβαινε. Πατερναλιστική αλλαγή σημαίνει μια αλλαγή την οποία η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ τη σταματά εκεί που θέλει, —κόντρα στις θελήσεις των εργαζομένων— την προωθεί όταν αισθάνεται ότι υπάρχουν ορισμένες πιέσεις, αλλά το κυρίαρχο στοχείο είναι, τη σταματά εκεί που θέλει.

Απέναντι σ' αυτό το σύστημα, η δική μας αντίληψη: στη θέση της ΕΛΕ η ιδέα μιας πλατειάς συμμαχίας πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Στη θέση της αυτοδυναμίας, μια εξουσία από, για και με τους εργαζόμενους (πρόσεξε τον επαναστατικό χαρακτήρα αυτού του ΜΕ). Στη θέση του εκλογικού συστήματος, η απλή αναλογική, που δίνει τη δυνατότητα να διαμορφωθεί αυτή η συμμαχία και στη θέση της υποκοιλουράς του «αυριανισμού» η ιδέα του πλουραλισμού, της πάλης των ιδεών, της ανοικτής τηλεόρασης, του ανοικτού ραδιοφώνου για τη διαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης. Δες την αντίθεση. Και σε ρωτώ αυτή η αντίθεση, τι σχέση έχει με τον «πόλεμο των δύο κόσμων» του «φωτός και του σκοταδιού» κτλ. όπως παρουσιάστηκε προεκλογικά;

Σ' αυτό το σημείο, λοιπόν, υπάρχει και ένα παγιδευτικό θέμα από τη μεριά του ΠΑΣΟΚ. Αλλά το να μένει κανείς στο χαρακτηρισμό ότι το ΠΑΣΟΚ είναι απλώς μια παραπλάνηση, ή ακόμα χειρότερο ότι το ΠΑΣΟΚ είναι ένας «χομεϊνισμός» ή, ένας «περονισμός» —και ψιθυρίστηκαν τέτοιες διατυπώσεις— αυτά εμποδίζουν την αντικειμενική έρευνα και ανάλυση και μαζί ένα σωστό προσανατολισμό γιατί το ΠΑΣΟΚ είναι ένα σύνθετο φαινόμενο και πρέπει σαν τέτοιο να το αναλύσεις, σε σχέση με την ιστορική πορεία της ελληνικής κοινωνίας και την προοπτική της.

Όταν π.χ. την επομένη της συγκέντρωσης της ΝΔ έγινε η συγκέντρωση που μίλησε ο Α. Παπανδρέου στο Σύνταγμα, επρόκειτο για μια τεράστια λαϊκή συγκέντρωση. Ήταν οι μάζες των εργαζομένων της Αθήνας που κατέβηκαν στους δρόμους και πήγαν μόνοι τους...

ΑΝΤΙ: Αυτό όμως δεν μπορεί να αποτελεί το κύριο κριτήριο. Υπάρχουν αντίστοιχα φαινόμενα και με τη Δεξιά. Μετά τη μεταπολίτευση ο Καραμανλής π.χ. έκανε τεράστιες λαϊκές συγκεντρώσεις. Η ΝΔ συγκέντρωσε λαϊκά στρώματα και τα εγκλώβισε σε μια δική της προοπτική. Το ίδιο δεν μπορεί να συμβεί και με τον Α. Παπανδρέου; Ας το δούμε και σε σχέση με το ότι ο Α. Παπανδρέου στην προεκλογική του εκστρατεία μίλησε ελάχιστα για την «Αλλαγή» και καθόλου για το «σοσιαλισμό». Και αυτό δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο, ούτε είναι τυχαίο. Όπως και η ανακοίνωση του ΕΓ του ΠΑΣΟΚ την επόμενη των εκλογών, η οποία δεν ανέφερε πουθενά τη λέξη «σοσιαλισμός». Αυτά δεν αποτελούν κάποια στοιχεία για τη φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ; Για το πού το πάει;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Βεβαίως αυτά οξύνουν τα ερωτήματα για το ΠΑΣΟΚ και προβληματίζουν όλο και ευρύτερα στρώματα. Ας έρθουμε όμως στον Καραμανλή. Μετά τη χούντα συγκέντρωσε ένα 54% και στη συγκέντρωση της Θεσσαλονίκης είμασταν όλοι, από κομμουνιστές έως κοινοβουλευτικοί δεξιοί. Το συγκέντρωσε αυτό το ποσοστό στο «αντί», στον αντιχουντισμό και στη δίψα για μια δημοκρατική πορεία. Από εκεί και ύστερα στο βαθμό που ο Καραμανλής ασκούσε πολιτική της ΝΔ, μ' όλες τις αντιφάσεις της αστικής εκσυγχρονιστικής του απόπειρας τα ποσοστά του πήγαν στο 42% και στις εκλογές του '81 η ΝΔ έφτασε εκεί που έφτασε.

Τώρα, λοιπόν, στις εκλογές, το ΠΑΣΟΚ, η ηγεσία του, στήριξε όλη της την πολιτική στο αντιδεξιό στοιχείο. Αυτά τα χρόνια όμως πραγματοποιούσε μια πολιτική που είχε μέσα της και στοι-

χεία ενός κράτους Προνοίας και διαμορφώθηκαν κάποιες κοινωνικές δυνάμεις επάνω στις οποίες μπόρεσε να στηριχθεί. Παράλληλα όμως διαμορφώθηκαν και κάποια άλλα στοιχεία —ιδεολογικά και μηχανισμών— που δεν πρέπει να τα υποτιμήσουμε. Π.χ. στη θέση των «μη προνομιούχων» ήρθαν κάποιες καινούριοι προνομιούχοι, που σχηματίζουν σιγά - σιγά ένα στρώμα «πράσινο» γραφειοκρατικό, μέσα στον κρατικό μηχανισμό, το συνδέουν με το κόμμα, αναπαράγουν την πελατειακή σχέση με τους εκλογείς· η δε αριθμητική τους επίδραση στο εκλογικό αποτέλεσμα είναι πολλαπλασιαστική.

Το ΠΑΣΟΚ φτάνει βαθμιαία στα όριά του. Πάλεψε για την αυτοδυναμία πριν από 4 χρόνια και πήρε 174 —νομίζω— βουλευτές. Ήταν ένας τεράστιος αριθμός, που του άφηνε πολύ μεγάλα περιθώρια. Έχει τώρα 161 βουλευτές και αυτή αυτοδυναμία εξ αιτίας των «συνεργασιών - εντάξεων» που έκανε προεκλογικά μπορεί σύντομα να του αμφισβητηθεί, διότι μέσα είναι και ο Ζίγδης, είναι και ο Ψαρουδάκης κτλ.

Το ΠΑΣΟΚ επίσης στη δεύτερή του φάση αφήνει το δρόμο των οραμάτων. Δεν μιλάει πια για το σοσιαλισμό. Έφτασε μάλιστα ο πρωθυπουργός με τη συνέντευξή του στους «Νιού Γιόρκ Τάιμς» να εγκαταλείψει και κάποια υπολλείμματα επιστημονικού σοσιαλισμού, έστω και σαν εργαλείο ανάλυσης. Είναι μια στροφή που παίρνει, σιγά - σιγά και που οδηγεί —αυτό θα το δούμε, εξαρτάται τι θα γίνει και στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ και πώς θα αντιδράσουν οι λαϊκές δυνάμεις, που στηρίζουν το ΠΑΣΟΚ— οδηγεί σε μια συντηρητικότερη εξέλιξη που θα ενθαρρύνει τις πιέσεις του κεφαλαίου. Μια τέτοια πορεία θα φέρει το ΠΑΣΟΚ σε μεγαλύτερη αντιπαράθεση με τους εργαζόμενους και θα τροφοδοτήσει νέες αυταρχικές τάσεις.

Αυτά όχι μόνο από τα όσα λέγονται, από τις παρατηρήσεις που έκανες, αλλά και από τα όσα φαίνονται, από την πρακτική. Δηλαδή το ΠΑΣΟΚ σε μια πρώτη φάση μετά το '81 προχωράει σε όσα είπε με μεγαλοστομία για τις κοινωνικοποιήσεις, τα εποπτικά συμβούλια, το νόμο - πλαίσιο, το ΕΣΥ, την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης κτλ. Σε μια δεύτερη φάση σιγά - σιγά οι πραγματοποιήσεις αφυδατώνονται, σε μια τρίτη φάση σταματά αυτή την πορεία και σε μια τέταρτη κάνει βήματα προς τα πίσω. Τώρα οι ενδείξεις είναι ότι θα πάει πιο συντηρητικά. Και συνεπώς εδώ είναι ένας ρόλος των γνήσια λαϊκών και σοσιαλιστικών δυνάμεων, που υπάρχουν στο ΠΑΣΟΚ. Θα μείνουν στο δίλημμα; ναι, αλλά υπάρχει και η Δεξιά ή θα προχωρήσουν στη δική μας άποψη ότι το βασικό είναι να προχωρήσει η Αλλαγή με το λαό μαζί, που μόνο αυτό μπορεί να αφοπλίσει τη Δεξιά. Και αυτός ο ρόλος σε πείσμα οποιασδήποτε ανάλυσης, που δεν θέλει να το πάρει υπόψη, πρέπει να λέγεται, διότι είναι απλούστευση το να βάζεις μια ταμπέλα συνολικά στο ΠΑΣΟΚ και να λες, λοιπόν αυτό το μόρφωμα είναι συντήρηση —και τελειώσαμε. Αλλά και για τη Δεξιά, πρέπει να κάνουμε τέτοιες αναλύσεις.

Εμείς το είπαμε από χρόνια. Η κρίση στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα είναι αντανάκλαση της κρίσης της ελληνικής κοινωνίας. Και η Δεξιά θα περάσει την κρίση της, και το ΠΑΣΟΚ θα περάσει τη δική του υποχρεωτικά, γιατί η ελληνική κοινωνία είναι σε μια φάση μεγάλης ζύμωσης και εξέλιξης, αναζήτησης της πορείας της προς τα μπρος. Όλοι οι σχηματισμοί θα περάσουν κρίση, όλοι οι θεσμοί θα περάσουν κρίση. Εμείς οι ίδιοι, η Ανανεωτική Αριστερά, πρέπει να βρούμε τον τρόπο «ανανέωσης της Ανανέωσης», για να μπορέσουμε να ανταμώσουμε τις καινούργιες καταστάσεις, γιατί ίσως και μεις φτάνουμε σε κάποια όρια δικά μας.

ΑΝΤΙ: Τα προηγούμενα χρόνια όμως είδαμε τα εξής —έστω και σχηματικά. Η Αριστερά μετά το '81 ακολουθούσε ή παρακολουθούσε το ΠΑΣΟΚ στις μεγάλες πολιτικές πρωτοβουλίες του και όχι μόνο σ' αυτές, αλλά και στο μαζικό κίνημα. Ιδιαίτερα το ΚΚΕ εσ. για 1-2 χρόνια ήταν τόσο ακολουθητικό που του είχε προσαφθεί η κατηγορία της «πράσινης ΕΑΔΕ» —και όχι αδικαιολόγητα— ενώ το ΚΚΕ συνήψε ένα «μορατόριουμ» τα κρίσιμα χρόνια. Υπήρχαν όμως προνομιακοί χώροι π.χ. για το ΚΚΕ Εσωτερικού όπως στην Παιδεία, τη Νεολαία, το ΕΣΥ κτλ. όπου δεν διακρίθηκε ούτε για τις ριζοσπαστικές του προτάσεις, ούτε για μια αυτόνομη παρουσία, ούτε μπόρεσε να ξεπεράσει τον κορπορατιβισμό και πολλές φορές το ΠΑΣΟΚ «στρίμωξε» την Αριστερά.

Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι η Αριστερά δεν μπόρεσε να προβάλλει αυτόνομα τις δικές της αντιλήψεις. Ας θυμηθούμε τη στάση της στις δημοτικές εκλογές. Το περίφημο «το ΠΑΣΟΚ και οι άλλες δημοκρατικές δυνάμεις» —που είπε ύστερα το ΠΑΣΟΚ.

Πως βλέπεις τη στάση του ΚΚΕ Εσωτερικού και στο μαζικό κίνημα και στην αντιμετώπιση των πολιτικών πρωτοβουλιών του ΠΑΣΟΚ σε σχέση και με το ότι το ΠΑΣΟΚ αυτά τα χρόνια ακολούθησε μια τακτική που βασιζόταν κυρίως σε μια λαϊκίστικη πολιτική ικανοποίησης συντεχνιακών αιτημάτων, που πρόβαλλαν κοινωνικές ομάδες και στη διατήρηση συνεπώς των υφιστάμενων ισορροπιών ανάμεσα σε διαφορετικά κοινωνικά και ταξικά συμφέροντα;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Δεν θα συμφωνήσω μαζί σας. Και όχι μόνο μαζί σας, ίσως και με άλλους. Το ΠΑΣΟΚ τον πρώτο χρόνο προχωράει σε κάποια βήματα, που είναι ώριμα στην ελληνική κοινωνία, είναι κοινά αιτήματα. Εμείς τι έπρεπε να πούμε; Ότι κακώς το κάνει; Όχι. Συνεπώς αυτό που λέγεται ότι είναι λάθος, για κείνη τη φάση, αυτά, εμένα τουλάχιστον, δεν με βρίσκουν σύμφωνο.

Το ΠΑΣΟΚ οικειοποιήθηκε την υπόθεση της Αλλαγής, που δεν του ανήκε αποκλειστικά. Όταν το βράδυ του '81 πήραμε και μεις τις σημαίες και κατεβήκαμε στην Ομόνοια δεν πανηγυρίσαμε τη νίκη του ΠΑΣΟΚ, πάνηγυρίσαμε τη νίκη μας, τη νίκη όλων εκείνων που αγωνίσθηκαν και γκρέμισαν τη Δεξιά. Όταν, λοιπόν, το ΠΑΣΟΚ, στο πρώτο χρόνο επαναλαμβάνω, με τον ούριο άνεμο προχωρούσε στην αναγνώριση της Αντίστασης, σε ορισμένες θεσμικές αλλαγές, νομοσχέδια για αποκέντρωση κτλ. εμείς ασκούσαμε θετική κριτική ζητώντας μέσα από τα μέτρα αυτά να προχωρήσουμε σε νέες σχέσεις εξουσίας - εργαζομένων.

Από εκεί και ύστερα μπήκαμε βεβαίως σε μια κριτική, που γινόταν ολοένα και περισσότερο σκληρή και μέσα από την οποία πρόβαλλε λιγότερο ή περισσότερο καθαρά η δική μας σκόπευση. Θυμηθείτε τα συνθήματά μας μετά τον πρώτο χρόνο: ν' αλλάξουμε τους συσχετισμούς. Η Αλλαγή βάλτωσε. Αλλαγή στην Αλλαγή, χρειάζεται μια άλλη πολιτική συμμετοχή στην κατεύθυνση της αυτοδιαχείρισης. Το σχήμα επαναλαμβάνω, που μας έδωσε ο Μπ. Δρακόπουλος σε μια ανάλυσή του, μέσα στο οποίο βρίσκεται η δική μας λογική είναι: στην αρχή θετικά βήματα, ύστερα αφυδάτωση, ύστερα σταμάτημα, ύστερα υποχώρηση.

Εκείνοι που μας καλούσαν από την αρχή να καταγγείλουμε το ΠΑΣΟΚ κάνουν ένα πήδημα σε μια ιστορική φάση. Διότι σ' εκείνη τη φάση το ΠΑΣΟΚ προχωρούσε και έπρεπε με όλες τις ενθαρρύνσεις —αλλά ταυτόχρονα χωρίς αυταπάτες για τα όριά του— να προχωρήσει για να μπορέσει να ανοίξει ένας δρόμος μέσα από έναν τοίχο που είχε δημιουργήσει η πολιτική της Δεξιάς χρόνια και χρόνια. Από κει και πέρα δείχτηκε ότι δεν είχε καμία διάθεση, καμία θέληση να προχωρήσει.

Προσέκρουε βέβαια και σε αντικειμενικές δυσκολίες. Αλλά, δεν υπήρχε πια θέληση και αυτό υποδηλώνεται και από το γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ δεν μιλά πια για σοσιαλισμό.

Μπορεί αύριο, επειδή η πολιτική του ΠΑΣΟΚ έρχεται κατά κύματα, να θελήσει να ξαναανταμώσει αυτό το ρεύμα. Κάτι τέτοιο θα εξαρτηθεί όμως από τη δύναμη που θα δείξει το λαϊκό κίνημα και τη θέληση να προχωρήσει σε πιο ριζοσπαστικές λύσεις σε μια δημοκρατική και σοσιαλιστική κατεύθυνση, από την αλλαγή των συσχετισμών στο κοινωνικό επίπεδο και την αντανάκλασή τους στο πολιτικό. Και ύστερα, προσέξτε: εμείς ποτέ δεν μιλήσαμε με τους απλουστευτικούς όρους ότι αύριο, την επομένη π.χ. των εκλογών, θα 'χουμε σοσιαλισμό στην Ελλάδα. Εμείς μιλήσαμε για μια δημοκρατική διέξοδο από την κρίση στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού, ενώ την ίδια ώρα από τη θέση της πλήρους αυτονομίας καλλιεργούμε την κοινωνική συνείδηση. Εμείς μιλήσαμε για μια δημοκρατική διέξοδο που θα συνοδεύεται και από πολύ βαθιές θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές και βάλαμε ζητήματα ενός νέου συνασπισμού εξουσίας.

Αυτές τις βαθιές αλλαγές τις βλέπουμε κυρίως σ' εκείνους τους κόμβους όπου οι εργαζόμενοι προσεγγίζουν ή ελέγχουν τα κέντρα των αποφάσεων για να διαμορφώνουν ένα νέο σύστημα σχέσεων εξουσίας - εργαζομένων - κοινωνίας. Σ' αυτό όμως το σημείο το μπλοκάρισμα είναι πλήρες. Εκεί λοιπόν είναι η αδιάλυκτη αντίθεσή μας με το ΠΑΣΟΚ.

ΑΝΤΙ: Έτσι όμως μας τα λες, ανοίγεις ένα αισιόδοξο όραμα, όπου μια Αριστερά δημιουργική έρχεται και μπαίνει στο στίβο των συζητήσεων και εν πάση περιπτώσει ελπίζεις, όπως λες, ότι υπάρχουνε αρκετές δυνάμεις και κοινωνικά στρώματα που εκφράζονται πολιτικά και μέσα στο ΠΑΣΟΚ, όπου όλα αυτά μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία κάποιου μετώπου για κοινωνικές αλλαγές.

Αλλά ας αφήσουμε τη συζήτηση για το τι ΠΑΣΟΚ, τι Δεξιά και να μιλήσουμε πλέον για το κοινωνικό περιεχόμενο αυτής της σύγκρουσης που υπάρχει και που υπέβοσκε πάρα τα ψευδώνυμα της εκλογικής αναμέτρησης. Απέναντι σ' αυτό το μέτωπο —αν θες— του προοδευτικού κινήματος υπάρχει μια Δεξιά. Εσύ πώς κρίνεις τώρα αυτή τη Δεξιά;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Θα θελα πρώτα απ' όλα να κάνω μια διόρθωση. Είναι αυτή τη στιγμή έξω από τα πράγματα το να μιλάμε για μέτωπο. Αυτή τη στιγμή πρέπει να δούμε ότι και μέσα στο χώρο των αριστερών δυνάμεων, των ριζοσπαστικών και δημοκρατικών, υπάρχουν οξυτάτοι ανταγωνισμοί και υπάρχουν όχι μόνο προγραμματικές διαφωνίες...

Απέναντι στη δίψα της ελληνικής κοινωνίας για πρόοδο υπάρχει το μπλοκ της Δεξιάς στο οποίο επίσης πρέπει να κάνουμε τις αναλύσεις μας. Τι είναι αυτό το 41%; Είναι άνθρωποι του μεγάλου κεφαλαίου;

Εκείνοι λειτούργησαν μ' ένα αντίστροφο «αντί». Στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ λειτούργησε το «αντιδεξιό» αντανάκλαστικό, στην περίπτωση της Δεξιάς το αντι-ΠΑΣΟΚ. Και είναι μεν βέβαιο ότι κάθε κυβέρνηση δημιουργεί το «αντί» της, για χίλιους λόγους, από εκεί και ύστερα όμως πρέπει να δει κανείς στους κόλπους των ψηφοφόρων της Δεξιάς υπάρχουν πάρα πολλά στοιχεία τα οποία μπορεί να κερδηθούν. Μιλούμε όμως για τις ζυμώσεις στο επίπεδο της ηγεσίας της. Εκεί υπάρχουν τόσες αντιφάσεις ώστε δεν πρέπει να αποκλείει κανείς ζυμώσεις και ορισμένες εξελίξεις. Π.χ. είχα την ευκαιρία να κάνω μια τέτοια ανάλυση στις εκλογές. Ο Κ. Μητσοτάκης, που τον επέλεξε η ΝΔ σαν το καλύτερο άλογο για να αντιπαρατεθεί στον Παπανδρέου, δεν είναι πειστικός στις κλασικές συντηρητικές μάζες γιατί ήταν άλλοτε κεντρώος και δεν είναι πειστικός στις κεντρώες μάζες γιατί είναι σήμερα δεξιός. Τώρα, βλέπει κανένας στη συνέντευξη που έδωσε στην «Καθημερινή» (Κυριακή 16-6) τις φοβερές αντιφάσεις αυτού του ανθρώπου: πόλεμιος χθες της Δεξιάς, γίνεται σήμερα απολογητής της. Και βεβαίως, αυτά τα πράγματα έχουν ένα όριο. Είναι ολοφάνερο, επίσης ότι, μέσα στους κόλπους της Δεξιάς λειτουργούν δύο τουλάχιστον δυνάμεις.

Η μία είναι του κόσμου της παλαιάς συντήρησης, η παλιά γενιά που ζει με τα βιώματα του Εμφυλίου, της απεριόριστης κυριαρχίας της, που θέλει αυτά να τα αναπαραγάγει —αυτό είναι το μοντέλο της. Υπάρχουν και νεότερες γενιές όμως οι οποίες βλέπουν ότι δεν έχει αύριο η συντηρητική παράταξη μένοντας σ' αυτή την πολιτική. Και αυτοί, οι νεότερες γενιές, εκφράζονται και αρκετά τολμηρά σήμερα. Και επειδή βαδίζουμε στο 2000 και όχι στο 1947-49 και επειδή η ανάγκη της επιβίωσης μιας παράταξης, όπως είναι ο συντηρητικός κόσμος, κυριαρχεί επάνω σ' άλλα στοιχεία, μπορεί να περιμένει κανείς ότι μέσα στο χώρο της Δεξιάς θα πραγματοποιηθούν ζυμώσεις που θα οδηγήσουν πιθανά στη διαμόρφωση και άλλων σχημάτων...

Όμως, απέναντι σ' αυτή την, ας πούμε, «Νέα Δεξιά», τη νεότερη έκδοση της Δεξιάς, πρέπει να αντιπαραταχθεί ένα κίνημα κοινωνικό και πολιτικό, θα πρέπει να απαντήσουμε με έναν τρόπο πειστικό και όχι με την αναφορά στη Δεξιά του παρελθόντος, που

**Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β' εξαμήνου 1984 (265-277)**

ζει στις μνήμες, αλλά δεν είναι στο καθημερινό κοινωνικό και πολιτικό μέτωπο. Η Δεξιά τώρα μπαίνει στα συνδικάτα, τους δήμους, τις κοινότητες, στους χώρους της νεολαίας, μπαίνει σ' όλους τους χώρους της κοινωνικής δραστηριότητας και δεν μπαίνει βέβαια εκεί μέσα με το πρόσωπο της εμφυλιοπολεμικής Δεξιάς, μπαίνει με το πρόσωπο του «κοινωνικού διεκδικητή», διότι κάνει προτάσεις, υπόσχεται, σηκώνει σημαίες ελευθεριών, δημαγωγεί. Θα πρέπει να την αντιμετωπίσει κανείς σαν ένα από τους συντελεστές της κοινωνικής διεργασίας, να αποκαλύψει την ουσία της πολιτικής της πρότασης για να μην κερδηθούν οι εργαζόμενοι από τη δημαγωγία της.

Το ΠΑΣΟΚ απέκρουσε την ιδέα ότι τη συντήρηση πρέπει να την πολεμήσουμε με σημερινούς όρους και όχι τους χθεσινούς. Γιατί έπρεπε να έχει όχι μόνο μια πολιτική κατά της Δεξιάς· αλλά μια αντιδεξιά πολιτική, ενώ και το ίδιο να μην εφαρμόζει δεξιές πολιτικές. Και ήταν εύκολο να πολεμήσει τη ΝΔ με τον «αυριανισμό», θα είναι όμως μια ήττα, αν μείνει σ' αυτού του είδους τον πόλεμο —και την ήττα θα την πληρώσει ο λαός.

Την πρόταση μιας νεοφιλελεύθερης πολιτικής διεξόδου από την κρίση είμασαν οι πρώτοι που την πολεμήσαμε πειστικά. Αυτό τον τίτλο τον διεκδικούμε. Και δεν τον διεκδικούμε από κανένα κομπασμό. Αλλά, επειδή, αυτή τη μάχη πρέπει να την δίνουμε με τους σημερινούς όρους, και θα συνεχίσουμε και θα την βαθαίνουμε αδιάκοπα. Και επαναλαμβάνω, επιμένουμε πάρα πολύ στην πολιτική και πολιτιστική διάσταση αυτού του αγώνα. Με έναν «αυριανισμό» δεν αντιμετωπίζεται η κρίση, δεν σημειώνεται ούτε ένα βήμα προς τα μπρος. Στην κατεύθυνση, δηλαδή, μιας πολιτικής δημοκρατικής διεξόδου με προσανατολισμό το σοσιαλισμό μέσα από τη δημοκρατία. Και εδώ πρέπει να καλλιεργηθεί επίσης μια νέα συνείδηση στις πλατειές μάζες των εργαζομένων. Αυτό το ΠΑΣΟΚ ούτε το θέλει, ούτε το μπορεί. Η ευθύνη ανήκει στις δυνάμεις της ανανέωσης.

ΑΝΤΙ: Σ' αυτές τις εκλογές μπορούμε να διαπιστώσουμε μια ήττα της Αριστεράς. Υπάρχει μια υποχώρηση της κομμουνιστικής Αριστεράς και μια πτώση του ποσοστού της σε ισχυρά και παραδοσιακά κέντρα της.

Παρατηρήσαμε όμως μετά τις εκλογές μια τάση που αναπτύχθηκε και στο ΚΚΕ και στο ΚΚΕ Εσωτερικού σύμφωνα με την οποία προβάλλεται η ανάγκη συνεργασίας των δυνάμεων της Αριστεράς για να αντιμετωπισθεί το ΠΑΣΟΚ. Ακόμα στην «Αυγή» και το «Ριζοσπάστη» δεν υπάρχει η πολεμική που υπήρχε στο παρελθόν. Το ΚΚΕ π.χ. στην απόφαση της ΚΕ του μιλά γενικά για την αριστερά, νομίζω για πρώτη φορά με τέτοιο τρόπο. Πώς αντιμετωπίζεις τα παραπάνω;

Και κάτι ακόμα. Το ΚΚΕ Εσωτερικού συνεργάσθηκε προεκλογικά με ανεξάρτητους και ανέντακτους της Ανανεωτικής Αριστεράς. Πώς βλέπεις ότι μπορεί να προχωρήσει αυτή η συνεργασία τώρα; Και πώς βλέπεις τη θέση του ΚΚΕ Εσωτερικού σήμερα στην Αριστερά σε σχέση με την ανάγκη «της ανανέωσης της Ανανέωσης» που ανέφερες πριν;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Το ερώτημα είναι μεγάλο. Κατ' αρχήν εμείς έχουμε απορρίψει τον όρο «παραδοσιακή Αριστερά».

Υπάρχουν δύο διαφορετικοί σχηματισμοί που προήλθαν από το ενιαίο ΚΚΕ, που έχουν πια πολύ βαθιές, σοβαρές και ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους. Συνεπώς αν δεν αλλάξουν ριζικά οι όροι που να επιτρέπουν στις απόψεις της ανανέωσης —που κατά τη γνώμη μας είναι δικαιωμένες— αυτές τις απόψεις να τις υιοθετήσει και η άλλη πλευρά...

ΑΝΤΙ: Δικαιωμένες γιατί; Πώς αναγνωρίζεις τη δικαίωση; Με τα εκλογικά ποσοστά;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Στη συνείδηση ευρύτερων μαζών —νομίζω. Όχι στο εκλογικό αποτέλεσμα. Θέλω να πω δικαιωμένες με την έννοια ότι σήμερα είναι πια ολοφάνερο, ότι τουλάχιστο στο χώρο της Ευρώπης να μιλάς για σοσιαλισμό χωρίς να τον συνδέεις με τη δημοκρατία και την αυτονομία, οδηγεί στη συρρίκνωση και το περιθώριο. Τώρα δεν θα συμφωνήσω στο γενικό όρο ότι το εκλογικό αποτέλεσμα ήταν μια ήττα της Αριστεράς. Αν πάρουμε τα αποτελέσματα του '81 το ΚΚΕ Εσωτερικού έχει μια διαφορά προς τα πάνω...

ΑΝΤΙ: Μιλήσαμε και για τα δύο ΚΚ συνολικά. Προφανώς το ΚΚΕ εσ. έχει διαφορά...

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Εμείς δεν δεχόμαστε τη γενίκευση του φαινομένου στη δική μας ανάλυση...

Μέσα στο ΚΚΕ υπάρχει μια περίσκεψη, δεν λέω στους ηγετικούς κύκλους.

Φοβούμαι ότι οι ηγετικοί κύκλοι δεν μπορούν να βγάλουν ορθά συμπεράσματα κάνοντας μια άλλη ανάλυση και νομίζω η απόφαση της ΚΕ τους είναι χαρακτηριστική. Όλα καλά, συνεχίζουμε τη μάχη και προχωράμε. Αλλά, βεβαίως μέσα στα μεσαία στελέχη και τα μέλη του κόμματος υπάρχει μια ζύμωση μεγάλη: τόσα χρόνια που είμαστε και που είναι το αύριό μας. Στα 67 χρόνια της κομμουνιστικής Αριστεράς που πάμε; Πού πάει το κομμουνιστικό κίνημα; Και νομίζω ότι οι αυθόρμητες τάσεις που αναπτύχθηκαν, για πρώτη φορά να βρούνε δικούς μας συντρόφους, για να κουβεντιάσουμε δείχνει μια αναζήτηση. Φοβάμαι, επαναλαμβάνω —το «φοβάμαι» δεν είναι σαφής έκφραση— δεν νομίζω ότι η ηγεσία του άλλου ΚΚ μπορεί να μετατοπισθεί. Θα μετατοπισθεί μέσα σε άλλες συγκυρίες, διεθνείς, διότι ξέρουμε την προσήλωση που έχει προς ένα διεθνές μοντέλο. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν θα αναζητήσει πιο ελαστικές, ας πούμε, προσαρμογές στην πραγματικότητα. Και ίσως θα 'πρεπε και αυτή τη διεθνή διάσταση να τη βάλει κανείς στο μυαλό του. Π.χ. το γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση χαράζει τώρα μια άλλη ευρωπαϊκή πολιτική, ότι η ΚΟΜΕΚΟΝ αρχίζει μια διαπραγμάτευση με την ΕΟΚ και ότι υπάρχει μια διάσταση, που δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική, αυτό είναι ένα νέο στοιχείο. Και δεν αποκλείεται όπως έχουμε προειδοποιήσει, το άλλο ΚΚ να βρεθεί μπροστά σε μια πολύ μεγάλη δυσκολία προσαρμογής, απέναντι στο φαινόμενο ευρωπαϊκή πολιτική.

ΑΝΤΙ: Την ευρωπαϊκή πολιτική του ΚΚΣΕ;

Λ. ΚΥΡΚΟΣ: Ναι. Της ΕΣΣΔ καλύτερα...

Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει καμιά απολύτως προϋπόθεση για μια προσέγγιση ΚΚΕ Εσωτερικού - ΚΚΕ προς μια κατεύθυνση ενοποίησης. Ένας διάλογος όμως πρέπει να ανοίξει —με επιχειρήματα, όχι βρισιές.

Πολύ πιο σημαντικό είναι για μας το πρόβλημα της ανανέωσης της Ανανέωσης. Να αναλύσουμε την κοινωνία μας σήμερα, να προσδιορίσουμε το ρόλο της Αριστεράς, να προσδιορίσουμε το ρόλο του ΚΚΕ Εσωτερικού μέσα στο ρόλο της Αριστεράς. Και εκεί να προχωρήσουμε στη συνάντηση με τον ευρύτερο αυτό χώρο της ανανέωσης, που είναι υπαρκτός. Και με τις άλλες δυνάμεις, οι οποίες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θα αποστασιοποιούνται από το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ σε κάποια ορισμένη στιγμή.

Δεν μπορώ να πω ότι τα φαινόμενα της τελευταίας στιγμής, οι ευκαιριακές συνεργασίες του ΚΚΕ με στελέχη του ΠΑΣΟΚ άλλωστε να εσήμαιναν κάτι. Το έδειξαν και οι εκλογές ότι δεν εσήμαιναν. Όμως ζυμώσεις συντελούνται προς πολλές κατευθύνσεις. Δεν μπορεί να περνάει απαρατήρητο από εκείνον που μέσα στο ΠΑΣΟΚ έχει εδραιωμένη σοσιαλιστική συνείδηση, το γεγονός ότι ο Α. Παπανδρέου μιλώντας στους «Νιού Γιόρκ Τάιμς» αφήνει την πρόταση του επιστημονικού σοσιαλισμού και γυρίζει σε μια θεωρία του ουτοπικού σοσιαλισμού.

Εμείς είμαστε ανοιχτοί στο διάλογο, τη σύγκλιση, τη συμπίεση με όλες τις δυνάμεις που λαχταρούν για την ανανέωση της ελληνικής κοινωνίας, για μια δημοκρατική διεξοδό στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού και μαζί τους —ιδιαίτερα μαζί με όσους βαθύναμε τους δεσμούς μας στην πρόσφατη εκλογική μάχη— θέλουμε να αναζητήσουμε και να βρούμε τις καλύτερες μορφές που να επιτρέπουν στην Ανανεωτική Αριστερά να παίξει ένα αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνικής πορείας.

Δεν υποτιμούμε τις δυσκολίες, τις διαφωνίες, τις διαφορετικές πείρες που υπάρχουν, μέσα σ' όλο αυτό το χώρο, όπου το ΚΚΕ Εσωτερικού με τις ιδέες και την πρακτική του έχει ένα ιδιαίτερο βάρος. Πρέπει όμως να δείξουμε την ικανότητά μας για συνθέσεις, που ξεκινώντας από ό,τι είναι κοινές κατακτήσεις του κόσμου της ανανέωσης, να προεκτείνονται στην καθημερινή πάλη, στο στίβο των κοινωνικών αγώνων και της αναμέτρησης των ιδεών, εκεί που οι δυνάμεις, της εργασίας και της κουλτούρας, χτίζουν τους νέους συσχετισμούς για μια δημοκρατική εξουσία των εργαζομένων.

ΧΩΡΙΣ τον Καραμανλή και ΜΕ τον Μητσοτάκη

Μια έρευνα του Άκη Κοσώνα

Είναι ο Κώστας Μητσοτάκης διάδοχος του Κωνσταντίνου Καραμανλή; Αυτό είναι το κύριο ερώτημα που προβάλλει σήμερα στο κόμμα της Νέας Δημοκρατίας. Σε τούτο το ερώτημα εδράζεται η προβληματική πολλών βουλευτών και στελεχών του κόμματος, ιδιαίτερα μετά την ήττα των εκλογών του Ιουνίου. Γιατί η πλειοψηφία των βουλευτών, αντιδρώντας επιεικώς, χαμογελά ειρωνικά όταν ο αρχηγός Μητσοτάκης μιλάει περί «νίκης στις εκλογές του Ιουνίου».

Και η ίδια η λογική του ερωτήματος υποτοχερώνει στην κατάθεση ενός άλλου θέ-

ματος που ανακύπτει: Κι αν είναι ο Κ. Μητσοτάκης διάδοχος του Καραμανλή (μέσω Ράλλη και Αβέρωφ) η ΝΔ είναι τόσο διαβρωμένη που προθυμοποιείται να «ξεπεράσει» το όραμα του Κ. Καραμανλή χάριν των βλέψεων του κ. Μητσοτάκη; Κι αν ναι, τι μπορεί να σημαίνει αυτό για τη «Νέα Δημοκρατία»;

Στο βαθμό που τα ερωτήματα αυτά δεν είναι μόνο δικά μας, αποτέλεσαν αφορμή για συζητήσεις με πέντε βουλευτές της ΝΔ, που δέχτηκαν να διερευνήσουν την προβληματική αυτή. Τα ερωτήματα ήταν δύο και οι βουλευτές που απάντησαν οι κ. Μιλτιάδης Έβερετ, Αναστάσης Παπαληγούρας, Στέλιος Μπλέτσας, Κωστής Γιατράκος και Στράτης Στρατήγης.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΕΒΕΡΤ

1 Η στρατηγική και η τακτική ενός κόμματος μεταβάλλεται ανάλογα με τις συνθήκες. Εκείνο το οποίο δεν μπορεί ένα κόμμα να μεταβάλλει είναι η ιδεολογία του, και η ιδεολογία της ΝΔ είναι δεδομένη. Είναι εκείνη που καθορίστηκε από τις καταστατικές αρχές του κόμματος οι οποίες αναλύθηκαν στο συνέδριο της Χαλκιδικής. Πρωτ' απ' όλα η Νέα Δημοκρατία δεν πιστεύει ότι υπάρχουν κόμματα που χρειάζονται επιθετικούς προσδιορισμούς. Δηλαδή η ΝΔ δεν πιστεύει ότι ένα κόμμα πρέπει να λέγεται αστικό, ή μια δημοκρατία πρέπει να λέγεται αστική, ή λαϊκή, ή εργατική. Η δημοκρατία ή υπάρχει για όλους, ή για κανέναν. Δεν δέχομαι τον όρο «αστικό κόμμα» ή «δεξιό κόμμα». Εμείς έχουμε πάρει μέτρα που μπορεί να χαρακτηρισθούν σαν συντηρητικά, δεξιά, αλλά και άλλα που χαρακτηρίζονται αριστερά, εργατικά. Επίσης πιστεύουμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει πολιτική δημοκρατία χωρίς κοινωνική δημοκρατία. Με αυτές τις έννοιες δεδομένες, δεν μπορεί κανένας —εκτός βέβαια αν κάποτε συνέλθει το συνέδριο του κόμματος, το καταστατικό συνέδριο του κόμματος— ν' αλλάξει τις αρχές αυτές που είναι σεβαστές. Δεν πιστεύω ότι ο Μητσοτάκης αποκλίνει από τις αρχές αυτές, πιστεύω ότι η προεκλογική εκστρατεία περιείχε ένα λάθος:

Στον όρο «φιλελεύθερος» δεν δόθηκε βαρύτητα όσον αφορά την κοινωνική πολιτική, ενώ δόθηκε στην οικονομική πολιτική. Δόθηκε μεγαλύτερη βαρύτητα στην έννοια της οικονομικής ανάπτυξης παρά στην έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης, αλλά η οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αποτελεί ένα μέσο για την ευημερία του λαού.

● Κι εγώ αναγνωρίζω ότι το κράτος έχει παραμεγαλώσει. Πρέπει να ξέρεις ότι εγώ είμαι γέννημα και θρέμμα καραμανλικός, και σου τονίζω ότι αυτό που χρειάζεται είναι λιγότερο κράτος. Αλλά η έννοια του λιγότερου κράτους είναι συνυφασμένη με την έννοια του καλύτερου κράτους. Θα πρέπει, η έννοια του κράτους να φύγει περισσότερο από την καθημερινότητά μας: να τρέχει το κράτος στον πολίτη κι όχι ο πολίτης στο κράτος. Πρέπει να μεταβληθεί από κράτος παραγωγό σε κράτος ρυθμιστή και κράτος προνοίας. Πρέπει να αναγνωρίσω, ότι το λάθος έγινε, αλλά δεν

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1 Είναι φανερό ότι οι εσωκομματικές αντιθέσεις οξύνονται μετά από μια εκλογική ήττα. Έτσι, η έντονη αμφισβήτηση που αναπτύσσεται γύρω από το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη, θυμίζει τις ανάλογες καταστάσεις στις οποίες βρέθηκαν ο Γεώργιος Ράλλης και ο Ευάγγελος Αβέρωφ. Σήμερα, όμως, η προβληματική του χώρου εντάσσεται σε μια γενικότερη αναζήτηση, που κατά την άποψή μας έχει να κάνει με την μεταλλαγή που υφίσταται η ΝΔ, από ένα συντηρητικό λαϊκό κόμμα σ' ένα άλλο, απρόσωπο, «πολυεθνικό» και με ισχυρές καπιταλιστικές δομές. Πέρα από το γεγονός ότι έτσι παρακάμπτεται η «πολιτική φιλοσοφία Καραμανλή», δεν διακρίνετε τον κίνδυνο που προέρχεται από την έλλειψη γνώσης και ωρίμανσης στελεχών και βάσης του κόμματος προς αυτή την κατεύθυνση; Αν, βέβαια, η «πορεία Μητσοτάκη» μπορεί να χαρακτηριστεί ως ωρίμανση.

2 Πόσο νομίζετε ότι ζει σήμερα, στο κόμμα της ΝΔ, ο πολιτικός λόγος και το όραμα του Κων. Καραμανλή;

μπορείς να αρνηθείς ότι ο Μητσοτάκης έβαλε σε άλλο δρόμο τις σχέσεις της παράταξής μας με την αριστερά, δίνοντας μίαν άλλη ποιότητα. Ύστερα πρόβαλε επιτυχημένα το σύνθημα της ενότητας και της συμφιλίωσης, ενώ παλαιά, μετά την ήττα του '81 υπήρχε στους οπαδούς της ΝΔ μια τάση ρεβανσισμού.

● Η τακτική αλλάζει, η στρατηγική μπορεί ν' αλλάζει και ασφαλώς είναι δεδομένο ότι κάθε αρχηγός μεταβάλλει τη στρατηγική. Τις ιδεολογικές θέσεις δεν μπορεί να τις μεταβάλλει κανένας. Η άποψη αυτή, ότι δηλαδή άλλαξε κάτι, είναι δικαιολογημένη, τη βλέπω κι εγώ ότι μπορεί να υπάρξει. Αλλά προέρχεται από το γεγονός ότι, κατά την άποψή μου εκ λάθους, δόθηκε μεγαλύτερο βάρος στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης από τον τομέα της κοινωνικής δικαιοσύνης. *Επί Καραμανλή οι όροι αυτοί ήταν παράλληλοι και λειτουργούσαν εξισορροπιστικά.*

2 Στο δεύτερο ερώτημα τώρα: Κατά την άποψή μου είναι εσφαλμένη η λέξη «καραμανλικός». Υπάρχει ο «καραμανλισμός» που είναι ιδεολογία, είναι μια μανιέρα αν θέλεις, ένας τρόπος σκέψης που θα μπορούσε ν' αγκαλιάσει οποιουδήποτε —ανεξάρτητα αν ανήκουν στο χώρο της ΝΔ, στο ΠΑΣΟΚ ή στην Αριστερά.

Είναι, η έννοια της ειλικρίνειας, της αυτοπειθαρχίας, της νοικοκυροσύνης. Είναι η έννοια της πολιτικής που λέει «αρκετά ήταν αυτά που μας χώρισαν, ας βρούμε άλλα στοιχεία που μας ενώνουν».

Νομίζω ότι στις νεότερες γενιές πολιτικών, θα επανέλθει έντονα κάποια στιγμή η έννοια του Καραμανλισμού και μπορεί να είσαι αριστερός, αλλά η νοοτροπία σου να είναι παράλληλη με κάποιου άλλου που ανήκει στο χώρο της δεξιάς.

Εάν η Νέα Δημοκρατία αλλάξει ιδέες, δεν δεσμεύομαι πλέον να είμαι Νεοδημοκράτης. Η έννοια «Νέα Δημοκρατία» είναι συνυφασμένη με το φιλελεύθερο και με το ριζοσπαστικό.

Αυτά υπάρχουν στον Μητσοτάκη, είναι ίσως αναπτυγμένη περισσότερο η έννοια του φιλελευθερισμού. Και δεν πιστεύω ότι ένας κεντρώος σαν τον Μητσοτάκη, γαλουχημένος με αυτές τις αρχές, δεν έχει μέσα του την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης.

1 Στην περίοδο '74-'75 η Νέα Δημοκρατία έκανε προσπάθεια να πείσει γι' αυτό που ήταν, γι' αυτό που είναι. Ένα κόμμα νέο, κι όχι συνέχεια κάποιου άλλου, όπου το μόνο νέο θα ήταν η επωνυμία του. Μόνο τους αντιπάλους μας βόλευε να μάς εμφανίζουν ως συνέχεια άλλου κόμματος. *Γιατί ήθελαν έναν αντίπαλο εναντίον του οποίου να μάχονται αποτελεσματικά, ή καλύτερα να σκιαμαχούν.* Κι έτσι έπλασαν μια «Δεξιά». Κι αυτή η «Δεξιά» δεν ήταν η Νέα Δημοκρατία. Δεν ήταν ούτε απόγονος, ούτε κληρονόμος αυτής της κατά πλάσμα Δεξιάς. Ούτε ήταν ούτε ήθελε να είναι. Εμείς αυτή την περίοδο κάναμε αγώνα για την ταυτότητά μας και το εμπόδιο για την επιτυχία αυτού του αγώνα ήταν οι αντίπαλοι που βέβαια δεν ήθελαν να έχουν αντίπαλο τη ΝΔ αλλά την κατά τη δική τους φαντασία «Δεξιά». Αυτήν τη δεύτερη πολέμουσαν κι αυτή τη δεύτερη είναι που νίκησαν για δεύτερη φορά. Η αληθινή Νέα Δημοκρατία δεν νικήθηκε ποτέ μέχρι τώρα, η «Δεξιά» νικήθηκε. Αλλά νικήθηκε πρώτα από εμάς. Νικήθηκε με την έννοια της υπέρβασης, όχι με την μεταφυσική έννοια, αλλά σαν πολιτική πράξη. Την είχαμε υπερβεί με την πράξη της ίδρυσής μας, την είχε υπερβεί πρώτος ο ιδρυτής της ΝΔ. Το ότι αυτή την υπέρβαση την κάναμε μέσα μας, σαν αποτέλεσμα εσωτερικής διαδρομής στο χώρο της πολιτικής μας συνειδήσης, ίσως να είναι μια αδυναμία, αφού το τελικό αποτέλεσμα δεν φάνηκε προς τα έξω.

Θέλετε ν' αναφερθούμε στη δημοκρατικότητα της ηγεσίας μας; Πιστεύει κανείς στ' αλήθεια ότι ο Καραμανλής δεν ήταν δημοκρατικός; Ότι δεν ήταν ο Ράλλης; Ότι δεν ήταν σκόπιμα και έντεχνα παρεξηγήσιμος ο Αβέρωφ; Ότι δεν είναι ο Μητσοτάκης; Υπάρχει πολιτικός αρχηγός πιο ανοιχτός στον δημοκρατικό, πολιτικό, κοινοβουλευτικό διάλογο, από τον Μητσοτάκη;

Δεν είμαστε αυτό που θέλουν οι αντίπαλοί μας να είμαστε. Η ΝΔ κυβέρνησε 7 χρόνια και τη δημοκρατικότητά της την κατέστησε καθημερινή πολιτική πράξη, πραγματική κατάσταση που ούτε ο φανατικότερος των αντιπάλων μας μπορεί να αμφισβητήσει. Αρκεί να μνημονεύσω 5 φαινόμενα που δεν υπήρχαν την περίοδο '74-'81 και καταδυναστεύουν τον δημόσιό μας βίο από το '81 μέχρι και σήμερα: *Τον φανατισμό, τον κλαδρχισμό, τον πρασινοφρουρισμό, τον Μαρουδισμό και τον Κουτσογιωργισμό.* Έκτο φαινόμενο που ολοκληρώνει τον προηγούμενο αστερισμό είναι ο *Αυριανισμός.* Και δεν πρόκειται για φαινόμενα που κυοφορήθηκαν στα σπλάχνα της ΝΔ.

Κυκλοφορούσαμε λοιπόν με την ταμπέλα που μας κρέμασαν οι αντίπαλοι στο λαιμό για να μας πολεμούν ευχερέστερα και επιτυχέστερα καθώς φαίνεται. Το πρόβλημά μας δεν ήταν το τι είμαστε, αλλά να πείσουμε τους άλλους για το τι πραγματικά είμαστε. Το έχουμε συνειδητοποιήσει ότι ο αγώνας μας από εδώ και μπρος είναι όχι να πεισθούμε εμείς αλλά να πείσουμε τους άλλους για το ποιοι είμαστε αληθινά, για το τι θέλουμε εμείς να είμαστε και όχι το πως θέλουν να είμαστε οι αντίπαλοι. Έτσι ορίζεται το αντικείμενο του αγώνα από δω και πέρα.

2 Ο λόγος του Καραμανλή είναι ο θεμελιακός και ιδρυτικός λόγος της ΝΔ. Και η ουσία του λόγου αυτού, είναι ότι βρίσκεται από σχηματικές και επωνυμιακές κομματικές ενδείξεις. *Η υπέρβαση όμως αυτή μπορεί να ήταν εύκολο έργο για τη σκέψη του Καραμανλή, αλλά όχι και για όλη την παράταξη.* Έτσι, υπάρχουν σήμερα και συμβιώνουν όχι πάντοτε αρμονικά οι δύο λόγοι: Αυτός της υπέρβασης κι ο λόγος της μνήμης, των καταβολών. Αλλά ο λόγος του Κων. Καραμανλή, ήταν λόγος εξουσίας —κι έτσι όταν η ΝΔ βρέθηκε χωρίς Καραμανλή και χωρίς εξουσία ο λόγος αυτός αποδυναμώθηκε λειτουργικά. Έχασε την κοινωνική του διάσταση και την κοινωνική του αντιστοιχία, γιατί το διαφοροποιούμενο κοινωνικά σώμα διέτρεχαν ισχυρά ιδεολογικά ρεύματα κι επήλθαν νέες μεταβολές που προχώρησαν στη ραγδαία μεταλλαγή του. Εισέβαλε ο ψευδαισθητικός λαϊκισμός του ΠΑΣΟΚ που δημιούργησε νέες πλαστές κοινωνικές κατηγορίες: Προνομιούχους και μη προνομιούχους. Πολλοί έσπευσαν να ενταχθούν στους μη προνομιούχους, όντες τελείως έξω από το οικονομικό και κοινωνικό περιεχόμενο του όρου.

Σήμερα η Νέα Δημοκρατία οφείλει να επανεξετάσει το ρόλο της και να επανατοποθετηθεί σε μια σειρά από ζητήματα που αφορούν τη σχέση της με νέα κοινωνική διαστρωμάτωση. Επίσης πρέπει ν' ασχοληθεί με τα θέματα λαϊκής συμμετοχής μέσω θε-

σμών αποκέντρωσης και τοπικής αυτοδιοίκησης. Πρέπει δηλαδή να ξαναδούμε τη στάση μας απέναντι στις νέες συλλογικές και συμμετοχικές μορφές κοινωνικής δραστηριότητας.

ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ

1 Συνειδητοποιώ πια ότι εμφανιστήκαμε χωρίς την αναγκαία κοινωνική ευαισθησία. Μιλήσαμε για οικονομικό πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας, υποτιμώντας την κοινωνική διάσταση του ζητήματος. Ο άκρατος φιλελευθερισμός —που ευτυχώς πολύ λίγοι φαίνεται να πρεσβεύουν μέσα στο κόμμα— έδωσε την ευκαιρία για παρερμηνείες των προθέσεων μας. Γιατί, είναι αυτόνομο, αριστοτελικά ταυτολογικό θα έλεγα, ότι οποιαδήποτε προσπάθεια αποσύνδεσης του οικονομικού από το κοινωνικό πρόγραμμα, σου δίνει μια στρεβλή πρόταση, μια μη πρόταση. Βεβαίως και είναι πρόβλημα η ακρίβεια, ο πληθωρισμός, το εξωτερικό χρέος, η ψαλλίδα του ισοζυγίου πληρωμών· αλλά για όλα αυτά μπορείς να μιλήσεις αφού πρώτα έχεις ολοκληρωμένα και εξαντλητικά αντιμετωπίσει τα θέματα της υγείας, της περιθαλψής, της παιδείας. Όσο αναγνωρίζω ότι στη δεκαετία '50-'60 ήταν θεμιτός ακόμη και σαν μοναδικός στόχος η προσπάθεια εξασφάλισης των υλικών αγαθών, άλλο τόσο θεωρώ ότι μετά τη δικτατορία ο στόχος είχε εξ ορισμού μεταταθεί: *το ζητούμενο δεν ήταν τόσο η ποσότητα, όσο η ποιότητα.*

Δεν μπορέσαμε να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη του —ευαίσθητου για τη λειτουργία της δημοκρατίας— κόσμου που τελικά προτίμησε —τι αντίφαση!— το αυταρχικό και αλαζονικό ΠΑΣΟΚ.

Μόνο με τη νοοτροπία του κοινωνικά ευαισθητοποιημένου και του «Καραμανλικά λαϊκού και ενωτικού» —για να χρησιμοποιήσω δική σου έκφραση— μπορείς να ελπίζεις ότι θα έχεις πρόσβαση στο 60% του λαού. Αλλιώς δεν μιλάς την ίδια γλώσσα μαζί του, απλώς κάνεις ασκήσεις επί χάρτου, ασκήσεις κινητοποίησης των οπαδών. Βελτιώνεις την κινητικότητά τους, αλλά δεν τους αυξάνεις.

2 Αν το κόμμα αποστεί από τον ριζοσπαστικό φιλελευθερισμό του, όπως εκφράστηκε από τον Καραμανλή στο προσυνέδριο της Χαλκιδικής, είναι καταδικασμένο. Θα έπαυε ν' αποτελεί αξιόπιστη εναλλακτική λύση και δεν θα διεκδικούσε πια σοβαρά την εξουσία. *Κι αν παρ' όλα αυτά κέρδιζε την εξουσία, αμφισβητώ κατά πόσο θα μπορούσε μακροπρόθεσμα επωφελώς για τον τόπο να κυβερνήσει.*

ΣΤΡΑΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

1 Θα ήθελα να μείνω στην τελευταία παράγραφο του ερωτήματος όπου βρίσκεται αυτός ο προβληματισμός που υπάρχει στο κόμμα, μετά την μη επιτυχία θα την έλεγα στις τελευταίες εκλογές. Γιατί, κακά τα ψέμματα, πρέπει να θεωρήσουμε ότι μη επιτυχία ήταν το γεγονός ότι ο κύριος στόχος του κόμματος δεν επιτεύχθηκε.

Βρίσκω πολύ «άσπρη - μαύρη» αυτή την προβληματική —αν δηλαδή χάσαμε την λαϊκότητά μας που είχαμε επί Καραμανλή— γιατί δεν πιστεύω ότι ένας πρόεδρος που ανέλαβε μόλις πριν 9 μήνες μπορεί ν' αλλάξει βασικά χαρακτηριστικά του κόμματος. Απλώς με την καινούργια ηγεσία και με την περισσότερο τεχνοκρατική αντίληψη διερεύνησης του εκλογικού σώματος —σε συνδυασμό πάντα με το δικομματικό σύστημα που ισχύει στην πολιτική μας γεωγραφία— αναζητήσαμε τον κεντρώο ψηφοφόρο. Κι αυτός ο κεντρώος ψηφοφόρος έτσι όπως τον είχαμε φανταστεί, σαν τον φιλελεύθερο του προδικτατορικού κεντρώου κόμματος —και για να πάμε λίγο παλιότερα, σαν τον φιλελεύθερο ψηφοφόρο του μεσοπολέμου— δεν υπάρχει. Θα έπρεπε να έχουμε δει ότι δεν υπάρχει ο εγκλωβισμένος ψηφοφόρος του κεντρώου κόμματος, αλλά υπήρχε μια κυμαινόμενη ψήφος, όπως συμβαίνει σε χώρες που έχουν εδώ και πολλά χρόνια δικομματικό σύστημα. Κυμαινόμενος δε ψηφοφόρος, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι ένας ψηφοφόρος είναι διατεθειμένος σήμερα να πάρει σαν λάβαρό του την αξιοκρατία, την άμιλλα, την ανταγωνιστικότητα και τις φιλελεύθερες ιδέες, πολεμώντας για την κοινωνική του προκοπή. Είναι ένας άνθρωπος ο οποίος θέλει συγχρόνως και κοινωνικό κράτος, λαϊκό έργο, κοινωνική δικαιοσύνη. Θέλει κράτος προνοίας, κράτος επέμβασης —άλλωστε και το Σύνταγμά μας τέτοιο είναι. Έχουν σα βάση την ελεύθερη οικονομία, αλλά υπό την σκέπη ενός κράτους το οποίο προστατεύει τους ασθενέστερους έ-

ναντι των πλουσιότερων. Κυμαινόμενος ψηφοφόρος δεν είναι ο ρηξικέλευθος επιχειρηματίας στον οποίο πιστέψαμε κάποια στιγμή ότι μπορούσαμε να στηριχτούμε. Δεν κατηγορώ τη φιλελεύθερη εμφάνιση, απλώς λέω ότι το επίθετο «φιλελεύθερη» έγινε πιο ισχυρό από το κύριο όνομα. Το «φιλελεύθερη» πήρε μεγαλύτερο βάρος απ' ό,τι το «Νέα Δημοκρατία». Δεν μπορώ να πω ότι δεν τόνιστηκε η έννοια και η σημασία του ανθρώπου, μια και ο φιλελευθερισμός είναι ανθρωποκεντρικό σύστημα. Θα έπρεπε να διευκρινιστεί περισσότερο — γιατί ακούστηκε αλλά φαίνεται ότι δεν έγινε κατανοητό — ότι κάθε κοινωνικό και λαϊκό έργο που είχε γίνει από το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο δεν θα καταργείτο, αλλά θα το παίρναμε και θα το βελτιώναμε. Πιστεύω ότι αισθάνεται εξαρτημένο από το κράτος περισσότερο από το 50% του λαού· ακόμη κι ο αγρότης που ξέρει ότι τα χρήματα του έρχονται από την ΕΟΚ, στο ταμείο βλέπει το ΠΑΣΟΚ. Πιστεύω δηλαδή ότι στ' όνομα του φιλελευθερισμού χάσαμε την προσήνεια, το λαϊκό πλησίασμα, που είχε η παράταξή μας πριν παρασυρθεί στην άγρα του κεντρώου ψηφοφόρου.

2 Ο Καραμανλικός λόγος ζει. Ζει και καλύπτει το 90-95% του χώρου μας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα ανατρέξουμε και πάλι στις ρίζες, περνάμε τώρα την περίοδο του γλυψίματος των πληγών, περίοδος που πρέπει να γίνει όσο το δυνατό επιστημονικότερα η διερεύνηση των αιτιών που οδήγησαν στην αποτυχία ανόδου στην εξουσία.

Όσον αφορά τον Κων. Καραμανλή σαν παρουσία, πρέπει να πω ότι η απομάκρυνσή του από το κόμμα και ο υπερκομματικός ρόλος του Εθνάρχη στάθηκαν παράγοντες ανασχετικοί στην ανοδική πορεία της ΝΔ. Και σήμερα όταν ρωτάει κανείς, όπως θέτετε εσείς το ερώτημα «το κόμμα έχει απομακρυνθεί από τον Καραμανλή;», πρέπει να πω ότι το κόμμα δεν έχει απομακρυνθεί από τον Καραμανλή της Χαλκιδικής, ο Καραμανλής έχει απομακρυνθεί από το κόμμα, από τότε που έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Απ' αυτή την άποψη οφείλουμε να διερευνήσουμε το κατά πόσο είμαστε Καραμανλικοί και για ποιον Καραμανλή μιλάμε: για τον Καραμανλή της Χαλκιδικής ή για τον «ρεβιζιονιστή» Καραμανλή της περιόδου '80 και εντεύθεν; Συνεπώς η κληρονομιά πρέπει να αναζητηθεί, χωρίς να ενοχλούμαστε από την εικόνα του Προέδρου Καραμανλή.

ΚΩΣΤΗΣ ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ

1 Η νέα ταυτότητα την οποία προβάλλει η Νέα Δημοκρατία δεν παρακάμπτει τις ιδεολογικές παρακαταθήκες της παράταξής μας αλλά τις προσαρμόζει στα σημερινά κοινωνικά δεδομένα. Αυτό που προτείναμε στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου αποτελεί τη μοναδική σήμερα βιώσιμη εναλλακτική πρόταση απέναντι στον κρατικό σοσιαλισμό της κυβερνήσεως και της υπόλοιπης αριστεράς. Δεν ξέρω αν ο όρος «ωρίμανση» περιγράφει σωστά την εξέλιξη. Η ουσία πάντως είναι ότι μπροστά στα συνθήματα μιας λαϊκίστικης κι έντονα αυταρχικής αριστεράς η πρόταση της ελευθερίας αποτελεί έναν εντελώς καινούργιο δρόμο.

Δεν πρόκειται, για «μεταλλαγή» του κόμματος σ' ένα πολυεθνικό καπιταλιστικό όργανο, αλλά για την προσαρμογή του στις μεταβαλλόμενες ανάγκες μιας κοινωνίας που σύντομα θα ασφυκτιά κάτω από μια αδιέξοδη δημόσια γραφειοκρατία. Το πρόβλημα βέβαια της ενημέρωσης οπαδών και στελεχών είναι πολύ σοβαρό γιατί στις τελευταίες εκλογές φοβάμαι ότι ο «φιλελευθερισμός» εκλήφθηκε περισσότερο σαν προσπάθεια ανοίγματος προς το παραδοσιακό αστικό κέντρο και σαν μια σειρά οικονομικών εξαγγελιών, παρά σαν μια συγκροτημένη πρόταση που δίνει απάντηση στα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα της χώρας.

2 Το όραμα Καραμανλή είναι αυτό που οδήγησε τη Νέα Δημοκρατία μετά το 1974 και η προσπάθειά μας είναι να το κρατήσουμε ζωντανό, διαφοροποιώντας τις θέσεις και την πολιτική μας από τα πεπραγμένα της ξεπερασμένης προδικτατορικής Δεξιάς. Παρά τις προσπάθειες αυτές, υπάρχουν διάφοροι ανασχετικοί παράγοντες που δεν επιτρέπουν την ελεύθερη έκφραση αυτού του είδους του πολιτικού λόγου.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

προς τις γυναίκες και τους άντρες
ηλικίας
25-50 ετών

(άλλοτε
αναγνώστες
του
«ΜΙΚΡΟΥ
ΗΡΩΑ»).

—για όσους αγάπησαν τον «ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ», το δρυλικό ανάγνωσμα των παιδικών τους χρόνων και τον ξαναφέρνουν συχνά στη σκέψη τους με βαθιά συγκίνηση και γλυκιά κάπως δλιμμένη νοσταλγία.

—για όσους θα ήδελαν, ν' αποκτήσουν για τη βιβλιοθήκη τους τους εξαντλημένους πια τόμους του αγαπημένου τους περιοδικού και να γνωρίσουν τα παιδιά τους τις συναρπαστικές ιστορίες που τους γαλούχησαν...

★ ... ο «ΜΙΚΡΟΣ ΗΡΩΣ» ξανακυκλοφορεί σε νέα (ΤΕΤΑΡΤΗ από το '52) έκδοση, σε σχήμα βιβλίων τσέπης (ένα βιβλίο για κάθε τόμο)!

★ ... σε πρώτη φάση, θα τυπωθούν οι πρώτοι 20 τόμοι και θα κυκλοφορήσουν μέσω του Πρακτορείου Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου, ένας την εβδομάδα (κάθε Πέμπτη).

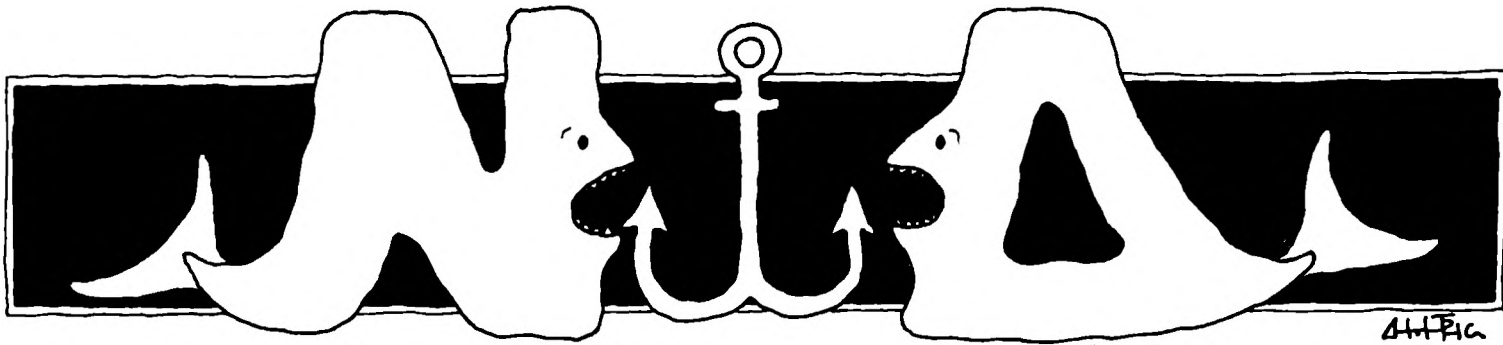
**Ο Μικρός
ΗΡΩΣ**

Σελίδες 210
Τιμή
150 δραχμές

Ζητήστε ΣΗΜΕΡΑ
στα περίπτερα τον τόμο 10

...για τη βιβλιοθήκη σας και τα παιδιά σας!

Το Κίνημα του Ναυτικού της Νέας Δημοκρατίας

- Αντιπλοίαρχος από τους «στενούς φίλους» του κ. Μητσοτάκη «συλλαμβάνεται» να καταρτίζει λίστες με τη νέα ηγεσία του Πολεμικού Ναυτικού ώστε να είναι όλα έτοιμα για την «Κυριακή της νίκης». (Αγνοείται το μέλλον του). Πάντως δεν ήταν ο μόνος. Δεν ήταν καν ο πιο σοβαρός. Οι λίστες και οι «λίσταρχοι» φορέθηκαν πολύ στο ΠΝ αυτές τις εκλογές.
- Και το χορό της μισαλλοδοξίας τον σέρνουν οι πιο

άξιοι. Ποιος άλλος; Οι χουντικοί του Ιωαννίδη, που ανέλαβαν εργολαβία την προεκλογική καμπάνια της ΝΔ στο Πολεμικό Ναυτικό. Και —κακά τα ψέματα— τα κατάφεραν μια χαρά. Όχι βέβαια για τη ΝΔ αλλά για λογαριασμό τους.

- Η άποψή μας είναι πως το πρόβλημα είναι πράγματι πολύ σοβαρό.

Επηρεασμένοι από το κλίμα που είχε δημιουργήσει η δίνη της προεκλογικής πόλωσης, οι περισσότεροι αναγνώστες των εφημερίδων θεωρήσαμε τις μετεκλογικές παραιτήσεις των δύο υποναυάρχων, του κ. Τριανταφυλλίδη και του κ. Θεοχάρη σαν φυσικό ίσως επακόλουθο της νίκης του ΠΑΣΟΚ: Πόνταραν στη ΝΔ και μετά την αποτυχία της πλήρωσαν το στοίχημα. Έπαιξαν και έχασαν. Και αυτό ήταν όλο.

Δυστυχώς οι πληροφορίες που έχουμε συγκλίνουν στο συμπέρασμα πως το πρόβλημα που βρίσκεται πίσω απ' όλα αυτά είναι πολύ πιο καίριο (σύμφωνα πάντα με τα πεζά μέτρα της πολιτικής) και από τις προσωπικές περιπέτειες δύο ανθρώπων, και από την εν γένει τύχη κάποιας αξιοκρατίας ή του μη-κομματισμού (ως γενική αρχή) στο στρατό.

Πρώτον, διότι αυτές οι παραιτήσεις φαίνεται πως είναι ένα από τα συμπτώματα ενός γενικότερου ρήγματος που επήλθε κατά τη διάρκεια αυτών των εκλογών μέσα στο σώμα της ευρύτερης δημοκρατικής ηγεσίας του πολεμικού Ναυτικού, η οποία συμπεριλάμβανε ένα ολόκληρο φάσμα πολιτικών αποχρώσεων από τη Δεξιά ως το ΠΑΣΟΚ, και η οποία είχε τις ρίζες της συνοχής της στην κοινή της προέλευση από το γνωστό «κίνημα του ναυτικού» κατά της δικτατορίας.

Και δεύτερο και σημαντικότερο, διότι αυτό το ρήγμα αποτελεί σαφές επίτευγμα των Ιωαννιδικών, οι οποίοι αξιοποίησαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την (ειλικρινή ή υποκριτική —δεν έχει πιστεύουμε και τόσο σημασία) υποστήριξή τους στη ΝΔ, δίνοντας αυτοί τον τόνο στην προεκλογική της προπαγάνδα μέσα στο ΠΝ. Πράγμα που τους επέτρεψε να βγουν από μια χρόνια κατάσταση πολιτικού παροπλισμού, συγκροτώντας μια ευρύτερη δεξιά οικογένεια (της οποίας μάλιστα φαίνεται να έχουν τον έλεγχο) στην βάση της αντιπαλότητας προς τους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ. Δημιούργησαν έτσι ευρύτερα ερείσματα για τις όποιες μελλοντικές τους επιδιώξεις.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά.

Η Νέα Δημοκρατία, μέσα στην λογική του «ή τώρα, ή ποτέ» είχε προμοδοτήσει προεκλογικά στο ΠΝ ένα κλίμα μισαλλοδοξίας, που σκοπό είχε να προσεταιριστεί κάθε δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα δυσανεκτικό αξιωματικό. Μια από τις βασικές μεθόδους για τη δημιουργία αυτού του κλίματος ήταν η διασπορά φημών για ορισμένα σενάρια σχετικά με τις επικείμενες αλλαγές στην ηγεσία του ΠΝ σε περίπτωση νίκης της ΝΔ. Μέσα σ' αυτά τα σενάρια είχαν αναμιχθεί και τα ονόματα των δύο παραιτηθέντων υποναυάρχων.

Πιο συγκεκριμένα, το σενάριο που σύμφωνα με τις πληροφορίες μας ανταποκρίνεται περισσότερο στις πραγματικές προθέσεις της Νέας Δημοκρατίας, ήταν το εξής:

- Σε πρώτη φάση να επαναστρατευθεί και να τοποθετηθεί Αρχηγός ΓΕΝ ο αντιναύαρχος ε.α. Καπέτος, που είχε αποστρατευθεί

το '82. Αυτή η ενέργεια θα αποσκοπούσε να δοθεί έμφαση στην αποκατάσταση των «διωχθέντων» από το ΠΑΣΟΚ.

- Σε δεύτερη φάση να τοποθετηθεί Αρχηγός ΓΕΝ ο κ. Τριανταφυλλίδης και Αρχηγός Στόλου ο κ. Θεοχάρης. Οι δύο δηλαδή παραιτηθέντες.

Δεν ξέρουμε κατά πόσο οι δύο αυτοί αξιωματικοί (οι οποίοι ήταν κατά κοινή ομολογία πολύ ικανοί στη δουλειά τους) ήταν προσωπικά υπεύθυνοι για τη χρήση που έγινε στα ονόματά τους. Το βέβαιο, όμως, είναι πως η προεκλογική καμπάνια της ΝΔ θα είχε έτσι κι αλλιώς ανάγκη από κάποια ονόματα προκειμένου να δώσει υπόσταση στις επικείμενες αλλαγές και έτσι να τροφοδοτήσει το κλίμα της μισαλλοδοξίας. Και σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι ειδικά μέσα στο στρατό η ΝΔ φέρει ιδιαίτερη ευθύνη γι' αυτό το κλίμα, αντίθετα ίσως με το τι έγινε σε άλλους χώρους που η πόλωση ήταν κοινή δημιουργία και των δύο «μονομάχων».

Εδώ είχαμε μια συστηματική διασπορά φημών για διάφορα πρόσωπα. Φήμες που άλλοτε είχαν κάποια βάση, τις πιο πολλές φορές όμως στερούνταν οποιασδήποτε σοβαρότητας.

Χαρακτηριστική περίπτωση της ελαφρότητας πολλών απ' αυτές τις περιπτώσεις ήταν και η ανάμιξη του ονόματος του σημερινού Αρχηγού ΓΕΝ αντιναύαρχου Παππά, ο οποίος φερόταν έτοιμος να κάνει κάποια κίνηση κατά της σημερινής ηγεσίας (του εαυτού του δηλαδή —αν είναι δυνατόν!) πεισμένος από τις προτροπές των φίλων του απόστρατων ναυάρχων κ. Σέκερη και Παπαδόγγονα.

Κι αυτό δεν ήταν το μόνο ευτράπελο. Σ' όλη αυτή την περίοδο διέπρεψαν στο ΠΝ κάθε είδους «λίσταρχοι». Διάφοροι δηλαδή παραγοντίσκοι που εκμεταλλεύονταν το γενικό κλίμα και ετοιμάζαν, με δική τους τις περισσότερες φορές πρωτοβουλία, λίστες με προγραφές, μεταθέσεις και προαγωγές.

Αξίζει, ίσως, να αναφέρουμε την περίπτωση ενός αντιπλοίαρχου ονόματι Χατζηδάκι, ο οποίος είναι σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του (και γιατί να λέει ψέματα ο άνθρωπος;) ανηψιός του Μητσοτάκη. Ο κ. Χατζηδάκης λοιπόν, πιθανότατα λόγω της συγγενειάς του και βεβαιότατα εξ αιτίας της πολιτικής του τοποθέτησης, θεώρησε τον εαυτό του αρμόδιο να καταρτήσει και αυτός τις δικές του λίστες για τη νέα ηγεσία του ΠΝ. Δυστυχώς γι' αυτόν όχι μόνο δεν νίκησε η ΝΔ, αλλά κι ο ίδιος πιάστηκε στα πράσα μέσα σ' ένα αρματαγωγό να ρυθμίζει με κάποιους άλλους επίδοξους ηγέτες συναδέλφους του ορισμένες λεπτομέρειες της λίστας του.

Όλα αυτά θα μπορούσαν έτσι κι αλλιώς να θεωρηθούν έως αρκετών βαθμών, εφόσον ο κομματισμός φαίνεται να τραυματίζει τη συνοχή, την αξιοκρατία και την αξιοπρέπεια του σώματος των αξιωματικών του ΠΝ.

Όπως, όμως, τονίσαμε από την αρχή, τα πράγματα είναι ακόμα πιο σοβαρά αν δούμε τον συγκεκριμένο ρόλο που έπαιξαν στη

διαμόρφωση όλου αυτού του κλίματος οι Ιωαννιδικοί, και έτσι την ιδιαίτερη σημασία που αποκτά αυτό το πλήγμα που υπέστη απ' όλη αυτή την ιστορία η ιστορικά διαμορφωμένη συνοχή ενός κατά τεκμήριο δημοκρατικού σώματος αξιωματικών.

Η χούντα δεν είχε ποτέ σοβαρά ερείσματα στο Πολεμικό Ναυτικό. Κάποιοι αξιωματικοί (απόστρατοι τώρα) που δέχθηκαν να παίξουν το παιχνίδι του Παπαδόπουλου, το έκαναν μετά το πραξικόπημα του '67. Κι αυτό για λόγους καριέρας και χωρίς κανένα ιδιαίτερο «ιδεολογικό» κίνητρο πέρα από τη γενική μιλιταριστική τους νοοτροπία.

Σ' αυτό το έδαφος, το αντιδικτατορικό «Κίνημα του Ναυτικού» είχε αγκαλιάσει ένα ευρύτερο σώμα αξιωματικών που περιελάμβανε από ανανήψαντες χουντικούς, αντιχουντικούς, βασιλικούς, δημοκράτες δεξιούς, έως φιλελεύθερους ή αριστερίζοντες κεντρώους. Δεμένο μέσα από την κοινή εμπειρία του «κινήματος» το σώμα αυτό διατήρησε μέχρι πρόσφατα (και πέρα από τις ιδιαίτερες πολιτικές πεποιθήσεις του καθενός) την αίσθηση μιας συνοχής και μιας ενότητας στηριγμένης στη βασική αποδοχή του κοινοβουλευτισμού και στο δόγμα της αποχής του στρατεύματος από την πολιτική και τον περιορισμό του στα καθαρά στρατιωτικά του καθήκοντα. Μέσα από το σώμα αυτό αναδείχθηκαν όλες οι μεταπολιτευτικές ηγεσίες του ΠΝ, από τον βασιλικό Κονοφάο ως τον δημοκρατικό Παππά.

Βέβαια, υπήρχαν πάντα οι διαφωνίες και οι αντιπαλότητες που οπωσδήποτε εντάθηκαν μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ το '81 όταν —όπως ήταν φυσικό— προτιμήθηκαν κάποιοι εις βάρος κάποιων άλλων. Πολλές φορές, μάλιστα, αυτές οι αντιπαλότητες οξύνθηκαν με αφορμή κάποιες αδέξιες κινήσεις εκ μέρους της σημερινής ηγεσίας. Το ζήτημα όμως είναι ότι όλα αυτά δεν ξεπερνούσαν ορισμένα όρια και δεν αναιρούσαν τη βασική συνοχή αυτού του σώματος (σε μια δημοκρατική βάση). Γεγονός που έθετε εκ των πραγμάτων στο περιθώριο τους εναπομείναντες χουντικούς.

Γιατί εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε πως η χούντα δεν είχε μεν βρει παραδοσιακά ερείσματα στο ναυτικό, κατόρθωσε όμως να τα δημιουργήσει κατά την επταετία μέσα στους κόλπους των νεότερων αξιωματικών και υπαξιωματικών.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι οι πλωτάρχες Λαδάς, Ντερτιλής και Πατίλης, γιοί των επώνυμων στελεχών της χούντας, οι οποίοι μπήκαν στη σχολή δοκίμων το '68. Ιδιαίτερα ο πλωτάρχης Λαδάς, ο οποίος σε αντιδιαστολή με τους άλλους δύο φαίνεται να διαθέτει και κάποια διοικητικά προσόντα, αποτελεί σοβαρό πόλο έλξης για τους ομοϊδεάτες του.

Όσοι, λοιπόν, απ' αυτούς έμειναν μέχρι τώρα προσκολλημένοι στις χουντικές τους αναμνήσεις, ήταν καταδικασμένοι στο περιθώριο. Αυτό έπαθαν και σ' αυτές τις εκλογές οι Παπαδοπουλικοί που υποστήριξαν την ΕΠΕΝ.

Ο σκληρός όμως πυρήνας της χούντας στο ναυτικό είναι οι ιωαννιδικοί, οι οποίοι προβάλλουν στο προσκήνιο ένα ποικιλότροπα «καμμένο χαρτί» ώστε να παραμένει η πραγματική ηγεσία προστατευμένη. Ο απόστρατος σήμερα πλοίαρχος κ. Καλότυχος εθεωρείτο επί δικτατορίας ως πλωτάρχης, από τα βασικά στελέχη του Ιωαννίδη.

Πρόκειται για άτομο που έχει αφήσει όνομα στο ναυτικό για την απάνθρωπη σκληρότητά του.

Τελειόφοιτος δόκιμος ακόμα είχε ξεχωρίσει ως πρωτοφανής περίπτωση για τα βασανιστήρια που έκανε σε πρωτοετείς συναδέλφους του. Και δεν μιλάμε μόνο για καψόνια κτλ. Εξαιτίας της σκληρότητας που επεδείκνυε στο τέλος κάποιοι συνομήλικοί συμμαθητές του τον έσπασαν στο ξύλο. Αυτός ο άνθρωπος τελείωσε με το καλό και τη Νομική και αποστρατεύτηκε μόλις το '83 μετά από δική του παραίτηση.

Ο κ. Καλότυχος, ως δικηγόρος τώρα, έχει την εποπτεία ενός ευρέος κύκλου αποστράτων και εν ενεργεία συναδέλφων του, διαθέτει αρχείο με φακέλους αξιωματικών και ισχυρίζεται ότι έχει διασυνδέσεις με πολιτικούς και στρατιωτικούς κύκλους. Με τον τρόπο αυτό, προσπαθεί να δημιουργήσει τον μύθο ηγήτορα στον οποίο θα αναφέρονται αφελείς και απέλπιδες οπαδοί.

Ο κ. Καλότυχος σ' αυτές τις εκλογές δραστηριοποιήθηκε πολιτικά στη Νέα Δημοκρατία στου Παπάγου. Σ' αυτή τη στράτευση

στη Νέα Δημοκρατία συντάχθηκαν περισσότεροι ιωαννιδικοί, οι οποίοι στάθηκαν μπροστάρηδες στον αγώνα της «απαλλαγής», συγχρονίζοντας τον δικό τους ρεβανσισμό με τον ρεβανσισμό της ΝΔ.

Ένα γνωστό παλικάρι π.χ. ήταν ο κ. Γιαννακάκος ο οποίος είχε υποδεχθεί το Πάσχα τον κ. Μητσοτάκη στο Κέντρο Εκπαιδεύσεως «Παλάσκας», βάζοντας στα κόκκινα αυγά το έμβλημα της ΝΔ. «Τιμωρήθηκε» με δυσμενή (;) μετάθεση από τον Σκαρμαγκά στη Ναυτική Διοίκηση Αιγαίου στον Πειραιά (!)

Ο κ. Γιαννακάκος, λοιπόν, εμφανίστηκε σε πρωτοσέλιδο άρθρο της εφημερίδας του κ. Λεβίδη να δίνει τη μάχη του υπέρ της ΝΔ. (Ο κ. Λεβίδης και ο κ. Γιαννακάκος έχουν παλιά γνωριμία, από τον καιρό που ήταν συμμαθητές στα Ανάβρυτα).

Οι ιωαννιδικοί κατάφεραν να καλλιεργήσουν και να αξιοποιήσουν το κλίμα της αντιπαλότητας, δημιουργώντας γέφυρες με δημοκρατικούς ή αμφιρέποντες δεξιούς αξιωματικούς που μέσα στον προεκλογικό φανατισμό άρχισαν να αναθεωρούν τις πολιτικές τους προτεραιότητες: πρώτα η Δεξιά ή καλύτερα πρώτα η ήττα του ΠΑΣΟΚ και μετά όλα τα άλλα (δημοκρατίες, κτλ.). Πολύ φοβόμαστε ότι η απειλή είναι σαφής: Το σπάσιμο της μεταπολιτευτικής δημοκρατικής συναίνεσης και η δημιουργία δύο αντίπαλων χώρων που ο ένας (ο δεξιός) θα είναι προνομιακός για την παρέμβαση των χουντικών.

Δεν δώσαμε έμφαση στις ευθύνες του ΠΑΣΟΚ σ' αυτή την ιστορία γιατί πιστεύουμε ότι το θέμα αφορά πριν απ' όλα την ηγεσία της ΝΔ και τους δημοκρατικούς αξιωματικούς της Δεξιάς.

Αν ποτέ (ο μη γένοιτο) ακούσουμε κάποια ονόματα στη δημόσια ζωή, η ευθύνη για όσα συμβούν θα είναι δική τους. Αν βεβαίως, ενδιαφέρονται πρώτα απ' όλα για την τύχη του κοινοβουλευτισμού και όχι για την ήττα του ΠΑΣΟΚ με κάθε κόστος. □

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

Έλεα πτερόεντα

- **Γιώργου Βέλτσου:** Οι θεωρητικές τάσεις του Μαρξισμού και το πρόβλημα της ανάγνωσης

ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

- **Νικήτα Λιοναράκη:** Ποιά μέσα ενημέρωσης αντιστοιχούν τελικά σε κοινωνικούς μετασχηματισμούς με συμμετοχή, νέα κινήματα και αυτοδιαχείριση;
- **Ρηνιώς Παπατσαρουχά-Μίσσιου:** Ο λόγος των μέσων πληροφόρησης των μαζών (η ευθύνη τους για τον λόγο)
- **Αλέξη Ζήρα:** Λογοτεχνία και μαζικά μέσα (Ενημέρωση ή Επικοινωνία;)
- **Μαριλένας Πολιτοπούλου:** Η γυναικεία φωνή στο ραδιόφωνο ή η μητέρα του έθνους και τα... κορίτσια σας

Ελένης Καϊμάκη-Αρχοντάκη: Εκπαιδευτική τηλεόραση

- **Θανάση Βαλαβανίδη:** Είναι πράγματι αντικειμενικό το BBC στα προγράμματα των ειδήσεων;

- **Απόστολου Ανδρέου:** Η διοίκηση της εκπαίδευσης: γραφειοκρατία, συγκεντρωτισμός και μορφές νομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας

- **Νίκου Αλιδιζάτου:** Ενιαισία πρωθυπουργική θητεία και υποχρεωτική συμμετοχή των κομμάτων στην κυβέρνηση. Δύο παραγνωρισμένες «αντιπολιτικές» προτάσεις του Αλ. Παπαναστασίου

- **Μαριάνζ Ζερβάκη:** Η σχολική εργασία, οι μαθητικές δραστηριότητες εκτός σχολικού προγράμματος και ο ελεύθερος χρόνος των εφήβων στην Αθήνα

- **Μ. Δικαίου:** Κοινωνική ψυχολογία: προβλήματα εφαρμογής σε αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Ελλάδα

Κυκλοφορεί το 24ο τεύχος

Η ακαδημαϊκή εκπαίδευση στις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές

Μια από τις προτεραιότητες της κυβερνητικής πολιτικής στην δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ, θα πρέπει, νομίζουμε, να είναι η αναβάθμιση, ο εκσυγχρονισμός και ο εκδημοκρατισμός των Στρατιωτικών Σχολών. Ήδη, στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου αναφέρθηκε στο θέμα, κατά τη διάρκεια ομιλιών του και μια σειρά από σοβαρότατους λόγους μας κάνουν να πιστεύουμε, ότι θα το αναγνώσει και στις προγραμματικές δηλώσεις της νέας κυβέρνησης:

α) Στην περίοδο 1981-85, η πολιτική ηγεσία καθόρισε το νέο αμυντικό δόγμα και απεφάσισε την προμήθεια νέων, σύγχρονων αμυντικών όπλων. Αυτή η αξιολογή προσφορά της κυβέρνησης, θα μείνει χωρίς αντίκρουσμα, αν έστω και καθυστερημένα —η ανθρώπινη επένδυση είναι μακροπρόθεσμη και θα έπρεπε να είχε προηγηθεί— δεν συνοδεύεται αμέσως με την αναβάθμιση και ουσιαστική ανωτατοποίηση των παραγωγικών Στρατιωτικών Σχολών.

β) Για να θεμελιώσουμε το προηγούμενο, πρέπει να σημειώσουμε ότι σήμερα αποτελεί δεδομένο ότι μια προμήθεια οπλικών συστημάτων θεωρείται αντιοικονομική αν αυτά αξιοποιούνται σε ποσοστό μικρότερο του 60% των δυνατοτήτων τους.

γ) Πολύ περισσότερο, ο ήδη πραγματοποιηθείς εφοδιασμός των Ενόπλων Δυνάμεων με οπλικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας, επιβάλλει την άμεση εξύψωση του επιστημονικού επιπέδου των αξιωματικών.

δ) Οι Στρατιωτικές Σχολές αποτελούν την αποκλειστική πηγή από την οποία προέρχονται οι αξιωματικοί των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Η κατάλληλη διαπαιδαγώγηση των μαθητών, είναι λοιπόν απαραίτητη, όχι μόνο για να αποφευχθούν τα γνωστά ιστορικά προηγούμενα, όπου τα όπλα στράφηκαν εναντίον του λαού, αλλά και γιατί από τους απόφοιτους των Σχολών θα προέλθει η μελλοντική στρατιωτική ηγεσία της χώρας.

Το σημερινό καθεστώς λειτουργίας

Οι Σ.Σ. λειτουργούν σήμερα με Προεδρικά ή Βασιλικά Διατάγματα που έχουν γίνει από τη χούντα και πριν από αυτή (ΒΔ 30/1964, ΠΔ 846/68, ΠΔ 593/69).

Τα διατάγματα αυτά τις θεωρούν ισότιμες με ΑΕΙ, αλλά η ισοτιμία τους προσδιορίζεται μόνο από τους τακτικούς τους καθηγητές, οι οποίοι είναι ισότιμοι, τυπικά και ουσιαστικά, με τους καθηγητές των ΑΕΙ. Κατά τα άλλα η ισοτιμία τους είναι απλά ονομαστική.

Και τούτο διότι

α) Το λοιπό διδακτικό προσωπικό (Υφηγητές, Επιμελητές, Παρασκευαστές κτλ.) είναι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι, χωρίς καμιά αντιστοιχία με το αυτό των ΑΕΙ.

β) Η δομή τους είναι αυτή μιας στρατιωτικής μονάδας με Διοικητή, υποδιοικητή και το αντίστοιχο επιτελείο, ενώ τα ΑΕΙ είναι αυτοδιοικούμενα ιδρύματα.

γ) Ακόμα και για την ακαδημαϊκή εκπαίδευση αποφασίζουν στρατιωτικοί και η γνώμη των καθηγητών είναι απλώς συμβουλευτική, ενώ το πτυχίο αποφοίτησης δεν υπογράφεται από κανένα καθηγητή.

δ) Δεν αναγνωρίζεται το πτυχίο από κανένα επιμελητήριο του κράτους.

ε) Η εκλογή των Καθηγητών γίνεται από συμβούλια που η πλειοψηφία των μελών τους αποτελείται από στρατιωτικούς.

Φυσικά, η σύγκριση των ΣΣ με τα ΑΕΙ δεν θέλει να υποτιμήσει μια σειρά από ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν τις ΣΣ και οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που μπορούν να αναληφθούν.

Ιδιαιτερότητες και προτάσεις μεταρρύθμισης

Είναι φανερό ότι αναφέρονται σε ένα εξαιρετικά ευαίσθητο χώρο της ελληνικής κοινωνίας, ο οποίος έχει τόσο ταλαιπωρηθεί και ταλαιπωρηθεί, ώστε να μην επιτρέπει πειραματισμούς και ακραίες λύσεις. Δεν υπάρχει επίσης καμία αμφιβολία ότι οι ΣΣ, έχουν, αντικειμενικά, μία διπλή υπόσταση και ένα αντίστοιχο διπλό ρόλο, αφού αποτελούν κέντρο παροχής ακαδημαϊκών και στρατιωτικών γνώσεων και πρέπει να αναδείξουν μορφωμένους και ικανούς στρατιωτικούς. Έτσι, το ίδιο το αντικείμενο των σπουδών επιβάλλει την προαγωγή της ηγετικής τέχνης και την αντιμετώπιση στρατιωτικών επιτελικών προβλημάτων εθνικής άμυνας και, από την άλλη πλευρά, την ανάπτυξη των μεταπτυχιακών σπουδών σε τομείς σχετιζόμενους με την εθνική άμυνα και την τεχνολογία. Η στρατιωτική πλευρά τους απαιτεί πειθαρχία, αλλά ιδιαίτερα η ακαδημαϊκή τους, την ικανοποίηση πολιτιστικών και κοινωνικών αναγκών.

Αυτές οι ιδιομορφίες των ΣΣ, οδηγούν, στις σημερινές συνθήκες, στην ανάγκη εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης, που μπορούν να βασισθούν στους παρακάτω άξονες:

α) Οι ΣΣ να γίνουν ΑΕΙ, με δομή και λειτουργία αντίστοιχη των υπαρχόντων, με βάση ένα ενιαίο Νόμο Πλαίσιο.

β) Οι ΣΣ να γίνουν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, αυτοδιοικούμενα, που θα υπάγονται στον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, όπως άλλωστε ορίζεται από το Σύνταγμα. Η στρατιωτική εκπαίδευση να διαχωριστεί από την ακαδημαϊκή. Η πρώτη να υπαχθεί στο Υπουργείο ΕΑ και η δεύτερη στο Υπουργείο Παιδείας.

γ) Το Διδακτικό Προσωπικό της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, να αντιστοιχηθεί και στις υπόλοιπες βαθμίδες του με αυτό των ΑΕΙ, να καταργηθούν οι έδρες και να δημιουργηθούν τμήματα και τομείς.

δ) Η εσωτερική λειτουργία των Σχολών, στο χώρο πάντα της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, να καθορίζεται από τις Γενικές Συνελεύσεις των τομέων και των τμημάτων και από την Πρυτανεία, η οποία θα συγκροτείται από τους προέδρους των τμημάτων.

ε) Η εκλογή καθηγητού όλων των βαθμίδων, όπως και αυτή του επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού, να γίνεται από τις ΓΣ των τμημάτων, όπως και στα άλλα ΑΕΙ, και με τα ίδια κριτήρια.

στ) Να Θεσμοθετηθούν οι μεταπτυχιακές σπουδές, λαμβανομένου υπόψη ότι οι υπάρχουσες Σχολές και σύγχρονο εργαστηριακό εξοπλισμό διαθέτουν, και αξιόλογο ανθρώπινο επιστημονικό δυναμικό.

* * *

Ας σημειώσουμε, τελειώνοντας, ότι οι παραπάνω απόψεις ούτε καινοτόμες, ούτε πρωτοποριακές μπορεί να θεωρηθούν, σε σύγκριση με τα διεθνή δεδομένα. Ήδη, από δεκαετίες, τα βασικά τους σημεία έχουν εφαρμοσθεί σε πολλές Δυτικές χώρες (ΗΠΑ, Δ. Γερμανία), ενώ ακόμα και η Τουρκία έχει κατ' αυτό τον τρόπο διαμορφώσει τη Σχολή Αξιωματικών Αεροπορίας. Είναι η δική μας καθυστέρηση που επιβάλλει τον εκσυγχρονισμό τόσο άμεσα, ως ιστορική αναγκαιότητα που περιμένει από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ένα ραντεβού... □

Ο συντάκτης του άρθρου Γιώργος Α. Γεωργαντόπουλος, είναι πρόεδρος της Ένωσης Καθηγητών Ανωτάτων Στρατιωτικών Σχολών.

Τι μέλλον έχει η «Αυριανή»;

του Γιάννη Παπαμιχαήλ

Σε μια σειρά τελευταίων τευχών του «Αντί» δημοσιεύτηκαν άρθρα που επιχειρούν με τρόπο εξαιρετικά εύστοχο κατά την άποψή μας, μια ανάλυση του φαινομένου «Αυριανή». Δεν θα επανέλθουμε εδώ πάνω σ' αυτές τις απόψεις: αρκούν και μας καλύπτουν. Θα αποτελέσουν την αφετηρία της επιχειρηματολογίας μας, ή μάλλον καλύτερα, τη βάση για τη διατύπωση κάποιων ερωτηματικών.

Αφετηρία λοιπόν και βάση οι έως τώρα απόψεις που είδαν το φως στο «Αντί»: δημιουργείται πράγματι η εντύπωση ότι οι αναλύσεις αυτές σταματούν εκεί όπου θα έπρεπε ν' αρχίζουν.

Πράγματι, το σημαντικότερο ερώτημα παραμένει ανοικτό: γιατί η «Αυριανή» έχει τόση απήχηση; γιατί «στη σημερινή συγκυρία η «Αυριανή» έχει μεταβληθεί στον ακριβέστερο σφυγμομέτρη της κυρίαρχης τάσης στο ΠΑΣΟΚ»; (Αντί 285, σ. 33). Τι είδους κοινωνικές επιδιώξεις κρύβει και εκφράζει συνάμα, σαν σύμπτωμα «ο φανατισμός και η εξαλλοσύνη»; Ποια η ιστορική διαμόρφωση και ιδιομορφία αυτού του λαϊκού (και εθνικοσοσιαλίζοντος) ριζοσπαστισμού; Και κυρίως: ποιες οι προτάσεις αντιμετώπισης, ποια στάση οφείλει να υιοθετήσει η αριστερά απέναντι σ' αυτό το διογκωμένο ήδη κοινωνικό ρεύμα;

Δεν είναι δυνατόν να απαντηθούν σ' ένα άρθρο όλες αυτές οι συναφείς μα όχι ταυτόσημες ερωτήσεις. Κι όμως, κανείς δεν ξεγελιέται: η σημασία σαφούς διατύπωσης των ερωτημάτων είναι η μόνη οδός επίλυσης, στο θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, του προβλήματος. Του «προβλήματος», με όλες τις σημασίες της λέξης, στις θεωρητικές, πολιτικές και κοινωνικές της παραμέτρους. Ας το πούμε ευθύς εξ αρχής, ξεκάθαρα χωρίς να ασχοληθούμε άλλο με την «Αυριανή», ή με το ποιόν του εκδότη της, που ελάχιστα ή συμπτωματικά μόνο μπορεί να μας ενδιαφέρει: οι κοινωνικές και πολιτικές τάσεις που καθρεφτίζονται μάλλον, παρά απλώς εκφράζονται στην «Αυριανή», το «στιλ» αυτό του λούμπεν μικροαστισμού, η προσήλωση του ριζοσπαστισμού αυτών των στρωμάτων στο πρόσωπο του ηγέτη Παπανδρέου και τα άλλα συναφή φαινόμενα, απέχουν απ' τον εθνικο - σοσιαλισμό όσο ακριβώς απέχει ο εθνικός, αταξικός χαρακτήρας των οραμάτων του ΠΑΣΟΚ από τις σοσιαλιστικές επιδιώξεις του καταστραμμένου ή σε κρίση μικροαστού: ένα βήμα. Και το βήμα αυτό, στη διπλή του σημασία, σαν απόσταση, αλλά και σαν οργανωμένος χώρος έκφρασης.

Γιατί η «Αυριανή» κερδίζει έδαφος; Γιατί δηλαδή το φαινόμενο αυτό μοιάζει να ενισχύεται αντί να εξαφανίζεται με τον εκσυγχρονισμό των πολιτικών ηθών; Επειδή το βήμα αυτό οργανωμένης έκφρασης δεν υπάρχει σήμερα ακόμα. Επειδή το ΠΑΣΟΚ, αν και πολλοί διαβλέπουν τον κίνδυνο, αν και προβλήματα έχουν ήδη αρχίσει να δημιουργούνται με τέτοια στοιχεία στις Τ.Ο., ούτε μπορεί, ούτε θέλει να μετουσιώσει αυτή τη ριζοσπαστική και χωρίς διέξοδο ενεργητικότητα σε δυναμικό ρεύμα αντικαπιταλιστικής ρήξης. Και επειδή παράλληλα, η κρίση βαθαινει και βράζει, στο οικονομικό, στο πολιτικό, στο ιδεολογικό επίπεδο. Χωρίς άλλο «μπούσουλα», ο μικροαστός, ο λούμπεν που εκφράζει η «Αυριανή» περιστρέφεται σε μια δίληξη χωρίς άλλο άνοιγμα απ' αυτό που του προσφέρει το συνονθύλευμα οραμάτων του ΠΑΣΟΚ. Δεν βλέπει, δεν μπορεί να δει

γιατί η τόσο ποθητή αλλαγή δεν έρχεται, δεν στερεώνει. Και αντί να ψάξει τις αιτίες στο ίδιο το πολιτικό πρόγραμμα, την ιστορία, τη φύση και τις αντιφάσεις του ΠΑΣΟΚ, τις ανακαλύπτει στις «σκοτεινές δυνάμεις που δρουν στο εσωτερικό του κινήματος», στους «κηφήνες» και τους βολεμένους που «σαμποτάρουν το έργο της αλλαγής» και εμποδίζουν τον πρόεδρο να σκύψει πάνω στο λαό του, το λαό να αγκαλιάσει τον πρόεδρο: το κλασικό μεθοδολογικά σφάλμα που ανάγει το αποτέλεσμα σε αιτία και αντίστροφα.

Γιατί τα στρώματα αυτά επιθυμούν διαρκώς την αλλαγή. Έστω κι εσφαλμένα, συλλογίζονται τις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες με τους όρους της ταξικής πάλης. Γι' αυτό και ανησυχούν το ίδιο το ΠΑΣΟΚ: δεν αποτελούν τμήμα της πειθαρχημένης, έστω και αναβράζουσας νεολαίας. Δεν αρκούνται να αμφισβητούν όπως κάποια αριστερά στελέχη της ηγεσίας. Δεν προσέρχονται ευπρεπώς και κοσμίως στις κάλπες με το πράσινο ψηφοδέλτιο ανά χείρας. Δονούνται, φωνάζουν, κινητοποιούν, πιέζουν, βιάζονται, απαιτούν, εκνευρίζονται από τη στασιμότητα. Αποτελούν μια μόνιμη εστία λαϊκής δυσανασχέτησης, στις ψήφους της οποίας στηρίζεται το ΠΑΣΟΚ, τις εκρήξεις της οποίας φοβάται. Το ρεύμα αυτό ενέχει μ' αλλά λόγια μια δυναμική που το ΠΑΣΟΚ, στην αναστροφή πορεία του προς μια εκσυγχρονισμένη Ένωση Κέντρου, δεν έχει πού να διοχετεύσει. Και φυσικά, δεν αποτελεί το κόμμα εκείνο που θα στηριχτεί απάνω της για να πραγματώσει εκείνες τις ριζικές αλλαγές που χρειάζονται, για να εφαρμόσει το «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό» που όλο και πιο σπάνια πια επικαλείται...

Που θα οδηγήσει αυτή η στατικότητα το λούμπεν - μικροαστό της επαρχίας και των μεγάλων αστικών κέντρων; αν ο μεσοβέζικος εκσυγχρονισμός της αστικής τάξης που επιχειρεί το ΠΑΣΟΚ αποτύχει (και οι πιθανότητες επιτυχίας του στη σημερινή περίοδο διεθνούς κρίσης είναι μηδαμινές), που θα στραφούν αυτά τα στρώματα;

Ακόμα πιο κεντρικό ερώτημα: ποιο το ειδικό βάρος μέσα στο σύνολο του πληθυσμού, αυτών των στρωμάτων; Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός, με τις ιδιομορφίες της πρόσφατης διαμόρφωσής του, αποτελεί μια από τις ελάχιστες δυτικές κοινωνίες (αν όχι τη μόνη), όπου αυτά τα στρώματα και τόσο πολυπληθή είναι και αντιμετωπίζουν το φάσμα της σταδιακής τους εξαθλίωσης πριν καν προλεταριοποιηθούν. Ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, η διέξοδος ανεύρεσης απασχόλησης στο εμπόριο, τη δημόσια διοίκηση, τις υπηρεσίες και τη βιομηχανία όσο πάει και περιορίζεται. Κι η «αλλαγή», αυτό το συγκεχυμένο όνειρο, χωρίς σαφή κοινωνική και ταξική φύση, χωρίς άλλο πρόγραμμα απ' αυτό της «συνομοσπονδίας μικροϊδιοκτητών» επείγει. Απ' την άλλη, το άλλοτε κραταιό εργατικό κίνημα, γραφειοκρατικά διασπασμένο, φαίνεται ανίκανο να αποτελέσει ένα αξιόπιστο πόλο έλξης, ένα νέο άξονα συσπείρωσης δυναμικά στραμμένου προς την αποσταθεροποίηση της αστικής ομαλότητας.

Αυτά είναι μερικά από τα βασικά δεδομένα του προβλήματος. Αποφεύγοντας τη μεμψιμοιρία και τη προχειρότητα, αυτά καλείται να καλύψει η ανάλυση. Γιατί το φαινόμενο της «Αυριανής» είναι νομίζουμε προς ανάλυση, όχι μόνο προς περιγραφή. □

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ

Ποιο πάει που

Η συζήτηση στην Ελούντα είχε ανάψει:
 — Γιατί τα Υπουργεία να είναι δώδεκα;
 — Εμ πόσα να είναι;
 — Να είναι δεκαοχτώ.
 — Και γιατί να είναι δεκαοχτώ;
 — Και πόσα να είναι;
 — Να είναι δεκαπέντε.
 — Δεν μου λέτε εδώ; Αγρίεψε ο πρωθυπουργός. Την κολοκυθιά παίζουμε;
 — Μπράβο Πρόεδρε. Είσαι μεγάλος! Είπε ο Κατσιφάρας και πρόσθεσε. Γκαρσόν! Μια μερίδα κολοκυθάκια!
 — Τέλος πάντων. Σας κάλεσα εδώ για να καθορίσουμε τη δομή και όχι τη διανομή της εξουσίας. Ξεχάστε τα πρόσωπα. Τι κάνουμε με το Εθνικής Οικονομίας; Να πάει μαζί του και η Εμπορική Ναυτιλία;
 — Βεβαίως! Πετάχθηκε ο Κατσιφάρας.
 — Εντάξει. Τότε το Λιμενικό θα πάει στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.
 — Όμως ο Μένιος δεν ξέρει μπάνιο!
 — Άντε πάλι. Σταμάτα, Γιώργο, να μπλέκεις ονόματα.
 — Συγνώμη, Πρόεδρε, παρασύρθηκα. Γκαρσόν! Μια μερίδα κουτσομούρες.
 — Πάμε τώρα στο Έρευνας και Τεχνολογίας. Νομίζω ότι το μισό πρέπει να πάει στο Παιδείας και το άλλο μισό στο Εθνικής Οικονομίας.
 — Ο Λιάνης, όμως, θα φαγωθεί με τον Κακλαμάνη.
 — Είπαμε, όχι ονόματα! Γκαρσόν! Ένα πεπόνι.
 — Πρόεδρε, ξεχάσαμε τον Πεπονή.
 — Γιώργο αν ξαναπεις όνομα θα σε στείλω να κάνεις καμάκι.
 — Έφυγα! Ευχαριστώ.
 — Κάτσε κάτω. Ευκαιρία βρήκες. Αρχίζουμε ξανά. Τι θα γίνει με τον Αλευρά.
 — Γκαρσόν! Φέρε ψωμί.
 — Σε ρώτησα τι θα γίνει με τον Αλευρά.
 — Δεν είπαμε όχι ονόματα;
 — Συγνώμη, παρασύρθηκα. Φτου κι απ' την αρχή. Τι θα γίνει με το περιβάλλον;
 — Ωραία είναι εδώ.
 — Όχι αυτό. Το Υπουργείο.
 — Ποιο υπουργείο;
 — Του περιβάλλοντος
 — Υπάρχει τέτοιο υπουργείο;
 — Και βέβαια. Εκεί που έγραψε ιστορία ο Αντώνης.
 — Ο Λιβάνης;
 — Όχι, ο Τρίτσας.
 — Εννοείς το ΥΧΟΠ;

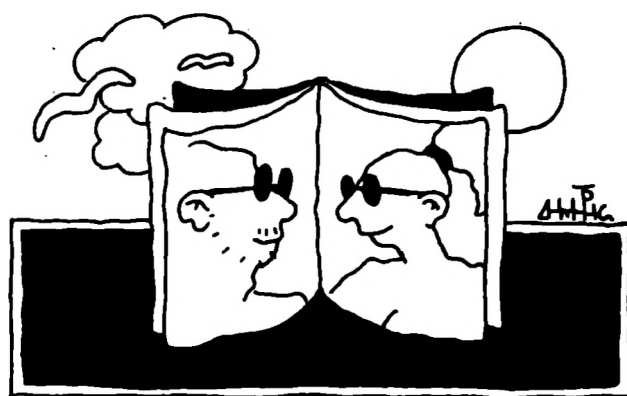

— Και βέβαια, το πι στο τέλος λέει περιβάλλον.
 — Έλα τώρα! Πρώτη φορά τ' ακούω.
 — Εμ' που να το μάθεις όταν τριγυρίζεις στις μπουτίκ...
 — Τι να κάνουμε; Ελεύθερα παιδιά είμαστε. Αλήθεια τι κάνει ο Μπούτος;
 — Πάλι με μπέρδεψες. Αγγέλα γράφε, γιατί θα γυρίσω πίσω και δεν θα έχουμε τελειώσει. Επαναλαμβάνω. Τι γίνεται με το περιβάλλον; Έχουμε υποχρέωση να κάνουμε κάτι σοβαρό. Ακόμη και ο Θανάσης Κανελλόπουλος έβγαλε βιβλίο για την οικολογία.
 — Ο Θανάσης Κανελλόπουλος οικολόγος; Γκαρσόν! Φέρε μια μαρίδες!
 — Μάλιστα αγαπητέ. Ο Ψαρουδάκης —τώρα που τον θυμήθηκα— να ετοιμαστεί για χειροτονία, θέλω να πω ορκωμοσία, στο υπουργείο Θρησκευμάτων. Ξαναγυρίζω στο περιβάλλον. Μάλλον πρέπει να κάνουμε Υπουργείο ποιότητας ζωής που να ενταχθεί στο Υπουργείο Πολιτισμού.
 — Ωχ! Φοβάμαι ότι θα μπλέξουμε. Θα μαλλώνουν οι αρχαιολόγοι με τους αρχιτέκτονες. Βάλε μέσα και το Υπουργείο Δημοσίων Έργων.
 — Γιατί;
 — Να φαγωθούν για την Ιερά Οδό να ησυχάσουμε.
 — Μπράβο! Πάμε στο Γεωργίας. Να τ' αφήσουμε μόνο του να πάει στο διάολο;
 — Έγινε! Πάμε παρακάτω. Τι γίνεται με το Βορείου Ελλάδας; Να το ενώσουμε με το καινούργιο που θα κάνουμε για το Αιγαίο;
 — Βορείου Ελλάδος με την Κρήτη μέσα;
 — Καλά λες. Να το πούμε Ανατολικής Ελλάδος;
 — Τότε θα πρέπει να κάνουμε και Δυτικής.
 — Όχι. Θα θυμίζει, το Υπουργικό Συμβούλιο, το Αεροδρόμιο.
 — Άστο για την ώρα. Μπράβο, ήρθε το πεπόνι. Τι θα κάνουμε με την τηλεόραση;
 — Να γίνει Υπουργείο Πληροφόρησης.
 — Θα μπει εκεί και η ΚΥΠ;
 — Η ΚΥΠ! Πώς σου ήρθε;
 — Δεν τη λένε Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών; Μη μου πεις, ότι και εδώ το πι σημαίνει περιβάλλον!

— Σταμάτα! Εννοώ την πληροφόρηση του λαού. Όχι τη δική μας.
 — Δηλαδή την «Αυριανή»;
 — Και αυτή αλλά και τις άλλες εφημερίδες και την ΕΡΤ.
 — Τι δουλειά έχει η ΕΡΤ με την πληροφόρηση;
 — Άστο στα δύσκολα. Πάμε στο Υπουργείο Υγείας.
 — Να ενωθεί με το Υπουργείο Συγκοινωνιών.
 — Τι λες βρε;
 — Γιατί; Τα κρεβάτια στα Νοσοκομεία δεν έχουν αποκάτω ρόδες;
 — Μπράβο! Ωραίο επιχείρημα. Εκεί θα πάει και ο ΟΤΕ, ο ΟΣΕ, η Ολυμπιακή και τα ΕΛΤΑ.
 — Στο Υπουργείο Υγείας;
 — Γιατί; Δεν πάσχουν;
 — Μπράβο Πρόεδρε. Είσαι μεγάλος!

Ν.Σ. Μάργαρης

Συμβουλές για το καλοκαίρι

Στις παραλίες δεν υπάρχουν ανένταχτοι, αυτό είναι το δράμα του ήλιου, της ζέστης και των διακοπών. Τα διακριτικά σημεία των λουομένων (μαγιώ, πετσέτα, βιβλίο τσέπης, γυαλιά ηλίου) ποικίλουν ελάχιστα και οι ακτές μετατρέπονται σε πραγματικότητα για δύο ώρες το παλιό όνειρο της ισοπολιτείας. Στις ακτές γινόμαστε ώριμα και ψημένα τέκνα του αντιηλιακού, ξεχνάμε τα μίσση, ερωτευόμαστε σωρηδόν και διασκεδάζουμε αφάνταστα. Το μόνο μελανό σημείο είναι τα καμάκια, οι Εβραίοι των θερέτρων: δεν είναι αρκετά ευπρεπείς, περιφρονούν σωματικά τους αλλοδαπούς, ενώ όλοι εμείς γνωρίζουμε πως μόνο η ιδεολογική αντιπαράθεση ξεκαθαρίζει την κατάσταση στην ευρωπαϊκή κοινότητα των καλοκαιρινών πλαζ. Έτσι, αναλύοντας αντικειμενικά την κατάσταση, καταλήγουμε στο να συμπαθούμε περισσότερο τις Σουηδέζες δέσποινες από το εργαζόμενο ερωτικό υποπρολεταριάτο των νησιών... Στις πρώτες μπορούμε να εξηγήσουμε τις απόψεις μας (σοσιαλισμός, αυτοδιαχείριση, οικολογία, ισότητα των δύο φύλων,

αντιαυταρχική εκπαίδευση) ενώ στους δευτέρους δεν απευθύνουμε καν το λόγο. Εδώ ήρθαμε για διακοπές, θα μπλεκόμαστε τώρα με τους εργάτες του έρωτα;

Καλό είναι να κρατήσουμε μερικές σημειώσεις τα απογεύματα, για να καταγγείλουμε όταν επιστρέψουμε στις δουλειές μας τα όσα είδαμε σ' αυτό το σύντομο διάστημα της οργανωμένηςσχόλης. Να διαμαρτυρηθούμε για την κατάντια της Ψωροκώσταινας, που δεν διαβάζει Libération και δεν ακούει Klaus Nomi, όπως κάνουμε τόσο εμείς όσο και οι Σουηδέζες, αλλά επιμένει να πουλάει τα σπίτια της στους γερμανούς και να ακούει Χριστοδουλόπουλο. Να στιγματίσουμε την αλλοτρίωση των ντόπιων που κοιτάζουν να σου τα πάρουν και δεν σ' αφήνουν ήσυχο να σκεφτείς τι θα κάνεις με το ντοκτορά σου, να θαυμάσεις το βυζαντινό εκκλησάκι, να πηδήξεις το κορίτσι του Μιχάλη που αναγκάστηκε να γυρίσει στην Αθήνα για να κλείσει μια δουλειά ή για να συναντήσει το δικό σου κορίτσι. Στο κάτω κάτω αυτός ο λαός πρέπει να μάθει, να διαφωτισθεί, να συνειδητοποιηθεί, να παλέψει κι αυτός για περισσότερα ντοκτορά με θέμα την αγροτική οικονομία, για περισσότερα πανεπιστήμια στα νησιά. Κάθε νησί και πανεπιστήμιο, κάθε καμάκι να γίνει βοηθός στην έδρα κοινωνιολογίας, να πλουτίσει τις γνώσεις του και να βοηθήσει τους συνανθρώπους του. Κανείς δεν μπορεί να σταματήσει το μεγάλο ποτάμι της προόδου.

Έτσι κι αλλιώς εμείς δεν είμαστε απλοί τουρίστες είμαστε η πρωτοπορία, πονάμε αυτό τον τόπο, τον λυπόμαστε, ακόμα κι όταν τον μισούμε συγκρίνοντας τον με τις βόλτες που κάναμε στο Παρίσι όταν σπουδάζαμε πολεοδομία, το κάνουμε για το καλό του. Θέλουμε να μοιάσει με τα νοσοκομεία της Σοβιετικής Ένωσης, με τα μπαρ του Άμστερνταμ, με τους πανκ του Λονδίνου. Δεν πάμε διακοπές για να ξεγελάσουμε τους εαυτούς μας, να νομίσουμε ότι μπήκαμε ως δια μαγείας σε κάποιο εθνολογικό ντοκιμαντέρ. Όχι, καθόλου. Εμείς το μόνο που θέλουμε είναι να διαπιστώσουμε αυτά που διαβάσαμε και να πλουτίσουμε τις γνώσεις των συμπολιτών μας με τη σειρά μας. Να αδελφώσουμε με άλλους, πολιτισμένους λαούς, που εξυπηρετούνται άριστα από το δικό μας. Να προτείνουμε, τέλος, συγκεκριμένα μέτρα για να γίνεται καλύτερα αυτή η δουλειά, με βάση το πενταετές πρόγραμμα και (πάντα) με συλλογικές διαδικασίες.

Πάντως, το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε, είναι να αποφύγουμε τα πολυσύχναστα μέρη, να μη μπλεχτούμε στα

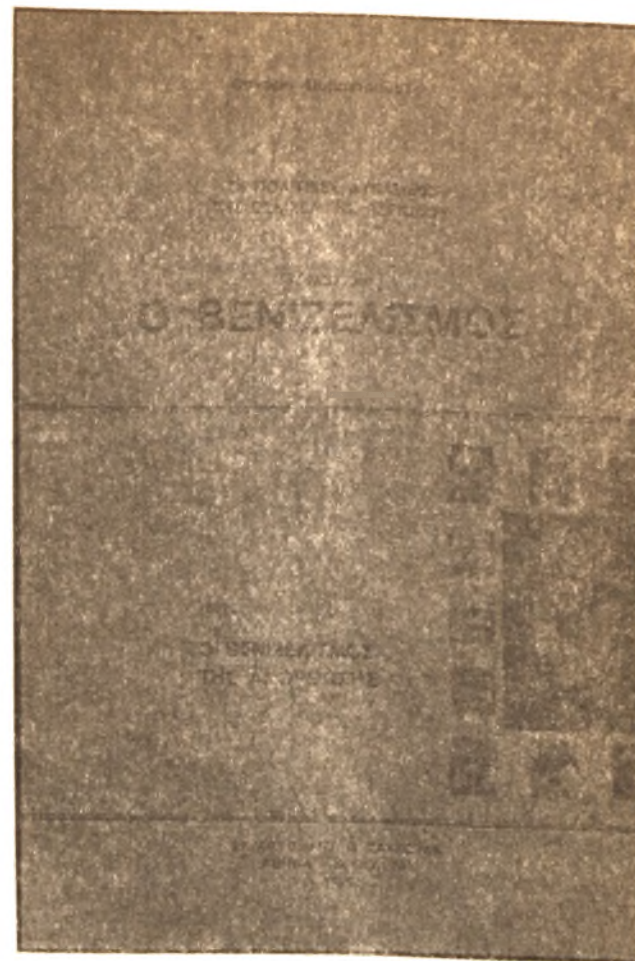
δίχτυα του στρατοπέδου απόλαυσης της Μυκόνου ούτε στον ιστό της αράχνης που υφαίνεται στη Ρόδο. Να ανακαλύψουμε κάτι ερημικό, κάτι που να φέρνει προς τα Κουφονήσια ή τη Γαύδο κι εκεί να ζήσουμε σαν πρωτόγονοι με πλήρη εξάρτηση, σαν τον Αδάμ που πίνει σε μια τηλεοπτική διαφήμιση πορτοκαλάδα, αρνούμενος το μήλο της Εύας. Το παν είναι το ντεκόρ, που πρέπει να ερημώνει, να μη μπλεκόμαστε με τους κομπάρσους, να την κάνουμε μόνοι μας, περιφρονώντας τους φίλους μας που θα πάνε πάλι στην Πάρο. Ευτυχώς, αφήνουν ελεύθερη έτσι τη Νότια Κρήτη, να έχουμε κάτι να λέμε το χειμώνα, ότι συναντήσαμε τους βαρβάρους, ότι μείναμε μια βδομάδα στο μοναδικό χωριό της περιοχής που δεν έχει ηλεκτρικό και την κάναμε ψώνιο.

Κι όσοι είναι λίγο καλλιτέχνες ανάμεσά μας, ας συνδυάσουν τον παραθερισμό με την πολιτιστική αποκέντρωση, δέκα να μαζετούνε και να ξέρουν ανάγνωση, η επιχορήγηση δεν τους ξεφεύγει με τίποτα, λίγος Μπρεχτ μετά το απογευματινό μπάνιο δεν βλάπτει. Καμιά ζωγραφική σε ανοιχτούς χώρους, καμιά συναυλία έντεχνης μουσικής, σοβαρή, ποιοτική... Είναι γνωστό ότι η επαρχία στενάζει από τα υποπροϊόντα της κουλτούρας, λέγεται μάλιστα ότι σ' όλα τα χωριά βλέπουν τηλεόραση κι ακούνε ραδιόφωνο χωρίς να ντρέπονται, το θεωρούν φυσιολογικό και το ομολογούν ανοιχτά. Και να σκεφτεί κανείς ότι ούτε ένας απ' αυτούς δε δουλεύει σ' αυτά τα μέσα επικοινωνίας, πρόκειται για παθητικούς δέκτες που η μόνη τους ευκαιρία να γνωρίσουν τους πομπούς είναι στις διακοπές, στις παραλίες.

Κάτι πρέπει να κάνουμε για όλα αυτά, αδέρφια παραθεριστές. Να σταματήσουμε τις έχθρες που γεννιούνται ανάμεσά μας στις διακοπές και να μεγαλουργήσουμε διαδίδοντας τις ιδέες μας μεταφέροντας παντού τον τρόπο ζωής μας, τις ξένες γλώσσες, τα πλεονεκτήματα της σεξουαλικής απελευθέρωσης απ' τη δική μας σκοπιά κι όχι από εκείνη των αμόρφωτων καμακιών, την πλήξη, τα χάπια, τα επιτεύγματα του υπαρκτού σοσιαλισμού, τις κόντρες, τις σούζες, την τελευταία λέξη της τεχνολογίας. Πολλά απ' αυτά έχουν γίνει, μήπως χρειάζεται να γίνουν ακόμα περισσότερα;

Και να μην ξεχνάμε τον εχθρό μας, τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη. Αν ζούσε θα εγκατέλειπε άσπλαχνα τη Σκιάθο το καλοκαίρι και θα πήγαινε να τη βγάλει σε κανένα μίζερο χωριό του λεκανοπεδίου Αττικής, τουλάχιστον δέκα χιλιόμετρα μακριά από τη θάλασσα.

Χρήστος Βακαλόπουλος

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ
**Η ΓΚΟΛΦ
ΠΑΙΖΕΙ ΓΚΟΛΦ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
Π. ΜΑΤΕΣΙΣ
ΕΠΙΛΟΓΟΣ
Μ. ΓΛΕΖΟΣ

KARTOTI

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

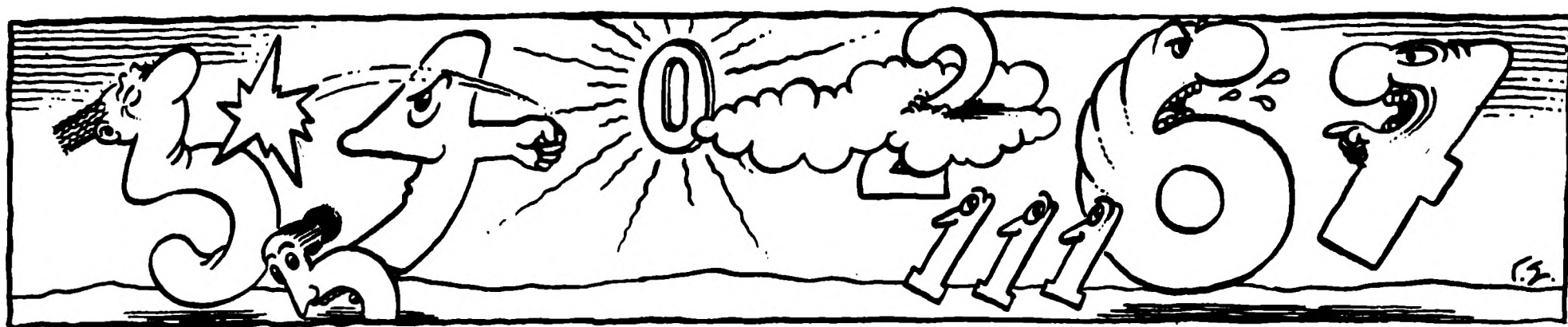

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑΤΙΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

Ένα παιχνίδι με αριθμούς ή τα παιχνίδια της εξουσίας;

του Γιάννη Κωτσάνη

Ας υποθέσουμε πως κάπου βλέπετε τον παρακάτω πίνακα:

Προϊόν	Μεταβολή τιμής (δρχ)
πορτοκάλι	20
ντομάτα	-6
φράουλα	99
...	...

Τι «πληροφορίες» μπορείτε ν' αντλήσετε από έναν τέτοιο πίνακα; Μια κοινότυπη διαπίστωση: προϋπάρχει η καθολική (;) συμφωνία για την «αναγωγή» της αξίας κάποιων προϊόντων στο μέγεθος «δραχμή»...

Αν το πορτοκάλι είχε 20 δρχ./κιλό και πήγε 40 τότε έχουμε μια αύξηση («ποσοστιαία μεταβολή») 100% στην αρχική τιμή. Αν όμως είχε 200 δρχ./κιλό και πήγε 220, η μεταβολή στην τιμή παραμένει ίδια αλλά η αύξηση πέφτει στο 10% της αρχικής τιμής.

Αν θελήσουμε τώρα ν' ασχοληθούμε με ψήφους και έδρες δεν μας εξυπηρετεί βέβαια (;) σε τίποτα να τις ανάγουμε σε δραχμές! Γι' αυτό και αρχικά καταφεύγουμε στη μαγική αναγωγή του 100 («πρώτη ανάγνωση») και στη συνέχεια σε νέα αναγωγή στο 100 («δεύτερη ανάγνωση»).

Μια μικρή διευκρίνιση: Ας με συγχωρέσουν οι λάτρες ή τέλος πάντων οι έχοντες καλές σχέσεις με τους αριθμούς για την υπερβολική αναλυτικότητα των παραθέσεων αυτών αλλά υποψιάζομαι πως αποτελούν μειοψηφία στο... αναγνωστικό σώμα (λίγη υπομονή και θ' ακολουθήσουν πολλοί αριθμοί).

Πριν ξεκινήσουμε όμως το Παιχνίδι των Αριθμών ας κάνουμε κάποιες βασικές συμφωνίες:

- ξεχνάμε, προς στιγμήν, πως είμαστε (αν είμαστε) οπαδοί κάποιου κόμματος·
- παίζουμε με τον απαραίτητο σεβασμό στους κανόνες του παιχνιδιού·
- αποκλείουμε (με μηδενική πιθανότητα) την (μικρο)πολιτική ή και (αντί/συμ)πολιτευτική σκοπιμότητα των αράδων αυτών...
- ένας αριθμός δεν μπορεί ποτέ να είναι δεξιός ή αριστερός και σαν τέτοιος δεν μπορεί να εξαπατήσει κανέναν...
- μιλάμε για (ηλεκτρονικούς) υπολογιστές, όχι για κομπιούτερ (για computer ναι...) αλλά προς θεού ΠΟΤΕ για ηλεκτρονικούς εγκεφ... (ας μην υπερυποτιμάμε το ανθρώπινο μυαλό) και φυσικά

• κάθε ομοιότητα με την πραγματικότητα είναι εντελώς... πραγματική!

Είσοδος, έξοδος...

Εξίμισι εκατομμύρια Έλληνες πρέπει να εκλέξουν 300 εκλεκτούς... Η «αναλογική» ετυμολογία τους πρέπει να «ψηφιοποιηθεί».

Πρώτη ψηφιοποίηση: Η διακριτή επιλογή ανάμεσα σε έναν ή κανέναν από αυτούς που ζητούν την ψήφο μας.

Δεύτερη ψηφιοποίηση: Τα ήδη ψηφιοποιημένα «δεδομένα» οφείλουν ν' αναδείξουν... «την εν μικρώ εικόνα του λαού».

Αυτή η δεύτερη είναι και που μας ενδιαφέρει...

Περιγράφουμε σχηματικά την περίφημη αυτή «διαδικασία»:

ψήφοι → εκλογικό σύστημα → έδρες

Έχουμε, λοιπόν, ένα μαύρο κουτί ή «πρόγραμμα» ή «σύστημα» (το εκλογικό σύστημα) το οποίο σε κάποια συγκεκριμένη «είσοδο» ή «διέγερση» (ψήφοι) απαντά με μια συγκεκριμένη «έξοδο» ή «απόκριση» (έδρες).

Τέτοια εκλογικά συστήματα υπάρχουν πολλά. Στο παιχνίδι μας ας αρκεστούμε σε τρία:

- * την απλή αναλογική (α.α.) ή σύστημα Hare που ίσχυε στις ευρωεκλογές του '81 και του '84·
- * την ενισχυμένη αναλογική (ε.α. '81) που ίσχυε στις βουλευτικές του '74, '77 και '81 και
- * την «βελτιωμένη» αναλογική (β.α.'85) που ίσχυε στις φετινές βουλευτικές (ας την ονομάσουμε έτσι μια και για μερικούς θεωρείται ενισχυμένη και για άλλους απλή).

Τα τρία βασικά τμήματα της διαδικασίας των εκλογών είναι:

- η είσοδος του συστήματός μας που αποτελείται από 56 «πεδία» (όσες και οι εκλογικές περιφέρειες) κάθε ένα από τα οποία περιέχει: έγκυρα ψηφοδέλτια, έδρες, ψήφους ανά κόμμα (δεν ενδιαφέρει εδώ η επεξεργασία των αποτελεσμάτων για κάθε εκλογικό τμήμα)·
- το σύστημα που σ' αυτήν την περίπτωση είναι πρόγραμμα στον υπολογιστή, και
- η έξοδος που αποτελείται από τα 56 πεδία κάθε ένα από τα οποία περιέχει έδρες ανά κόμμα και άλλα στοιχεία (υπάρχουν βέβαια

και άλλα πεδία με ποσοστά, έδρες επικράτειας, κτλ.).

Προφανώς, μπορούμε να έχουμε άπειρους συνδυασμούς στην είσοδό μας και είναι ήδη ένα δύσκολο μαθηματικό πρόβλημα (που λύνεται βέβαια) να υπολογίσουμε με ακρίβεια την απόκριση του συστήματός μας σε «τυχαίες» διεγέρσεις...

Επιλέγουμε σαν τέτοιες διεγέρσεις μόνον δύο: τις βουλευτικές του '81 (Β'81) και τις βουλευτικές του '85 (Β'85) μια και έχουν ιδιαίτερα πολλά κοινά χαρακτηριστικά και θα τις μελετήσουμε διεξοδικά στα επόμενα.

Κλείνοντας την μικρή αυτή εισαγωγή ας δούμε ένα ωραίο φετινό παράδειγμα γι' αυτό που προηγουμένως ονομάσαμε ψηφιοποίηση (στις μονοεδρικές περιφέρειες την έδρα κερδίζει το κόμμα με το μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων):

Σάμος Β'85	ψήφοι %	έδρα	έδρες %
ΠΑΣΟΚ	41.0	1	100
ΝΔ	36.0	—	0
ΚΚΕ	19.3	—	0
ΚΚΕ εσ.	2.5	—	0

Το παιχνίδι μας αρχίζει...

Δύο πολύ όμορφες «δυναμικές» λέξεις - έννοιες (ευγενική προσφορά της γλωσσολογίας) θα πρωτοστατήσουν στο παιχνίδι μας.

Στην πρώτη μας θεώρηση αποκλείουμε την παρέμβαση του χρόνου. Μελετάμε την συμπεριφορά του συστήματός μας «συγχρονικά», μόνο για τις βουλευτικές του '85...

Β'85 → Ε.Σ.Υ → έδρες
όπου $v = 1, 2, 3$

... αλλάζοντας «παραμετρικά» κάθε φορά το εκλογικό σύστημα. (Εννοείται ότι μπορούμε να κάνουμε το ίδιο και για τις Β'81).

Στην δεύτερη θεώρηση μελετάμε την συμπεριφορά του συστήματός μας «διαχρονικά», παρεμβάλλοντας δηλαδή τον χρόνο, το '81 και το '85 με το να...

Β'85 → Ε.Σ. → έδρες 85

Β'81 → Ε.Σ. → έδρες 81.

... συγκρίνουμε αρχικά τις ψήφους, στη συνέχεια τις έδρες και στο τέλος επειδή σε κάθε εκλογικό σύστημα επιχειρείται η αντιστοίχιση ψήφων/εδρών, συγκρίνουμε την αντιστοίχιση αυτή.

Πριν φτάσουμε στους αριθμούς:

- ας μας συγχωρέσουν τα κόμματα που δεν ανήκουν στην «ισχυρά» τετράδα, αλλά είναι έξω από τη δική μας θέληση, και
- ας μην βιαστούν κάποιοι, καλοπροαίρετα ή μη, να μιλήσουν για αστικότητα των αράδων αυτών...

Παίζοντας συγχρονικά...

Οι δύο πρώτοι πίνακες μας παρουσιάζουν τις έδρες κάθε κόμματος με βάση τις ψήφους (πάντα) των Β'85 αν είχαμε βελτιωμένη ή ενισχυμένη ή απλή αναλογική. Στο δεύτερο πίνακα απλώς ποσοτικοποιήσαμε (μπράβο λέξη!) τις έδρες.

Β'85	ψήφοι %	έδρες		
		β.α. 85	ε.α. 81	α.α.
ΠΑΣΟΚ	45.8	161	157	137
ΝΔ	40.8	126	131	123
ΚΚΕ	9.9	12	11	30
ΚΚΕ εσ.	1.8	1	1	6
άλλοι	1.6	—	—	4

Β'85	ψήφοι %	έδρες %		
		β.α. 85	ε.α. 81	α.α.
ΠΑΣΟΚ	45.8	53.7	52.3	45.7
ΝΔ	40.8	42.0	43.7	41.0
ΚΚΕ	9.9	4.0	3.7	10.0
ΚΚΕ εσ.	1.8	0.3	0.3	2.0
άλλοι	1.6	—	—	1.3

Βλέπουμε, δηλαδή, πως με την βελτιωμένη αναλογική '85 κατάφερε το ΠΑΣΟΚ να πάρει περισσότερες έδρες (4) και η ΝΔ λιγότερες (5) από αυτές που θα 'παιρναν αν ίσχυε η ενισχυμένη αναλογική '81. Βλέπουμε ακόμη και τις προφανείς αποκλίσεις από την απλή αναλογική.

Ο επόμενος πίνακας είναι πιο «δύσκολος» αλλά σίγουρα πιο ενδιαφέρων.

Β'85	Ποσοστιαία μεταβολή		
	βα 85-εα 81	βα 85-αα	εα 81-αα
ΠΑΣΟΚ	+2.6	+17.5	+14.6
ΝΔ	-3.8	+2.4	+6.5
ΚΚΕ	+9.1	-60.0	-63.3
ΚΚΕ εσ.	0.0	-83.3	-83.3
άλλοι	0.0	-100.0	-100.0

Ανάγοντας όλες τις διαφορές στο 100 φαίνεται ξεκάθαρα το διπλό κέρδος του ΠΑΣΟΚ (ή διπλό χάσιμο της ΝΔ) μόνο από την αλλαγή του εκλογικού συστήματος. Ακόμη, φαίνεται ξεκάθαρα γιατί τα δύο κομμουνιστικά (σε εισαγωγικά ή μη δεν έχει σημασία) κόμματα μάχονται πιο πολύ απ' όλους για την απλή αναλογική...

Και το πιο «καλό» φαίνεται να είναι πως μόνο για τη ΝΔ το φετεινό εκλογικό σύστημα λειτούργησε σαν απλή αναλογική! (Η ΝΔ πλησίασε το «οριακό» εκείνο σημείο όπου η «τραμπάλα» οριζοντιώνεται και συνεχίζει την προς τα πάνω ή προς τα κάτω πορεία της).

Παίζοντας διαχρονικά...

Ας δούμε τώρα τις μεταβολές (μετ.) και τις ποσοστιαίες μεταβολές (π.μ.) σε έδρες και ψήφους αν συγκρίνουμε τις βουλευτικές του '81 και του '85.

Β'85/Β'81	ψήφοι %		
		Β'85	Β'81
ΠΑΣΟΚ	45.8	48.1	-2.3
ΝΔ	40.8	35.9	+5.0
ΚΚΕ	9.9	10.9	-1.0
ΚΚΕ εσ.	1.8	1.3	+0.5
άλλα	1.6	3.8	-2.2

β.α. '85/ε.α. '81	έδρες		
		Β'85	Β'81
ΠΑΣΟΚ	161	172	-11
ΝΔ	126	115	+11
ΚΚΕ	12	13	-1
ΚΚΕ εσ.	1	0	+1

Εδώ φαίνονται καθαρά οι μεγάλοι κερδισμένοι στις ψήφους: η ΝΔ και το ΚΚΕ εσ. Παρόλα αυτά όμως το κέρδος αυτό για τη

ΝΔ δεν «αντικατοπτρίζεται» και σε έδρες: αυξάνοντας τις ψήφους της κατά 13.9% αυξάνει τις έδρες της μόνο κατά 9.6%.

Ο επόμενος πίνακας παρότι υποθετικός βγάζει στην επιφάνεια άλλο ένα παιχνίδι χαμένο για τη ΝΔ. Σύγκριση των εδρών των κομμάτων αν είχαμε στις Β'85 την ε.α. του '81.

ε.α. '81/ε.α. '81	έδρες		
		Β'85	Β'81
ΠΑΣΟΚ	157	172	-15
ΝΔ	131	115	+16
ΚΚΕ	11	13	-2
ΚΚΕ εσ.	1	0	+1

Ένα διπλό όφελος για τη ΝΔ σε σχέση πάντα με τις ψήφους (διπλό χάσιμο για το ΠΑΣΟΚ) εξανεμίζεται από την καταλυτική επέμβαση του νομοθέτη του νέου εκλογικού νόμου. Αρκεί να συγκρίνετε τις ποσοστιαίες μεταβολές των εδρών των κομμάτων με β.α. '85 και ε.α. '81.

Αν το παιχνίδι αυτό σας αρέσει, ένας ακόμη (και τελευταίος) πίνακας. Δίπλα δίπλα οι τρεις τελευταίες στήλες των τριών προηγούμενων πινάκων (στη δεύτερη στήλη οι πραγματικές έδρες των κομμάτων και στην τρίτη οι υποθετικές...).

Β'85/Β'81	Ποσοστιαία μεταβολή		
	ψήφοι %	έδρες %	έδρες %
ΠΑΣΟΚ	-4.7	-6.4	-8.7
ΝΔ	+13.9	+9.6	+13.9
ΚΚΕ	-9.6	-7.7	-15.4
ΚΚΕ εσ.	+36.5	!	!

Η αποθέωση της διαχρονίας σε 12 αριθμούς!

Και φυσικά πολλά ακόμη συμπεράσματα για τους λάτρεις των αριθμών...

Το τέλος του παιχνιδιού...

Αν κάποιος μπορεί να μας διαβεβαιώσει πως όλα αυτά δεν είχαν μεγάλο ποσοστό τύχης (έστω και μικρό) εγώ προσωπικά θα 'θελα να γνωρίσω τους μαθηματικούς ή μηχανικούς ή... του ΠΑΣΟΚ που με τόση επιτυχία πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στο συναρπαστικό Παιχνίδι της Εξουσίας...

(Σημειώσεις για την κοπιαστική συγγραφή του άρθρου αυτού).

3. Το πιο δύσκολο σημείο στην μικρή αυτή ιστορία ήταν ο υπολογισμός των εδρών των κομμάτων στις Β'85 με το εκλογικό σύστημα του '81. Μετά από άκαρπες αναζητήσεις στο Υπουργείο Εσωτερικών, στην εταιρεία που ανέλαβε τις εκλογές, στη ΝΔ (και το κέντρο πληροφορικής που εγκατέστησαν!) και στις εφημερίδες, αποφάσισα να κάνω τους υπολογισμούς φτιάχνοντας το κατάλληλο πρόγραμμα στον υπολογιστή. Επειδή, όμως, η «διάταξις του τρίτου εδαφίου της παραγράφου 7 του άρθρου 89» για τις έδρες που παραμένουν αδιάθετες κατά «το πρώτον στάδιον της δευτέρας φάσεως της δευτέρας κατανομής (...) είναι λίαν αμφίβολος» (Α. Ράικος,

Συνταγματικό Δίκαιο) γι' αυτό και πρέπει να υπολογίσετε μια πιθανή μεταβολή ± 1 στις έδρες του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ ή ± 0.33 στα ποσοστά των εδρών (δηλαδή 157 ± 1 και $131 \mp$ αντίστοιχα). Η απόκλιση μπορεί ακόμη να οφείλεται και στο ότι μέχρι την Παρασκευή 7 του Ιούνη δεν είχαμε τα οριστικά αποτελέσματα. (Ήδη το «Ποντίκι» την ίδια μέρα δημοσίευσε τις έδρες των κομμάτων με το ε.σ. του '81, θεωρώντας 158 έδρες για το ΠΑΣΟΚ και 130 για τη ΝΔ). Δεν υπάρχει απόκλιση για το ΕΚΚΕ και ΚΚΕ εσ. μια και ούτως ή άλλως δεν θα έμπαιναν στην β' κατανομή).

2. Για όλα τα αποτελέσματα που αναφέρονται στο άρθρο αυτό γίνεται στρογγυλοποίηση στο πρώτο δεκαδικό ψηφίο άσχετα αν όλες οι πράξεις έχουν γίνει με ακρίβεια μεγαλύτε-

ρη του 1 δεκαδικού ψηφίου. 1. Ο γενικός τύπος της ποσοστιαίας μεταβολής (π.μ.) είναι: $\text{π.μ. (\%)} = (\text{X}_{\text{τελ.}} / \text{X}_{\text{αρχ.}} - 1) \times 100$
Π.χ: π.μ. εδρών ΠΑΣΟΚ Β'85/Β'81 $(161 / 172 - 1) \times 100 = -6.4\%$ (δεν είναι τίποτε άλλο από μια απλή μέθοδο των τριών).

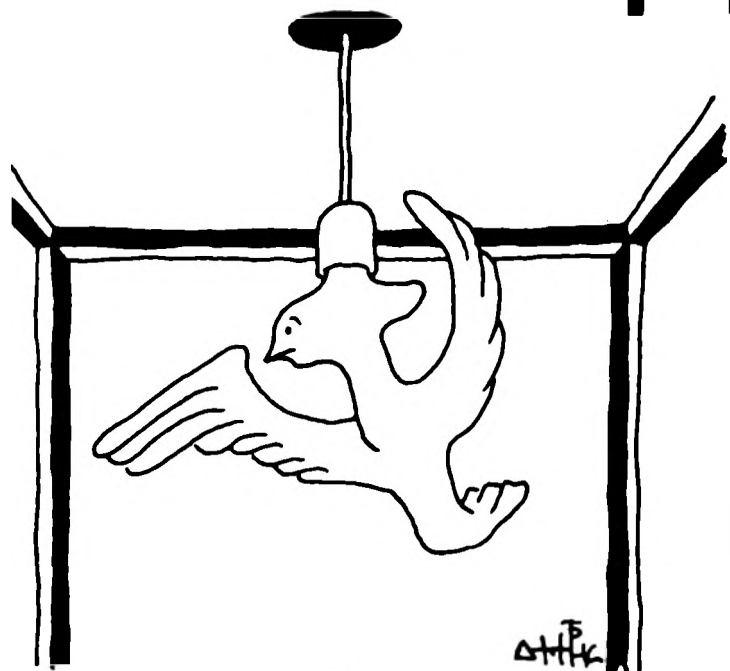
Το άπειρο στους πίνακες συμβολίζεται με θαυμαστικό (!).

(0). Και τέλος, κάναμε μια πρώτη προσπάθεια να μιλήσουμε με όρους της Πληροφορικής...

Δείτε το σαν μια μικρή προσφορά στον μύθο των «δυσκολιών» εννοιών ή και στο μύθο των ιδιαίτερα διαδεδομένων και παραμυθιασμένων σήμερα «ειδικών».

□

Η στάσιμη Αριστερά (1961 - 1985)

Στη δεκαετία που πέρασε από τη μεταπολίτευση, η εκλογική δύναμη των κομμάτων της Αριστεράς αποκρυσταλλώθηκε στα επίπεδα που κυμάνθηκε η επιφάνεια ΕΔΑ το 1964 και πολύ κάτω από τα ποσοστά της του '61 και του '63. Αυτή η συνεχώς επιβεβαιούμενη στασιμότητα, συνοδεύεται από τη συρρίκνωση της αριστερής ψήφου, στις περιφέρειες εκείνες που, επί πολλές δεκαετίες, αποτελούσαν κόκκινες νησίδες στην εκλογική γεωγραφία της Ελλάδας. Το ερώτημα που τίθεται για την Αριστερά, είναι το αν θα μπορέσει να επαναπροσδιορίσει τη φυσιογνωμία της, ανακτώντας τις ιστορικές της διαρροές σε αυτές τις «περιφέρειες αιχμής», ή αν θα αρκестεί στην άνοδό της σε «άγονες» περιοχές.

του Χρ. Κυριαζή

Είναι γενική η διαπίστωση πως στις 2 Ιουνίου 1985 το ΠΑΣΟΚ συγκέντρωσε το 45,82% των έγκυρων ψήφων — δηλαδή το 95,32% της δύναμής του του 1981 — χάρη στη μετατόπιση προς αυτό ψηφοφόρων της κομμουνιστικής Αριστεράς, η οποία έχασε το 3,3% της δύναμης που είχε συγκεντρώσει στις Ευρωεκλογές του 1984· οι τελευταίες αποτελούν συγκρίσιμο σημείο εκλογικής αναφοράς λόγω του έντονα «εσωτερικευμένου», «εθνικού» και «εφ' όλης της ύλης» χαρακτήρα της τότε πολιτικής αντιπαράθεσης. Για την Αριστερά, οι απώλειες ανέρχονται στο 0,54% ως προς το ποσοστό της των εθνικών εκλογών του 1981 και σε 0,71% σε σύγκριση με το αντίστοιχο των εκλογών του 1977.

Στο εσωτερικό αυτού του αριστερού μπλοκ οι αναλογίες εξακολουθούν να δίνουν στο ΚΚΕ την ηγεμονική θέση, εξασφαλίζοντάς του το 84,4% των συνολικών έγκυρων ψήφων της αριστεράς και στο ΚΚΕ εσ. το 15,6%. Από την άποψη της διαχρονικής εξέλιξης του εκλογικού ακροατηρίου τους, το ΚΚΕ εσ. ευννοείται σαφώς αν η δύναμή του το 1985 συγκριθεί με εκείνη των εκλογών του 1981 (+ 40.081 ψήφοι ή + 52,46%), ενώ μια αντίστοιχη σύγκριση για το ΚΚΕ είναι κάθε άλλο παρά ενθαρρυντική, αφού η διαφορά του με το 1981 είναι μόλις 9.216 ψήφοι, δηλαδή + 1,48%. Φαίνεται, λοιπόν, πως, σε γενική κλίμακα τουλάχιστον, το ΚΚΕ διαμόρφωσε τη σημερινή εκλογική του «οροφή» στην περίοδο 1977-1981: αφού ξεπέρασε, το 1977, το σύνολο των ψήφων της Ε.Α. του 1974, είδε το ποσοστό του να αυξάνεται κατά 30,48% το 1981 (+ 146.417 ψήφοι), καλύπτοντας τότε το 89% του συνόλου των κομμουνιστικών ψήφων, ή αλλιώς το σύνολο περίπου των αντίστοιχων ψήφων του 1977, όταν, σημειωτέον, το «μερίδιο» του ΚΚΕ εσ. ανερχόταν στο 22,50% του συνολικού εκλογικού σώματος της αριστεράς· ένα «μερίδιο» που έφτασε και ξεπέρασε ελαφρά στην «ελπιδοφόρα άνοιξη» των Ευρωεκλογών του 1984, έστω και αν το περισινό αυτό ποσοστό του παρουσιάζει έντονη ανισοκατανομή αλλά και απόκλιση από τον εθνικό μέσο όρο του, αφού το 40,82% του 201.068 ψήφων του το συγκέντρωσε σε 3 εκλογικές περιφέρειες.

Η τομή της μεταπολίτευσης

Αν, όμως, η σύγκριση με το '77 ενθαρρύνει το ΚΚΕ και η σύγκριση με το '81 το ΚΚΕ εσ., το 11,73% που συγκέντρωσαν και τα δύο μαζί φέτος, θυμίζει έντονα τις παλιές καλές εποχές της... προδικτατορικής περιόδου, και μάλιστα όχι συλλήβδην αυτής της περιόδου αλλά των εκλογών του 1964 όπου η ΕΔΑ —παρόλο το «δημοκρατικό ρεύμα» και την απόσυρση των υποψηφίων της στις 24 από τις 56 εκλογικές περιφέρειες— κατόρθωσε να συγκρατήσει το 11,80% των ψήφων· στις εκλογές όμως του 1963 το ποσοστό της ξεπέρασε το 14% —παρά τον διετή «ανένδοτο» της ΕΚ— ενώ σε εκείνες της «βίας και νοθείας» του '61, συγκέντρωσε πάνω από 670.000 (ή 14,6%) «σκληρούς», τότε, αριστερούς ψήφους.

Αν νομιμοποιείται μια συγκριτική αναγωγή του εκλογικού δυναμικού της κομμουνιστικής αριστεράς στις τελευταίες τρεις αναμετρήσεις της προδικτατορικής περιόδου, είναι γιατί η ψήφος της διαθέτει, ήδη τότε, αρκετές δεκαετίες σταθερής κοινωνικής

διαμόρφωσης και διαχρονικής ιστορικής ταυτότητας, για τις περιοχές εκείνες τουλάχιστον που, με βάση μια σειρά δείκτες, χαρακτηρίστηκαν «προπύργια» της Αριστεράς από τις αρχές της δεκαετίας του '30 και ύστερα.

Αυτό το μεσοπολεμικό εκλογικό δυναμικό αντιστοιχεί γενικά στις γόνιμες περιφέρειες της Αριστεράς στις δύο μετά τον πόλεμο δεκαετίες. Μετά το '74 παρατηρούνται δύο αντίθετες τάσεις στο εκλογικό της σώμα που συμβάλλουν, τελικά, σε μια μεγαλύτερη ισοκατανομή της εκλογικής της απήχησης μεταξύ των περιφερειών της επικράτειας: η αριστερά βλέπει να μειώνεται η δύναμή της στα προδικτατορικά και παραδοσιακά σημεία αιχμής της, ενώ παρατηρείται αύξηση της εκλογικής της βάσης σε άλλοτε άγονες περιοχές. Και είναι ίσως χαρακτηριστικό μιας νέας εκλογικής της κοινωνιολογίας και συμπεριφοράς το γεγονός ότι, στις τελευταίες αυτές περιοχές, παρατηρείται μια αξιόλογη σταθερότητα στην εκλογική έκφραση του ακροατηρίου της· αντίθετα, η «ευπάθειά» της εν όψει κρίσιμων και οριακών αναμετρήσεων εντοπίζεται στα παλαιά της προπύργια, και δεν είναι άμοιρη των ανακατατάξεων που έχουν επέλθει στις περιοχές αυτές σε ότι αφορά την κοινωνική διαστρωμάτωση —τη γενικότερη και της δικής της ταξικής «ζώνης»— τα πρότυπα καθημερινής ζωής, τα πολιτισμικά «στάτους» και αξίες και άλλες προσδιοριστικές παραμέτρους της εκλογικής συμπεριφοράς.

Από αυτές τις πρώτες επισημάνσεις, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για μια «παραδοσιακή Αριστερά», όχι βεβαίως με την έννοια που αυτή έχει —ή μάλλον δεν έχει...— προσδιοριστεί από το ΠΑΣΟΚ, αλλά από την άποψη αυτών των ενδογενών μεταλλαγών του εκλογικού της σώματος, που τέμνουν τη συνέχεια με την προδικτατορική της συγκρότηση και δημιουργούν μια νέα διαπεριφερειακή ισορροπία στην πολιτική δύναμή της, και συγχρόνως μιαν άλλη φυσιογνωμία στην εθνική της ταυτότητα. (Βλ. σχετικά και το άρθρο του Ε. Κ. Εκλογικού «Κάλπη είναι και γυρίζει», τχ. 291/3-5-1985, ως προς το ΚΚΕ). Περιοχές που απείχαν πολύ του εθνικού μέσου όρου της προδικτατορικής ΕΔΑ, μετά το '77 εμφανίζουν νέα στρώματα αριστερών ψηφοφόρων, στοιχείο που επιφέρει και μια, οριακή βεβαίως, αλλαγή στο γενικό σύστημα οργάνωσης, διεύθυνσης και λειτουργίας των πολιτικών αντιθέσεων αυτών των περιοχών. Σάν τέτοιες μπορούμε να αναφέρουμε την Καστοριά και τη Φλώρινα, τη Φωκίδα και τη Φθιώτιδα, τη Θεσπρωτία και την Πρέβεζα, τα Γρεβενά, την Αρκαδία, την Ηλεία και τη Μεσσηνία, τα Δωδεκάνησα, την Ευρυτανία.

Αντίθετα, πτωτική τάση ή σχεδόν απόλυτη στασιμότητα παρουσιάζουν περιφέρειες στις οποίες συγκεντρωνόταν υδροκεφαλικά η δύναμη της Αριστεράς (όπως η Β' Αθηνών, Β' Πειραιώς, Α' Θεσσαλονίκης, Λάρισας, Μαγνησίας), ή υπήρχε μακρόχρονη παράδοση κομμουνιστικής ψήφου (Λέσβος, Λευκάδα, Ζάκυνθος, Σάμος): το ποσοστό της ΕΔΑ στις περιφέρειες αυτές κυμαινόταν περίπου από 19% μέχρι 35%.

Έντεκα χρόνια, μετά τη μεταπολίτευση —με τα νέα δεδομένα, τόσο στο συγκρότημα των πολιτικών δυνάμεων όσο και στις τάσεις του εκλογικού σώματος— και έπειτα από τέσσερις εθνικές ε-

κλογικές αναμετρήσεις, μπορεί νόμιμα να υποθέσει κανείς ότι η εκλογική απήχηση των κομμάτων —και, κυρίως, οι συνέπειες αυτής της απήχησης σε ό,τι αφορά τους τρόπους και τους όρους που καθένα από αυτά ενσαρκώνει ως προς τη νομιμοποίηση της υπάρχουσας πολιτικής εξουσίας— αποκτά μian οργανική σταθερότητα· έτσι μπορεί να εκληφθεί σαν αφετηρία για να διερευνηθούν βασικά δομικά στοιχεία και λειτουργικές συνιστώσες ενός σημαντικού στοιχείου της συνολικής πολιτικής διαδικασίας —όπως οι εκλογές— μέσω της οποίας συνέχεται και αναπαράγεται συγχρόνως ο υφιστάμενος κοινωνικός σχηματισμός της χώρας.

Η «αναντιστοιχία»

Από την άποψη, αυτής της μείζονος λειτουργίας των εκλογών λοιπόν, το συνεχώς προβαλλόμενο από την Αριστερά επιχείρημα περί αναντιστοιχίας μεταξύ της εκλογικής και της «κοινωνικής» της επιρροής ελάχιστη έχει αποτελεσματικότητα δεδομένου ότι, — η εκλογική διαδικασία αποτελεί μια βασικότατη θεσμική βαθμίδα νομιμοποίησης της εξουσίας, ένταξης των μαζών στην πολιτική διαδικασία και ιδεολογικής εμπέδωσης του αντιπροσωπευτικού συστήματος σε ευρύτατα λαϊκά στρώματα· ως εκ τούτου, η υποτιθέμενη αναντιστοιχία εκλογικού / κοινωνικού, όταν μάλιστα αυτή επαναλαμβάνεται συνεχώς ως ερμηνευτικό σχήμα της πτώσης ή της στασιμότητας της εκλογικής έκφρασης της Αριστεράς, δεν έχει άλλο αποτέλεσμα από το να επικυρώνει ουσιαστικά εκ των υστέρων αυτή την προθύστερη και εφάπαξ καθεστωτική διαδικασία νομιμοποίησης ακριβώς ως έχει· το επιχείρημα της «αναντιστοιχίας» δεν θέτει υπό συζήτηση, και ούτε μπορεί φυσικά, το συνολικό πολιτικό σύστημα και τις κοινωνικές του λειτουργίες αλλά ένα στοιχείο του, π.χ. τον εκλογικό νόμο· εξάλλου η «αναντιστοιχία» θα μπορούσε να ισχύει και για άλλα ζητήματα, όπως π.χ. γιατί, ενώ «ο λαός θέλει», η Αριστερά δεν μπορεί, χρόνια τώρα, να επιβάλλει την τροποποίηση αυτού του νόμου· ή γιατί αναπαράγεται το χάσμα μεταξύ της πρωτογενούς ταξικής (συνδικαλιστικής) ή της τοπικής - πολιτικής έκφρασης (δημοτικές εκλογές), αφενός, και της συνολικής πολιτικής συμπεριφοράς των αριστερών πολιτών, αφετέρου.

— πέραν αυτών, όμως, είναι διαπιστωμένο ότι στις βουλευτικές εκλογές η συνεχώς βελτιούμενη οργανωτική κινητικότητα των αριστερών κομμάτων φθάνει στο ανώτατο σημείο της, γεγονός που θα πρέπει να προβληματίσει τα μέλη και τα στελέχη τους για το αν υπάρχει μια άλλου είδους αναντιστοιχία, ανάμεσα στην οργανωτική επάρκεια του κόμματος και την ιδεολογική πειστικότητα και εμβέλεια του πολιτικού λόγου του. Και αυτή η αναντιστοιχία δεν μετριέται με το αρνητικό εκλογικό ποσοστό της τάδε ενορίας ή κοινότητας, αλλά σε μια καθημερινή επικοινωνία του «λόγου» του κόμματος με την «ανάγκη» των κοινωνικών στρωμάτων, την προσδοκία τους, το δικό τους «λόγο» και όραμα· μέσα από αυτή την επικοινωνία διαπιστώνεται η συναρμογή ή όχι των δύο αυτών επιπέδων, του κόμματος και του ακροατηρίου του, και τίθεται σε δοκιμασία η σχέση αντιπροσωπευσης, πρώτα απ' όλα στο εσωτερικό της κομματικής κοινότητας. Διαδικασία αναγκαία, τόσο μάλλον που η μείζων καθεστωτική νομιμοποίηση γίνεται μεν κάθε τέσσερα χρόνια, αλλά βιώνεται κυρίως στην καθημερινή κλίμακα.

Τα δύο κόμματα της Αριστεράς έδειξαν, γι' άλλη μια φορά, στην προεκλογική τους δράση ότι έχουν συνειδητοποιήσει τη νομιμοποιητική σημασία των εκλογών, δεδομένου ότι, με βάση τους κεντρικούς τους στόχους για την αύξηση της εκλογικής τους δύναμης, και λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες οριακής αυτοδυναμίας που διαγράφονταν μέσα από τον εκλογικό νόμο, έθεταν υπό αμφισβήτηση τον μέχρι τώρα τρόπο διαχείρισης αλλά και τύπο λειτουργίας της εξουσίας και του κοινωνικού καθεστώτος.

Πέρα από τις αντιφάσεις που θα μπορούσε κανείς να επισημά-

νει ανάμεσα στο αίτημα της «κυβέρνησης όλων των δημοκρατικών δυνάμεων» και στη έμπρακτη συμπεριφορά της Αριστεράς έναντι αυτών των δυνάμεων, δεν μπορεί να γίνει απροϋπόθετα δεκτή η ευκολία της «αναντιστοιχίας» που, από την ίδια τη φύση της ως επιχείρηματος, αφήνει άθικτους μετεκλογικά τους λόγους και τους συντελεστές που οδήγησαν στην αναπαραγωγή του δεδομένου συγκροτήματος εξουσίας, δηλαδή, μεταξύ άλλων, στην εκ νέου απομόνωση της Αριστεράς από τα κέντρα πολιτικής ισχύος και τις μείζονες πολιτικές επιλογές εξουσίας. Αυτοί οι λόγοι αφορούν την Αριστερά, της ανήκουν και αν τους απωθεί, αφήνει ανοικτό το πεδίο στην ερμηνεία τους αποκλειστικά και μόνον από άλλους, συντελεί στην άλωση δικών της κρίσιμων σημείων στη μάχη της κοινωνικής της αναπαραγωγής αλλά και δεύρυνσης.

Γιατί στις μέχρι τώρα αναλύσεις η «αναντιστοιχία», ακόμα κι αν υπάρχει, δεν συνοδεύεται από τον προσδιορισμό των αιτίων της, ενώ ο «βιασμός της συνείδησης των αριστερών ψηφοφόρων», ή η «ληστεία του εκλογικού νόμου», ουσιαστικά δεν κάνουν άλλο παρά να καταφάσκουν στον εαυτό τους, δηλαδή στη διαπίστωση περί «βιασμού» κτλ., ενώ το ζητούμενο είναι η διερεύνηση των προϋποθέσεων έμπρακτης, έστω στο μέλλον, ανατροπής της αρνητικής αυτής διαπίστωσης. Το να μιλάει το Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ περί «απεγκλωβισμού των αριστερών» και να θέτει επίσης υπό αίρεση τη νομιμότητα επιλογών της αριστερής ηγεσίας, είναι θετική διαπίστωση και ισοδυναμεί με επιθετική κίνηση, ενώ εσύ σχεδιάζεις μάχη οπισθοφυλακής με όπλο σου την ανάκτηση των «φυγόστρατων», δηλαδή τη συντήρηση του στατικού —πριν τις εκλογές και για μια δεκαετία— μάχιμου σώματός σου. Και είναι φανερό, ότι για την ηγεμονική δύναμη της Αριστεράς, το ΚΚΕ, ο στόχος της διεύρυνσης της δύναμής του που τίθεται στην μετεκλογική Ολομέλεια της ΚΕ, διαμεσολαβείται από την επιταγή του επαναπατρισμού των «παραδοσιακών ψηφοφόρων της Αριστεράς». Και είναι η πρώτη φορά, στη μεταπολεμική ιστορία της Αριστεράς —αν εξαιρεθεί η, σε σύγκριση με το 1951, πτώση της ΕΔΑ τις εκλογές του 1952, όπου όμως ίσχυσε η στενή περιφέρεια και το πλειοψηφικό...— που γίνεται λόγος για την ανάγκη ανάκτησης ψηφοφόρων· από αυτή την άποψη, η διαπίστωση του κ. Μ. Δρετάκη στην «Ελευθεροτυπία» της 7-6-85, ότι η Αριστερά αύξησε κατά 50.000 τις ψήφους της σε σχέση με το '81 έχει σχετική αξία: πρώτον διότι στην αύξηση αυτή το ΚΚΕ αντιπροσωπεύεται μόνο με 9.000, ενώ η κατά 40.646 ψήφους αύξηση της πολιτικής δύναμης του ΚΚΕ εσ. μπορεί μεν να δείχνει κάποιες θετικές δυνατότητες αυτού του κόμματος ως προς την πατριωτική ανασύνταξη του ακροατηρίου του —ή και ως προς την επέκτασή του σε μη παραδοσιακά στρώματα ψηφοφόρων— αλλά από την άλλη είναι προβληματική η σύγκρισή του φετεινού δυναμικού του με αυτό του '81, όταν δηλαδή είχε φτάσει σε οριακά σημεία υποαντιπροσώπευσης η πολιτική του ύπαρξη.

Παραμένει γεγονός, λοιπόν, ότι η κατά «2-3%» αύξηση της δύναμης του ΚΚΕ που είχε διαβεβαιώσει ο Γ. Γραμματέας του κόμματος στην τηλεοπτική του συνέντευξη με τους δημοσιογράφους, ή ο στόχος των 6 βουλευτών που έθετε το ΚΚΕ εσ. στην προεκλογική του εκστρατεία, απέχουν πολύ από την τελικά εκφρασμένη προτίμηση των ψηφοφόρων.

Δεν υπάρχει δυνατότητα προς το παρόν να εντοπιστούν οι διαρροές κατά ηλικία —προκειμένου, να επιβεβαιωθεί ή ανασκευασθεί το εμπειρικής προέλευσης επιχείρημα περί απωλειών στους «μεγάλους» και τους «παλιούς» —κατά φύλο, ή κατά κοινωνικό στρώμα. Και ασφαλώς, ένα από τα πρώτα μελήματα των επιβαλλόμενων αναλύσεων και μελετών είναι ο κοινωνικός προσδιορισμός αυτών των διαρροών και, μετά απ' αυτό, η διερεύνηση του συγκυριακού ή μονιμότερου χαρακτήρα τους· αφετηρία αυτής της διερεύνησης θα μπορούσε να είναι ο τύπος συνείδησης, τα

Γνωρίσατε τον

ΕΤΡΟΥΣΚΟ;

Πολεμιστής και εραστής,
σοφός και πειρατής,
αψήφησε ανθρώπους και θεούς
για να βρει τον εαυτό του...

στερεότυπα κοινωνικής και πολιτικής συμπεριφοράς που διαμορφώθηκαν τα τελευταία ιδίως χρόνια στο σώμα των αριστερών οπαδών, η αναβάθμιση της υλικής τους ζωής και το κατά πόσο όλα αυτά «απομακρύνθηκαν» από συναφή μεγέθη που αποτυπώνονται στον επίσημο πολιτικό λόγο και πρακτική των φορέων της αριστεράς.

Στο σημείωμα αυτό, που δεν φιλοδοξεί τη ριζική διαφοροποίησή του από την τρέχουσα και ανθηρή εκλογολογία των ημερών, επιχειρείται, σαν πρώτο ποσοτικό διάβημα ανίχνευσης των ανακατατάξεων στο αριστερό εκλογικό σώμα, μια συγκριτική ανάγνωση των εκλογικών επιδόσεων της Αριστεράς στις εκλογικές αναμετρήσεις, σε αναφορά με την ύστερη προδικτατορική της δύναμη· η ανάγνωση αυτή επιχειρείται στις μεταπολιτευτικές εκλογικές εκείνες περιφέρειες που μακροχρόνια αποτελούσαν κυρίαρχα ερείσματα της κοινοβουλευτικής της αντιπροσώπευσης, αλλά και διακεκριμένα σημεία στη διαπεριφερειακή κατανομή του εκλογικού της σώματος.

Συγχρόνως, προκειμένου να αποκτηθεί μια εικόνα συνόλου για την διαχρονική κίνηση της αριστερής ψήφου, σε σύγκριση με αυτήν της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, καταγράψαμε τους απόλυτους αριθμούς και την ποσοστιαία αναλογία αύξησης των εγκύρων ψήφων των παραπάνω σχηματισμών από το '74 μέχρι σήμερα, σε συνάρτηση με την πορεία αύξησης των εγκύρων ψηφοδελτίων του συνόλου της επικρατείας. Για τις φετεινές εκλογές, τα στοιχεία γι' αυτή τη στατιστική καταμέτρηση τα αντλήσαμε από τον Τύπο και ενδέχεται να διαφέρουν από τα δημοσιεύτα επίσημα.

Το 1985 δεν είναι 1964, δεν είναι 1963

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα Ι, η Αριστερά στη δεκαετία που πέρασε, δηλαδή μεταξύ '74 και '85 αύξησε τις ψήφους της πάνω 280.000 ή κατά 61% περίπου, σε σύγκριση με το '74. Την ίδια περίοδο, η αύξηση των εγκύρων επικρατείας ανήλθε σε 29.66%, αύξηση που υπερκαλύπτεται κατά 740.000 περίπου ψήφους από την άνοδο της εκλογικής δύναμης του ΠΑΣΟΚ —ένα φαινόμενο που ερμηνεύεται ευθέως αν συνυπολογιστεί η απορρόφηση του κεντρογενούς εκλογικού σώματος από το κυβερνητικό κόμμα. Αντίθετα, κατά λογιστική εκτίμηση, η αύξηση των νέων εγκύρων της Αριστεράς αντιστοιχεί μόνο στο 18.16% των συνολικών νέων εγκύρων της δεκαετούς αυτής περιόδου.

Αρνητική κίνηση παρατηρείται στην εκλογική απήχηση της συντηρητικής παράταξης, γεγονός που θα πρέπει να ερμηνευθεί λαμβάνοντας υπόψη την υπερδιόγκωσή της το '74 με την προσθήκη στην οργανική της δύναμη των περιστασιακών ψηφοφόρων εκείνης της «κρίσιμης» χρονιάς και την αυξημένη συμβολική ισχύ του τότε ηγέτη της.

Σε σύγκριση με τη δύναμη της ΕΔΑ, η Αριστερά αύξησε κατά 203.703 ψήφους την απήχησή της το 1985 (ή 37.52%) σε αναφορά προς το '64, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 11.53% των συνολικών νέων εγκύρων αυτής της περιόδου, και υπολοιπεται σαφώς της αύξησής της στην περίοδο '74-'85. Σημειώνουμε εδώ ότι το ποσοστό της Αριστεράς το 1985 επί των εγκύρων ψήφων είναι κατώτερο από αυτό του '64 (11.73 προς 11.80), δεδομένο που κατοπτρίζεται και στην αρνητική διαφορά της αύξησης των εγκύρων της Αριστεράς από την αύξηση των εγκύρων επικρατείας (37.52% έναντι 38.10%).

Η σύγκριση όμως για την μεταδικτατορική Αριστερά είναι σαφώς δυσμενέστερη αν η δύναμή της παραβληθεί με αυτήν που καταγράφηκε στις εκλογές του Νοεμβρίου 1963, σύγκριση ορθότερη αν ληφθεί υπόψη ότι στις εκλογές του Φεβρουαρίου 1964 η κατά 126.402 ψήφους μείωση της εκλογικής της επιρροής της δεν είναι άσχετη με την απουσία της από 24 εκλογικές περιφέρειες. Σε σύγκριση λοιπόν με την ΕΔΑ των εκλογών του 1963 —όσο όμως και εκείνων του 1961, δεδομένου ότι η απώλεια ψήφων μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης από τις δύο αυτές αναμετρήσεις ανέρχεται μόνο σε 6.500 περίπου— η αριστερά του '85 συγκεντρώνει αθροιστικά στα δύο τμήματά της 7.000 ψήφους περισσότερους περίπου. Αν αυτή η αύξηση συγκριθεί με την αντίστοιχη του εκλογικού σώματος, (+ 1.697.885 νέα έγκυρα από το 1963) προκύπτει μια καθαρή αρνητική κίνηση της κομμουνιστικής ψήφου την τελευταία 20ετία.

Η αύξηση των εγκύρων της Αριστεράς στη δεκαετία 1974-1985 είναι ανισοκατονημένη. Σε σύγκριση με το 1977 η δύναμή της

Πίνακας 1

Αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων στο σύνολο της επικρατείας και αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων ΠΑΣΟΚ—ΝΔ—Αριστεράς

1985/1974

	Έγκυρα	Ποσοστό
Επικράτεια	1.456.065	+ 29.66%
.....		
ΠΑΣΟΚ	2.252.037	338%
ΝΔ	- 69.184	2.59%
Αριστερά	281.781	+ 60.62%

Σημ. Προκειμένου για την Αριστερά, συγκρίνονται αθροιστικά τα έγκυρα του ΚΚΕ και ΚΚΕ Εσ. το 1985 προς τα έγκυρα της Ε. Α., το 1974

1985/1977

	Έγκυρα	Ποσοστό
Επικράτεια	1.235.268	+ 24.08%
.....		
ΠΑΣΟΚ	1.616.425	+ 124.33%
ΝΔ	453.584	+ 21.13%
ΚΚΕ	149.246	+ 31.07%
Συμμαχία	- 22.306	- 16%
Αριστερά	126.940	+ 20.48%

1985/1981

	Έγκυρα	Ποσοστό
Επικράτεια	693.984	+ 12.23%
.....		
ΠΑΣΟΚ	190.141	+ 6.97%
ΝΔ	565.453	+ 27.79%
ΚΚΕ	9.216	+ 1.48%
ΚΚΕ Εσ.	40.646	+ 53.19%
Αριστερά	49.862	+ 7.15%

βρίσκεται σήμερα αυξημένη κατά 127.000 ψήφους περίπου (ή 20,48%), όμως σε σύγκριση με το '81 η αύξηση αυτή δεν φθάνει τις 50.000, και αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση της δύναμης του ΚΚΕ εσ. κατά 40.646 ψήφους.

1977-1985: Αντίθετες τάσεις

Αυτή η ανισοκατανομή φαίνεται και στο ποσοστό που αντιπροσωπεύει η αύξηση των εγκύρων ψήφων της Αριστεράς σε σύγκριση με την αντίστοιχη των εγκύρων της επικρατείας: κατά λογιστικό υπολογισμό, ενώ στην περίοδο 1977-1985 η αύξηση της αριστεράς αντιστοιχεί στο 10.27% των νέων ψήφων, στην περίοδο 1981-1985 το ποσοστό αυτό είναι 7.18%. Από αυτές τις διαπιστώσεις μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι το σημερινό εκλογικό σώμα της Αριστεράς διαμορφώνεται κυρίως στην περίοδο μέχρι το 1981, και η συναφής διαδικασία διακρίνεται σε δύο περιόδους: την περίοδο 74-77, όπου η Αριστερά, με ηγεμονικό φορέα στην εκλογική της βάση το ΚΚΕ, αυξάνει κατά 33,31% τις έγκυρους ψήφους της, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 70.12% των νέων εγκύρων αυτής της τριετίας· και στην περίοδο 1977-1981, όπου η αύξηση της δύναμής της ανέρχεται σε 12.44% ή στο 14.24% των νέων εγκύρων.

Στη δεύτερη αυτή περίοδο, η πτώση του ΚΚΕ εσ. το '81 κατά 63.000 ψήφους περίπου σε σχέση με το '77 έρχεται να ανακόψει την αυξητική στάση στο αριστερό ακροατήριο, όπως αυτή απεικονίζεται στην κατά 140.000 ψήφους περίπου (άνω των 29%) επέκταση της εκλογικής επιφάνειας του ΚΚΕ· είναι η εποχή όπου, όπως αναφέραμε παραπάνω, διαμορφώνεται κυρίως η εκλογική φυσιογνωμία του τελευταίου, δεδομένου ότι και η φετεινή του δύναμη αυξάνεται μόλις 9.216 ψήφους από αυτήν που κατέγραψε το 1981 (+ 1.46%), όταν το εκλογικό σώμα εμπλουτίστηκε κατά 12.23%. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο ρόλος που έπαιξε η αύξηση του ΚΚΕ στην περίοδο 1977-1981 για το σύνολο της εκλογικής απήχησης της Αριστεράς, αναπληρώθηκε φέτος —σε μι-

κρότερη κλίμακα— από το ΚΚΕ εσ. ουσιαστικά (+ 53.19% σε σχέση με τα έγκυρα που συγκέντρωσε το 1981), που χάρισε κατά κύριο λόγο την κατά 7.15% αύξηση των εγκύρων της αριστεράς σε σχέση με το '81, και της έδωσε έτσι τη δυνατότητα να καλύπτει το 7.18% από τα νέα έγκυρα της περιόδου '81-'85 (συγκεκριμένα, το ΚΚΕ εσ. καλύπτει λογιστικά πάντα, το 5,85% των νέων εγκύρων ενώ το ΚΚΕ το 1,32%). Οι δύο αυτές αντίστροφες κινήσεις ψήφου στο εσωτερικό της αριστεράς κατά τις περιόδους 77-81 και 81-85 δεν θα ήταν ίσως άσκοπο να συσχετισθούν, αφ' ενός με την παγίωση μιας μακροπρόθεσμης, όσο και πιθανώς άκαμπτης, εκλογικής ταυτότητας του ΚΚΕ και αφ' ετέρου με την πιθανότητα μεγέθυνσης που φαίνεται να διακρίνει το περισσότερο απειθάρχητο και ελαστικό εκλογικό κοινό του ΚΚΕ εσ, ιδίως στους μη παραδοσιακούς αριστερούς ψηφοφόρους.

Σε ότι αφορά τους δύο μεγάλους, τα κέρδη του ΠΑΣΟΚ είναι εντυπωσιακά στην περίοδο 1977-1985 (κυρίως λόγω της κάθετης ανόδου του κατά την τετραετία 1977-1981), ενώ αντίθετα η αύξηση των εγκύρων του είναι, ποσοστιαία, κατώτερη και από αυτήν ακόμα της αριστεράς για την περίοδο 1981-1985· χωρίς να αποκλείουμε διεύρυνση της εκλογικής του επιρροής στο μέλλον, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η δύναμη του κυβερνητικού κόμματος φθάνει πλέον σε κάποια ανελαστική «οροφή»: ενώ η αύξηση των εγκύρων του στην περίοδο 1977-85 υπερκαλύπτει την αντίστοιχη συνολική αύξηση σε επίπεδο επικρατείας (πάνω από 130%), δίνοντας ένα δείγμα της ολοκληρωτικής επικάλυψης του κέντρου, στο διάστημα 1981-1985 το ποσοστό του κάλυψης των νέων εγκύρων της επικρατείας ανέρχεται μόνο στο 27% περίπου. Αντίθετα, η ΝΔ αναστρέφει σαφώς την αρνητική τάση της περιόδου 1977-1981, αυξάνοντας κατά 27.79% τα έγκυρά της από το '81 και αντιπροσωπεύοντας έτσι το 81.48% νέων εγκύρων (το αντίστοιχο ποσοστό της για την περίοδο 1977-1985 είναι 36.79%).

Εδώ βέβαια επιβάλλεται μια διευκρίνιση. Αν για την αριστερά είναι ίσως θεμιτή η συγκριτική μέτρηση των νέων εγκύρων της με τα συνολικά αντίστοιχα της επικρατείας, δεδομένης της ανυπαρκτης ή οριακής επέκτασής της προς την Κεντροαριστερά και τη Δεξιά —εκτός της περιόδου '74-'77 όπου ανακτά μέρος των απωλειών της— για τα δύο μεγάλα κόμματα η σύγκριση αυτή έχει σχετική αξία και επιβάλλει λεπτότερες μεθόδους, δεδομένου ότι, τόσο το 1981 όσο και το 1985, παρατηρήθηκε μία αμφίδρομη κίνηση από τη ΝΔ προς το ΠΑΣΟΚ και αντίστροφα (στις φετεινές εκλογές), κίνηση που δεν αφορά κατ' ανάγκην τους νέους ψηφοφόρους, αλλά ίσως και το «παλιό» εκλογικό σώμα· απ' την άλλη, σε όλη την περίοδο 1974-1981 η κάθετη επέκταση της επιρροής του ΠΑΣΟΚ συνοδεύθηκε από την κάθετη συρρίκνωση του «παλιού» κεντρογενούς ακροατηρίου.

Η επιφύλαξη αυτή ως προς τη σχέση της αύξησης των εγκύρων των μεγάλων κομμάτων με την αντίστοιχη των εγκύρων της επικράτειας ισχύει φέτος για τη ΝΔ: η κατά 4.95% αύξηση στο ποσοστό της —σε σύγκριση με το αντίστοιχο του '81— δεν οφείλεται βέβαια μόνο στην ακροδεξιά συσπείρωση στις τάξεις της αλλά και στον επαναπατρισμό ποσοστού ψηφοφόρων που είχαν δείξει σημεία κομματικής «κόπωσης» το '81 και είχαν μεταστραφεί προς το ΠΑΣΟΚ. Εξάλλου η δυνατότητα επαναπατρισμού την «μειδισάντων» που διαθέτει η δεξιά παράταξη προκύπτει και από την ξεκάθαρη φετεινή διαφορά της με τις ψήφους που συγκέντρωσε στις ευρωεκλογές του '84 (+ 349.837), όταν ήδη είχε υπερβεί κατά 100.000 ψήφους τη δύναμή της των εθνικών εκλογών του 1977— πολύ περισσότερο φυσικά αυτό ισχύει για τον αριθμό ψήφων της του '81.

Αν αυτή είναι η εθνική εικόνα στη διαχρονική εκλογική επίδοση των βασικότερων —μετά το '81 τουλάχιστον— κομματικών σχημάτων της χώρας, και από την άποψη των συγκρίσεων και αναγωγών που επιχειρήθηκαν, και αν για τα δύο μεγάλα πολυσυλλεκτικά και παραταξιακά συγκροτήματα οι περιφερειακές εξαιρέσεις από τις εθνικές τους διαστάσεις επιβεβαιώνουν τον κανόνα της γεωγραφικής ομοιογένειάς τους, για την Αριστερά —τόσο για το ΚΚΕ εσ. όσο, πολύ λιγότερο, για το ΚΚΕ— ισχύει το αντίστροφο μια και κάποιες ισχυρές «νησίδες» στην εκλογική γεωγραφία της δίνουν το σημαντικότερο ποσοστό του εκλογικού της πληθυσμού. Σε αυτές ακριβώς τις υπεραντιπροσωπευόμενες περιοχές της παρατηρείται η σημαντικότερη διαρροή, ή αρνητική διακύμανση, ή στασιμότητα —από ορισμένες απόψεις— της κομμουνι-

στικής ψήφου το 1985, σε σύγκριση με το 1981, το 1984, ή το 1977, και πολύ περισσότερο, όπως ήδη αναφέραμε, σε σχέση με τα ποσοστά που κληροδοτούνται μακροχρόνια μέχρι την ύστερη προδικτατορική περίοδο. Τέτοιες περιπτώσεις αντιπροσωπεύουν οι κοινωνικά σημαντικές για την Αριστερά περιφέρειες της Β' Αθηνών, και της Β' Πειραιώς, της Λάρισας και της Μαγνησίας.

Β' ΑΘΗΝΩΝ

Στην υδροκεφαλική εκλογική περιφέρεια της χώρας —στις φετεινές εκλογές τα έγκυρα ψηφοδέλτιά της έφθασαν στο 11% του συνόλου των εθνικών εγκύρων— η τομή στην εκλογική ιστορία της αριστεράς τοποθετείται σαφώς μεταξύ της πριν και της μετά τη δικτατορία περιόδου· αυτή η τομή θα πρέπει να συναρτηθεί με τις ευρύτατες ανακατατάξεις στην κοινωνική διαστρωμάτωση της πληθυσμιακά διογκούμενης αυτής περιοχής. Στην εικοσαετία αυτή την καλύτερη επίδοσή της η Αριστερά την σημειώνει στις περισινές ευρωεκλογές (23.66% των εγκύρων), χωρίς όμως να ξεπερνάει το ποσοστό των εκλογών του Φεβρουαρίου 1964. Η εξαι-

Πίνακας 2					
ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Β' ΑΘΗΝΩΝ					
Ψηφίσαντες (% επί των εγγεγραμμένων)					
1985: 86.93					
1981: 87.58					
1977: 84.35					
Αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων					
1985/1981: 100218 ή 16,72					
1985/1964: 360150 ή 106,18%					
1985/1977: 187848 ή 36,72%					
	ΕΔΑ			ΕΡΕ	
1961	31.90			35.41	
1963	27.37			29.65	
1964	24.64			26.91	
	Ε.Α.		ΠΑΣΟΚ	Ν.Δ.	
1974	17.82		13.2	46.6	
	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	Σύνολο		
1977	16.08	5.19	21.27 27.59	36.14	
1981	18.04	2.75	20.79 48.73	26.36	
1985	15.50	3.56	19.06 44.94	34.81	
1984 (Ε)	17.67	5.99	23.66 39.62	31.77	

ρεση που παρατηρείται από αυτή την τομή στις Ευρωεκλογές του 1981, όπου η Αριστερά συγκεντρώνει 29.42% (20.42% το ΚΚΕ και 9% το ΚΚΕ εσ.), δεν θα μπορούσε να αποτελέσει νόμιμο σημείο αναφοράς, αφού με emphaticό τρόπο κατοπτρίζει το γενικότερο φαινόμενο εκείνων των εκλογών που επαναλήφθηκε σε πολύ μικρότερη κλίμακα κατά τις περισινές «πολιτικές» Ευρωεκλογές: την «ανέξοδη» ψήφο προτίμησης στην αριστερά, που δεν μπορεί όμως να ενσωματωθεί στην οργανική εκλογική της επιρροή κατά τις εθνικές και πολιτικότερες εκλογικές αναμετρήσεις.

Σε σύγκριση με το '64, βεβαίως, η Αριστερά αύξησε φέτος κατά 133.000 περίπου τις έγκυρες ψήφους της (59.50%). Το ποσοστό επί των εγκύρων που συγκέντρωσε φέτος, όμως, αντιπροσωπεύει το 77.35% του τελευταίου προδικτατορικού ποσοστού της, υπολειπόμενο εξάλλου κατά πεντέμισυ εκατοστιαίες μονάδες. Από μια άλλη σκοπιά, αυτό εξηγείται και από το γεγονός ότι, σε σύγκριση με το '64, τα έγκυρα της περιφέρειας αυτής αυξήθηκαν κατά 360.000 μονάδες περίπου (ή + 106.18%), ενώ μόνο στην περίοδο 1981-1985 η «ψήφος των 18» και η αυξημένη κινητικότητα των δύο μεγάλων έφερε κατά 100.218 μονάδες (+ 16.72%) αύξηση των εγκύρων —σε μια περιφέρεια μάλιστα η οποία, και πριν και συνέχεια μετά τη δικτατορία, διακρίνεται από υψηλότατους δείκτες «ψηφισάντων», πράγμα το οποίο αποτελεί ένδειξη μειωμένης αποχής και υψηλού ενδιαφέροντος του εκλογικού σώματος για τα «κοινά».

Στις εκλογικές αναμετρήσεις μετά το '74, η παλιννόστηση ψηφοφόρων κατά την τριετία 74-77 (+ 3.45%), δεν στάθηκε δυνατό να ανακόψει την πτωτική τάση της αριστερής ψήφου στις εκλογές του '81 και του '85. Το '81, η κατά 26.000 ψήφους περίπου αύξηση της επιρροής του ΚΚΕ (+ 31.41% επί των εγκύρων του του '77, όταν τα έγκυρα της περιφέρειας αυξάνονται κατά 17.13%...) καταγράφει μεν μια ανοδική πορεία αυτού του κόμματος μετά το '74, αλλά ως προς τη συνολική επίδοση της Αριστεράς αντιροπείται από την κατά 10.000 ψήφους πτώση του ΚΚΕ εσ. σε σύγκριση με το υψηλό ποσοστό του του '77, πράγμα το οποίο μεταφράζεται σε μια μείωση της τάξης του 38% επί των εγκύρων που είχε συγκεντρώσει στις δεύτερες μεταπολιτευτικές εκλογές.

Το αντίστροφο φαινόμενο παρατηρείται στην περίοδο 1981-1985: το ποσοστό της αριστεράς θα είχε μειωθεί ακόμα περισσότερο αν το ΚΚΕ εσ. δεν σημείωνε αύξηση των εγκύρων του κατά 8.516 μονάδες (ή + 51.64%) σε σύγκριση με το '81, εξασφαλίζοντας έτσι την αύξηση του συνόλου των αριστερών εγκύρων κατά 6.85%· η δύναμη του ΚΚΕ αντίθετα εμφανίζει μηδενική τάση αύξησης (+ 311 ψήφους σε σύγκριση με το '81, ή 0.28%), ιδίως μάλιστα αν συγκριθεί με την ιλιγγιώδη άνοδο του συνολικού αριθμού εγκύρων της περιφέρειας από το 1981 στο 1985. Η τάση αυτή στην εκλογική επιρροή του ΚΚΕ έχει σαν αποτέλεσμα, η φετεινή του επίδοση να μην μπορεί να συγκριθεί ούτε με εκείνη του 1977, φαινόμενο που έρχεται σε κάθετη αντιπαράθεση με την εξέλιξη της επιρροής του στη συντριπτική πλειοψηφία των υπόλοιπων διαμερισμάτων της χώρας, αλλά δεν αποτελεί εξαίρεση για ορισμένα μεγάλα και προνομιακά αστικά κέντρα του. Η μείωση αυτή είχε εξαλλου σαν συνέπεια να κλείσει το «άνοιγμα» μεταξύ των δύο ΚΚ, από 15.3% περίπου, το 1981, σε 12%, φέτος, και να προσεγγίζει περισσότερο στη διαφορά τους του 1977 (10.89%) ή σε εκείνη των περισινών Ευρωεκλογών (11.68%).

Και για τα 2 ΚΚ., όμως, η σύγκριση γίνεται δυσμενέστερη αν εκληφθεί ως σημείο αναφοράς των φετεινών εγκύρων τους η δύναμη που κατέγραψαν στις περισινές Ευρωεκλογές. Το μεν ΚΚΕ

χάνει 2.08% και η φετεινή του επιρροή φθάνει στο 88.2% των εγκύρων του το '84, το δε ΚΚΕ εσ. χάνει 2.40%, ποσοστό που αντιστοιχεί μόνο στο 59.93% των ψήφων του του '84. Για το ΚΚΕ εσ., όμως, οι περισινές εκλογές ήταν πολύ θετικότερες και από αυτές του 1977 ενώ για το ΚΚΕ —το οποίο υπενθυμίζουμε ότι έχει γόνιμο σημείο του την περίοδο '77-'81— το περισινό του ποσοστό δεν θυμίζει σε τίποτα την παραπάνω περίοδο, αφού οι ψήφοι του αυξάνονται μεν κατά 7.000 μονάδες περίπου από το '81, αλλά σημειώνει σαφή ποσοστιαία πτώση (από 18.06% το '81 σε 17.67% το '84), η οποία επικυρώνεται ακόμα περισσότερο φέτος.

Ένα άλλο στοιχείο, τέλος, που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη για την εκλογική επιρροή ειδικά του ΚΚΕ —που εκτός της ηγεμονικής του θέσης στην Αριστερά εμφανίζει και μεγαλύτερη σταθερότητα στη διαχρονική διακύμανσή του ακροατηρίου του, σε σύγκριση με το ΚΚΕ εσ.— είναι ότι, ενώ σε πάρα πολλές περιοχές της χώρας η διαφορά των ψήφων του μεταξύ των Ευρωεκλογών του '81 και αυτών του '84 κυμαίνεται στα επίπεδα της διαφοράς του εθνικού μέσου όρου του (— 1.21% το 1984, σε σύγκριση με τις Ε. '81) ή διατηρείται κατά εντυπωσιακό τρόπο στα ίδια αριθμητικά επίπεδα σε πολλές «άγονες» περιοχές του, στη Β' Αθηνών η διαφορά αυτή εγγίζει το — 6% (ή — 2.75% επί των εγκύρων της περιφέρειας)· το στοιχείο αυτό πιθανόν είναι πρόσθετη ένδειξη όχι μόνον της μη δυνατότητας οργανικής εμπέδωσης ενός ευρύτερου, έστω και «περιστασιακού», αριστερού ακροατηρίου, σε μία περιφέρεια ανταγωνιστικού κομματικού συστήματος και ριζοσπαστικού εκλογικού σώματος, αλλά και της δύναμει μείωσης της πολιτικής του απήχησης σε στρώματα που το είχαν προσεγγίσει μέχρι και το 1981.

Στο στρατόπεδο των «2 μεγάλων», το ΠΑΣΟΚ, έστω και αν υποθέσουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος της κατά 5.37% αύξησης του ποσοστού του σε σύγκριση με το 1984, προήλθε από την κατά 4.48% μείωση της δύναμης της αριστεράς, δεν μπόρεσε να καλύψει το ποσοστό των εκλογών του '81· η κατά 22.703 ψήφους αύξηση της δύναμής του απ' το 1981 (7.77%) δεν μπορεί να παραβληθεί με την αντίστοιχη αύξηση των ψήφων της ΝΔ (85.463 ή 54.11% ως προς τα έγκυρά της του '81), με αποτέλεσμα η ποσοστιαία τους διαφορά να μειωθεί από 22.37 μονάδες το '81 σε 10.15 φέτος. Ως προς τον τύπο του κομματικού συστήματος της Β' Αθηνών, η κατά 8.44% αύξηση της δύναμης της ΝΔ θα πρέπει —μαζί με τη συρρίκνωση αριστεράς— να θεωρηθεί ως κύριος συντελεστής της διαμόρφωσης ενός εναργέστερου δικομματισμού, αφού τα δύο πρώτα κόμματα συγκεντρώνουν πλέον το 80% περίπου των ψήφων.

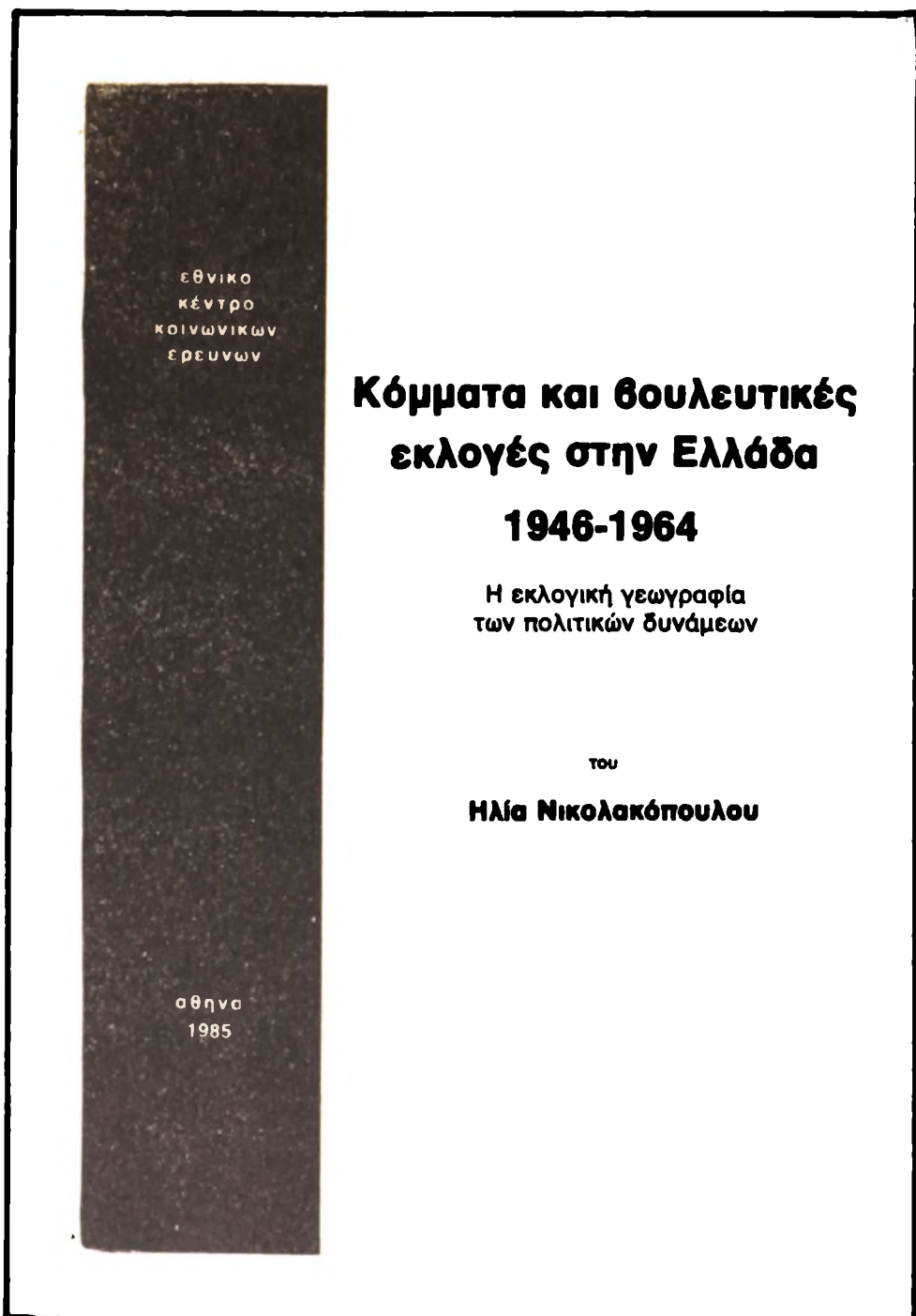
Ενδεικτικό εξάλλου των νέων τάσεων στη συμπεριφορά του πολυπληθούς και κοινωνικά διαφοροποιούμενου εκλογικού σώματος αυτής της περιφέρειας είναι και το γεγονός, ότι το φετεινό ποσοστό της ΝΔ προσεγγίζει το αντίστοιχο της ΕΡΕ στις εκλογές «βίας και νοθείας» του '61 —μόνον που τώρα δεν υπήρχε πλέον βία και νοθεία...— ενώ φαίνεται να αποκρυσταλλώνεται οργανικά στο 1/3 του εκλογικού σώματος, αν ληφθεί υπόψη και η επίδοση της ΝΔ στο 1977.

Οι υποθέσεις που έγιναν μέχρι τώρα ως προς τη διαχρονική εκλογική γεωγραφία της Αριστεράς, κυρίως, στη Β' Αθηνών, εννοείται πως έχουν την αξία κάποιων δευτερογενούς, έστω, στατιστικής παρατήρησης. Για να μπορέσουν να επαληθευθούν, θα πρέπει να επιχειρηθούν έρευνες στο μικρομετρικό επίπεδο της πολιτικής οικολογίας, δηλαδή στην ενορία και στο εκλογικό τμήμα, και τα πορίσματά τους να συσχετισθούν με μια πολυπαραγοντική «εμπειρική» και «θεωρητική» ανάλυση των προσδιοριστικών μεγεθών της ψήφου και της συνολικότερης πολιτικής συμπεριφοράς. Αυτό ισχύει φυσικά και για τις υποθέσεις που θα επιχειρήσουμε για τις άλλες περιφέρειες.

Β' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Σε σύγκριση με τη Β' Αθηνών, το δεύτερο παραδοσιακό φέουδο της Αριστεράς στο συγκρότημα του λεκανοπεδίου Αττικής —όπου, μετά από πολλά χρόνια, δεν αναδείχτηκε φέτος κομμουνιστής κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος— παρουσιάζει οξύτερη τομή στην εκλογική ιστορία του πριν και μετά τη δικτατορία· παράλληλα, οι διακυμάνσεις επιρροής στις μεταπολιτευτικές αναμετρήσεις είναι εντονότερες και αρνητικότερες.

Το 1964 ή Β' Πειραιώς αποτελούσε, μετά τη Λευκάδα, το ισχυ-

ρότερο στήριγμα της ΕΔΑ σε ολόκληρη την επικράτεια, μολονότι εκείνη τη χρονιά είχε ήδη καταγράψει μια μείωση της απήχησης της κατά έντεκα περίπου εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το ποσοστό - ρεκόρ των εκλογών «βίας και νοθείας» του '61 (44.51%). Είκοσι χρόνια μετά, στις φετεινές εκλογές, και μάλιστα με τον υψηλότερο δείκτη ψηφισάντων από το '74, οι ψήφοι που συγκεντρώνουν τα δύο ΚΚ υπολοίπονται κατά 276 μονάδες των ψήφων της ΕΔΑ του '64, μειώνονται δηλαδή κατά 0,78%, ενώ το φετεινό 19.73% επί των εγκύρων της περιφέρειας απέχει 14.10 μονάδες από το 33.83% που συγκέντρωσαν οι εδαίτες το '64. Η τάση αυτή στην εξέλιξη της κομμουνιστικής ψήφου με σημείο αναφοράς το '64 δεν έχει καμιά σχέση με την αντίστοιχη τάση στη Β' Αθηνών όπου τα 2 ΚΚ υπερβαίνουν φέτος, όπως γράψαμε ήδη, κατά 50.000 ψήφους περίπου τη δύναμη της ΕΔΑ. Ας σημειωθεί επιπρόσθετα, ότι η αμιγώς αρνητική πορεία της αριστερής επιρροής στη Β' Πειραιώς έρχεται σε ριζική αντίθεση με την κατά 42% περίπου αύξηση των φετεινών εγκύρων της περιφέρειας (ή 52.041 μονάδες) σε σύγκριση με τα αντίστοιχα του '64.

Ένα άλλο σημαντικό δεδομένο για τον προσανατολισμό στη διερεύνηση της διαχρονικής εξέλιξης της αριστερής ψήφου στη Β' Πειραιώς είναι ότι, σε αντίθεση πάλι με την όχι και τόσο αμιγώς «λαϊκή» Β' Αθηνών, «η φετεινή οροφή» ψήφων της Αριστεράς δεν μπορεί να συγκριθεί ούτε με την αντίστοιχη του '74, από την οποία υπολείπεται 3.41 εκατοστιαίες μονάδες (23.14% το 1974 έναντι 19.73% φέτος επί των εγκύρων της περιφέρειας). Διότι μπορεί μεν οι αριστεροί ψήφοι να αυξήθηκαν κατά 3343 μονάδες φέτος από τις πρώτες μεταπολιτευτικές εκλογές (+ 10.63%), όμως αυτή η αύξηση δεν μπορεί να έχει μέτρο σύγκρισης με την κατά 30% περίπου αύξηση των εγκύρων της περιφέρειας (40.162 νέα έγκυρα στις φετεινές εκλογές σε σχέση με το 1974). Είναι αξιοσημείωτο δε ότι από τις εκλογικές περιφέρειες όπου η Αριστερά διατήρησε σε υψηλά σχετικά επίπεδα την επιρροή της στις «δύσκολες» εκλογές του '74, η μόνη που τα 2 ΚΚ καταγράφουν φέτος σημαντικότερη πτώση από τη Β' Πειραιώς, ως προς το ποσοστό αριστεράς του '74, είναι η Λευκάδα, που, όπως είπαμε ήδη, το '64 ερχόταν πρώτη σε δύναμη και, μετά, με ελάχιστη διαφορά, ακολουθούσε η Β' Πειραιώς.

Εξάλλου, αυτή η απόλυτη (αριθμητική) ή ποσοστιαία πτωτική τάση της κομμουνιστικής ψήφου στον «εργατικό Πειραιά» σε σύγκριση με το '64 και το '74, συνοδεύεται από εντονότερες διακυμάνσεις των αριστερών ψηφοφόρων —σε σύγκριση πάντα με τη Β' Αθηνών— στις αναμετρήσεις του '81, του '84 και του '85. Ως προς το '81, η φετεινή δύναμη για τα 2 ΚΚ μειώνεται 3.65% (επί των εγκύρων της περιφέρειας), ή κατά 2.322 ψήφους σε σχέση με τα έγκυρα που είχαν συγκεντρώσει το '81 (− 6.25%), αντίθετα με τη Β' Αθηνών όπου η διαφορά τους με το '81 επί των εγκύρων της περιφέρειας είναι − 1.73%. Ίσως αυτό το στοιχείο αποτελεί ένδειξη μιας φθίνουσας ικανότητας κινητοποίησης ψηφοφόρων «δισταλμένων» ακροατηρίων, τα οποία δείχνουν να διαθέτουν ελαστικά περιθώρια συμπίεσης. Περισσότερο από το ΚΚΕ εσ., που δείχνει αντίθετα δυνατότητες διεύρυνσης ή επαναπατρισμού ψηφοφόρων του του '81, το ΚΚΕ χάνει 3.645 ψήφους έναντι του '81 (− 10.79%) —όταν, αντίθετα, τα έγκυρα στη Β' Πειραιώς αυξήθηκαν κατά 10.89%— και βλέπει να μειώνεται το ποσοστό του επί των εγκύρων της περιφέρειας κατά 4.19% (στη Β' Αθηνών η αντίστοιχη μείωση είναι, αντίθετα, 2.54%). Έτσι, η κατά 5950 ψήφους αύξηση της δύναμης του από το '77 ως το '81 (+ 21.38%), με την πτώση που υφίσταται από το '81 ως το '85 του αφήνει μια «καθαρή» θετική διαφορά το '85 έναντι του '77 μόνον 2.305 ψήφων (ή + 8.28% επί των εγκύρων του του '77) τη στιγμή που για την ίδια περίοδο τα έγκυρα της περιφέρειας αυξήθηκαν κατά 32.111 (ή 22.32%). Η πτώση αυτή της δύναμης του ΚΚΕ, που μεταξύ άλλων έχει σαν συνέπεια η συνολική δύναμη της αριστεράς επί των εγκύρων της Β' Πειραιώς να κινείται πλέον στα ίδια επίπεδα με την αντίστοιχη της της Β' Αθηνών (υπολείπεται κατά 0.67% φέτος η δεύτερη περιφέρεια από την πρώτη, έναντι 2.59% το '81), έχει σαφείς ομολογίες με την πτώση του στη Β' Αθηνών μόνο που

όπως είδαμε, στη δεύτερη, αυξάνει την επιρροή του κατά 0.02% έναντι του '81, δείγμα στατικής εξέλιξης χωρίς άλλο, αλλά όχι πτωτικής, αριθμητικά και ποσοστιαία, όπως στη Β' Πειραιώς.

Αυτή η φετεινή εξομίωση του συνολικού ποσοστού της Αριστεράς στη Β' Αθηνών και Β' Πειραιώς, είναι άμεσα συναρτημένη με την εξέλιξη της επιρροής του ΚΚΕ αφού η ποσοστιαία διαφορά του (επί των εγκύρων πάντα των δύο περιφερειών) από 3.24% που ήταν το '81 (18.04% στη Β' Αθηνών, έναντι 21.28% στη Β' Πειραιώς), μειώνεται φέτος περισσότερο από το μισό (1.50%).

Η διακύμανση της αριστερής ψήφου είναι εντονότερη στη Β' Πειραιώς, επίσης, αν τα ποσοστά των φετεινών εκλογών συγκριθούν με αυτά των περισινών Ευρωεκλογών.

Η πτώση εδώ του ΚΚΕ είναι 3.35% (έναντι 2.17 στη Β' Αθηνών) και του ΚΚΕ εσ. 2.97% (έναντι 2.40 στη Β' Αθηνών) —επί των εγ-

Πίνακας 3

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Β' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ψηφίσαντες (% επί των εγγεγραμμένων)

1985: 83.76

1981: 78.96

1977: 79.44

Αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων

1985/1964: 52041 ή 41,99%

1985/1977: 32111 ή 22,32%

1985/1981: 17288 ή 10,89%

	ΑΡΙΣΤΕΡΑ			ΕΡΕ	
1961	44.51			27.67	
1963	37.44			21.21	
1964	33.83			17.19	
	Ε.Α.			ΠΑΣΟΚ	ΝΔ
1974	23.14			12.38	39.64
	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	Σύνολο		
1977	19.34	5.19	24.53	26.48	32.41
1981	21.28	2.10	23.38	51.17	23.09
1985	17.09	2.65	19.73	49.37	29.70
1984 (Ε.)	20.44	5.61	26.05	42.34	27.32

κύρων της περιφέρειας— με αποτέλεσμα η κατά 4.60% διαφορά του «αριστερού» εκλογικού σώματος στη Β' Αθηνών μεταξύ των δύο αυτών αναμετρήσεων να αυξάνεται στη Β' Πειραιώς σε 6.32%. Δεν θα ήταν άσκοπο εδώ να σημειώσουμε ότι η ψήφος του ΚΚΕ επί των εγκύρων σημειώνει πτώση μεταξύ των εκλογών '81 και των περισινών Ευρωεκλογών κατά 0.84% στη Β' Πειραιά έναντι 0.37% στη Β' Αθηνών, στοιχείο που παραπέμπει σε μια υψηλότερη πολιτική του κινητικότητα ή θετικότερες προϋποθέσεις απήχησης στην δεύτερη παρά στην πρώτη περίπτωση· αυτό εξάλλου κατοπτρίζεται και στο ποσοστό αύξησης των εγκύρων του το '84 σε σύγκριση με αυτά του '81: στη Β' Αθηνών κερδίζει 7.221 ψήφους περισσότερους στις περισινές ευρωεκλογές (+ 6.67% επί των εγκύρων του του '81) ενώ στη Β' Πειραιά καταγράφεται μια εντυπωσιακή στατικότητα (486 ψήφους περισσότερους ή 1.43% επί των εγκύρων του του '81).

Η κατά 6.25% μείωση των εγκύρων της Αριστεράς σε σύγκριση με τα αντίστοιχα της το '81 —αφού τα 1323 νέα ψηφοδέλτια του ΚΚΕ εσ., μπορεί να αύξησαν κατά 39.72% την δύναμή του ως προς το '81 αλλά δεν μπόρεσαν να αντιροπήσουν τα 3645 λιγότερα του ΚΚΕ —σε συνδυασμό με τα ανελαστικά περιθώρια διεύρυνσης που φαίνεται να διακρίνουν τη συντηρητική παράταξη —σε αντίθεση με την αστικότερη και παραδοσιακότερη περιφέρεια της της Β' Αθηνών, το φετεινό ποσοστό της ΝΔ στη Β' Πειραιώς απέχει πολύ περισσότερο από εκείνο του '77 από ό,τι απέχει το αντίστοιχο στη Β' Αθηνών —τα δύο αυτά δεδομένα, λοιπόν, έχουν σαν συνέπεια να διαμορφώνεται φέτος στην άλλοτε τρικομματική και έντονα ανταγωνιστική περιφέρεια της Β' Πειραιώς ένα σύστημα όπου το ΠΑΣΟΚ αναδεικνύεται σε ηγεμονική δύναμη συγκεντρώνοντας το ίδιο ποσοστό επί των εγκύρων που αθροίζουν από κοινού οι παρατάξεις της Αριστεράς και της

Δεξιάς· εξάλλου εδώ το ΠΑΣΟΚ ξεπερνά την εθνική του αναλογία σε αναφορά προς το ποσοστό του του 1981 (σε εθνικό μέσο όρο το ΠΑΣΟΚ έφτασε φέτος στο 95.31% του ποσοστού του το 1981 — 48.07% έναντι 45.82% — ενώ στον Πειραιά η αναλογία αυτή είναι 96.48% — 51.17% έναντι 49.37% φέτος). Είναι αξιοσημείωτο ότι το ποσοστό του ΠΑΣΟΚ φέτος υπερβαίνει το ποσοστό της ΕΚ στο «θρίαμβο του '64» (49.37 έναντι 46.64), όταν όμως η αριστερά συγκέντρωνε περισσότερο από το 1/3 των ψήφων του εκλογικού σώματος.

Εκτός όμως από το «κέντρο» δύο άλλες σημαντικές για την Αριστερά περιοχές της ενδοχώρας — που από την πρώτη εποχή του μεσοπολέμου ήδη είχαν εκφράσει και κοινοβουλευτικά την ισχυρή κομμουνιστική επιρροή — παρουσιάζουν την ίδια, σε γενικές γραμμές, διαχρονική πτωτική πορεία: η Μαγνησία, από τις γενέθλιες περιοχές του πρώιμου μαρξογενούς εργατικού κινήματος και η Λάρισα, όπου από τον ριζοσπαστικό αγροτισμό διαμορφώθηκε μια ευρύτατη αγροτική βάση για το προλεταριακό, κυρίως, ΚΚΕ του μεσοπολέμου.

Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Μετά τη Β' Πειραιώς, η αριστερά στερείται φέτος της κοινοβουλευτικής της εκπροσώπησης στην περιφέρεια όπου σημείωνε αδιάλειπτη παρουσία στο Κοινοβούλιο ήδη από το 1926, με εξαίρεση τις εκλογές του 1952 και του 1974.

Σε μικρότερη κλίμακα από ό,τι στα αστικά κέντρα της Β' Αθηνών και Β' Πειραιά, αριστερά διακρίνεται και σε αυτή την «επαρχιακή» περιφέρεια από την τομή της εκλογικής της ιστορίας μεταξύ της πριν και της μετά τη δικτατορία περιόδου: σε σύγκριση με το '64, τα έγκυρα φέτος αυξήθηκαν στο Ν. Μαγνησίας κατά 31% (29.649 μονάδες)· αντίθετα, όπως και στη Β' Πειραιώς, τα έγκυρα της Αριστεράς έχουν φέτος αρνητική διαφορά από τα αντίστοιχα της του '64 (— 227 ή — 1.25%)· ως σημειωθεί εδώ παρενθετικά ότι το ποσοστό της Αριστεράς στη Μαγνησία το 1964 υπερβαίνει αυτό του 1963, φαινόμενο σπάνιο, στις περιφέρειες βεβαίως όπου η ΕΔΑ είχε δικούς της υποψήφιους, αλλά και μοναδικό σε σύγκριση με τις υπόλοιπες παραδοσιακά ισχυρές περιοχές της.

Το δεύτερο κοινό σημείο στη βολιώτικη γεωγραφία της αριστεράς με αυτήν που παρουσιάζει στη Β' Πειραιώς είναι ότι το **φετεινό ποσοστό της είναι κατώτερο** και από εκείνο των **εκλογών του '74**: τη στιγμή που τα φετεινά έγκυρα της περιφέρειας αυξήθηκαν κατά 20% (ή 20.901 μονάδες), τα 2 ΚΚ συγκέντρωσαν φέτος μόλις 2.464 ψήφους περισσότερους από τη δύναμη της Ενωμένης Αριστεράς το '74 (ή + 15.92%). Η θετική εξέλιξη στην τριετία 1974-1977, που αποφέρει στην Αριστερά το 1977 αύξηση των εγκύρων της κατά 3377 μονάδες (+ 21.83%) έναντι του '74, μπορεί να ερμηνευθεί σαν σημαντική παλιννόστηση ψηφοφόρων της ανληφθεί υπόψη μάλιστα ότι τα έγκυρα του Ν. Μαγνησίας το '77 αυξήθηκαν κατά πολύ λιγότερες μονάδες από αυτά της αριστεράς σε σχέση με το '74 (1270 ή 1.21%). Αυτή η τάση όμως δεν συνεχίστηκε στην τετραετία 1977-1981 όπου, σε σύγκριση με όλες τις περιφέρειες της χώρας, και ιδιαίτερα με τις παραδοσιακά αριστερές, παρατηρείται ειδικά στο ΚΚΕ το μοναδικό φαινόμενο της ποσοστιαίας πτώσης αντί της αύξησης της δύναμής του: ή κατά 1200 περίπου ψήφους αύξησης της δύναμής του σ' αυτή την τετραετία δεν μπορεί να καλύψει την κατά 8.12% αύξηση των εγκύρων της περιφέρειας στην ίδια περίοδο, γεγονός που, από κοινού με τη δραστική μείωση της επιρροής του ΚΚΕ εσ., έχει σαν αποτέλεσμα να αυξάνει κατά 2.13% η αρνητική διαφορά της αριστεράς το 1981 σε σχέση με το 1977· ένα από τα υψηλότερα αρνητικά ποσοστά της στο σύνολο των περιφερειών, αλλά και μοναδικό σχεδόν στις ισχυρές της περιοχές, όπου το ΚΚΕ ειδικά κεφαλαιοποιεί το 1981 ένα πολύ υψηλό ποσοστό ψήφων από αυτές που συγκεντρώθηκαν το '77 από αυτό και τη «Συμμαχία».

Η πτωτική τάση της αριστερής ψήφου συνεχίζεται σταθερά στις περιαινές Ευρωεκλογές όπου, **σε αντίθεση με την εθνική επίδοση των 2 κομμάτων της αριστεράς, αλλά και την επίδοσή τους στις ισχυρές περιοχές**, το ποσοστό που συγκεντρώνουν αθροιστικά υπερβαίνει μεν το αντίστοιχο των εθνικών εκλογών του '81 — κυρίως χάρη στην αύξηση της δύναμη του ΚΚΕ εσ., αφού το ΚΚΕ βλέπει για δεύτερη φορά μετά το '77 να μειώνεται η δύναμή του — αλλά εμφανίζει μια **στατικότητα** και, οριακά αρνητική τάση, **σε σύγκριση με το '77**.

Πίνακας 4

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Ψηφίσαντες (% επί των εγγεγραμμένων)

1985: 84.07

1981: 82.9

Αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων

1985/1981: 11.046 ή 9.67%

1985/1964: 29.649 ή 31%

1985/1977: 19.901 ή 18.58%

	ΕΔΑ			ΕΡΕ
1961	17.54			41.80
1963	18.01			33.80
1964	18.99			27.49
	Ε.Α.		ΠΑΣΟΚ	ΝΔ
1974	14.82		8.49	51.45
	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	Σύνολο	
1977	14.52	3.32	17.84	19.54
1981	14.48	1.23	15.71	46.39
1985	12.93	1.39	14.32	45.42
1984(E)	14.43	3.25	17.68	41.15
				36.06

Στις φετεινές εκλογές, η οριακή αντοχή που διέθετε η «οροφή» του ΚΚΕ, μέσα στην στατικότητα της από το '77 και μετά, δοκιμάστηκε αρνητικά και έφτασε πλέον σε επίπεδα συγκρίσιμα με τις «μεσαίες» επίδοσης περιφερειακές του, με αποτέλεσμα το εκλογικό του σώμα να στερηθεί τον κοινοβουλευτικό του εκπρόσωπο, μετά από μια οκταετία. Η μείωση της επιρροής του δεν είναι απλώς ποσοστιαία (επί των εγκύρων της περιφέρειας) αλλά και απόλυτη, αφού οι φετεινοί ψήφοι του υπολοίπονται κατά 354 εκείνων του '81 (— 2.13%) — ενώ τα έγκυρα της περιφέρειας αυξήθηκαν κατά 11.046 μονάδες ή 9.67% — και υπερβαίνει μόνον κατά 854 μονάδες τις ψήφους του του '77 (5.56%), όταν τα φετεινά έγκυρα της περιφέρειας, σε σχέση με το '77 πάλι, αυξήθηκαν 19.631 μονάδες (18.58%). Ως προς το ΚΚΕ εσ., η δύναμή του το '84 ξαναβρίσκει τα επίπεδα του '77, όπως συμβαίνει εξάλλου και στην Β' Αθηνών και Β' Πειραιώς — όπου ως σημειωθεί παρενθετικά, έχει και μικρότερη απόκλιση από την αντίστοιχη που καταγράφει το ΚΚΕ — στοιχείο που δεν αποκλείει εκπλήξεις στο μέλλον, αν ληφθεί υπόψη η φετεινή παλιννόστηση ψηφοφόρων σε σύγκριση με το '81, και η πιθανώς και θετικότερη ελαστικότητα ενός δυνάμει ακροατηρίου σε σύγκριση με τη στατικότητα ή την πτωτική εξέλιξη της επιρροής του ΚΚΕ στο μεγάλο — και ίσως δυσκολότερα κινητοποιούμενο — επαρχιακό αυτό ακροατήριό του.

Στα μεγάλα εκλογικά κοινά του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ, οι ανακατατάξεις ευνοούν σαφώς τη ΝΔ, η οποία αύξησε κατά 9.14% τα κομματικά έγκυρά της σε σχέση με το '77, υπολοιπόμενη κατά 4.37 εκατοστιαίες μονάδες (επί των εγκύρων της περιφέρειας), όταν το 1981, ακόμα και η προνομιούχότητά της, θεωρητικά, από την ακροδεξιά (η «Εθνική Παραταξη» είχε 5.4% το '77, ενώ το Κ. Προοδευτικών 1.0% το 1981) δεν της επέτρεψε να γεφυρώσει τη διαφορά των 7 και περισσότερο, εκατοστιαίων μονάδων από το 1977.

Σε σύγκριση δε με το '84, η φετεινή δύναμη της ΝΔ — που ως σημειωθεί ότι κατά τρόπο εντυπωσιακό προσεγγίζει το ποσοστό «βίας και νοθείας» της ΕΡΕ του '61 — δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνον ως αποτέλεσμα της προσθήκης των ευρωεκλογικών ποσοστών της ΕΠΕΝ και του ΚΟΔΗΣΟ (2.3%, έναντι 3% περίπου διαφοράς της προς το ποσοστό του '84).

Το ΠΑΣΟΚ προσεγγίζει στη Μαγνησία τον εθνικό μέσο όρο του αυξάνοντας τα έγκυρά του του κατά 7.35% προς τα αντίστοιχα του '81, και φτάνοντας στην κατά 98% περίπου κάλυψη που είχε συγκεντρώσει επί των εγκύρων της περιφέρειας το '81. Η ποσοστιαία δύναμη του ΠΑΣΟΚ διαφέρει λιγότερο από τη μονάδα σε σύγκριση με το '81, και κατά 4.27% σε σύγκριση με τις περιαινές Ευρωεκλογές — ποσοστό που αντιστοιχεί στη διαρροή της αριστεράς (1984 / 1985: — 3.36%) και στην ενσωμάτωση της ΕΔΗΚ και τη Χρ. Δημοκρατία (0.23% και 0.69% αντίστοιχα, στις Ε. '84).

Έτσι, στο Ν. Μαγνησίας, σε αντίθεση με τις πρώτες μεταπολιτευτικές εκλογές, όπου η ρευστότητα του Κέντρου, η άνοδος του ΠΑΣΟΚ, και η ισχυρότερη επιρροή της Αριστεράς τροφοδοτούσαν ένα πλουραλιστικό και ανταγωνιστικό κομματικό σύστημα, φαίνεται πως διαμορφώνεται ένα σύστημα «δυόμισυ κομμάτων», με τάσεις ίσως να μετατραπεί σε αμιγώς δικομματικό, αν δεν ανακοπεί η συνεχής συρρίκνωση της αριστερής ψήφου, και αν τα δύο κόμματα παγιάσουν την ισχύ τους, κεφαλαιοποιώντας το 85% περίπου των ψήφων. Σημαντική αξία για τη διερεύνηση αυτής της πιθανότητας θα είχε η μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης της αριστερής ψήφου στην πόλη του Βόλου, στη Νέα Ιωνία και στη Σκόπελο, αφενός, και στις αριστερογόνειες αγροτικές κοινότητες των επαρχιών του Νομού μετά το '77, σε συνδυασμό με δημογραφικές ανακατατάξεις και αλλαγές στην κοινωνική τους διαστρωμάτωση. Μελέτη, που, όπως γράψαμε και στην αρχή του άρθρου, πιστεύουμε ότι θα έχει αποτελεσματικότητα μόνον αν γίνει στη μικροκλίμακα του εκλογικού τμήματος.

Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ

Στη Μαγνησία, η ποσοστιαία συμμετοχή της κομμουνιστικής ψήφου στο σύνολο των εγκύρων είναι πλέον συγκρίσιμη φέτος με την αντίστοιχη της Καρδίτσας (όπου τα 2 ΚΚ συγκέντρωσαν 13.43%) και κατώτερη των Τρικάλων (14.85%) — δύο περιοχών δηλαδή που κάθε άλλο παρά διακρίνονταν για την αριστερή τους παράδοση και που φέτος, με την επί σειρά ετών αυξανόμενη κομμουνιστική επιρροή, εγκαθιδρύουν πλέον μιαν ομοιογένεια στη συνολική φυσιογνωμία της θεσσαλικής αριστεράς. Σε αντίθεση, όμως, με την αρνητική εξέλιξη της εκλογικής γεωγραφίας της αριστεράς στην βολιώτικη περιφέρεια, στο Ν. Λάρισας το εκλογικό σώμα των δύο ΚΚ δείχνει περισσότερη αντοχή σε οξυμένες συγκυρίες ενώ η διαχρονική του διακύμανση μετά το '77 δεν παρουσιάζει την ένταση που χαρακτηρίζει την αντίστοιχη στο Ν. Μαγνησίας. Οι παρατηρήσεις αυτές ισχύουν και για τη σύγκριση της επιρροής της λαρισινής αριστεράς με την αντίστοιχη των δύο κέντρων του λεκανοπεδίου, αν πάρουμε σαν αφετηρία τις φετεινές εκλογές σε σχέση με αυτές του '77, και του '81. (Βλ. Πίνακα 5). Με εξαίρεση τη διαφορά 1985/1977 στη Β' Αθηνών για το ΚΚΕ και την αντίστοιχη του 1985/1981 στη Μαγνησία για το ΚΚΕ εσ., φαίνεται πως η επιρροή της αριστεράς στη Λάρισα έχει μικρότερα περιθώρια διαστολής ή διεύρυνσης. Σε ό,τι αφορά τη φετεινή της επίδοση, σε σύγκριση με αυτήν των περισινών Ευρωεκλογών, η αριστερά στη Λάρισα παρουσιάζει πολύ μικρότερη διακύμανση ως προς την αντίστοιχη της στη Β' Αθηνών και Β' Πειραιώς, δεδομένο που ισχύει για το ΚΚΕ εσ. ειδικά, ενώ ως προς το ΚΚΕ αυτό παρατηρείται μόνο σε σύγκριση με την αρνητική διαφορά του, του 1985/1984 στη Β' Πειραιώς.

Σε σύγκριση με την εκλογική δύναμη της προδικτατορικής αριστεράς, στη Λάρισα — όπου σημειώνεται μια υψηλότατη αντιστοι-

Εκτός, λοιπόν, από τη σχετικά συγκρατημένη διακύμανση του αριστερού ακροατηρίου από το '77 και μετά, η τομή στην προδικτατορική και τη μεταδικτατορική εκλογική απήχηση των αριστερών κομμάτων μπορεί μεν να υφίσταται, αλλά σε επίπεδα που δείχνουν δυνατότητες μιας ορισμένης ιστορικής συνέχειας. Και μπορεί η δύναμη της αριστεράς να αυξήθηκε φέτος σε σύγκριση με την επιφάνεια της ΕΔΑ το '64 κατά 2.955 ψήφους (ή 11.95%), ενώ την ίδια περίοδο τα έγκυρα στην περιφέρεια αυξήθηκαν κατά 39.51% (ή + 50.465 μονάδες), όμως, στη Λάρισα, αντίθετα με την τάση που παρατηρείται στη Β' Πειραιώς, τη Β' Αθηνών και τη Μαγνησία, η αύξηση του ποσοστού των 2 ΚΚ το 1977 σε σχέση με το αντίστοιχο της Ενωμένης Αριστεράς το 1974, είναι της τάξης του 5.50%, πράγμα το οποίο αντιστοιχεί σε απόλυτη αύξηση 8544 ψήφων σε σχέση με αυτούς της ΕΔΑ (ή 52.11%) τη στιγμή του την ίδια περίοδο τα έγκυρα στην περιφέρεια αυξήθηκαν κατά πολύ λιγότερο — 4.09% (ή 5.641 μονάδες)· το στοιχείο αυτό, αποτελεί ένδειξη μιας αυξημένης ευπάθειας των λαρισινών αριστερών ψηφοφόρων στην «κρίσιμη» μεταπολίτευση του '74, η οποία ευπάθεια όμως αντirroπείται το 1977 από μιαν ικανότητα επανενσωμάτωσης διαρροών εκ μέρους του κομματικού μηχανισμού, ικανότητα που ανταγωνίζεται εκείνην της Μαγνησίας (αν συγκριθούν τα ποσοστά της αριστεράς του '77 με αυτά του '64) ενώ παρατηρούνται και εντυπωσιακά επίπεδα εξομοίωσης των επιδόσεων του '77 προς εκείνες του '61, και στις δύο περιφέρειες.

Σε σύγκριση με το 1977, το ΚΚΕ αυξάνει φέτος τις ψήφους του σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από ό,τι στη Β' Πειραιά και στη Μαγνησία (περιοχές με τις πιο τονισμένες αρνητικές τάσεις)· όμως, η κατά 16.36% αύξηση των εγκύρων του σε αυτή την περίοδο (3536 νέοι ψήφοι) δεν εναρμονίζεται με την κατά 24.20% αύξηση των συνολικών εγκύρων της περιφέρειας, με αποτέλεσμα μια ποσοστιαία διαφορά της τάξης του - 0.95% (14.11 φέτος έναντι 15.06 το 1977, που σημαίνει ότι τα επίπεδα των κομμουνιστών ψηφοφόρων κάλυψαν φέτος το 93.7% των αντίστοιχων του '77. Παράλληλα, η κατά 782 ψήφους αρνητική διαφορά της φετεινής δύναμης του ΚΚΕ εσ. προς αυτήν του '77, έχει σαν αποτέλεσμα, το θετικό υπόλοιπο για το σύνολο της αριστεράς αυτή την περίοδο να είναι μόνον 2744 ψήφοι (ή 11% επί των εγκύρων των 2 ΚΚ, το '77), και η ποσοστιαία διαφορά της επί των εγκύρων της περιφέρειας να ανέρχεται στο -1.85%· κατά τα λοιπά, η διαφορά αυτή του 1985 προς το 1977 είναι μικρότερη και από αυτήν της Β' Αθηνών (- 2.21%), όπου όμως το ΚΚΕ εσ. έχει αυξημένη αρνητική απόκλιση σε σύγκριση με αυτήν του Ν. Λάρισας.

Από τους 3.536 «νέους» ψήφους του ΚΚΕ στο διάστημα 77-85, το 80% περίπου (2.823 ψήφοι) προσκυρώνεται στη δύναμή του στην περίοδο '77-'81, οπότε διαμορφώνεται στο μεγαλύτερο μέρος της η σημερινή εκλογική του βάση· από το '81 μέχρι φέτος, οι νέοι ψήφοι είναι 713, αύξηση που δεν έχει σύγκριση με την κατά 18.517 μονάδες αύξηση των εγκύρων της Λάρισας (+ 11.59%) στην ίδια τετραετία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η αθροιστική απήχηση των 2 ΚΚ να μειώνεται κατά 0.80% σε σχέση με το '81. (15.53% φέτος, έναντι 16.33% πριν τρισήμισι χρόνια), μείωση που, όπως και στην περίπτωση της σύγκρισης 1985/1977, είναι η μικρότερη από όλες τις υπόλοιπες ισχυρές περιοχές της αριστεράς. Η σχετική αυτή συγκράτηση της πτωτικής τάσης οφείλεται τόσο στη μικρή αρνητική διακύμανση των ψήφων του ΚΚΕ (που απέχει πολύ από την αντίστοιχη στη Β' Αθηνών, Β' Πειραιώς, Μαγνησίας, αλλά και Λέσβου), όσο και στην αύξηση της δύναμης του ΚΚΕ εσ. κατά 8.88 ψήφους (ή + 54.11% επί των εγκύρων του του '81), ποσοστό που υπερβαίνει το αντίστοιχο του εθνικού μέσου όρου του (+ 53.19% φέτος σε σύγκριση με τα 76.404 έγκυρά του το '81).

Η σχετική αυτή σταθερότητα της αριστεράς στη Λάρισα, όπου το 1985 έχουμε το σημαντικότερο μετά τη μεταπολίτευση ποσοστό ψηφισάντων, επέτρεψε φέτος να συνεχιστεί η παράδοση της κομμουνιστικής της εκπροσώπησης στο Κοινοβούλιο, αφού το ΚΚΕ ξεπέρασε άνετα το εκλογικό μέτρο που χρειαζόταν για να εκλέξει βουλευτή — ενώ, ήδη από το '77, βρισκόταν σε οριακά επίπεδα στο Ν. Μαγνησίας, που μειώθηκαν ακόμα περισσότερο στις περισινές Ευρωεκλογές.

Σε σύγκριση με το '81, όμως, η τρυαδική κοινοβουλευτική εκπροσώπηση του Ν. Λάρισας δεν επέτρεψε την τάση των δύο πρώ-

Πίνακας 5

Σύγκριση της διακύμανσης της αριστερής ψήφου σε τέσσερις περιφέρειες, ως προς το 1977 και 1981

	1985/1977		1985/1981	
	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.
Λάρισα	-0.95	-1.20	-1.19	+0.39
Μαγνησία	-1.59	-1.93	-1.55	+0.16
Β' Αθηνών	-0.58	-1.63	-2.54	+0.81
Β' Πειραιά	-2.25	-2.55	-4.19	+0.54

χία των ποσοστών της ΕΔΑ με τα αντίστοιχα της Μαγνησίας, τόσο στο «δύσκολο '61» όσο και στη συγκυρία του «δημοκρατικού ρεύματος» του '63 — η αρνητική διαφορά της μεταπολιτευτικής «οροφής» της κομμουνιστικής ψήφου είναι η μικρότερη από όλες τις παραδοσιακά αριστερές περιοχές: η διαφορά αυτή μετά από 20 χρόνια είναι 3.82% επί των εγκύρων της περιφέρειας (15.53% φέτος έναντι 19.35% το 1964), ενώ στη Β' Αθηνών είναι 5.58%, στη Λέσβο 5.35% και στην γειτονική της Μαγνησία 4.67%, και φυσικά δεν έχει καμιά αναλογία με την κάθετη τομή που παρατηρείται μεταπολιτευτικά στη Β' Πειραιώς ή στη Λευκάδα.

των κομμάτων να αυξάνουν το ποσοστό των εγκύρων ψήφων που συγκεντρώνουν αθροιστικά: έτσι, ενώ το '81 το ποσοστό αυτό κάλυπτε το 81.27% περίπου του εκλογικού σώματος, φέτος αυξήθηκε σε 83.24%. Σε αυτό συνέτεινε η μείωση των ψήφων της Αριστεράς και η κατά δύο μονάδες αύξηση της δύναμης της ΝΔ, η οποία «αναπλήρωσε» έτσι το κενό που θα υπήρχε σε αυτή τάση συγκέντρωσης λόγω της εκατοστιαίας μονάδας που έχασε το ΠΑΣΟΚ από το '81.

Είναι ενδιαφέρον εδώ να σημειώσουμε ότι σε αντίθεση με τις τέσσερις περιοχές που ασχοληθήκαμε μέχρι τώρα, αλλά και σε σύγκριση με τις 23 περιφέρειες της χώρας όπου η ΝΔ σημειώνει φέτος από ελάχιστη (κάτω της μονάδας) έως σημαντική αύξηση ψήφων της (+ 15%) σε σύγκριση με το '77, η Λάρισα αποτελεί περίπτωση σημαντικού αστικού κέντρου, όπου η συντηρητική ψήφος υπερβαίνει φέτος τα επίπεδα του 1977 (αλλά και εκείνα του '64, και '63) και δείχνει να διαθέτει μίαν οργανικότητα σε υψηλά επίπεδα, μετά το '77· θα πρέπει βεβαίως να σημειωθεί εδώ, ότι η Εθνική Παράταξη είχε το 1977 το 10.3% των ψήφων, ενώ το Κ. Προοδευτικών το '81 μόνο το 1.5%. Αυτή η ενδοσυντηρητική ροή ψήφου στην τετραετία '77-'81 είναι που μπόρεσε να κρατήσει σε αξιόλογα επίπεδα την εκλογική επιφάνεια της ΝΔ το '81 —αντίθετα με το Βόλο— και θα πρέπει να καταλογιστεί στη δυνατότητα ακροδεξιάς «διαστολής» που έχει ο κύριος αστικός φορέας στην περιφέρεια. Η παρατήρηση αυτή δεν ισχύει απόλυτα για τη διαφορά της ΝΔ από τις Ευρωεκλογές του '84 (+ 3.45%), αφού η θεωρητική της προμείωση από τους ψηφοφόρους του ΚΟΔΗΣΟ (0.62% το '84) και η προσχώρηση του 2.11% από το 2.64% των ψηφοφόρων που είχε καταγράψει η ΕΠΕΝ στη δύναμή της το '84, δεν αντιστοιχούν στην κατά 3.54% άνοδό της. Το +0.81% που υπολείπεται, θα πρέπει να αναζητηθεί ενδεχόμενα στην ετεροδημοτική κινητικότητα, ή και στους νέους ψηφοφόρους της περιφέρειας μετά το '81.

Αντίθετα, η επιρροή του ΠΑΣΟΚ, ακόμα και αν προσμετρηθεί σε αυτήν η κατά 3.95% διαρροή της Αριστεράς, το 0.19% και το 0.41% που προσέλκυσαν πέριξ η ΕΔΗΚ και η Χρ. Δημοκρατία, δεν κατορθώνει να καλύψει ακριβώς τη φετεινή διαφορά του με το '84, αφού αυτή είναι + 4.47% ενώ οι ψήφοι διαρροής των αριστερών του αντιπάλων και εκείνοι των κεντρογενών του συμμάχων κάνουν 4.55%.

Ούτως ή άλλως όμως, τα κέρδη του ΠΑΣΟΚ είναι εμφανή και ως προς το 1981, αφού τα φετεινά του έγκυρα υπερβαίνουν κατά 8.95% (ή 6.446 μονάδες) τις ψήφους που είχε συγκεντρώσει το '81, ενώ στον εθνικό μέσο όρο του η αντίστοιχη αύξηση είναι κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες μικρότερη (+ 6.97% φέτος σε σύγκριση με τις πρώτες «εκλογές της αλλαγής»). Από αυτή την άποψη, εντυπωσιακότερη είναι η άνοδος της ΝΔ σε σύγκριση με το 1981: οι 12.119 «νέοι» ψήφοι της (+ 20.96%), χρειάζονται κάποιαν άλλη εξήγηση από την ακροδεξιά συσπείρωση στις τάξεις της, δεδομένου ότι το Κ. Προοδευτικών είχε συγκεντρώσει πριν τρισημίσιu χρόνια μόνον 2.326 ψήφους. Ίσως βρισκόμαστε μπροστά σε μια μακροπρόθεσμη όσμωση της δεξιάς στην περιφέρεια αυτή, ήδη από το 1977 και μετά, όταν η Εθνική Παράταξη είχε συγκεντρώσει 14.785 ψηφοδέλτια, που δεν επανεμφανίστηκαν σε καμιάν άλλη εκλογική αναμέτρηση.

Τα «κόκκινα» νησιά...

Με τον Ν. Λάρισα κλείνουμε αυτή την εκτεταμένη και σίγουρα κουραστική στατιστική ψηφολογία για τα επί δεκαετίες ισχυρά ηπειρωτικά προπύργια της αριστεράς. Αφήνουμε έξω από την ηπειρωτική αυτό αστερισμό την Α' Θεσσαλονίκης, και από το νησιώτικο χώρο τη Λέσβο, όπου η δύναμη της αριστεράς κυμάνθηκε φέτος πολύ χαμηλότερα από τα επίπεδα του '64, ενώ σε όλες τις μεταπολιτευτικές αναμετρήσεις μέχρι και τις Ευρωεκλογές του

Πίνακας 6 ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ψηφίσαντες (% επί των εγγεγραμμένων)

1985: 89.15

1981: 87.69

1977: 86.89

Αύξηση εγκύρων ψηφοδελτίων

1985/1981: 18.517 ή 11,59%

1985/1964: 50.465 ή 39,51%

1985/1977: 34.721 ή 24,20%

	ΕΔΑ		ΕΡΕ				
1961	17.55		51.89				
1963	20.27		36.13				
1964	19.35		27.88				
	Ε.Α.		ΠΑΣΟΚ	Ν.Δ.	ΕΠ	ΚΠ	ΕΠΕΝ
1974	11.88		13.37	53.66			
	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	Σύνολο				
1977	15.06	2.32	17.38	13.37	36.90	10.3	
1981	15.30	1.03	16.33	45.06	36.21		1.5
1985	14.11	1.42	15.53	44.00	39.24		0.53
1984(Ε)	16.68	2.77	19.48	39.53	35.70		2.64

'84 τα 2 ΚΚ συγκεντρώναν αθροιστικά ένα ποσοστό που θα μπορούσε να συγκριθεί με την εκλογική επιφάνεια της ΕΔΑ. Επίσης από τα «κόκκινα νησιά», θα πρέπει να διερευνηθεί, η περίπτωση της μονοεδρικής και συνεχώς φθίνουσας ή οριακά στάσιμης, ως προς την Αριστερά, Λευκάδας —όπου η «τομή» πριν και μετά τη δικτατορία έχει ομοιότητες με αυτήν της Β' Πειραιώς— και της σχετικά νεότερης ως προς τη διαμόρφωση της αριστερής τάσης της, Σάμου, που η φετεινή της μονοεδρικότητα, παρά τη συνεχή και σημαντικότερη πτώση της ΝΔ από το '77 και μετά, δεν στάθηκε ικανή να διασκεδάσει τους φόβους της παλιάς της, ίσως, αριστεράς με αποτέλεσμα το ποσοστό της να κυμαίνεται στα επίπεδα του '63 —και αυτό είναι ίσως θετικό σε σύγκριση με άλλες περιοχές— αλλά να μη μπορεί να συγκριθεί με την σημαντική άνοδο που είχε σημειωθεί το 1981 και το 1984. Βεβαίως, στις δύο αυτές μονοεδρικές περιφέρειες, η **αθροιστική δύναμη** των δύο ΚΚ αυξάνει σε απόλυτους αριθμούς από το 1981, ενώ, λόγω της μείωσης ψήφων στο ΚΚΕ, συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο στο Βόλο στον Πειραιά, και τη Λέσβο, ή η θετική διαφοροποίηση είναι μηδενική, όπως στη Β' Αθηνών. Αυτό, όμως, δεν εμποδίζει την ποσοστιαία πτώση της αριστεράς στη Σάμο: το γεγονός ότι τα δύο πρώτα κόμματα είχαν οριακή διαφορά ισχύος το '84 (– 0.28% υπέρ της ΝΔ) δεν αποτελεί τη μόνη εξήγηση της αριστερής «διαρροής» προς το ΠΑΣΟΚ δεδομένου ότι σε μίαν άλλη, συγκρίσιμη ισχυρή, και μάλιστα παλαιοαριστερή μονοεδρική περιφέρεια, την Κεφαλονιά, το ποσοστό του ΚΚΕ σε σχέση με το '81 έπεσε επίσης κατά 1.70%, μολονότι το ΠΑΣΟΚ ακόμα και με την περισινή του πτώση προηγείτο κατά 5.32% της ΝΔ, παρέχοντας έτσι πολύ επαρκέστερο αίσθημα ασφαλείας στον αριστερό ψηφοφόρο από ό,τι στη Σάμο. Η ίδια παρατήρηση θα μπορούσε να ισχύσει και για τη Ζάκυνθο.

Φαίνεται πως, πράγματι τα νέα στρώματα της αριστεράς διαμορφώνονται στην «περιφέρεια» —τόσο την άλλοτε δική της όσο και αυτήν της χώρας— και δίνουν έναν άλλο χαρακτήρα στη μέχρι τώρα αστική φυσιολογία της. Πέρα από αυτή την εμπειρική διαπίστωση, όμως, το ερώτημα είναι κατά πόσο η περιφερειακή αυτή αναδιάταξη της εκλογικής της γεωγραφίας μπορεί προοπτικά, αν συνεχιστεί μάλιστα, να αναπληρώσει τις ποσοστιαίες της απώλειες ή τη στασιμότητα στα παλιά φέουδά της. Και, φυσικά, το πρόβλημα δεν αφορά μόνον την προσθαφαίρεση ποσοτικών δεικτών μεταξύ «κέντρου» και «περιφέρειας», αλλά την ίδια την κοινωνική φυσιολογία της αριστεράς και την πολιτική της αποτελεσματικότητα, σε μια χώρα με αμετάστρεπτο, μέχρι σήμερα, υδροκεφαλικό ιστό ανάπτυξης παντός είδους και με φθίνουσα συμμετοχή της αγροτικής ενδοχώρας —και μάλιστα της σχετικά «άγονης», όπου παρατηρείται και αριστερή μεγέθυνση— στα πολλαπλά επίπεδα της σύνολης εθνικής ανέλιξης. □

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ. Κομματικές ανακοινώσεις. Όπου πλην των συνήθων βλοσυρών και στερεοτύπων, υπάρχουν —κάποτε φαίνεται υπάρχουν— και οι φαιδρές και οι φιλοπαιγμονες.

Φαιδρή, φιλοπαιγμων και... αποκεντρωμένη ανακοίνωση του ΚΚΕ Εσωτερικού. Ανακοίνωση της Νομαρχιακής Επιτροπής Θεσπρωτίας του κόμματος. Ανακοίνωση ενόψει της προεκλογικής κομματικής συγκέντρωσης στην Ηγουμενίτσα.

Ανακοίνωση αντάξια, της εποχής εκείνης, των μαζικών ολιγώρων μετακινήσεων πληθυσμών:

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ Η Ν.Ε. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ ΤΟΥ ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ:

Προκειμένου να αποφευχθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση και να διευκολυνθούν οι «συμπολίτες» μας για την προσέλευσή τους στον χώρο της συγκέντρωσης της αποψινής μεγαλειώδους ΟΜΑΛΙΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ:

1) Σαν χώρο συγκέντρωσης λεωφορείων Αν. Μακεδονίας και Θράκης το 4ο χιλιόμετρο εθνικής οδού Ηγουμενίτσας - Ιωαννίνων. (Οι παραπάνω θα ξεκινήσουν στις 8.22' ποδαράτο στον ρυθμό κλα / κλα / κλα, κλα).

2) Χώρος συγκέντρωσης λεωφορείων Κεντρικής Ελλάδας και Πελοποννήσου ο χώρος του τελωνείου. Θα ξεκινήσουν στις 8.24' στον ρυθμό κλα, κλα, κλα, / κλα, κλα, κλα.

3) Ι.Χ. φορτηγάκια DATSUN-TOYOTA και παντός είδους δίκυκλα στον περιφερειακό (βλέπε 5ετές).

4) Φέρρυ-μπωτ, μεταγωγικά, γρι-γρι, ανεμότρατες στο νέο λιμάνι.

5) Οι κολυμβητές από την Κέρκυρα θα ανεφοδιαστούν στο ξερονήσι ή θα παραλάβουν τα μπουρνούζια και τα σημαϊάκια τους στο Πρασούδι.

ΥΓ: Κέντρο λιποθυμιών 006572 - 8642496 (εσωτερικό 4 ή 5%).

ΝΕΟΛΕΞΙΕΣ. Όπου μια δικαιολογημένη νεολεξία νεαράς αλλοδαπής κυρίας οδηγεί αφεύκτως στην ιλαρότητα.

Πολιτική συγκέντρωση σε σπίτι. Η συγκέντρωση έχει τελειώσει. Οι καλεσμένοι έφυγαν. Μαζί με τα υπολείμματα των ξηρών καρπών και

των καπνισμένων τσιγάρων στο τοπίο της πολιτικής μάχης έμειναν μόνο οι σπιτονοικοκύρηδες και οι οργανωτές.

Οι οργανωτές σπεύδουν να αποτιμήσουν τα προϊόντα του κόπου τους.

Οι περισσότεροι θα τους ψηφίσουν.

Ο νεαρός χημικός που καθόταν δίπλα στο παράθυρο. Ο γιατρός που καθόταν στον καναπέ. Η κοπελιά από τη ΔΕΗ. Το ζευγάρι από την Εμπορική Τράπεζα.

Οι λιγότεροι μάλλον θα ψηφίσουν ΠΑΣΟΚ:

Το ζευγάρι από την Κρήτη που δεν πολυσυγκινήθηκε και δεν πολυ - κατάλαβε την ανάλυση του άρθρου 4. Ο εξηντάχρονος τραπεζοπάλληλος που βρήκε επιτέλους την ευκαιρία για να ρωτήσει για τις διαφορές μεταξύ «Μ-Α από μπρος» και «Μ-Α από πίσω».

Μένουν η κοπελιά με τα γυαλάκια που τόνιζε πως είναι ανέντακτη και η Ιταλίδα που παντρεύτηκε τα Χριστούγεννα το σύντροφο που σπουδάζει στη Μπολώνια.

Οι ερωτήσεις απευθύνονται, στο Μάκη που σ' όλη τη συζήτηση εκτελούσε διατεταγμένη κομματική υπηρεσία καθισμένος τέσσερις ώρες ανάμεσα στην ανέντακτη και στην Ιταλίδα.

—Μάκη, τι έλεγε η ανέντακτη;

—Θα μας ψηφίσει. Η γνώμη μου είναι ότι δεν θα μας ψηφίσει. Παρόλο —έτσι είπε— που η στάση μας στο ζήτημα της αναλογικής δεν ήταν —λέει— αντάξια της αγωνιστικής ιστορίας του κόμματος...

—Η Ιταλίδα Μάκη;

—Ντεν έκει βιβλιάριο —μου είπε— γκάμος έγινε Ντεκέμπρη. Πώς να έκει βιβλιάριο πέντε μήνες γκαμημένη;

ΠΑΡΘΕΝΙΕΣ. Όπου μια... παρθενιά των Ενόπλων Δυνάμεων συμπίπτει με μια... παρθενιά της τηλεόρασης της δεύτερης τετραετίας.

Δευτέρα 17 Ιουνίου. Ειδήσεις των 9 από την ΕΡΤ-1

Μετά τις τελευταίες εξελίξεις της τελευταίας αεροπειρατίας, ο τηλεπαρουσιαστής πληροφορεί το πανελλήνιο ότι στους Κορυσχάδες τιμήθηκε σήμερα η 41η επέτειος του Εθνικού Συμβουλίου.

Ακολουθεί «ρεπορτάζ» από την τελετή του ειδικού απεσταλμένου δημοσιογράφου.

Το «ρεπορτάζ» εμφανίζει στους μη γνωρίζοντες τηλεθεατές διάφορα φωτογραφικά ενσταντέ ολίγων ανταρτοντυμένων κυριών και αρκετών ανταρτοντυμένων κυριών. Το κοινό χαρακτηριστικό πάντων και πασών των ανταρτοντυμένων είναι ότι στερούνται ονομάτων και στοιχείων πολιτικής ταυτότητας.

Δεν ονομάζονται π.χ. Σιάντος, Σβώλος, Μάντακας, Σβώλου, Πορφυρογένης κτλ.

Δεν τους έστειλε π.χ. το ΕΑΜ ή το ΚΚΕ ή η ΕΛΔ ή, ή....

Το «ρεπορτάζ» συνεχίζει και τελειώνει με τις καταθέσεις στεφάνων στην αναμνηστική τελετή. Από τους καταθέτες όμως το «ρεπορτάζ» κατονομάζει μόνο τους κατέχοντες σύγχρονους τίτλους πρώτης κατηγορίας.

Από τους καταθέτες το «ρεπορτάζ» αναφέρει με πλήρη στοιχεία πολιτικής ταυτότητας μόνο:

Τον κύριο «Ευάγγελο Γιαννόπουλο τῶς υπουργό Εργασίας του κατέθεσε στεφάνι εκ μέρους της κυβέρνησής».

Την κυρία «Καλλιόπη Μπουρδάρη βουλευτή, που κατέθεσε στεφάνι εκ μέρους της Βουλής».

Τον νομάρχη Ευρυτανίας, το Δήμαρχο Καρπενησιού και τον εκπρόσωπο των Ενόπλων Δυνάμεων. —Κατάλαβες Αντωνάκη —ρώτησε ο Αγαθόνικος το μικρό ανηψιό του που παρακολουθούσε μαζί του τις ειδήσεις— ποιος έκανε το Εθνικό Συμβούλιο; —Το ΠΑΣΟΚ θείε...

Μισή ώρα αργότερα το ίδιο αποΕΑΜοποιημένο και Γιαννοπουλομπουρδαροποιημένο οπτικοακουστικό υλικό από το... Εθνικό Συμβούλιο εμφανίζεται στην οθόνη και της ΕΡΤ-2.

Η αναφορά της άλλοτε ΥΕΝΕΔ στην τελετή τελειώνει με την ενθαρρυντική παρατήρηση του σπήκερ:

—Για πρώτη φορά φέτος στους Κορυσχάδες κατέθεσε στεφάνι και εκπρόσωπος των Ενόπλων Δυνάμεων. Τότε ο Αγαθόνικος γύρισε και μου είπε: —Με τέτοια Εθνική Λαϊκή Ενότητα, του χρόνου θα καταθέσει στεφάνι στην επέτειο του Εθνικού Συμβουλίου και ο μητροπολίτης Φλωρίνης Αυγουστίνος. Να μου το θυμάσαι...

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΑΘΗΝΑ - ΛΕΥΚΩΣΙΑ:

Η ώρα των αποφάσεων

Τώρα που ο εκλογικός πυρετός ανήκει στο παρελθόν, είναι καιρός να μιλήσουμε και για το θέμα που μας... οδήγησε στις πρόωρες εκλογές. Το περίεργο με την εκλογική αυτή μάχη, είναι ότι το Κυπριακό, ο επίσημος πρωταγωνιστής απουσίασε σχεδόν ολοσχερώς από την προεκλογική σκηνή.

Αν σήμερα γράφουμε όλα αυτά, δεν είναι τόσο από μια διάθεση ετεροχρονισμένου σχολιασμού των λόγων που πρόβαλε η κυβέρνηση για να ζητήσει εκλογές. Είναι κυρίως γιατί έφτασε πια η ώρα των αποφάσεων για Αθήνα και Λευκωσία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης, όποιο κι αν ήταν, θα επηρέαζε αποφασιστικά την πορεία του Κυπριακού.

Σε περίπτωση νίκης της ΝΔ, είναι σίγουρο ότι θα άνοιγε ο δρόμος για μια συνομοσπονδιακή λύση του Κυπριακού, με τις ευλογίες όχι μόνο του κ. Κουεγιάρ, αλλά και των... τουρκικών στρατευμάτων κατοχής.

Ο ρεαλισμός του Κουεγιάρ

Ο κ. Μητσοτάκης, όμως, δεν έγινε πρωθυπουργός, γεγονός που δικαιολογημένα προκάλεσε ανακούφιση στη μεγάλη πλειοψηφία των ελληνοκυπρίων. Πρωθυπουργός παραμένει ο κ. Παπανδρέου, ο οποίος είναι αλήθεια ότι έχει επιδείξει μεγάλη ευαισθησία και φαίνεται να έχει πλή-

ρη συνείδηση της εθνικής αλλά και στρατηγικής απειλής που αντιπροσωπεύει για την ίδια την Ελλάδα μια κακή συμφωνία για το Κυπριακό.

Είναι επίσης αλήθεια, ότι η ελληνική κυβέρνηση έχει επιδείξει συνέπεια, αρνούμενη να υποχωρήσει σε ισχυρές πιέσεις και να συμπράξει σε μεθοδεύσεις για διευθέτηση που δεν εξασφαλίζει το ελάχιστο των εθνικών απαιτήσεων. Ειδικά σήμερα, όμως, ο άξονας Αθήνας - Λευκωσίας δεν είναι αρκετό να έχει ξεκαθαρίσει μόνο το τι δεν θέλει, το τι πρέπει να αποφύγει. Η πρωτοβουλία Ντε Κουεγιάρ εμφανίζει αυξημένη αντοχή και δυναμική και τείνει να εξελιχθεί σ' έναν κλοιό που βαθμιαία θα περιορίζει όλο και περισσότερο τα περιθώρια ελιγμών της ελληνικής πλευράς.

Με δεδομένη την κατάσταση αποσύνθεσης που χαρακτηρίζει το εσωτερικό μέτωπο στην Κύπρο, θα ήταν αφελές και παράλογο να ζητάμε από το Γ.Γ. του ΟΗΕ να ξεπεράσει το ρόλο του ρεαλιστή διπλωμάτη - μεσολαβητή και να αναγορευθεί σε υπερασπιστή των ελληνικών δικαιών. Η παγίωση και ενίσχυση των τουρκικών τετελεσμένων στα κατεχόμενα, αποτελεί αποφασιστικό πλεονέκτημα στα χέρια της Άγκυρας και του Ντενκτάς. Έτσι, ενώ η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εγκρίνει δικαία ψηφίσματα, ταυτόχρονα, ο κ. Κουε-

γιάρ που επιδιώκει τη συμφωνία τα αγνοεί κινούμενος με βάση το συσχετισμό δυνάμεων.

Μάχες οπισθοφυλακών

Μπροστά σ' αυτή τη δυσμενή πραγματικότητα, η πολιτική του κ. Κυπριανού υπήρξε απελπιστικά ανεπαρκής. Υποχωρώντας σε πιέσεις που τον εγκλωβίζουν περισσότερο και προχωρώντας σε ευκαιριακούς τακτικούς ελιγμούς χωρίς στρατηγικό ορίζοντα, βρέθηκε στη χειρότερη θέση που θα μπορούσε να βρεθεί κύπριος πρόεδρος. Ωστόσο, είναι παρήγορο ότι αντιστάθηκε στις αφόρητες πιέσεις και δεν υπέγραψε τελικά την περιβόητη ημερήσια διάταξη ή προσχέδιο του κ. Κουεγιάρ.

Αλλά και από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης δεν έχει ασκηθεί η αρμόζουσα στη δύσκολη κατάσταση πολιτική. Όπως ήδη έχουμε σημειώσει, δεν αρκεί πια μια στενά αμυντική πολιτική που περιορίζεται σε μια αντίσταση απέναντι στις εντεινόμενες πιέσεις. Μια τέτοια πολιτική εκ μέρους του άξονα Αθήνας - Λευκωσίας δεν είναι μόνο ότι παραχωρεί την πρωτοβουλία των κινήσεων στον αντίπαλο, ή σε παράγοντες που επιδιώκουν μια «ρεαλιστική λύση». Μια τέτοια πολιτική μοιραία θα καταλήξει σε μάχες οπισθοφυλακών, αφού το μόνο που είναι σε θέση να επιτύχει είναι να καθυστερήσει μια ήδη δρομολογημένη διαδικασία. Και μάλιστα να την καθυστερήσει με υψηλό πολιτικό κόστος, αφού εμφανίζει διεθνώς την ελληνική πλευρά ως υπεύθυνη για τα οποιαδήποτε ναυάγια.

Δεν είναι υπερβολή να ισχυριστούμε ότι το κυπριακό πλησιάζει στο σημείο μη επιστροφής. Στο σημείο, δηλαδή, όπου θα ανατραπούν ριζικά τα σημερινά δεδομένα σαν συνέπεια της σταδιακής εφαρμογής

Όταν σε παινεύει ο εχθρός σου...

Θα μπορούσαμε να το καταχωρήσουμε στα εκλογικά παραλείπόμενα, αν δεν είχε το βάρος του «επαίνου» του εχθρού μας. Ο τουρκικός Τύπος, σε όλη την προεκλογική περίοδο, κράτησε ψηλά τη σημαία της Νέας Δημοκρατίας και ιδιαίτερα του αρχηγού της Κ. Μητσοτάκη. Ξεφυλλίζοντας τη Milliyet, εύκολα κανείς παρατηρεί

την προτίμησή τους, η οποία στηρίζεται κυρίως στη διακηρυγμένη πρόθεση του Κ. Μητσοτάκη για διάλογο με την Τουρκία.

Σε αποκλειστική δήλωσή του στη Milliyet, ο Κ. Μητσοτάκης εμφανίζεται να λέει: «Μπορείτε να ανακοινώσετε μέσω της Milliyet σε όλη την Τουρκία ότι θα κάνω ό,τι χρειάζεται για να πραγματοποιηθεί ο

διάλογος μεταξύ των δύο χωρών» (29.5).

Ενώ ήδη από τις 27.5, στην ίδια εφημερίδα, αναγραφόταν πρόσκληση του Οζάλ προς τον Κ. Μητσοτάκη στο «συνέδριο του κόμματός του».

«Ο Παπανδρέου παίζει με τη φωτιά» γράφουν στις 28.5, την ίδια στιγμή που ο Κ. Μητσοτάκης χαρακτηρίζεται ως «η ελπίδα της Δεξιάς». Στις 29.5, πάλι, γράφουν ότι «η ελληνική αντιπολίτευση θέλει φιλία», ενώ «με τον Παπανδρέου νικητή μπορεί να γίνει πόλεμος». Για να αποθεώσουν τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, προσφωνώντας τον «ο Αρχηγός της Φιλίας».

Παράλληλα, συνεντεύξεις με ψηφοφόρους και γκάλοπ παρουσιάζουν ότι οι ψηφοφόροι, στο μεγαλύτερό τους ποσοστό, ακόμη και αν υποστηρίζουν το ΠΑΣΟΚ, θέλουν το «διάλογο» με την Τουρκία.

Στις 29.5, συγκεκριμένα, σε γκάλοπ με άξονα τον πόλεμο, εμφανίζονται τα ακόλουθα ποσοστά:

28% πιστεύουν ότι ο Παπανδρέου λέει όσα λέγει, αλλά πόλεμο δεν πρόκειται να κάνει.

των διατάξεων του προσχέδιου Κουεγιάρ. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, οι επιπτώσεις από τη συνέχιση της παθητικά και στενά αμυντικής πολιτικής δεν πρόκειται να περιοριστούν, όπως στο παρελθόν, απλά και μόνο σε απώλειες επιμέρους διαπραγματευτικών θέσεων. Αυτή τη φορά το παιχνίδι έχει χοντρήνει. Βραχυπρόθεσμα παίζεται η διεθνής υπόσταση της ελεύθερης Κύπρου και μακροπρόθεσμα η ίδια η επιβίωση του Κυπριακού Ελληνισμού.

Να ασκήσει την επιρροή της

Αν πριν λίγους μήνες η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είχε κάποιες δικαιολογίες για την ουσιαστικά παθητική και αποσπασματική πολιτική της, σήμερα δεν υπάρχουν ούτε περιθώρια ούτε δικαιολογίες. Η απομάκρυνση του Καραμανλή και πάνω απ' όλα η εκλογική νίκη έχουν καθαρίσει το έδαφος. Το μόνο που απαιτείται είναι πολιτική βούληση, εκπόνηση εθνικής στρατηγικής και προγραμματισμός υπεύθυνων χειρισμών.

Μόνο αν η Αθήνα αποφασίσει να επιδείξει την αποφασιστικότητα που επιβάλλουν οι περιστάσεις, αν ενεργοποιήσει τα ποικίλα ερείσματα της στο νησί και ασκήσει όλη της την επιρροή, μπορούμε να ελπίζουμε σε μια ευνοϊκή για την εθνική υπόθεση διαφοροποίηση της κατάστασης στο εσωτερικό μέτωπο. Δεν είναι περιττό να υπογραμμίσουμε ότι σήμερα η ελλαδική παρουσία στο νησί είναι περισσότερο παρά ποτέ υποβαθμισμένη.

Οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι το Κυπριακό καίει. Και πάνω σ' αυτή την αλήθεια στηρίζονται πολλοί που εισηγούνται μια πολιτική αποστάσεων, περιορίζοντας την ελλαδική παρέμβαση στα πλαίσια μιας διπλωματικής υποστήριξης και κά-

ποιων συμβουλών. Αλλά, αν ο κ. Παπανδρέου δεν βρει σήμερα το κουράγιο να βγάλει τα κάστανα από τη φωτιά, αύριο και τα κάστανα θα καούν και τα χέρια του θα κάψει.

Αν η πρωτοβουλία Κουεγιάρ προχωρήσει χωρίς να εξασφαλιστούν προηγουμένως ορισμένες κρίσιμες εγγυήσεις για την ελληνική πλευρά, η ευθύνη δεν θα πέσει μόνο στους ώμους του ελληνοκύπριου ηγέτη. Θα πέσει κυρίως στους ώμους του έλληνα πρωθυπουργού, ο οποίος την τελευταία στιγμή, όταν όλα θα έχουν αποκρυσταλλωθεί και δεν θα υπάρχουν περιθώρια αποτελεσματικής παρέμβασης του και αλλαγών, θα συρθεί για να βάλει την υπογραφή του.

Γιατί όλοι οι περί το Κυπριακό ενδιαφερόμενοι έχουν απόλυτη συνείδηση ότι για να είναι ευσταθής μια συμφωνία απαιτείται και η υπογραφή της Ελλάδας. Δεν θα χάσουν, λοιπόν, την ευκαιρία να πετάξουν το μπαλάκι στον κ. Παπανδρέου, όταν αυτός δεν θα έχει καμία άλλη επιλογή από το να το πιάσει. Τότε όμως, που θα αποδειχθεί ότι η Αθήνα ακόμα κι αν το επιδιώξει δεν μπορεί να παραμείνει απλός θεατής, ο πρωθυπουργός δεν θα τα καταφέρει να αποφύγει το πικρό ποτήρι, που στην περίπτωση του κ. Καραμανλή είχε το όνομα της Ζυρίχης.

Μια νέα πολιτική

Τώρα που ο Ντενκτάς ασχολείται με τη συνταγματική οικοδόμηση του ψευδοκράτους του, η ελληνική και η κυπριακή κυβέρνηση επιβάλλεται να αναζητήσουν το πλαίσιο μιας νέας πολιτικής. Σύμφωνα με πληροφορίες του «Αντί», κατά τη διάρκεια των συναντήσεων που έγιναν την περασμένη εβδομάδα στην Αθήνα, πάρθηκαν

30% υποστηρίζουν ότι ο Παπανδρέου υπερασπίζεται τα δίκαια της Ελλάδας, αλλά δεν πρόκειται να κάνει πόλεμο.

ΑΛΛΑ

24% από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι οποίοι έχουν ήδη ζήσει κάποια κρίση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ ότι ο πόλεμος θα γίνει.

Ένα υπόλοιπο 18% εμφανίζονται ως οι φτωχοί που δεν δίνουν προτεραιότητα στα εθνικά θέματα, αλλά στα οικονομικά...

Στις 29.5, σε δηλώσεις του, ο Μητσοτάκης εμφανίζεται να μιλά για τον «από Βορρά» κίνδυνο και για το ενιαίο στρατόπεδο στο οποίο βρίσκονται Ελλάδα και Τουρκία. Τι να εννοεί άραγε;

Στις 31.5, μιλούν για «τη μεγάλη συγκέντρωση της Αντιπολίτευσης» από τη μία και την 1.6 για το show του ΠΑΣΟΚ, που θύμιζε καρναβάλι. Την ίδια μέρα, πάλι, ένας μεγάλος τίτλος φιγουράρει στην 1η σελίδα: «Ο Παπανδρέου με το ένα πόδι στον τάφο».

Στις 31.5, μαζί με τη φωτογραφία της συγκέντρωσης της ΝΔ, εμφανίζονται και δύο φωτογραφίες από τις «εκλογές» στο ψευδοκράτος του Ντενκτάς, με ένα τεράστιο τίτλο: «Το μάτι της Τουρκίας σε δύο εκλογές».

Στις 2.6, βέβαιον για τη νίκη του «φίλου» τους, παρουσιάζουν τον Παπανδρέου ότι θέλει να έχει το Αιγαίο, σε αντιδιαστολή με τον Μητσοτάκη που θέλει να έχει διάλογο. Βάζουν, μάλιστα, στο στόμα του τη δήλωση ότι «αν δεν αρχίσει ο διάλογος με την Τουρκία, θα έρθει η καταστροφή». Παρουσιάζονται, επίσης και οι απόψεις των 4 μεγάλων κομμάτων. Το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ εσ. αρνούνται το διάλογο με την Τουρκία, ενώ η ΝΔ και το ΚΚΕ τον δέχονται... Και με ένα μεγάλο τίτλο «Ποιος είναι ο καλύτερος για την Τουρκία;», χορωδικά απαντούν: ο Κ. Μητσοτάκης.

Κάτι σαν επίλογος

Στις 3.6, σχολιάζονται οι εκλογές με φωτογραφίες. Και ιδού πως: «Στην Ελλάδα, που υποτίθεται ότι είναι το λίκνο της δημοκρατίας, οι στρατιώτες φυλάνε τις κάλπες, ακόμη και εκεί που ψήφιζαν μόνο γυναίκες στέκονταν στρατιώτες, κι αυτό γιατί στην Ελλάδα η ψηφοφορία είναι υποχρεωτική και αν δεν πάει κανείς, τιμωρείται».

Αυτά τολμά να λέει η χούντα του Εβρέν —για στρατιώτες, δηλαδή, για δημοκρατία, καθώς και για γυναίκες.

Α.Φ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΣΕΙΡΑ: «ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ»
Επιμέλεια: Νίκος Γιανναδάκης

ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑΣ CHARLES KAHN

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1982

ΠΡΟΚΛΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ E.R.DODDS

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1982

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ VLADIMIR LOSSKY

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1982

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

ορισμένες αποφάσεις, που ίσως συνιστούν μια αφετηρία.

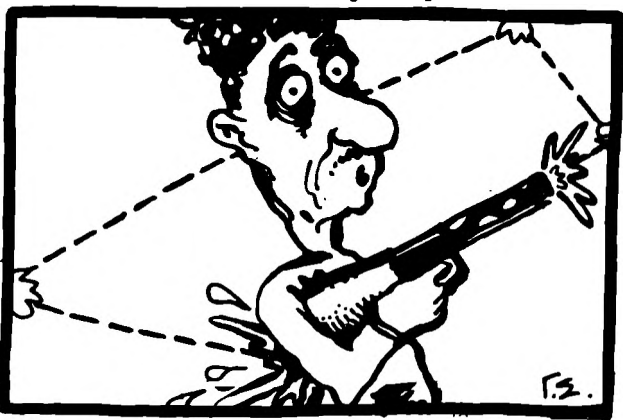
Πρώτα απ' όλα συζητήθηκε η δραματική κατάσταση του εσωτερικού μετώπου. Αποφασίστηκε να κληθούν στην Αθήνα οι ελληνοκύπριοι πολιτικοί ηγέτες, σε μια προσπάθεια γεφύρωσης του χάσματος, το οποίο εδώ και μήνες διευρύνεται. Μια δεύτερη απόφαση αναφέρεται στη μη αποδοχή οποιασδήποτε συμφωνίας για λύση, πριν την αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων. Το σημείο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό γιατί αποτελεί μια εθνικά αξιοπρεπή γραμμή άμυνας, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει στην ελληνική πλευρά να διεκδικήσει μια σοβαρή εγγύηση, χωρίς να ξεφεύγει από τα πλαίσια της πρωτοβουλίας Κουεγιάρ.

Μένει να δούμε αν τα δυο αυτά βήματα θα ακολουθηθούν από άλλα τολμηρότερα. Αν ο όρος της αποχώρησης των κατοχικών στρατευμάτων θα αντέξει σε μια ενδεχόμενη τουρκική αντιπρόταση για μείωση του αριθμού των στρατευμάτων, και παραπομπή της εκπόνησης χρονοδιαγράμματος αποχώρησης σε ομάδα εργασίας.

Η συγκυρία από τη μια πλευρά επιβάλλει κι άλλα βήματα, λόγω της στενότητας των περιθωρίων και από την άλλη τα ευνοεί, λόγω των δυνατοτήτων που ανοίχθηκαν με την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ. Γιατί στο σημείο που έχει φτάσει, το κυπριακό απαιτεί ξεκαθαρισμένη «πολιτική βούληση» κι όχι υπηρεσιακή αντιμετώπιση.

Σταύρος Λυγερός

Ενδοαραβικές διενέξεις

Όσοι υποστηρίζουν την αραβική ενότητα, έχουν χάσει τα επιχειρήματά τους, ύστερα από την πρόσφατη επίθεση μαχητών της «Αμάλ», της μεγαλύτερης πολιτικής και στρατιωτικής οργάνωσης των Σιιτών Μουσουλμάνων του Λιβάνου —εναντίον των Παλαιστινίων στα προσφυγικά στρατόπεδα της Σάμπρα, της Σατίλα και του Μπουρζ αλ-Μπαράζνε. Η Σάμπρα και η Σατίλα, όπου εκατοντάδες Παλαιστίνιοι είχαν πέσει θύματα σφαγής από Φαλαγγίτες, με την άδεια των Ισραηλινών, τον Σεπτέμβριο του 1982, ξαναπλημμύρισαν με αίμα, αυτή τη φορά θύματα ενδοαραβικών διαφορών.

Οι Σιίτες αντάρτες του Λιβάνου, τώρα που το Ισραήλ επιστρέφει στα σύνορά του, είναι αποφασισμένοι να μην επιτρέψουν μελλοντικές επιθέσεις της «Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» εναντίον του Ισραήλ από το Νότιο

Λίβανο, ώστε να μη δοθεί αφορμή στο Ισραήλ για μια νέα εισβολή, πράγμα που είχε ξεκαθαριστεί από τον Νάμπι Μπέρρι —αρχηγό της Αμάλ— προς αντιπρόσωπους της ΟΑΠ στη Βηρυτό, από τις αρχές Μαΐου.

Οι μάχες στα τρία προσφυγικά στρατόπεδα της ΝΔ Βηρυτού, άρχισαν στις 19 Μαΐου και κράτησαν πολύ περισσότερο απ' ό,τι στην αρχή υπολόγιζαν οι Σιίτες αντάρτες, εξαιτίας της ισχυρής αντίστασης των Παλαιστινίων μέσα από τα στρατόπεδα. Ο Ερυθρός Σταυρός και οι δημοσιογράφοι κρατήθηκαν μακριά κι η είσοδος δεν τους επιτράπηκε, για αρκετό χρόνο μετά το τέλος της μάχης στη Σάμπρα και στη Σατίλα. Αυτή τη φορά, σκοτώθηκαν περίπου 1000 Παλαιστίνιοι, ενώ στη σφαγή του '82 υπήρξαν 200 νεκροί και 900 τραυματίες. Σιίτες. Υπάρχουν επίσης κατηγορίες εις βάρος των νικητών Σιιτών, ότι με την είσοδό τους στα στρατόπεδα, σκότωσαν άμαχο πληθυσμό. Οι ίδιοι, όμως, το διαψεύδουν.

Η οργάνωση «Αμάλ», μαζί με άλλες σιιτικές οργανώσεις, όπως η «Ισλαμική Αμάλ», η εξτρεμιστική «Χεζμπολλά» και η «Ισλαμική Ζιχάντ», έχουν αναλάβει να ξεκαθαρίσουν, κατ' αρχήν, τη Βηρυτό από εκείνους τους Παλαιστινίους μαχητές οι οποίοι θα μπορούσαν να είναι εχθρικοί προς τους Ισραηλινούς και, εν συνεχεία, να επεκτείνουν αυτό το ξεκαθάρισμα σε όλο το Λίβανο.

Κατά την εξέλιξη του πολύχρονου εμφύλιου, οι Σιίτες έχουν αναδειχθεί σε σημαντική κοινωνική δύναμη. Από στρατιωτική άποψη, πάλι, οι Σιίτες έχουν σημειώσει νίκες εναντίον άλλων οργάνωσεων, όπως της «Μουραμπιτούν» των Σουνιτών. Η ανάδειξη αυτή των Σιιτών, εντάσσεται στο πλαίσιο αναβίωσης ενός θρησκευτικού και ιδεολογικού Ισλαμισμού, με οπαδούς σε πολλά μεσανατολικά κράτη, η οποία επεκτάθηκε κυρίως μετά τη νίκη της ισλαμικής επανάστασης του Χομεϊνί στο Ιράν.

Ο Γιάσερ Αραφάτ θεωρεί ως υπεύθυνη για τη σφαγή των Παλαιστινίων μαχητών του τη Συρία και την κατηγορεί ότι επιχειρεί να εξαλείψει όσους Παλαιστίνιους δεν μπορεί η ίδια να ελέγχει και να καθοδηγεί. Ο Αραφάτ, επίσης, θεωρεί ότι οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν την υπονομευτική στάση της Συρίας ως προς αυτόν και έχει αναφερθεί σε πιθανή συνωμοσία μεταξύ Συρίας, Ισραήλ και Αμερικής. Η Συρία έχει επίσημα αρνηθεί αυτές τις κατηγορίες, ενώ συγχρόνως ο υπουργός Εξωτερικών της ισχυρίστηκε ότι δεν έφταιγε η «Αμάλ».

Στην πρόσφατη έκτακτη σύσκεψη της «Αραβικής Αρχηγίας», στην Τύνιδα, η αντιπαράθεση του Αραφάτ με τη Συρία υπήρξε ανοικτή. Η ΟΑΠ ζήτησε να καταδικαστεί ο ρόλος της Συρίας και να ερευνηθεί το ζήτημα των επιθέσεων εναντίον άμαχου πληθυσμού στα στρατόπεδα. Η απόφαση, όμως, που εκδόθηκε στις 9 Ιουνίου, απέφυγε μια τέτοια καταδίκη προς ένα μέλος της ίδιας της Αραβικής Αρχηγίας. Με την αποχή του Λιβάνου αλλά και

με τη συριακή αντίδραση, που χαρακτήρισε το κείμενο της απόφασης ως επέμβαση στα εσωτερικά του Λιβάνου, τα υπόλοιπα από τα 21 μέλη αρκέστηκαν να ζητήσουν άμεση παύση πυρός, απομάκρυνση των στρατευμάτων που πολιορκούν τα 3 στρατόπεδα υπό την επίβλεψή τους, καθώς και την παρέμβαση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, ο οποίος θα αναλάμβανε τη φροντίδα των τραυματισμένων που βρίσκονταν στα στρατόπεδα, καθώς και την απελευθέρωση όλων των κρατουμένων.

Κατά τη διάρκεια της μάχης στη Σάμπρα και τη Σατίλα, οι Παλαιστίνιοι βρήκαν λίγους συμμάχους που να τους υποστηρίξουν ανοιχτά, όπως τον Καντάφι, ο οποίος δεν συνηθίζει να βάλει εναντίον της φιλικής του Συρίας. Στη σύσκεψη της Τύνιδας, μόνο δέκα μέλη δέχτηκαν την πρόταση του Αραφάτ για μια αραβική συνάντηση κορυφής. Στην καλύτερη περίπτωση, οι μαχητές του Αραφάτ είχαν μόνο ουδέτερους θεατές, τόσο ανάμεσα στις άλλες παλαιστινιακές οργανώσεις, όσο και μέσα στον ίδιο τον Λίβανο και σε άλλα αραβικά κράτη. Παρ' όλα αυτά, λέγεται ότι όσοι Παλαιστίνιοι υποστήριζαν τη Συρία, πέρασαν στην αντίθετη πλευρά και πολέμησαν μαζί με τους άντρες του Αραφάτ.

Η αναμφισβήτητη πολιτική και στρατιωτική υπεροχή των Σιιτών μέσα στον Λίβανο, πάντως, εξηγεί την ουδετερότητα των άλλων οργάνωσεων. Η «Αμάλ» έχει από καιρό τιθασσεύσει τους πιθανούς ανταγωνιστές της και πρόσφατα είχε αυξήσει την επιρροή της, έχοντας γίνει ο φόβος και ο τρόμος των ισραηλινών δυνάμεων κατοχής στο Νότιο Λίβανο.

Καθώς οι Ισραηλινοί αποσύρονται στα σύνορά τους, μετά την αποτυχία του τριχρονου πολέμου τους με τον Λίβανο, με την ονομασία «επιχείρηση Ειρήνη στη Γαλιλαία», η Συρία, με τα δικά της στρατεύματα, αποκτά με τον καιρό όλο και σπουδαιότερο πολιτικό ρόλο στην περιοχή. Απ' ό,τι φαίνεται, μια μελλοντική λύση στο δεκάχρονο εμφύλιο πόλεμο θα πρέπει να περάσει αναγκαστικά και άμεσα από διαπραγμάτευση μέσω και της Συρίας, μιας και οι Χριστιανοί και οι Σιίτες είναι εξαρτημένοι από αυτήν.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο της ενδο-Αραβικής διαμάχης, το πιθανό κέρδος των αντιπάλων του Αραφάτ από μια τέτοια στρατιωτική ήττα του στον Λίβανο, θα είναι να του στερήσουν ένα πεδίο μάχης που θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ακόμα χαρτί στα χέρια του, για το παιχνίδι των διαπραγματεύσεων με την Ιορδανία, το Ισραήλ και την Αμερική. Και, φυσικά, η συμμετοχή της Συρίας στις διαπραγματεύσεις για ειρήνη στη Μέση Ανατολή, θα είναι πλέον υποχρεωτική.

Πέραν, όμως, της πολιτικής και στρατιωτικής καταμέτρησης ισχύος των δύο αυτών αντιπάλων στον Λίβανο και γενικότερα στη Μέση Ανατολή, υπάρχει και η όψη του εμφύλιου σπαραγμού, η οποία, πέρα από την ηθική της αποτίμηση, δρα ανασταλτικά για τη λύση του Παλαιστινιακού ζητήματος.

Φλωρέσκα Καρανάσου

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ 1984

Κ. ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ

● *Απευθυνόμενος στους μετόχους ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας κ. Στέλιος Παναγόπουλος κατά τη γενική συνέλευση τόνισε, μεταξύ άλλων:*

Κύριος άξονας της πιστωτικής πολιτικής της Τράπεζας ήταν και πάλι η κάλυψη των πιστωτικών αναγκών υγιών επιχειρήσεων, με ιδιαίτερη έμφαση σ' αυτές που εμφανίζουν αναπτυξιακές προοπτικές και εξαγωγικό προσανατολισμό.

Με την εφαρμογή ανάλογων κριτηρίων συνεχίστηκε συστηματικά και η χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και βιοτεχνιών των οποίων οι προοπτικές της μελλοντικής τους ανάπτυξης εξασφαλίζουν την επιθυμητή αναδιάρθρωση και επέκταση της μεταποιητικής υποδομής της χώρας.

Στον κρίσιμο τομέα των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων ευνοϊκή εξέλιξη μέσα στο 1984 ήταν η δραστηριοποίηση και άλλων φορέων του Δημοσίου και του πιστωτικού συστήματος για την προσωρινή πιστωτική στήριξη επιχειρήσεων, που έχουν υπαχθεί στο Ν. 1386/83, μέχρι την πλήρη εξυγίανση της χρηματοοικονομικής δομής τους. Ταυτόχρονα, φαίνεται να οριστικοποιείται το πρότυπο της λύσης για την εξυγίανση των προβληματικών επιχειρήσεων. Στη λύση αυτή, μαζί με την Τράπεζα, σημαντική συμβολή θα προσφέρουν και άλλοι φορείς του δημόσιου τομέα.

Παράλληλα, η Τράπεζα εξαντλεί κάθε δυνατότητα ώστε, μέσα στα πλαίσια των αποφάσεων των νομισματικών αρχών, να αποτρέψει την επιδείνωση της χρηματοοικονομικής δομής άλλων βιώσιμων επιχειρήσεων, για τις οποίες αν δεν ληφθούν γρήγορα μέτρα, κινδυνεύουν να καταστούν υπερχρεωμένες.

Τη Διοίκηση της Τράπεζας εξακολουθούσε ν' απασχολεί έντονα η ανάγκη στήριξης και διατήρησης σε λειτουργία ορισμένων μεγάλων βιώσιμων επιχειρήσεων, που χαρακτηρίζονται από υπέρμετρη υπερχρέωση και δεν διαθέτουν τα μέσα για αυτοδύναμη οικονομική εξυγίανση. Παράλληλα, επιδίωξη της Τράπεζας παραμένει η πρόληψη με κάθε δυνατό μέσο της υπερχρέωσης άλλων μεγάλων και μεσαίων επιχειρήσεων, για τις οποίες υπάρχουν ενδείξεις για ενδεχόμενη ανατροπή της χρηματοοικονομικής τους ισορροπίας.

Για τις επιχειρήσεις αυτές η οριστική εξυγίανση απαιτεί τη μετοχοποίηση του συνόλου ή του μεγαλύτερου μέρους των υφιστάμενων οφειλών τους κι αυτό πρέπει να υλοποιηθεί με τη συνεργασία και άλλων φορέων του δημόσιου τομέα.

Εξάλλου, στη δεύτερη περίπτωση, της πρόληψης, μέσα στα πλαίσια που έθεσε η υπ' αριθμ. 341 Απόφαση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, έγιναν και γίνονται ρυθμίσεις σε μακροχρόνια βάση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων επιχειρήσεων, μετά από προσεκτική στάθμιση των δυνατοτήτων τους

για την εξυπηρέτηση των νέων δόσεων και, όπου κρίθηκε αναγκαίο, συνδυάζονται με πρόσθετες χορηγήσεις.

Η συνολική πιστωτική επέκταση της Τράπεζας κατά το 1984, δεν ήταν ανάλογη με την άνοδο των πιστωτικών διαθεσίμων της. Για την εκτίμηση όμως του πραγματικού μεγέθους της πιστωτικής επέκτασης της Τράπεζας μέσα στο 1984 θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επόμενοι κύριοι παράγοντες που επηρέασαν σε αξιόλογο βαθμό τη διαμόρφωσή της. Έτσι, επιβράδυνση στην αύξηση των υπολοίπων των χρηματοδοτήσεων άσκησαν οι χειρισμοί της Τράπεζας έναντι ορισμένων υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, που αποσκοπούσαν κυρίως στην ανακοπή της περαιτέρω επιδείνωσης της κεφαλαιακής τους δομής. Στα πλαίσια αυτά δε λογίζονται τόκοι στα δάνεια επιχειρήσεων που, κάτω από τις σημερινές συνθήκες, εκτιμάται ότι δεν μπορούν να τους καταβάλουν ούτε τώρα ούτε στο μέλλον.

Θετική επίδραση στα αποτελέσματα ασκήθηκε από την αύξηση των επιτοκίων των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου, σε επίπεδα που καλύπτουν το κόστος συγκέντρωσης των τραπεζικών κεφαλαίων. Εξάλλου, η ενίσχυση της απόδοσης των υψηλότοκων προθεσμιακών καταθέσεων, οι οποίες έφτασαν ν' αποτελούν το 31% του συνόλου των αποταμιευτικών καταθέσεων και δεν ήταν μέχρι τώρα ελκυστικές, είχε ως συνέπεια το κόστος συγκέντρωσής τους να πάψει να επηρεάζει αρνητικά τα αποτελέσματα της Τράπεζας.

Οι ευνοϊκές επιπτώσεις από τις ρυθμίσεις αυτές πάνω στα αποτελέσματα της Τράπεζας εξουδετερώθηκαν σε μεγάλο βαθμό από αντίθετες επιδράσεις, που προήλθαν κατά κύριο λόγο από τη μεγάλη διεύρυνση των δεσμευμένων κεφαλαίων στην Κεντρική Τράπεζα, τα οποία έχουν απόδοση σημαντικά χαμηλότερη από το κόστος συγκέντρωσής τους. Στους παράγοντες που επέδρασαν μειωτικά στη διαμόρφωση της αποδοτικότητας της Εθνικής περιλαμβάνεται και η προσπάθεια που καταβάλλει η ίδια για την εξυγίανση του χρηματοοικονομικού κόστους υπερχρεωμένων επιχειρήσεων. Στην προσπάθειά της αυτή η Τράπεζα παύει να λογίζει τόκους για δάνεια προς επιχειρήσεις για τις οποίες φαίνεται ότι δεν υπάρχουν προοπτικές να τους καταβάλουν ούτε στο απώτερο μέλλον.

Η διερεύνηση των περιθωρίων της Τράπεζας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση και για την ταχεία δραστηριοποίησή της στην προσφορά νέων υπηρεσιών προς διάφορους τομείς της οικονομίας και ιδιαίτερα για την πρωτόβουλη προώθηση νέων επενδύσεων και την ολοκληρωμένη εξυπηρέτηση των βιοτεχνικών επιχειρήσεων. Στους τομείς αυτούς είναι έκδηλη η ανάγκη για την προσφορά νέ-

ων υπηρεσιών —πέρα από τις κλασικές τραπεζικές, που καλύπτονται ικανοποιητικά από την Τράπεζα— για τις οποίες όμως χρειάζεται η δημιουργία νέας υποδομής, εξαιρετικά υψηλού κόστους.

Το ενδιαφέρον της Τράπεζας συγκεντρώθηκε το 1984 στην κατά προτεραιότητα χρηματοδότηση υγιών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Έτσι, η Εθνική ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά στη σχετική ζήτηση πιστώσεων, η οποία όμως ήταν γενικά συγκρατημένη. Η πιστωτική επέκταση της Τράπεζας ήταν το 1984 ταχύτερη σε σύγκριση με το 1983, παρά τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν και επέδρασαν περιοριστικά στη διαμόρφωσή της.

Ειδικότερα, ο ρυθμός αύξησης των πιστώσεων προς τη βιομηχανία σημείωσε επιτάχυνση στο 1984 σε σύγκριση με τον αμέσως προηγούμενο χρόνο.

Η Τράπεζα είναι αποφασισμένη και υποχρεωμένη να εξαντλήσει και τα τελευταία περιθώρια των δυνατοτήτων της για την οριστική επίλυση του εθνικού προβλήματος των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων.

Εξάλλου, η Διοίκηση, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων της Τράπεζας, συνεχίζει παράλληλα να καταβάλλει προσπάθειες για τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής δομής μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων, οι οποίες αντιμετωπίζουν ταμειακές δυσχέρειες που οφείλονται, κατά βάση, στη σημερινή οικονομική συγκυρία. Στον τομέα της βιοτεχνικής πίστης η Τράπεζα συνέχισε με συνέπεια και κατά το 1984 την πολιτική ενίσχυσης υγιών και δυναμικών επιχειρήσεων, μικρού και μεσαίου μεγέθους, οι οποίες είναι βιώσιμες και εμφανίζουν αναπτυξιακές προοπτικές. Γενικότερα, η Τράπεζα σταθμίζει προσεκτικά την πολιτική της έναντι της βιοτεχνίας, με σκοπό να προστατεύσει κυρίως την τελευταία από τις δυσμενείς επιπτώσεις μιας μελλοντικής υπερχρέωσης, που θα ήταν δυνατό να δημιουργηθεί από την πιστοδότηση του κλάδου πέρα από τις εύλογες ανάγκες του σε ξένα κεφάλαια.

Η άσκηση της πολιτικής αυτής έχει σημαντικό κόστος για την ίδια την Τράπεζα αν ληφθεί υπόψη ότι έχει ως αποτέλεσμα να παραμένουν δεσμευμένα στην Κεντρική Τράπεζα, με απόδοση πολύ χαμηλότερη από το κόστος συγκέντρωσής τους, αξιόλογα ποσά διαθεσίμων της, που μπορούσαν να είχαν διατεθεί σε βιοτεχνικές πιστώσεις.

Στο 1984 βελτιώθηκαν πολλά από τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη, γεγονός που επηρέασε ευνοϊκά και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργεί το τραπεζικό σύστημα. Ωστόσο, σημαντικά προβλήματα της οικονομίας και των τραπεζών εξακολουθούν να παραμένουν και χρειάζονται οι συντονισμένες προσπάθειες όλων μας για να μουν στο δρόμο της σωστής και οριστικής επίλυσης.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Και ύστερα όλοι μαζί θα πάμε στην ακροθαλασσιά...

Όταν, κατά τον 19ο αιώνα, οι κριτικές επιτροπές που διοργάνωναν στο Παρίσι τα μεγάλα Σαλόνια Ζωγραφικής απέκλειαν διαδοχικά όλα τα ανανεωτικά ρεύματα, οι προοδευτικοί διανοούμενοι τις κατηγορούσαν όχι μόνον για τον αισθητικό ακαδημαϊσμό τους, αλλά για την χρησιμοποίηση της εξουσίας που διέθεταν, εις βάρος των νέων καλλιτεχνών. Το νεύρο του συλλογισμού τους ήταν πως η επιλογή των επιτροπών συντηρεί τις υφιστάμενες σχέσεις κυριαρχίας στο χώρο της τέχνης και εξοβελίζει τις ανατρεπτικές ομάδες των νέων.

Εκτοτε πέρασαν χρόνια πολλά. Το αίτημα της ελευθερίας και της αυτονομίας των πολιτιστικών διαδικασιών πέρασε πρώτα στους αστούς διανοούμενους κι έγινε το άλογο μάχης εναντίον του Ζντανωφισμού. Ύστερα έγινε το σύνθημα της κινέζικης πολιτιστικής επανάστασης, κι απονευρωμένο, αναδύεται πάλι στην επιφάνεια με τη μορφή που του δίνουν τα σύγχρονα πολυσυλλεκτικά κόμματα.

Ενδιαμέσως, βέβαια, ορθώθηκε μια τεράστια πολιτιστική βιομηχανία, που με τις δικές της επιλογές και τους ιδιαίτερους μηχανισμούς της, ανατρέπει τις σχέσεις κυριαρχίας και μετατρέπει το καλλιτεχνικό προϊόν σ' ένα ακόμα εμπόρευμα.

Ο ρόλος του κράτους σ' αυτή την πολιτιστική πραγματικότητα έγινε πάλι ένα από τα ζητούμενα. Διότι απαιτείται η διορθωτική του παρέμβαση ενώ οφείλουν να καταγγέλλονται οι επεμβάσεις του.

Σ' αυτή τη λαβίδα είναι πιασμένο και το τεράστιο εγχείρημα της Αθήνας, Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 1985. Από τη μια πλευρά καταγγέλεται ως λαϊκίστικο συνονθύλευμα, ενώ από την άλλη δεν θα λείψουν και οι επικρίσεις για ελιτισμό. Κι όμως το πρόγραμμα των εκδηλώσεων παρόλο τον γιγαντισμό του δεν πρωτοτυπεί. Σε υπερμεγέθυνση επαναλαμβάνει το μοντέλο των φεστιβάλ που άνθισαν στη χώρα μας μετά το 1974. Από τα φεστιβάλ των πολιτικών νεολαίων ως τους μουσικούς Αυγούστους και τα επταήμερα των Δήμων, η μήτρα από την οποία έβγαιναν οι εκδηλώσεις ήταν πάντα η ίδια.

Η εύκολη μετατροπή της αυτονομίας σε εκλεκτισμό και η αδιάλλειπτη απουσία κάποιου θεματικού άξονα. Ο πολυσυλλεκτισμός ανθούσε σε όλο του το μεγαλείο.

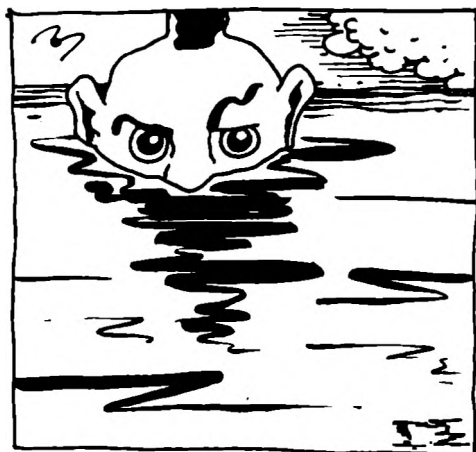
Ωστόσο, η μόνη δυνατή πάλη στο πεδίο των ιδεών και του πολιτισμού, θα απαιτούσε όχι μόνον την ευθύνη του κράτους που μέσω των επιλογών του θα αναλάμβανε έναν συγκεκριμένο ρόλο, αλλά και την ομόλογη συστράτευση των διανοουμένων. Και προφανώς θα καθιστούσε αναγκαία μια σε βάθος δημοκρατική συζήτηση γύρω από τη νομιμότητα των επιλογών, την εμβέλεια των πρωτοβουλιών και το νόημα των επιδιώξεων.

Αντ' αυτού προσχωρούμε με εξαιρετική ευκολία στο σύνθημα «αφήστε όλα τα λουλούδια ν' ανθίσουν», λησμονώντας τους κηπουρούς, τα λιπάσματα και τη βελτίωση των ειδών.

Η ευκαιρία που ίσως θα ήταν ο φετεινός εορτασμός χάθηκε, γιατί δεν είχε προκύψει ποτέ. Κι όποιος θελήσει να καταλάβει δωρεάν την έδρα του εισαγγελέα, ας θυμηθεί το ρήμα του Ιησού: «ο αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βαλέτω».

● Αθήνα, διαμαντόπετρα της γης το δαχτυλίδι... —και δεν συμμαζεύεται. Και τι δεν θα δούμε και πόσα δεν θα ακούσουμε αυτό το καλοκαίρι και το φθινόπωρο. Η πολιτιστική ζωή, φίλοι μου, θα αναβαπτισθεί και θα αναβαθμιστεί. Όσοι αμφιβάλλουν δεν έχουν παρά να αναμένουν. Η παρατήρηση είναι σωστή και μου την είχαν πει: «μην πιστεύεις όσα γράφουν και όσα λέγονται —τα γενόμενα θα αποσαφηνίσουν τις απορίες σου. Η αναμονή συνήθως επιβεβαιώνει τις προβλέψεις». Και ενώ, λοιπόν, συμβαίνουν κοσμογονίες και οι συνάνθρωποι μας αναβαπτίζονται και αναβαθμίζονται πολιτιστικά —μετά και από την πολιτική τους αναβάπτιση και την εν γένει αναβάθμιση— κάποιοι παλεύουν καθημερινά, στο περιθώριο των μεγάλων γεγονότων προσπαθώντας να δώσουν μορφή στο έργο τους.

● Η στήλη, για να είμαστε ειλικρινείς, δεν μπόρεσε να κρατήσει ούτε πιστά ούτε και με συνέπεια την καταγραφή —έστω και αποσπασματική και ελλειπτική— μεμονωμένων περιθωριακών και περιφερειακών προσπαθειών. Αλλά, τι να κάμεις και τι να προφθάσεις στον τάλα να βιομας. Όταν όλοι πολιτικολογούν, φωνάζουν, ζητούν προβολή και διαμαρτύρονται ότι ο Τύπος δεν επιτελεί το λειτουργημά του: και βέβαια δεν το επιτελεί.

● Τελοσπάντων, σήμερα θα ξαναπιαστούμε με την προσφιλή μας ενασχόληση: Το σκάλισμα χαρτιών και μνήμης και θα σταθούμε σε όλα εκείνα που δεν είναι επίσημα και ενταγμένα σε μεγαλεπίβολα προγράμματα.

● Ως τις 28 του μηνός θα είναι ανοιχτή η έκθεση ζωγραφικής της Αγλαΐας Χριστιανού στην γκαλερί «Ωρα». Αξίζει να παραμερίσετε και να δείτε τη δουλειά της νέας ζωγράφου.

● «ανάσες» —όνομα και πράγμα είναι η εφημεριδούλα που εκδίδουν οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Αγίας

Μαρίνας Λέρου. Ένας από τους συνεργάτες γράφει για το μέλλον:

«Ο πληθυσμός της γης μεγαλώνει ανησυχητικά. Οι επιστήμονες βλέπουν ότι η γη δεν θα μπορέσει να φιλοξενεί κάποτε άλλους ανθρώπους. Ένα θα πρέπει να είναι το πρόβλημά τους, ότι θα πρέπει όλες οι έρευνές τους να στραφούν γύρω από την εξεύρεση νέων πλανητών που θα φιλοξενήσουν τους ανθρώπους του 2.080. Ακόμη ο άνθρωπος του μέλλοντος πρέπει να έχει λύσει το πρόβλημα αντικατάστασης της ενέργειας που παίρνουμε από το πετρέλαιο με το να ξαναγυρίσει πίσω και να εκμεταλλευτεί τον άνεμο, τις υδατοπτώσεις, τον ήλιο, γιατί κάποτε τα αποθέματα του πετρελαίου θα είναι ελάχιστα».

Αυτό το μέλλον θα ανήκει στα παιδιά —και άλλα πολλά: μια ζωή ανοιχτή όπου οι εν γένει ανταγωνισμοί δεν θα εδράζονται στην αντιπαλότητα αλλά την «εξεύρεση νέων πλανητών»... Να μου το θυμηθείτε: έτσι θα είναι το έτος 2.080

● Για τα παιδιά, σκέφτηκε ο Νίκος Μαρουλάκης να στήσει μια έκθεση ζωγραφικής που θα κρατήσει μέχρι τις 11 Ιουλίου, στο βιβλιοπωλείο το «βιβλίο - το παιδί», Σίνα 38.

● Το ξέρατε εσείς το «Ίδρυμα Ερευνών για το Παιδί» που διευθύνει ο καθηγητής Σπ. Δοξιάδης; Όσοι θέλετε την πολύ κατατοπιστική ενημερωτική του έκδοση, γράψτε στην διεύθυνση του Ίδρυματος, Αμαλίας 42 Αθήνα 105 58 ή τηλεφωνήστε στο 32.38.807.

● Καλα, τώρα θα μου πείτε, δεν έχει νέα για μεγάλους; Ρωτήστε τον Ορέστη. Αυτός μου είπε για δύο συμπόσια: ένα στην Πάτρα για την ποίηση —όπως κάθε χρόνο— που εφέτος θα έχει για θέμα «Ποίηση και κοινωνία» και θα γίνει από τις 5-7 Ιουλίου και ένα στα Χανιά με θέμα «Προβλήματα σοσιαλισμού - Θεωρία και πράξη». Προβλήματα, λοιπόν, θεωρία και πράξη στα Χανιά από 23-25 Ιουνίου. Καλό ταξίδι...

Καταλαβαίνουμε πολύ καλά σήμερα γιατί, με το πέρασμα του χρόνου, ο πραγματικός αυτοκράτορας του ραδιοφώνου της δεκαετίας του '60 δεν ήταν ο Νίκος Μαστοράκης αλλά η Σαπφώ Νοταρά ως Κλημεντίνη στον «θυρωρό» του Κώστα Πρετεντέρη. Η φωνή της σκέπασε κάθε εφήμερο ήχο γιατί δεν ήταν παρά ο μεγαλειώδης και τραγικός απόηχος μιας στάσης ζωής, να τι κατάλαβε αμέσως ο Τσαρούχης προτείνοντάς της να παίξει στις *Τρωάδες* το 1977. Αυτό είναι επίσης που μπορεί να διαπιστώσει, έκθαμβος, ο θεατής μερικών παλιών ελληνικών ταινιών: όπως όλοι οι μεγάλοι λαϊκοί καλλιτέχνες, η Σαπφώ Νοταρά κουβάλησε τον εαυτό της και την ιδιαιτερότητά της για να φωτίσει τους άλλους, να τους ενώσει μ' αυτό που ο Μαστοράκης προσπαθούσε να τους κάνει να αποφύγουν: τις περιπέτειες της ύπαρξης. Ο αγώνας ήταν άνισος: η επιθετικά ευγενική φωνή της Σαπφώς είχε μαζί της το χρόνο γιατί ερχόταν από πολύ μακριά, συμπυκνώνοντας μια διαδρομή αιώνων, από την Πυθία μέχρι την κυρία του διπλανού διαμερίσματος. Ο ακρο-

ατής αυτής της φωνής σκλαβωνόταν αμέσως, στ' αυτιά του ηχούσε η αξιοπρέπεια της έκφρασης. Η φωνή της Σαπφώς γινόταν πραγματικός βράχος απέναντι σε κάθε είδους κύματα της επικαιρότητας. Οι κωμικοί είναι τραγικά πρόσωπα (με όλες τις έννοιες) και συχνά πεθαίνουν μόνοι σ' αυτό τον τόπο, που δείχνει τώρα τελευταία να προσχωρεί σε μια κοινωνία - λούνα παρκ, όπως σωστά τη χαρακτηρίζει ο Ζήσιμος Λορεντζάτος. Και οι καλλιτέχνες α-

ναγκάζονται να γίνονται σκοτεινοί, μέσα σ' αυτή τη δίνη: «τα έργα σας είναι μια άβυσσος», είχε πει πρόσφατα η Σαπφώ Νοταρά στο Γιώργο Μανιώτη, τονίζοντας το άλφα της άβυσσου, γνωρίζοντας μέσα απ' τη φωνή της —καλύτερα κι απ' τον πιο σοφό κριτικό— τόσο την αξία όσο και τη μοναχική πορεία που ακολουθούν τα σύγχρονα δημιουργήματα.

Η ίδια ερχόταν από ένα κόσμο για τον οποίο η έννοια του σύγχρονου δε σημαίνει και πολλά

πράγματα και αντιμετωπίζεται με συγκατάβαση, από μια ενδοχώρα που δεν εγκαταλείπει έτσι εύκολα το αιώριο. Συμφιλωμένη με κάθε εποχή, η Σαπφώ Νοταρά πρότεινε σ' όλες τις εποχές την αλήθεια μιας ανθρώπινης φωνής που μπορεί να τις ενώσει και να τις κάνει λιγότερο εγωιστικές, λιγότερο σίγουρες για την υποτιθέμενη δική τους αλήθεια, που διατυμπανίζεται με πανηγύρια και με όπλα.

Θυμάμαι λοιπόν πολύ καλά τη φωνή της Σαπφώς, σ' αυτό το σπίτι της οδού Μεγίστης στην Κυψέλη, το 1965. Ανάμεσα σε δύο τραγούδια των Ρόλλινγκ Στόουνς στον αμερικάνικο, η γιαγιά μου έμπαινε στο δωμάτιο και έλεγε: «*Βάλε το Θυρωρό*». Ακούγαμε μαζί την Κλημεντίνη γελώντας. Ύστερα εγώ το γύριζα πάλι στον αμερικάνικο ψάχνοντας για Άνιμαλς κι εκείνη πήγαινε στο μέσα δωμάτιο να διαβάσει για εικοστή φορά τον *Αρχισιδηρουργό* του Ζωρζ Ονέ. Μας είχε ενώσει όμως για λίγο (και νομίζω για πάντα) η παρουσία μιας γυναικείας φωνής στο ραδιόφωνο.

Χρήστος Βακαλόπουλος

Οικολογία και ροκ

Πολύς κόσμος την Δευτέρα 17.6. του Στρέφη. Γνωστά ονόματα του ελληνικού ροκ, ζωντάνεψαν για αρκετές ώρες έναν από τους λίγους πνεύμονες της τσιμεντούπολης. Το πρωινό νέφος και οι παραλυτικές θερμοκρασίες της ημέρας δημιούργησαν μια μάλλον ευνοϊκή συνθήκη για τη βραδυή διάξεο. Ήταν η Κρίστη Στασινοπούλου με τον Σταύρο Παπασταύρου, ο Τόνι Πιζαρέλλι, ο Παύλος Σιδηρόπουλος και το συγκρότημα του λαϊκού ροκ το Ντέρτι, που αφιλοκερδώς πρόσφεραν ένα πρόγραμμα χαρακτηριστικό του είδους της σύγχρονης ροκ μουσικής στην ελληνική της έκδοξη και ένα απάνθισμα παλαιότερων και καταξιωμένων επιτυχιών.

Μιλάμε για το πρώτο πάρτι της Νέας Οικολογίας, που προσπάθησε για πρώτη ίσως φορά στα πλαίσια των δημόσιων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων να συνδυάσει ζωντανή μουσική και χορό σ' ένα ανθρώπινο, αν όχι οικολογικό περιβάλλον.

«Μια απάντηση στην αποδιοργάνωση των εκλογών και μια εισαγωγή στο επερχόμενο δύσκολο καλοκαίρι», ήταν το κεντρικό σύνθημα, που προσπάθησε, χωρίς πάντοτε να το καταφέρει, να

πάρει συγκεκριμένες μορφές κάτω από την πίεση των ενισχυτών και την εξουσία των μεγαφώνων.

Ο χώρος βέβαια, χωρίς φυσικά όρια ξέφυγε γρήγορα από τον έλεγχο των διοργανωτών. Έτσι το σύστημα με τις προσκλήσεις «για την οικονομική ενίσχυση του περιοδικού» παραβιάστηκε κατά συρροήν, αφού εκατοντάδες νεαροί και νεάνιδες, άλλοι θρασείς και άλλοι χαμογελώντας με νόημα εισέβαλαν από παντού στο μικρό πέτρινο θέατρο, όπου και ο κεντρικός τόπος της εκδήλωσης.

Η πρωτοφανής λοιπόν αυτή κοσμοσυρροή, που άγνωστο είναι κατά πόσο πρέπει να αποδοθεί στην ακτινοβολία του περιοδικού ή στην έλξη των μουσικών αστέρων, σίγουρα επέβαλε τη δική της δυναμική, τη δική της λογική και τη δική της αντίληψη για τη σχέση ορχήστρας και κοινού, αφού περιόρισε εξαιρετικά τις αρχικές ελευθερίες που προσέφερε ο καλά οργανωμένος χώρος. Έτσι, η μικρή αυτή δικτατορία των προκατειλημμένων μαζών, που κράτησε γύρω στις τρεις ώρες, μέχρι το τέλος δηλαδή του πρώτου μέρους του προγράμματος, δημιούργησε μια σειρά από δυσπραγίες, προκάλεσε

διακριτικές κριτικές και παρέδωσε χρήσιμα διδάγματα για το μέλλον: ο χώρος της ελευθερίας δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με τον χώρο της επιθυμίας, αφού η ντε φάκτο επιβολή των διαθέσεων των μεν μπορεί να θίγει τα δικαιώματα των δε. Όμως η αίσθηση μιας κοινωνικής δυναμικής που ζητά με διάφορους τρόπους την έξοδό της στο προσκήνιο της καθημερινότητας και η ψηλάφηση νέων τρόπων πολιτικής έκφρασης και πρακτικής, ήταν κάτι περισσότερο από εμφανείς.

Μετά τη μεταμεσονύκτια απελευθέρωση του χώρου, ακολούθησε χορός ο οποίος εξάντλησε και τα τελευταία περιθώρια ανοχής των κατοίκων των γειτονικών περιοχών. Πολλοί βέβαια αναρωτήθηκαν αν ο έντονος ήχος και η αναπόφευκτη εξ' αυτού όχληση συνδυάζεται με τις οικολογικές αρχές αλλά και πάλι η απάντηση παραπέμπει στο προηγούμενο δίλημμα περί των ορίων της ελευθερίας.

Στις ώρες πάντως του μεγάλου συνωστισμού και εν μέσω ενός ετερόκλητου —αλλά ταυτόσημου— κοινού επισημάνθηκαν κάποιες διακριτικές αλλά σημαδιακές παρουσίες: ο Δήμαρχος κ.

Μπέης, ο Γιάννης Μπινιάς και αρκετά στελέχη του ΚΚΕ Εσωτερικού, ο Άγγελος Ελεφάντης, ενώ απουσίασαν τελείως ο Σχολιαστής και το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς.

Στα μεθεόρτια πηγαδάκια ελέγετο ότι οι πράσινοι και όχι μόνο το θεωρητικό τους έντυπο, έχουν μέλλον. Με το παρόν όμως τι γίνεται και κυρίως με τις δυσκολίες του καθημερινού βίου. Το διάλειμμα τέλειωσε. Ραντεβού τον Σεπτέμβρη. Ε.Μ.

«Θεσμόν τὸν εἰς ἅπαντ' ἐγὼ θήσω χρόνον»

• Στις 21 Ιουνίου είναι η επίσημη έναρξη των εκδηλώσεων «Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985». Ταυτόχρονα είναι η μέρα της ευρωπαϊκής μουσικής. Την ίδια στιγμή σ' όλες τις χώρες της Δυτ. Ευρώπης οι λαοί της θα συμμετέχουν στο ίδιο γεγονός, στην ίδια μεγάλη γιορτή της συναδέλφωσης, της ειρήνης, της συνεργασίας και του πολιτισμού. Ποιο είναι το νόημα που δίνετε εσείς σ' αυτό τον εορτασμό.

Πολύ επιγραμματικά, η απάντηση περιέχεται στη διατύπωση του ερωτήματος: η 21 Ιουνίου είναι η μεγάλη γιορτή της συναδέλφωσης, της ειρήνης, της συνεργασίας και του πολιτισμού των λαών της Ευρώπης. Αυτές οι πανανθρώπινες αξίες μπορούν να προσεγγιστούν με πολλούς τρόπους. Εμείς διαλέγουμε το δρόμο της τέχνης: η μουσική, ο χορός, η ζωγραφική γκρεμίζουν τους φραγμούς της γλώσσας και αποτελούν το αποτελεσματικότερο μέσο επικοινωνίας των λαών.

• Ποιες ήταν οι βασικές ιδέες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτού του θεσμού (της πολιτιστικής πρωτεύουσας) και πώς βλέπετε το μέλλον του;

Η καθιέρωση του θεσμού οφείλεται, όπως ξέρετε, σε δική μας, ελληνική, πρόταση. Οι υπουργοί Πολιτισμού των χωρών της Κοινότητας την αποδέχθηκαν και συμβάλανε στην υλοποίησή της με το σκεπτικό ότι κάποιες άλλες αρχές αποτελούν ασφαλέστερο θεμέλιο για τη συνεργασία, πέρα από τις συμφωνίες για την αγορά του γάλακτος ή τις τιμές των οπωροκηπευτικών.

Οι επιλογές, επίσης, που έγιναν, για την πρώτη εφαρμογή του θεσμού ήταν αποκλειστικά ελληνικές. Πρόθεσή μας ήταν, από τη μια μεριά, να προβάλουμε τις ιδιαιτερότητές μας, την παράδοσή μας, τη γλώσσα μας, τη σύγχρονη δημιουργία μας —όλα τα στοιχεία εκείνα που απαρτίζουν την πολιτιστική μας ταυτότητα. Και από την άλλη μεριά να επιτύχουμε τις ευρύτερες δυνατές ανταλλαγές, το διάλογο και επικοινωνίες που να δίνουν στο θεσμό τη δυναμική που αρμόζει στη φύση του και που ξεπερνάει τα πλαίσια ενός κοινοτικού γεγονότος. Έτσι, στις εκδηλώσεις της Αθήνας υπάρχει πολιτιστική παρουσία και από χώρες που δεν μετέχουν στην Κοινότητα, ακόμα και από χώρες που δεν ανήκουν στην Ευρώπη.

Αυτή η οπτική συνάντησε θετική ανταπόκριση και έχω την αίσθηση ότι είναι λαμπρές οι προοπτικές του θεσμού. Είμαι βέβαιη ότι θα αποτελέσει κίνητρο ειρήνης και συναδέλφωσης των λαών της Ευρώπης και μεταξύ τους και με τους άλλους λαούς της γης μέσα από εκφράσεις του πνεύματος και της τέχνης που θα καλύπτουν ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο και θα έχουν παγκόσμια ακτινοβολία. Άλλωστε, ο ανταγωνισμός που ήδη έχει ανα-

Συνέντευξη με την Υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών κ. ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ

Ο στίχος 484 από τις «Ευμενίδες» του Αισχύλου, χαραγμένος στην αναμνηστική πλάκα που θα αποκαλύψει ο πρόεδρος Φ. Μιτερράν, διατυπώνει τη φιλοδοξία των Υπουργών Πολιτισμού της Ευρώπης που αποδέχθηκαν την ελληνική πρόταση και εγκαινιάζουν σήμερα —21 Ιουνίου— τον νέο θεσμό. Γι' αυτή την ελληνική πρωτοβουλία, το περιεχόμενο του θεσμού και την προοπτική του μιλάμε με την κ. Μελίνα Μερκούρη, στη συνέντευξη που μας παραχώρησε.

πτυχθεί ανάμεσα στις ευρωπαϊκές πόλεις για το ποια θα είναι η επόμενη και η μεθεπόμενη και η ύστερα από τη μεθεπόμενη πολιτιστική πρωτεύουσα, υποδηλώνει τη σημασία και το εύρος που κιόλας έχει αποκτήσει ο θεσμός. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι δεν είναι υπερβολικά αισιόδοξη η προοπτική που, με τη φράση του Αισχύλου, έχει χαραχτεί στην πλάκα που θα αποκαλύψει ο πρόεδρος Μιτερράν την ημέρα των εγκαινίων: «Θεσμόν τὸν εἰς ἅπαντ' ἐνὼ θήσω χρόνον».

• Εξετάζοντας το πρόγραμμα των εκδηλώσεων παρατηρεί κανείς ότι οι επιλογές σας κινούνται σχεδόν αποκλειστικά σ' αυτό που θα ονόμαζα «οι κλασικοί της Ευρώπης σήμερα». Αντίθετα πολύ λίγος χώρος καλύπτεται από εκείνους τους δημιουργούς που θα είναι ίσως «οι αυριανοί κλασικοί». Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός του χθες και του σήμερα μας ενδιαφέρει λοιπόν περισσότερο από τη δημιουργία του σήμερα και του αύριο;

Μας ενδιαφέρει το ίδιο και το χθες και το σήμερα και το αύριο. Άλλωστε, η δημιουργία του αύριο βρίσκεται σε σχέση διαλεκτικής επικοινωνίας με τη δημιουργία του σήμερα και του χθες.

Πρέπει να σας πω ότι το «κλασικό», σε καμιά περίπτωση, δεν το θεωρούμε απαξία.

Ανεξάρτητα απ' αυτό, δε θα συμφωνήσω καθόλου μαζί σας ότι η πρωτοπορία απουσιάζει από το πρόγραμμα των εκδηλώσεών μας. Κάθε άλλο: δεν είναι πρωτοπορία ο τρόπος που παρουσιάζουν την τραγωδία ο Χέιμε, οι Ιάπωνες και οι Εσκιμώοι; Το φεστιβάλ της ροκ και τόσες άλλες εκδηλώσεις; Από την άλλη μεριά, πράγματι, η παρουσία των κλασικών είναι επιβλητικότερη. Και αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο χρόνος που είχαμε στη διάθεσή μας ήταν ελάχιστος. Κανονικά, για να οργανωθούν εκδηλώσεις τέτοιας κλίμακας, απαιτούνται δύο και τρία χρόνια. Εμείς δεν είχαμε παρά λίγους μήνες. Οι κλασικοί είναι γνωστοί, βέβαιοι, καταγε-

γραμμένοι. Για να επιλέξεις ανάμεσα στην πρωτοπορία αυτούς που θα γίνουν οι «κλασικοί του αύριο» απαιτείται έρευνα και χρόνος που δεν υπήρχε. Σίγουρα, αν τα χρονικά όρια μας επιτρέπανε, η παρουσία της πρωτοπορίας θα ήταν εντυπωσιακότερη.

Παρ' όλα αυτά, καταφέραμε να φτιάξουμε ένα πρόγραμμα που και αξιόλογες πρωτοποριακές εκδηλώσεις περιλαμβάνει και συγκεντώνει στον τόπο μας μια λαμπρή πλειάδα των κλασικών της Ευρώπης. Μέσα σε λίγους μήνες, οι κάτοικοι της Αθήνας θα έχουν τη δυνατότητα να γευτούν, στο σπίτι τους, πράγματα μοναδικά. Έχω την αίσθηση πως κάτι τέτοιο δεν έχει ξανασυμβεί.

• Η ελληνική συμμετοχή κινείται σε δύο άξονες: στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά και τη σύγχρονη πραγματικότητα. Πολλοί θεωρούν —με εξαίρεση το χώρο του θεάτρου— ότι η σύγχρονη δημιουργία δεν βρήκε στην «Πολιτιστική Αθήνα» την εκπροσώπηση που της ανήκε. Πώς αντιμετωπίζετε εσείς αυτή την κριτική;

Εδώ είναι που δε θα συμφωνήσω καθόλου. Όσοι ασκούν τέτοια κριτική, είμαι περίεργη, έχουν υπόψη τους το πρόγραμμα των εκδηλώσεων; Όχι μόνο στο θέατρο, αλλά παντού, προβάλλεται σε όλη της την έκταση, η σύγχρονη ελληνική δημιουργία: Στη μουσική, το χορό, τη ζωγραφική, τη γλυπτική, την αρχιτεκτονική, παντού. Ποτέ άλλοτε η σημερινή καλλιτεχνική μας πραγματικότητα δεν έχει παρουσιαστεί έτσι: συνολικά και πληθωρικά και με την εγκυρότητα της κρατικής συμπαράστασης, όπως στις εκδηλώσεις της Αθήνας.

Άλλωστε, τέσσερα χρόνια, παράλληλα με την παράδοση και την κληρονομιά μας, προβάλλουμε, στον ίδιο βαθμό, τη σύγχρονη πνευματική και καλλιτεχνική παραγωγή μας. Και προσπαθούμε να εξασφαλίσουμε τους ιδανικούς όρους για να ανθίσουν, στον ακρότατο βαθμό, οι δημιουργικές δυνάμεις του λαού μας που είχαν πάντα την ίδια φλόγα, το ίδιο πάθος, τον ίδιο

έρωτα της ομορφιάς, την ίδια μεγάλη φλέβα.

• Οι εκδηλώσεις της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας συνδέονται στη λογική σας με μια έντονη παρέμβαση στο χώρο της πολιτιστικής υποδομής των Δήμων του Λεκανοπεδίου. Πού βρίσκεται σήμερα αυτή η προσπάθεια; Τι έχει ήδη γίνει και τι σχεδιάζετε;

Η πολλαπλότητα της σημαντικής κάποιων λέξεων επιβάλλει να διευκρινίσουμε πως όταν εδώ λέμε «παρέμβαση» εννοούμε συνεργασία: πράγματι συνεργαστήκαμε στενά και αρμονικά με τους περισσότερους Δήμους του Λεκανοπεδίου —και πάντως με όλους που έδειξαν ενδιαφέρον για μια τέτοια συνεργασία.

Συνεργαστήκαμε στο σχεδιασμό του προγράμματος, που υπήρξε πολυκεντρικός και πολύπλευρος. Μαζί προσπαθήσαμε οι πολιτιστικές εκδηλώσεις να μην περιοριστούν «εντός των τειχών», αλλά ν' απλωθούν και στην τελευταία γωνιά της Αθήνας των τεσσάρων εκατομμυρίων. Και πρέπει, στο σημείο αυτό να σας πω, ότι δεν έγινε καμία απολύτως επιβολή: η κατανομή των εκδηλώσεων στους Δήμους δεν έγινε με κάποιες συγκεντρωτικές διαδικασίες, αλλά ο κάθε Δήμος, ανάλογα με τις ανάγκες του και σύμφωνα με τις δικές του προτεραιότητες, προχώρησε στις δικές του επιλογές.

Το πιο σημαντικό, όμως, αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας είναι άλλο: για τη δική μας αντίληψη η ανακήρυξη της Αθήνας ως πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης δεν ήταν μόνο με αφορμή για να πραγματοποιηθεί ένα άθροισμα εκδηλώσεων. Ήταν, κυρίως, ένας συναγερμός για την ενίσχυση της πολιτιστικής υποδομής του τόπου. Η συνεργασία μας με τους Δήμους μας έδωσε την ευκαιρία να εντοπίσουμε, να καταγράψουμε και τελικά να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα της πολιτιστικής τους υποδομής. Έτσι σε κάποιους Δήμους αξιοποιήθηκαν οι αρχαιολογικοί τους χώροι, σε άλλους άρχισε ή ενισχύθηκε η κατασκευή ενός θεάτρου ή ενός χώρου εκδηλώσεων ή ενός πολιτιστικού κέντρου, σε άλλους συντηρήθηκαν και προβλήθηκαν κάποια κτίρια που είναι έργα τέχνης, σε άλλους ενισχύθηκαν οι φιλαρμονικές ή τα χορευτικά τους συγκροτήματα. Ένα μεγάλο τμήμα του προϋπολογισμού της «πολιτιστικής Αθήνας» αφιερώθηκε στη δημιουργία ή τον εμπλουτισμό της πολιτιστικής υποδομής των Δήμων —και δεν αισθάνομαι καμιά τύψη γι' αυτό.

Και θα ήθελα να προσθέσω ότι πέρα από την υποδομή των Δήμων, η ανακήρυξη της Αθήνας μας έδωσε την ευκαιρία να ενισχύσουμε την πολιτιστική μας υποδομή σε εθνική κλίμακα. Η διαμόρφωση του «Παλλάς» σε στέγη της Κρατικής Ορχήστρας, η έναρξη της αποπεράτωσης του στοιχειωμένου γιαπιού των «φίλων της μουσικής», η προσπάθεια για την αγορά και διαμόρφωση του «REX» που ελπίζω να ευοδωθεί, η απόφαση για την κατασκευή του κτιρίου της όπερας και τη δημιουργία του «Μουσείου της πόλης της Αθήνας», εί-

του Γήση

ναι μερικές μόνο από τις επιλογές που πλατύνουν την πολιτιστική μας υποδομή και που συνδυάζονται με την ανάδειξη της Αθήνας, σε πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης.

• Ο θεσμός της «Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας» συνδέεται με τη γαλλική πρόταση για έναν «πολιτιστικό ευρωπαϊκό χώρο; Ποια είναι η εκτίμησή σας γι' αυτή την πρόταση; Πώς βλέπετε να συνδέονται στα πλαίσια της Ευρώπης το αίτημα για την κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων με το αίτημα για την πολιτιστική ταυτότητα κάθε λαού;

Όπως σας είπα και προηγουμένως, ο θεσμός της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας υπήρξε ελληνική έμπνευση και πρωτοβουλία, όπως αποκλειστικά ελληνικές ήταν και οι επιλογές της πρώτης εφαρμογής του. Από αυτή την πλευρά, λοιπόν, ο θεσμός δεν συνδέεται με καμιά άλλη πρόταση. Από την άλλη μεριά, όμως, είναι φυσικό να σχετίζεται με ανάλογες εκτιμήσεις και αγωνίες άλλων χωρών — και σίγουρα της Γαλλίας, όπου αυτή τη στιγμή εκτελείται, από τη σοσιαλιστική της κυ-

βέρνηση, ένα σημαντικότερο πολιτιστικό έργο.

Μία από τις βασικές προτεραιότητες των εκδηλώσεων της Αθήνας είναι η προβολή της ταυτότητας και των ιδιαιτεροτήτων των λαών που συμμετέχουν: Η περιφρούρηση της πολιτιστικής ταυτότητας κάθε λαού είναι, ίσως, το κυρίαρχο πρόβλημα της εποχής μας. Με την τρομακτική ανάπτυξη της οπτικοακουστικής τεχνολογίας, ο κίνδυνος της ισοπέδωσης βρίσκεται προ των πυλών. Και όπως πολύ σωστά έχει πει και ο πρωθυπουργός, η απώλεια της πολιτιστικής ταυτότητας οδηγεί αναπόδραστα στην απώλεια της εθνικής ανεξαρτησίας.

Η αντιμετώπιση του κινδύνου δεν είναι εύκολη. Απαιτείται διάλογος και επικοινωνία που θα οδηγήσουν σε συμπαρατάξεις και συνεργασίες, χωρίς τις οποίες οι μικρότεροι λαοί δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στις τάσεις επιβολής των μητροπολιτικών κέντρων. Το αίτημα, συνεπώς, για την κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων κάθε άλλο παρά αντιστρατεύεται το αίτημα για την περιφρούρηση της πολιτιστικής ταυτότητας κάθε λαού.

□

Στις 21 Ιουνίου εγκαινιάζεται ένας νέος ευρωπαϊκός θεσμός: η ετήσια διοργάνωση εκδηλώσεων σε μια ευρωπαϊκή πόλη με τον τίτλο «... Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης». Στη σύλληψη την υπουργών πολιτισμού της ΕΟΚ αυτός ο θεσμός έχει σαν στόχο να ευαισθητοποιήσει τους λαούς της Ευρώπης γύρω από την κοινή πολιτιστική τους κληρονομιά, τις εθνικές ιδιαιτερότητες και την ιδέα της σταδιακής διαμόρφωσης ενός ενιαίου ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου. Η Αθήνα επιλέχθηκε ως η πόλη όπου θα εγκαινιασθεί ο νέος θεσμός, για λόγους προφανείς: η ελληνική παράδοση αποτελεί βασική συνιστώσα του ευρωπαϊκού πολιτισμού και σταθερή αναφορά του δυτικού πνεύματος. Για περισσότερο από 2000 χρόνια η Ευρώπη ζει κάτω από τον αστερισμό του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Κι η γιορτή στον Παρθενώνα και την Αγορά δηλώνει τη διπλή προσήλωση της Ευρώπης στην πολιτική και πολιτιστική μήτρα του ελληνικού πολιτισμού.

Κάθε χρόνο λοιπόν η Ευρώπη των 12 πλέον, θα επαναλαμβάνει το τελετουργικό της κοινωνίας στο κοινό απόθεμα του πολιτισμού της, καλώντας διαδοχικά τις ιστορικές πόλεις της να συνδυάσουν την ιδιαίτερη ιστορική προσφορά και τη σύγχρονη ιδιοτυπία τους, με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή παραγωγή.

Το πρόγραμμα εκδηλώσεων και οι λογικές του

Αυτή η γενική σύλληψη διατυπώνεται και στο πρόγραμμα που έδωσε στη δημοσιότητα το ΥΠΠΕ. 650 περίπου εκδηλώσεις εκτυλίσσονται με καταιγιστικούς ρυθμούς σε δεκάδες χώρους του κέντρου και της περιφέρειας, κατά το 2ο εξάμηνο του 1985. Ωστόσο, η ευφορία που γεννά σε πρώτη ματιά ο γιγαντισμός του, γρήγορα μετατρέπεται σε σκεπτικισμό. Η ένταξη όλων των εκδηλώσεων που διοργανώνονται από ποικίλους φορείς σ' ένα ενιαίο πρόγραμμα δεν είναι βέβαιο πως εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους βασικούς στόχους. Αντίθετα είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι κινδυνεύει να συμβεί το αντίθετο. Να χαθούν για το μεγάλο κοινό εκδηλώσεις που απευθύνονται συνήθως σε όσους διαθέτουν μια πλούσια πολιτιστική σκευή. Ίσως, ακόμα και να νομιμοποιηθεί επίσημα μια διάκριση σε υψηλή και μαζική κουλτούρα, κατανέμοντας αντίστοιχα τα κοινά και επικυρώνοντας τους μηχανισμούς διάκρισης μέσα από τους οποίους α-ναγνωρίζονται.

Έτσι το 1/7 περίπου του συνόλου των εκδηλώσεων που είναι αφιερωμένο στην ονομαζόμενη «έντεχνη λαϊκή και ελαφρά μουσική», αποτυπώνει την πραγματικότητα της ασφυκτικής και αυταρχικής κυριαρχίας αυτού του είδους της μουσικής πάνω στο σύνολο σχεδόν της πολιτιστικής ζωής. Συνάμα είναι εκείνο το είδος που ακριβώς επειδή ενισχύεται συστηματικά από το σύνολο των μαζικών μέσων και τις μόνες πολιτιστικές βιομηχανίες που λειτουργούν ακόμα στη χώρα μας —τις εταιρείες παραγωγής δίσκων δηλαδή— κατορθώνει να συγκεντρώνει και το μεγαλύτερο ακροατήριο. Από αυτή τη σκοπιά λοιπόν είναι νόμιμο το ερώτημα: ποια ειδική σκοπιμότητα εξυπηρετεί η ένταξη όλων αυτών των συναυλιών στο πρόγραμμα της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας;

Παράλληλα 30 περίπου θίασοι θα δώσουν περισσότερες από 80 παραστάσεις σε μια δεκάδα περιφερειακά θέατρα των Δήμων, ενώ οργανώνονται και μεταφέρονται σε κάμποσα Πνευματικά Κέντρα μάλλον πρόχειρες εκθέσεις ζωγραφικής.

Τι εξυπηρετεί αυτή η φαινομενική αποκέντρωση αν όχι την ανάγκη κάποιων μικροαστών να έχουν το άλλοθι της συμμετοχής στην υψηλή κουλτούρα, χωρίς να πληρώνουν ούτε καν το κόστος μιας μετακίνησης προς το χώρο όπου οργανώνεται μια σημαντική και ενδιαφέρουσα εκδήλωση; Και από την άλλη, αυτή η λογική της αποκέντρωσης δεν εκτρέφει τα αστήριχτα αιτήματα πολλών Δήμων για μια —ουσιαστικά αδύνατη— πολιτιστική αυτάρκεια;

Ποικίλα Κέντρα Πολιτιστικής Παρέμβασης

Μια δεύτερη διάσταση που διαφαίνεται από μια προσεκτική ανάγνωση του προγράμματος, είναι η συγκατοίκηση διαφορετικών κέντρων πολιτιστικής παρέμβασης κάτω από ενιαία στέγη. Τα προγράμματα του Φεστιβάλ Αθηνών, του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Αθηναίων, άλλων ιδιωτικών φορέων που δεν έχουν πάντα καταξιώσει στη συνείδηση του κοινού ως θεσμοί με πολιτική διαφορετική από τη στενή επιδίωξη των μαικήνων τους να κατακτήσουν την προσωπική επωνυμία ή την άχαρη υστεροφημία, νομιμοποιούνται στο επίσημο πρόγραμμα και διαπλέκονται με εκδηλώσεις εντελώς διαφορετικού βεληνεκούς, δημιουργώντας συγχύσεις και κινδύνους να συμπαρασυρθεί το σύνολο.

Με αυτή την έννοια το Φεστιβάλ Αθηνών που οφείλει πλέον να περάσει στην ευθύνη του ΥΠΠΕ

και να ανανεωθεί ριζικά, έλκει τις εκδηλώσεις που ανατρέπουν τη λογική του και απειλεί να τις πολιτογραφήσει ως μια άλλη εκδοχή της ίδιας ποιότητας.

Οι ανούσιες και πολλές φορές α-νόητες εκδηλώσεις του Πνευματικού Κέντρου του Δ. Αθηναίων, περνούν το κατώφλι της επίσημης κουλτούρας και ενώ ήσαν ένα μερικό φαινόμενο της ασυνάρτητης πολιτικής του Δήμου στον τομέα του πολιτισμού, διεκδικούν για πρώτη φορά τη σφραγίδα της κεντρικής παρέμβασης.

Το φολκλορικό πρόγραμμα του «Βεάκειου», με αποκορύφωμα τα γυμνόστηθα μπαλέτα της Κούβας, αυξάνει τη σύγχυση με τη δική του συμβολή στην εμπορευματοποίηση του φολκλόρ.

Αν από τα αποκλίνοντα πολιτιστικά μεγέθη που διαγράφονται μέσα από το πρόγραμμα προκύπτει κάποιο σαφές συμπέρασμα, τούτο είναι πως η επιτελική και συντονιστική λειτουργία ενός φορέα —που δεν μπορεί να είναι άλλος από το ΥΠΠΕ— οφείλει να δυναμώσει και να ασκηθεί με όρους ηγεμονικούς. Διαφορετικά τα ποικίλα πολιτιστικά κέντρα θα συνεχίσουν να λειτουργούν παραφράζοντας την αρχή «στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του» και προσφέροντας ό,τι ανταποκρίνεται στις ανάγκες και το γούστο των εμψυχωτών τους.

Το πρόγραμμα της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας

Το πρόγραμμα της Αθήνας, Πολιτιστικής Πρωτεύουσας 1985, δεν πρόκειται να κριθεί και να αποτιμηθεί από τις αδύνατες πλευρές του. Θα εκτιμηθεί —κι αυτό είναι δίκαιο— από τις κρίσιμες, ενδιαφέρουσες επιλογές του. (Σημειώνουμε πως είναι πρακτικά αδύνατον να μιλήσει κανείς, έστω και στοιχειωδώς, για τις μειζονες εκδηλώσεις. Ωστόσο, ήδη σε άλλες στήλες προτείνουμε μια σειρά εκδηλώσεων στο θέατρο, το χορό και τη μουσική, που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον, και θα επανερχόμαστε κάθε φορά που ένα σημαντικό γεγονός θα γίνεται επίκαιρο).

Η συνεκτική αντίληψη που διέπει τον κεντρικό κορμό του προγράμματος —αυτόν που ανεξάρτητα από όποιες αδυναμίες αποτελεί το καθ' αυτό πρόγραμμα και πρέπει να χρεωθεί στο ΥΠΠΕ— μπορεί να συνοψισθεί στις ακόλουθες προτάσεις:

1. Από το σύνολο των προτάσεων κρατήθηκαν τελικά εκείνα τα γεγονότα που όντως συνιστούν το παρόν της πολιτιστικής Ευρώπης. Με ιδιαίτερη έμφαση στο χώρο του θεάτρου, και λιγότερο στις άλλες τέχνες, φιλοξενούνται στην Αθήνα οι πιο γνωστοί και

καταξιωμένοι μέσα από το έργο τους καλλιτέχνες.

Αυτή η επιλογή ήταν λίγο ως πολύ αναγκαία. Ένας θεσμός που κάνει σήμερα το πρώτο βήμα του, και κρίνεται από ένα κοινό που τα συντηρητικά αντανάκλαστικά του είναι ακόμα πολύ έντονα, δύσκολα θα επικυρωνόταν στη συνείδησή του αν πρότεινε τις αυριανές πρωτοπορίες και τις πειραματικές απόπειρες.

2. Η ελληνική συμμετοχή στηρίχθηκε στα ίδια κριτήρια και οι σοβαρές πρωτοβουλίες πάρθηκαν κυρίως στον τομέα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς με τη διοργάνωση μιας σειράς εκθέσεων και συνεδρίων που αν —όπως όλα δείχνουν— πραγματοποιήσουν τη νόμιμη φιλοδοξία που κρύβει ο τίτλος τους, θα αποτελέσουν βασικά σημεία αναφοράς.

Βέβαια, υπάρχουν τομείς που σχεδόν ξεχάστηκαν. Όπως είναι η σύγχρονη ελληνική αλλά ως ένα βαθμό και η ξένη μουσική. Εξίσου αδύνατη είναι και η ξένη συμμετοχή στον τομέα των εικαστικών τεχνών. Μια εκδήλωση ακόμα του λαϊκισμού ή απλώς αποτέλεσμα των περιορισμένων δυνατοτήτων της χώρας μας από πλευράς υποδομής; Σίγουρα και οι δύο παράγοντες συνέβαλαν στην περιορισμένη παρουσία αυτών των τεχνών. Και προφανώς η άνιση παρουσία τους σε σχέση με τον καταιγισμό των λαϊκών συναυλιών, θα πρέπει να σημάνει την αφετηρία μιας αποφασιστικής στροφής.

Μένει ένα τελευταίο ζήτημα: Οι επιπτώσεις αυτών των εκδηλώσεων στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της Αθήνας. Αν η πιο ουσιαστική παρατήρηση είναι πως δυστυχώς από τη φετεινή διοργάνωση λείπει το ιδιότυπο στίγμα, η πολιτιστική ταυτότητα της ιδιαίτερης συμβολής μας, κι αν επίσης είναι ορθή η διαπίστωση πως είναι αδύνατον αυτή η διάσταση να δοθεί από τα πάνω, με μια μαγική χειρονομία που θα έλυσε ακαριαία όλους τους κόμπους και θα αναδιέτασσε τις δυνάμεις, ωστόσο αυτή η απουσία είναι το πιο καθαρό σύμπτωμα της χρόνιας πολιτιστικής μας κρίσης. Ελπίζουμε πως θα γίνει και η γόνιμη αφετηρία για ένα πιο ουσιαστικό και αποτελεσματικό διάλογο και για την προώθηση εκείνων των θεσμικών μέτρων που θα διευκολύνουν τις αυθεντικές δυνάμεις ν' αρθρώσουν τη δική τους πολιτιστική πρόταση. Διαφορετικά η αδηφάγος και καταναλωτική Αθήνα, θα έχει για μια ακόμα φορά αντλήσει τη σημερινή της επιβίωση από το άμεσο μέλλον της, απειλώντας το με κατάργηση.

ΕΠΙΛΟΓΗ από το πρόγραμμα των εκδηλώσεων

Από το σύνολο των εκδηλώσεων που διοργανώνονται στην Αθήνα, επιλέγουμε σήμερα εκείνες που, κατά τη γνώμη μας, παρουσιάζουν ένα εξαιρετικό ενδιαφέρον κι αποτελούν μια σημαντική προσφορά στην πολιτιστική καθημερινότητα της πόλης. Όπως κάθε επιλογή, έτσι κι αυτή, προσδιορίζει περισσότερο αυτόν που επιλέγει και διαγράφει αχνά τον δικό του αστερισμό των κριτηρίων. Ωστόσο, η επιλογή δεν είναι ποτέ δίχως νόημα. Αποτελεί μια τοποθέτηση και επιδιώκει

να πείσει. Αν πετυχαίνει το στόχο της, εκπληρώνει το ρόλο της κι έτσι, τελικά, δικαιώνει και τον εαυτό της.

Σήμερα επισημαίνουμε εκδηλώσεις από το θέατρο, τη μουσική και το χορό. Σε επόμενα τεύχη, θα συνεχίσουμε μιλώντας για τα συνέδρια, τις εκθέσεις και τα συμπόσια, μια και το εύρος του προγράμματος δεν μας επιτρέπει να εξαντλήσουμε το θέμα στον περιορισμένο διαθέσιμο χώρο του σημερινού τεύχους.

Θέατρο

Ευρωπαϊκή Συμμετοχή

«Σαβάνα Μπαί»	της Μαρ. Ντυράς	Θίασος Ρενώ - Μπαρώ	Ρωμαϊκή Αγορά	26-27/6/85
«Ορέστεια»	Αισχύλου	σκην. Πέτερ Στάιν	Θεατ. Πέτρας	5-9/9/85
«Λουκρητία Βοργία»	του Β. Ουγκώ	σκην. Αν. Βιτέζ	Ηρώδειο	7-8/9/85
«Μαχαμπάρτα»		σκην. Π. Μπρουκς	Θεατ. Πέτρας	11-13/9/85
«Κοριολανός»	του Ουίλ. Σαίξπηρ	σκην. Π. Χωλ	Ηρώδειο	20-21/9/85
«Τρεις αδελφές»	του Αν. Τσέχωφ	σκην. Π. Στάιν	Εθν. Λυρ. Σκηνή	17-20/10/85
«Ιωαν. Γαβ. Μπόρκμαν»	του Ερ. Ίμπσεν	σκην. Ιβ. Μπέργκμαν	Εθνικό Θέατρο	24-27/10/85
«Καταιγίδα»	του Αυγ. Στρίντμπεργ	σκην. Τζ. Στρέλερ	Εθνικό Θέατρο	1-4/11/85
«Nach Aschenfeld»	του Βαίχτερ	σκην. Βαίχτερ	Εθνικό Θέατρο	10/12/85
«Kieibich und Dutz»	του Βαίχτερ	σκην. Βαίχτερ	Εθνικό Θέατρο	11-12/12/85

Ελληνική συμμετοχή

«Δύσκολος»	Μενάνδρου	Θ.Ο.Κ	Θέατρο Επιδαύρου	22-23/6/85
«Λυσιστράτη»	Αριστοφάνη	Κ.Θ.Β.Ε.	Ηρώδειο	28-30/6/85
«Βάκχες»	Ευριπίδη	Εθνικό Θέατρο	Θέατρο Επιδαύρου	29-30/6/85 & 13-14/7/85
«Εκάβη»	Ευριπίδη	Εθνικό Θέατρο	Θέατρο Επιδαύρου	6-7/7 και 20-21/7
«Νέαιρα»	Δημ. Μόσχου	Αμφιθέατρο	Μεγ. Δουκίας Πλακεντίας	17/7/85
«Αχαρνές»	Αριστοφάνη	Θέατρο Τέχνης	Ηρώδειο	26-28/7/85
«Πολύ κακό για το τίποτα»	Ουίλ. Σαίξπηρ	Ανοιχτό Θέατρο	Ρωμαϊκή Αγορά	27-28/7/85
«Επιτρέποντες»	Μενάνδρου	Αμφιθέατρο	Θέατρο Επιδαύρου	27-28/7/85
«Τα παιχνίδια της σφαγής»	Ευγ. Ιονέσκο	Πειρ. Σκηνή της Τέχνης	Θέατρο Αβέρωφ	29-30/7/85
«Αρχοντοχωριάτης»	Μολιέρου	Θέατρο της Άνοιξης	Θ. Λυκαβηττού	30-31/7/85
«Μήδεια»	Ευριπίδη	Θέατρο «Αθήναιον»	Ηρώδειο	2-3/8/85
«Άτταλος ο Γ'»	Κ. Βάρναλη	Δημ. Περ. Θέατρο Καλαμάτας	Ρωμαϊκή Αγορά	3-4/8/85
«Θεομοφοριάζουσες»	Αριστοφάνη	Θέατρο Τέχνης	Θεατ. Επιδαύρου	3-4/8/85
«Ειρήνη»	Αριστοφάνη	Αμφιθέατρο	Ηρώδειο	9-11/8/85
«Προμηθέας Δεσμώτης»	Αισχύλου	Θέατρο Τέχνης	Θεατ. Επιδαύρου	10-11/8/85
«Πλούτος»	Αριστοφάνη	Εθν. Θεατ.(σκην. Α. Ρονκόνι)	Θ. Επιδαύρου	17-18/8/85
«Ικέτιδες»	Ευριπίδη	Κ.Θ.Β.Ε.	Θ. Επιδαύρου	24-25/8/85
«Ελένη»	Ευριπίδη	Κ.Θ.Β.Ε.	Θ. Επιδαύρου	31/8-1/9/85

Χορός

Ξένη συμμετοχή

Μεγάλα μπαλέτα του Καναδά			Ηρώδειο	10-13/7/85
Τζάνετ Σμιθ και το συγκρότημά της			Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	12/7/85
Ντάνσερς Μπάλετ			Θ. Λυκαβηττού	10-15/8/85
Σύγχρονο χορευτικό συγκρότημα του Τόκυο			Θ. Λυκαβηττού	20-21/8/85
Μπαλέτα Κίροφ	«Μπαγιαντέρα»		Ηρώδειο	28-30/8/85
Μπαλέτα Κίροφ	αποσπάσματα από διάφορα μπαλέτα		Ηρώδειο	31/8-1/9/85
Λόντον Κοντέμποραρυ Ντανς Θήατερ			Δημ. Θέατρο Πειραιά	9-12/11/85

Ελληνική Συμμετοχή

Ομάδα σύγχρονου χορού			Θ. Λυκαβηττού	29-30/6/85
Πειραματικό Μπαλέτο Αθηνών			Θ. Λυκαβηττού	16-17/7/85
Μικρό Χορευτικό Θέατρο			Θέατρο Αβέρωφ	19/7/85
Μπαλέτο Αθηνών			Θέατρο Αβέρωφ	9/8/85
Ελληνικό Χορόδραμα			Θ. Λυκαβηττού	23-24/8/85

Όπερα

«Ξέρξης»	Χαίντελ	Κρατ. Θεατ. Καρλσρούης	Ηρώδειο	22-23/6/85
«Οθέλλος»	Βέρντι	Ε.Λ.Σ. (σκην. Ζ. Ντασσέν)	Ηρώδειο	5-7/7/85
«Μακμπέθ»	Βέρντι	Βασ. Όπερα Κόβεν Γκάρντεν	Ηρώδειο	18,20/7/85
«Βασιλιάς Πρίαμος»	Τίπετ	Βασ. Όπερα Κόβεν Γκάρντεν	Ηρώδειο	19,21/7/85
«Θησέας»	Χαίντελ	Αγγλικό Φεστιβάλ Μπαχ (δ/ση Κρ. Χαίρονς)	Ηρώδειο	5/8/85

Κλασική Μουσική

Ξένες Ορχήστρες	Διευθυντής	Σολιστ	Χώρος	Ημερομηνία
Φιλαρμονική ορχήστρα Ν. Υόρκης	Ζ. Μέχτα		Ηρώδειο	24-25/6/85
Ορχήστρα δωματίου της Ουψάλας			Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	13/7/85
Cultural Omnibus International (Carmina Burana)	Π. Τιμπόρις		Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	11/7/85
Ορχήστρα δωματίου του Μονάχου			Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	18-19/7/85
Κουιντέτο Τιμαρόσα			Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	22/7/85
Χορωδία του Κάπιταλ Σιτυ («Μεσσίας» του Χαίντελ)	Χ. Ντένμπετ		Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	26/7/85
Ορχήστρα Νέων της ΕΟΚ	Α. Μπερνστάιν		Στάδιο Ειρήνης & Φιλίας	1/8/85
Ορχήστρα δωματίου της Ζυρίχης	Εν. ντε Στουτς	Δημ. Σγούρος	Ηρώδειο	3-4/9/85
Συμφωνική Ορχήστρα της Ουάσιγκτον	Μ. Ροστρόποβιτς		Ηρώδειο	17-18/9/85
Ρεσιτάλ Πιάνου		Σ. Ρίχτερ	Ηρώδειο	19/9/85
The Nash Ensemble			Παλλάς	19/10/85

Ελληνικές Ορχήστρες

Κ.Ο.Α.	Μ. Πιγιαρόφσκι	Ντ. Μπακοπούλου	Ηρώδειο	8/7/85
Κ.Ο.Α.	Δ. Χωραφάς	Α. Καβάκος	Ηρώδειο	15/7/85
Ελληνικό Κουαρτέτο			Μεγ. Δουκ. Πλακεντίας	25/7/85
Κ.Ο.Α.	Β. Κολάσης		Ηρώδειο	29/7/85
Κρατική Ορχήστρα Θεσ/νίκης	Γιόζεφ Κόντα		Ηρώδειο	2/9/85
Κ.Ο.Α.			Παλλάς	4/11/85
Συμφωνική Ορχήστρα ΕΡΤ	Χ. Νιούμαν	Φ. Ράντος	Ηρώδειο	10/9/85

Σύγχρονη Ελληνική Μουσική

Ορχήστρα «ALEA III» του Θόδωρου Αντωνίου			Ρωμαϊκή Αγορά	22/6/85
Κ.Ο.Α. — Μίκη Θεοδωράκη «7η συμφωνία»	Ντ. Κιταγιένκο		Ηρώδειο	1/7/85
Ορχήστρα της ΕΡΤ — Αφιέρωμα στο Γ. Παπαϊωάννου			Ρωμαϊκή Αγορά	22/7/85
Χενακίς			Ευρωπ Κέντρο Δελφών	4/8/85

Επιτέλους! Η ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΗ ΤΩΝ «ΤΡΕΛΩΝ»...

Αεροδρόμιο Σχίπχολ - Άμστερνταμ, 11.15 το πρωί της Τρίτης, 18 Ιουνίου και τα προεόρτια της ανακήρυξης της Αθήνας, πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης αρχίζουν. Από δω ξεκινούν 28 ομάδες θεάτρου του δρόμου, περίπου 150 θεατρίνοι: γελωτοποιοί, μπουφόνοι, κλόουν, ζογκλέρ, ταχυδακτυλουργοί, μουσικοί, χορευτές, ακροβάτες.

Μαζεμένοι από όλη την Ευρώπη, οι Streets of Fools, οι δρόμοι όπου γεννιούνται τα «θαύματα», εκεί που ξυπνά η συνειδηση, όταν της παρέχεται το κατάλληλο ερέθισμα, αυτοί οι δρόμοι του χαμόγελου που σώζει, θα κινητοποιήσουν, με την παρουσία τους στην Αθήνα, τον κόσμο, θα εμψυχώσουν, με την παρουσία τους, την αλλωμένη στο μέγεθός της Αθήνα, θα της ξαναδώσουν τις ανθρώπινές της διαστάσεις. Η μεγαλοχολική ροπή της μεγαλούπολης θα διαταραχθεί με το γέλιο, το τραγούδι και τα χρώματα. Η φαντασία θα εισβάλει στο καθημερινό αστικό τοπίο. Στο Ζάππειο, στο Σύνταγμα, στο Πεδίο του Άρεως, σ' όλη την Πλάκα, στο Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Κολωνάκι, στο Ωδείο, στην Πινακοθήκη, στον Υμηττό, στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά, παντού στο δρόμο. Στο τριήμερο έναρξης 21, 22 και 23 Ιουνίου από τις 8 ως τις 12 κάθε πρωί και από τις 6 ως τα μεσάνυχτα, παντού στο δρόμο.

Συγκεντρωμένοι στο Άμστερνταμ οι Streets of Fools, στην πόλη που τους συνδέει μία σημαντική προϊστορία: το φεστιβάλ των Fools. Ιδέα που γεννήθηκε από την ευρηματικότητα του Jungo Edwards το 1975 και πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με 3 μεγάλα πειραματικά θέατρα της Ολλανδίας. Ο Jungo κι αυτή τη φορά, μαζί με φίλους του στην Αθήνα, ενεργοποίησε αυτή την οικογένεια των θεατρίνων που συναντήσαμε στο αεροδρόμιο, συν-

ταξιδέψαμε μ' ένα «θεοπάλαβο» Airbus της Ολυμπιακής στην πτήση των «τρελών», αυτών των ευφάνταστων και ανοιχτόκαρδων, που αποφάσισαν μια και καλή, κοινωνικοποιώντας την «τρέλα» τους, να τη σώσουν.

Το αόρατο σκοινί εμποδίζει, τους περαστικούς να το περάσουν, το σκυλί ακολουθεί κι αυτό το αόρατο λουρί του, τα αόρατα παράθυρα ανοίγουν για ν' αφήσουν μια χαραμάδα στο σιωπηλό αποχαιρετισμό. Μαζί με γαλλικά τραγούδια του παλιού καλού καιρού, τζαζ και καν καν, ποδηλάτη με λάσο καουμποί, χειροφιλήματα και αγκαλιές, περνάμε τέσσερις ώρες διασκεδάζοντας ασταμάτητα, κάτω από τα άγρυπνα βλέμματα των υπαλλήλων του αεροδρομίου, που μας επαναφέρουν συχνά πυκνά στην τάξη.

Μουσικές βαλίτσες και κλαψιάρικα τρομπόνια που σε σπρώχνουν σύριζα στο κλάμα κι εκεί στην άκρη το αναποδογύρισμα, η αβέβαιη κίνηση να σε πηγαίνει στο γέλιο, που απομυθοποιεί, κι αυτό σαρκάζεται και διαχέει το παραλίγο «δραματικό».

Έχετε δει ποτέ ένα λουλούδι να περνά από έλεγχο διαβατηρίων; Ένα πελώριο χάρτινο αντικατέστησε το διαβατήριο του κλόουν, ο οποίος, στην επιμονή του υπαλλήλου, άρχισε να ψάχνεται. Άδειασε τα ψιλά από τις τσέπες του, έβγαλε ένα τεράστιο άσπρο μαντήλι και σκούπισε τον ιδρώτα του και στο τέλος ανακάλυψε το διαβατήριό του μέσα... στο ξεχειλωμένο παντελόνι του. Εντωμεταξύ, μερικές χορεύτριες του καν καν προσπαθούσαν να παρασύρουν τον υπάλληλο, χορεύοντας και στέλνοντάς του φιλιό. Κι όταν επιτέλους βρέθηκε το διαβατήριο, του δείχνανε το βρακί τους, βγάλανε τη γλώσσα τους και αποχώρησαν. Αυτό, όμως, που σίγουρα δεν θα έχετε ζήσει είναι η πτήση ως την Αθήνα, παρουσία κάποιων ανυπο-

ψιαστων Δανών που έρχονταν από την Κοπεγχάγη στην Αθήνα. Παρατηρούσαν με έκπληξη το «παιχνίδι» και σιγά σιγά προχώρησαν κι αυτοί στο κλίμα ευφροσύνης που σκορπούσαν στο πέρασμά τους οι «καλοί επιχειρηματίες με τις κόκκινες μύτες», η μπάντα του βαριετέ σε παλαιά και νέα σουξέ, οι ακροβάτες πλάι στην έξοδο κινδύνου, ο περίπατος του ζεύγους στα μονοπάτια του αεροσκάφους, η καμπαρετζδική ατμόσφαιρα που κυριαρχού-

σε στο χώρο της καμπίνας.

Η είσοδος στην Αθήνα, πανηγυρική με μαρς και άλλα άσματα, έμοιαζε με μια χειρονομία προς την πόλη γενναιόδωρη και αθώα, όσο μόνο οι πράξεις των παιδιών. Κι αυτές τις μέρες οι δρόμοι και τα «σημεία» της Αθήνας θα «αναστενάζουν» απ' το πέρασμά τους.

Επιτέλους, η Αθήνα πόλη των «τρελών»...

Άντεια Φραντζή

ΒΙΒΛΙΟ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΔΟΚΙΜΙΑ / ΜΕΛΕΤΕΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΗ

Κίμων Φράιερ

Ο θεωρητικός και ο κριτικός της ποίησης

Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984, σελ. 81

Η μελέτη του Γιώργου Γιάνναρη αφορά κυρίως το έργο του Κ. Φράιερ στον τομέα της κριτικής της λογοτεχνίας. Ο Κ. Φράιερ γνωστός στην Ελλάδα και στην Αμερική - Ευρώπη ως ο μεταφραστής του Ν. Καζαντζάκη και άλλων Ελλήνων ποιητών, ασχολείται συστηματικά με το δοκίμιο, την κριτική, τη μονογραφία, το σχόλιο. Αυτό το είδος της δραστηριότητάς του επιχειρεί να παρουσιάσει και να αξιολογήσει ο Γιώργος Γιάνναρης, ο οποίος θεωρεί τον Κ. Φράιερ ένα από τα καλύτερα παραδείγματα κριτικού της ποίησης στην εποχή μας. Την άποψή του αυτή στηρίζει στον θεωρητικό «οπλισμό» του κριτικού, στην παιδεία του, τη συγκριτική φιλολογία, και στη γνώση άλλων τεχνών, όπως της ζωγραφικής, της μουσικής και του θεάτρου.

SERGIO ARECCO

Θόδωρος Αγγελόπουλος

Εκδ. Ηράκλειτος, Αθήνα 1985, σελ. 175

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνεισφορά στη γνωριμία μας με το έργο του σκηνοθέτη Θόδωρου Αγγελόπουλου, ένα έργο που, ενώ έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις, δεν έχει αρκούντως μελετηθεί. Ο Sergio Arecco διερευνά την κινηματογραφική «γλώσσα» του Θόδωρου Αγγελόπουλου, τη σχέση χώρου / χρόνου, όπως εμφανίζεται στις ταινίες του, και την άποψή του πάνω στο δύσκολο θέμα της σύζευξης μύθου και πραγματικότητας.

Ύστερα από μια γενική εισαγωγή στο έργο του σκηνοθέτη, προχωρά στην κριτική ανάλυση τεσσάρων ταινιών του: *Αναπαράσταση*, *Μέρες του '36*, *Ο Θίασος*, *Οι Κυνηγοί*. Σε ειδικό παράρτημα του βιβλίου αναδημοσιεύονται οι κριτικές των G. Zimmer (Οι Κυνηγοί), Λευτέρη Ξανθόπουλου (Ο Μεγαλέξανδρος) και Yvette Bilo (Ταξίδι στα Κύθηρα) και παρατίθεται φιλομορφία του Θ. Αγγελόπουλου καθώς και η πρώτη σχετικά ολοκληρωμένη, βιβλιογραφία στην οποία περιλαμβάνονται μόνο κείμενα που έχουν δοκιμακό χαρακτήρα.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΛΑ-ΚΡΙΣΤ

Στο καλειδοσκόπιο του Γιώργου Χειμωνά

Μια περιπέτεια στο χώρο της ανθρώπινης φύσης

Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1984, σελ. 139.

Την ιδιάζουσα —προσωπική γραφή του Γιώργου Χειμωνά ανιχνεύει στο βιβλίο της η Δέσποινα Λαλά - Κριστ. Χρησιμοποιώντας κυρίως την αναλυτική μέθοδο επιχειρεί να περιγράψει και να σχολιάσει τα νοηματικά και εκφραστικά επίπεδα της πεζογραφίας του Γιώργου Χειμωνά, την οποία εντάσσει στη σχολή του μπαρόκ. Η μοναξιά, ο θάνατος, το σώμα, η γνώση, είναι μερικά από τα θέματα που θίγει η συγγραφέας στα οχτώ κεφάλαια της μελέτης της —τα εφτά αναφέρονται σε ισάριθμα έργα του Γ. Χειμωνά, ενώ το ένα αποτελεί δοκίμιο για τη συμβολική - αλληγορική γραφή του, που «περνάει τα όρια της προσωπικής άποψης και γνώσης». Στο τέλος του βιβλίου αναδημοσιεύεται το μικρό αφήγημα «*Το Σύνδρομο του Ballin*» ως χαρακτηριστικό δείγμα γραφής του συγγραφέα και επιχειρείται η ανάλυσή του με τη μέθοδο που η κριτικός έχει ήδη προτείνει.

Ένα βιβλίο απλό και κατανοητό για ένα συγγραφέα δύσκολο και σκοτεινό (ο οποίος διαθέτει πάνω απ' όλα μια καταλυτική γοητεία στο λόγο του).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩ. ΕΥΔΩΡΙΔΗΣ

Θετική θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης

Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985, σελ. 265.

Βασικός στόχος του συγγραφέα στη μελέτη του αυτή είναι η εξακρίβωση των παραγόντων που προσδιορίζουν τα επιχειρηματικά κέρδη και χρηματοδοτούν το επίπεδό τους. Από την ανάλυση που επιχειρείται αποδεικνύεται με τρόπο εύληπτο, ότι πρωταρχική αιτία δημιουργίας των επιχειρηματικών κερδών είναι η ύπαρξη του κεφαλαιουχικού τομέα της οικονομίας, ο οποίος παράγει την πρόσθετη ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά.

Α. ΑΡΓΥΡΙΟΥ, Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ, Κ. ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΥ, Μ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ, Χ. ΠΡΟΚΟΠΑΚΗ, Τ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, Δ.Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗ κ.ά.

Η επίδραση των ιδεών του Μαρξισμού στη λογοτεχνία μας

Εκδ. Κένταυρος, Αθήνα 1985, σελ. 105.

Η έκδοση αυτή παρουσιάζει τη δημόσια συζήτηση που διοργάνωσε το Κέντρο Μαρξιστικών Σπουδών στις 2/4/1984 με γενικό θέμα: *Οι επιδράσεις του μαρξισμού στην ελληνική λογοτεχνία, από το 1920 έως το 1980.*

Συντονιστής και εισηγητής ήταν ο Μανόλης Αναγνωστάκης και συνεισηγητές ο Αλέξανδρος Αργυρίου και ο Κώστας Κουλουφάκος, οι οποίοι έθιξαν το θέμα από μια ιδιαίτερη πλευρά, επιχειρώντας κυρίως μια ιστορική και κατά δεύτερο λόγο θεωρητική προσέγγισή του. Στη συζήτηση που ακολούθησε πήραν μέρος οι: Τίτος Πατρικίος, Γιάννης Καραογλου, Αριστείδης Μπαλτάς, Χρύσα Προκοπάκη, Μανόλης Λαμπριδής, Δημήτρης Μαρωνίτης κ.ά.

Το ενδιαφέρον της συζήτησης —και κατ' επέκταση της έκδοσης— βρίσκεται κυρίως στο ότι συμβάλλει στο άνοιγμα του διαλόγου πάνω σε θέματα ελάχιστα γνωστά, μια και θέτει ζητήματα που η αριστερά τα αντιμετώπιζε δογματικά και απόλυτα, ενώ η «άλλη πλευρά» τα αποσιωπούσε ή τα διαστρέβλωνε.

Στο βιβλίο γίνεται ακόμη ανάλυση της σημερινής κατάστασης της παγκόσμιας οικονομίας, για την οποία ο συγγραφέας, στηριζόμενος σε δικά του συμπεράσματα, διατυπώνει προτάσεις για το ξεπέρασμα της στασιμότητας των περισσότερων δυτικών οικονομιών.

C. WRIGHT MILLS

Η κοινωνιολογική φαντασία

Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985, σελ. 308.

Το βιβλίο αυτό πρωτομεταφράστηκε το 1973 και κυκλοφόρησε λόγω των συνθηκών της δικτατορίας σε περιορισμένη κλίμακα. Παρουσιάζονται δέκα κείμενα του C. W. Mills με θέμα την κοινωνιολογική φαντασία. Αυτή η έκδοση, φωτογραφική αναπαραγωγή της πρώτης, που είναι μεταφρασμένη από τους Ν. Μακρινκόλα και Σ. Τσακνιά και με επιμέλεια του Γ.Η. Χάρη περιέχει τα ακόλουθα άρθρα του C.W. MILLS: *Η επαγγελία, Υψηλή θεωρία, Αφηρημένος Εμπειρισμός, Μορφές Πρακτικότητας, Το γραφειοκρατικό ήθος, Η Φιλοσοφία της Επιστήμης, Η ανθρώπινη «ποικιλία», Ο ρόλος της Ιστορίας, Λογική και Ελευθερία, Πολιτική.* Ένα βιβλίο - συμβολή στην επεξήγηση σύγχρονων κοινωνικών δεδομένων.

Β.Α. ΔΟΥΚΑΚΗΣ

Συσσώρευση κεφαλαίου και οικονομικός λογισμός

Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1984, σελ. 276

Στη μελέτη αυτή ο συγγραφέας εξετάζει τη διαδικασία της συσσώρευσης, σε αντιστοιχία με τα σχήματα αναπαραγωγής του Κ. Μαρξ. Ο λογισμός, που αποβλέπει στον προσδιορισμό της αύξησης του εθνικού εισοδήματος, διατυπώνεται σε συνάρτηση με το τεχνικό - οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο ο-

ποίο πραγματοποιείται η διαδικασία παραγωγής.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ο συγγραφέας επιχειρεί την ανάλυση ενός σημαντικού αριθμού θεμάτων που μπορεί να συνοψισθούν στα παρακάτω μέρη: *Πραγματικοί συντελεστές της συσσώρευσης. Η διαδικασία της παραγωγής, ένα διαλεκτικό φαινόμενο και η συνάρτησή της αύξησης του εθνικού εισοδήματος.*

ΘΑΝΑΣΗΣ

ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η έννοια της εξουσίας στη σύγχρονη πολιτική επιστήμη

Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985 σελ. 145.

Η μελέτη αυτή αποτελεί συνέχεια παλαιότερης εργασίας του συγγραφέα με τίτλο «*Εισαγωγή στην πολιτική*», 1983, στην οποία επιχειρεί να ορίσει και να διερευνήσει πληρέστερα την έννοια της εξουσίας. Εξετάζει αρχικά αν μπορεί να θεωρηθεί «εξουσία» ο διάσπαρτος κοινωνικός έλεγχος, που υπήρχε στις «αδιαφοροποιητές» κοινωνικές ομάδες. Στη συνέχεια αναλύει και κρίνει τα διάφορα κριτήρια, που έχουν προταθεί για την έννοια των εξουσιών. Διερευνά στη συνέχεια αν, για να υπάρχει εξουσία, πρέπει να ασκείται ή αρκεί να «κατέχεται» και ακόμα σε τι συνίσταται το περιεχόμενό της και ποια είναι η σχέση βίας - ιδεολογίας ως συστατικών στοιχείων της έννοιας της εξουσίας.

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Κυπριακό. Ευθύνες

Τόμος Γ'

Εκδ. Σ. Βογιατζή και Λ. Σταυριανού, Αθήνα 1985, σελ. 424.

Ο τρίτος τόμος της σημαντικής εργασίας του Πλουτή Σέρβα για το Κυπριακό, που πέρα από τα πλούσια στοιχεία τα οποία περιέχει, αναλύει και φωτίζει πολλές πλευρές της τραγωδίας της Κύπρου. Σ' αυτό τον τόμο εξετάζεται η περίοδος από το Ιουλιανό πραξικόπημα του Βασιλιά στην Ελλάδα το 1965 μέχρι και τη διασκήψη της Γενεύης.

Η τρίτομη εργασία του Π. Σέρβα για το Κυπριακό είναι ουσιαστική και χρήσιμη, όχι μόνο για τους μελετητές του Κυπριακού, αλλά και για κάθε αναγνώστη που ενδιαφέρεται για την ιστορική εξέλιξη του Κυπριακού, τα προβλήματα, τη σχέση των κομμάτων της Κύπρου και της Ελλάδας, των κυβερνήσεων των δύο χωρών καθώς και του ξένου παράγοντα.

Ο συγγραφέας στοχεύει μέσα από αυτή την εργασία στην αναζήτηση των αιτιών που οδήγησαν σε αδιέξοδα το Κυπριακό με βάση τα δεδομένα της εποχής του. Προχωρεί σε εκτιμήσεις και κρίνει, σύμφωνα με την άποψή του, τα κύρια γεγονότα στηριζόμενος στη διερεύνηση όλων των στοιχείων και την ανάλυσή τους.

Το μυθιστόρημα του κομπιούτερ

Ένας αντίλογος για το «Όνομα του Ρόδου»

Είναι αλήθεια πως αν και σπούδασα φιλόλογος, άλλοι έρωτες κατηύθυναν τελικά τη ζωή μου, αλλού. Δεν γράφω λοιπόν αυτή τη στιγμή με τα όπλα της τέχνης μου. Δεν γράφω καν απ' τη σκοπιά ενός καλού και συστηματικού αναγνώστη της λογοτεχνίας, μιας και εκεί τελικά φαίνεται να λάθεψα και οι αποσκευές μου όλο και περισσότερο στενεύουν και αφήνουν χώρο μόνο για τους κλασικούς.

Ωστόσο, ένας καταγιγισμός δημοσιευμάτων για το «Όνομα του Ρόδου» του Ουμπέρτο Έκο, με ωθεί σ' αυτό το σημείωμα, που ελπίζω το «Αντί» να το δημοσιεύσει, μιας και η πιο άμεση αφορμή του είναι το κείμενο του Α. Τζιόβα στο περασμένο τεύχος του. (Κάποιες δημοσιεύσεις στον «Δεκαπενθέμερο Πολίτη» ή του κ. Σταματίου στα «Νέα», διέφυγαν απ' την αρχειοθέτησή μου και η διαγώνια ανάγνωσή τους μου φάνηκε ούτως ή άλλως επικυρωτική ενός ωραίου, αν όχι σημαντικού έργου).

Το σημειώμά μου αυτό ας καταγραφεί ως ένσταση ουσίας ως προς την ίδια την ειδολογική υφή του «ονόματος του Ρόδου». Ενίσταμαι δηλαδή στο κατά πόσον το έργο αυτό του Ουμπέρτο Έκο μπορεί να περιληφθεί, τουλάχιστον με τους όρους που μέχρι τώρα έχουν γίνει παραδεκτοί, σε κάποιο από τα είδη αυτού που συνηθίσαμε να ονομάζουμε λογοτεχνία.

Λέω κατευθείαν την άποψή μου: το μυθιστόρημα αυτό του Έκο θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί ως το πρώτο έργο του κομπιούτερ, μια σύνθεση που προκύπτει από ανασυνθέσεις ποικίλων κωδικών των οποίων η τελική συνάρθρωση δεν αποτελεί το αντικείμενο μιας διανοητικής ή άλλης περιπέτειας αλλά ενός απόλυτου προγραμματισμού.

Στο «Όνομα του Ρόδου» απουσιάζει η γραφή, γιατί η μόνη διαρκής παρουσία είναι αυτή του συγγραφέα. Ο συγγραφέας δεν υπάρχει όμως μέσα στο έργο του, γιατί το έργο με τη σειρά του δεν έχει αυτοδύναμη υπόσταση καθώς δεν φτιάχνει το ίδιο το βιβλίο τον κόσμο του, αλλά καθρεφτίζει σπαράγματα βλέψεων και σχεδίων που γίναν έξω απ' αυτό, που υπήρξαν δηλαδή στην πρόθεση του συγγραφέα —μια πρόθεση όμως που δεσμεύθηκε από τα μέσα της.

Το «Όνομα του Ρόδου» δεν είναι ένα «μεσαιωνικό» μυθιστόρημα, γιατί ο μεσαιώνας δεν υπάρχει στις σελίδες του παρά ως σκηνογραφικός χώρος και ως διακόσμηση της δράσης των προσώπων.

Ο μεσαιώνας χρησιμοποιήθηκε ως σκηνικό για ένα «δράμα της λογικής». Μια λογική όμως που χρησιμοποιεί τους ήρωές της ως σκεύη της ύπαρξής της είναι μια διαχρονία ασυγχώρητη. Ο μεσαιώνας είχε τη λογική του —ο 20ός αιώνας τη δική του. Γιατί η λογική δεν ήταν ποτέ ο Αριστοτέλης ή ο Ακινάτης, δηλαδή η λογική δεν υπήρξε ποτέ ένα «καθαρό είδος» στο ανθρώπινο μυαλό, αλλά μια ορισμένη πλευρά του συνόλου των νοοτροπιών που προσδιορίζουν ένα συγκεκριμένο ιστορικό χώρο — και ο χώρος αυτός απουσιάζει από το βιβλίο.

Αντίθετα μάλιστα, όπου ο μεσαιώνας —που είναι επιμελώς κλεισμένος έξω από τα τείχη της μονής —κάνει την εμφάνισή του, το κάνει εικονογραφικά κυρίως μέσω διηγήσεων, που αναπαριστούν, σαν επανέκδοση χρονικών ένα κλίμα, που ως δια μαγείας έχει αφήσει ανεπηρέαστους τους κυρίως ήρωες, που θα μπορούσαν «κατ' αναλογίαν» να είναι συγκαίρινοί μας.

Αν όμως αυτό είναι το, παιχνίδι, και ο Έκο μας εγκαλεί να αναγνώσουμε το σήμερα μέσα απ' την σκηνοθετημένη παραβολή προς το «τότε» σ' αυτή την περίπτωση, ένα πολύ κοινότυπο έργο επιστράτευσε ένα περιττά πολύπλοκο και πολυδάπανο σκηνικό.

Αν δηλαδή σήμερα ο Έκο νιώθει την ανάγκη να υπενθυμίσει την αξία των βασικών ανθρωπιστικών αξιών παραπέμποντας για καλύτερη πρόσληψή τους στην ηρωική απαρχή της γένεσής τους, τότε, σε μια πολύ δύσκολη εποχή, στέλνει ένα αποθαρρυντικά απλοϊκό και υπερβαλλόντως περίπλοκο διατυπωμένο «μήνυμα».

Αλλά, ελπίζω να έγινα σαφής, το πρόβλημα δεν βρίσκεται καθό-

λου στο θέμα του «μηνύματος» αν υποθέσουμε ότι υπάρχει. Βρίσκεται στην περιοχή της γραφής, όπου ο Έκο κατάφερε τα ίδια θαύματα με τους ακαδημαϊκούς ζωγράφους: όλα είναι κάτι παραπάνω από άψογα φωτισμοί, φωτοσκιάσεις ακρίβεια σχεδίου, χρωματισμοί κτλ. Λείπει όμως η πνοή, αυτό το κρίσιμο «κάτι» (που πάνω του όμως οικοδομείται η όποια τέχνη), που σ' αυτά τα χρώματα και τις σκιές θα δώσει τη δικιά τους ζωή, θα αυτονομήσει δηλαδή το έργο από το δημιουργό.

Όλα αυτά τα δάνεια που συναπαρτίζουν τις τεχνικές γραφής του Έκο δεν φτιάχνουν το δικό τους πρόσωπο. Οι ήρωές του δεν κινούνται στον κόσμο του μυθιστορήματος. Πίσω από κάθε φράση και κάθε παράγραφο διαισθάνεσαι τη συνεχή παρουσία του συγγραφέα —σαν ένα αόρατο μαριονετοπαίχτη. Πίσω από κάθε λέξη υπάρχει η επιλογή της. Επιλογή όμως που δεν γίνεται απ' αυτή την αβίαστη χάρη ή δύστροπη σχέση του δημιουργού, αλλά από τη μεθοδική σχέση του προγραμματιστή με το υλικό του.

Ο Έκο μας έδειξε με απόλυτη σαφήνεια, πως θα είναι η λογοτεχνία που θα γίνεται χωρίς συγκίνηση —και εννοώ κάτι πολύ περισσότερο απ' το ταλέντο εδώ.

Γιατί ο Έκο έχει προφανώς εκείνο το είδος του ταλέντου που θα ονόμαζα «ανάπηρο». Μπορεί δηλαδή όχι μόνο να αναγνωρίζει τις λεπτές αποχρώσεις «στιλ» των διαφόρων λογοτεχνικών σχολών και ειδών αλλά και να τις ενοφθαλμίζει σε διάφορες στιγμές του κειμένου του.

Το κρίσιμο κενό όμως στο «Όνομα του Ρόδου» είναι πως βρίσκεται διαρκώς στα προκαταρκτικά της απόλαυσης, καθώς εναλλάσσονται διαρκώς γνωστές —και δοκιμασμένες— μέθοδοι γραφής, που όμως ανακαλύπτεις ότι μένουν εκεί, στάσιμες, απομονωμένες ισορροπώντας όχι ως ενότητα γραφής, και ύφους ως κόσμος δηλαδή του μυθιστορήματος, αλλά ως διατεταγμένα πιόνια ενός μηχανικού παιχνιδιού που ο μηχανισμός του, (το σχέδιο δηλαδή του συγγραφέα), συγκροτεί τα επιμέρους με την προαποφασισμένη αυστηρότητα και κανονικότητα του σεναρίου, χωρίς να τα αναχωνεύει δηλαδή και να τα διαφοροποιεί.

Αν όσα διαβάω σε πανηγυρίζοντα άρθρα τεχνοκρατών είναι ακριβή, τέτοια περίπου προβλέπονται ότι θα είναι σε λίγα χρόνια τα μυθιστορήματα που θα γράφουν οι κομπιούτερ.

Θα έχουν «γεμίσει πληροφορίες» για πολλά στιλ γραφής που θα μπορούν να τα ανασυνθέτουν «δημιουργικά», θα εμβάλλεται ένα πρόγραμμα με τις κινήσεις των ηρώων και θα διαμορφώνεται μια σύνθεση —θα παράγεται δηλαδή μια «πρωτότυπη» ιστορία.

Θεωρώ βέβαια κατόρθωμα του Έκο το ότι πρόλαβε τους κομπιούτερ κάνοντας μια υπέροχη άσκηση ενός λαμπρού μυαλού. Ανησυχώ όμως για εμάς, που φάνηκε πόσο έτοιμοι είμαστε για λογοτεχνία -ερζάτς, μια λογοτεχνία που συναπαρτίζεται από τις τεχνικές της, χωρίς το πάθος της τέχνης.

Για να το πω αλλιώς μήπως και επικοινωνήσουμε καλύτερα. Το βιβλίο του Έκο παρόλο που είναι γεμάτο λυχνάρια, παρόλο που τελειώνει με μια γιγάντια φωτιά, δεν «καίει» πουθενά. Αν το αισθανθεί κανείς σαν διαδρομή, το διάβασμά του είναι σαν μια πορεία στο ψυχρό, αδιατάρακτο και σταθερό φως του «νέον» που φωτίζει κάποιες τοιχογραφίες όπου υπάρχουν οι λύχνοι και οι φωτιές.

Να το ξαναπώ λοιπόν: έχουμε για πρώτη φορά με τέτοια σαφήνεια ένα μυθιστόρημα όπου ο συγγραφέας υπάρχει έξω από το έργο του. Το έργο δεν φτιάχνει τον κόσμο του. Τα ετερόνυμα υλικά του δεν «δένονται» στη γραφή αλλά διαπλέκουν και υπηρετούν επιμερισμένα το σχέδιο της υπόθεσης. Η γραφή απουσιάζει και απουσιάζει και ο κόσμος της.

Όλα αυτά τα ενοποιεί σε έργο η επιλογή του συγγραφέα να «παίξει προγραμματικά» με τα υλικά που συγκέντρωσε και το «σχέδιο» που υποθέτουμε ότι τον συνήρπασε.

Αν όμως είναι έτσι, εκτός από την «απόφαση» της γραφής, σε τι διαφέρει η «μηχανική» της απ' τους ευαίσθητους ηλεκτρονικούς εγκεφάλους του κοντινού —μάλλον— μέλλοντός μας;

Είναι παράξενο πως ο Έκο —ένας Ιταλός εντέλει— δεν συνειδητοποιεί πως το παιχνίδι δεν βρίσκεται στο «δράμα της λογικής» που ακραία απόληξη του είναι το χιούμορ.

Η ομορφιά και η χάρις της τέχνης εγκατοικούν πράγματι πάντα σε εκείνο που δεν μπορεί να ειπωθεί ποτέ προγραμματικά.

Και η μόνη ομορφιά του «ονόματος του Ρόδου» είναι η ομορφιά της αποτυχίας του.

Πέτρος Παλυβός

Τι ρόλο παίζουν τα σπουδαστικά συγγράμματα;

Απαραίτητη προϋπόθεση για να ασχολείται κάποιος με σπουδαστικά συγγράμματα είναι η συσχέτιση με προγράμματα σπουδών (όπου υπάρχουν) και πιο γενικά, με το είδος και το ποιόν της γνώσης που έτσι παρέχεται. Σε ένα άλλο εξίσου σημαντικό επίπεδο, χρειάζεται μια αναφορά στις ανάγκες της πράξης που καλύπτονται με τέτοιας μορφής γνώσεις και στις επαγγελματικές σχέσεις των συγκεκριμένων επιστημονικών κλάδων, δηλαδή στο βαθμό κατοχύρωσης ή επικάλυψής τους. Με το σημείωμα που ακολουθεί δεν κρίνουμε τέσσερα βιβλία αλλά παίρνοντας αφορμή από αυτά κάνουμε κάποιες σχετικές σκέψεις.

Από τα τέσσερα βιβλία που εξετάζουμε εδώ, τα δύο του καθηγητή Π. Τζώνου (*Η οργάνωση της αρχιτεκτονικής μελέτης*, 1982· *Τυπολογία της κατοικίας*, 1983) έχουν ήδη γίνει αφορμή για μια εκτενή ανάλυση της επαγγελματικής κρίσης στον κλάδο των αρχιτεκτόνων από το Σ. Κονταράτο (*Αρχιτεκτονικά Θέματα* 18/1984) και δεν θα είχα να προσθέσω τίποτε προς αυτή την κατεύθυνση. Πραγματικά, η ραγδαία αριθμητική αύξηση των αρχιτεκτόνων (περίπου 12 χιλιάδες σήμερα) συμβάδισε με ριζικές αλλαγές στην ποιότητα των σπουδών και στις προοπτικές επαγγελματικής απασχόλησης του κλάδου. Το τρίτο σύγγραμμα, το *Πολεοδομικός Σχεδιασμός* (1984) του καθηγητή Αθ. Αραβαντινού απευθύνεται σε ευρύτερο κοινό: αρχιτέκτονες, πολιτικούς μηχανικούς και τοπογράφους ενώ το τέταρτο, το *Κατασκευή Κτιρίων* (1984) του καθηγητή Χρ. Αθανασόπουλου απευθύνεται αποκλειστικά σε πολιτικούς μηχανικούς.

Μαζί λοιπόν και τα τέσσερα βιβλία οριοθετούν με αρκετή πληρότητα το πρόβλημα, που δεν είναι πια το αν πρέπει να υπάρχουν συγγράμματα ή όχι (ας αφήσουμε τους θεωρητικούς να το παιδεύουν με τους πολιτικούς) αλλά κάτι απλούστερο: ο τρόπος που α-

ναπαράγονται τα επαγγελματικά αδιέξοδα μέσα από τις σπουδές στην Ελλάδα. Δηλαδή το τι διδάσκεται σε ποιον, σε συνδυασμό με ποιους άλλους και τι σημαίνει αυτό για τον τόπο. Η διδασκαλία της πολεοδομίας για παράδειγμα στους πολιτικούς μηχανισμούς και στους τοπογράφους σιωπηρά διαιωνίζει μια κατάσταση που επισφράγισε ακόμα πιο λαμπρά η ΕΠΑ: την έλλειψη πραγματικών «πολεοδόμων», τη στελέχωση ιδιωτικών ομάδων και δημόσιων υπηρεσιών μέσα από αυτές τις ειδικότητες αδιάκριτα. Όμως αυτές οι ειδικότητες σε επίπεδο παιδείας έχουν κάποιες ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους —το σύγγραμμα από όπου τους διδάσκεται η πολεοδομική «θεωρία» δεν θα έπρεπε να αντανakλά αυτές τις διαφορές; Ή μήπως το θέμα καλύπτεται με τη διδασκαλία κάποιων κεφαλαίων στους μεν και κάποιων άλλων στους δε; Η ασάφεια στους επαγγελματικούς στόχους «έξω» από το πολυτεχνείο έχει τελικά περάσει μέσα σε ένα σύγγραμμα αναγκαστικά πανδέκτη όλων των γνώσεων της πολεοδομίας, όπου υποχρεωτικά τίποτε δε θεωρείται δοσμένο, τίποτε δεν υπάρχει σαν γνωστικό υπόβαθρο. Έτσι υποχρεωτικά μπλέκονται οι «στοιχειώδεις γνώσεις προπτυχιακού επιπέδου» με «κριτικές θέσεις» παρατακτικά (που προϋποθέτουν τις γνώσεις αλλά δεν μπορούν να τις συνοδεύσουν πάντα). Δύσκολα αντιμετωπίζεται ένας τέτοιος συνδυασμός, όπως δύσκολα πείθεται κανείς ότι ένας σπουδαστής με ένα εξαμήνο πολεοδομίας στη τμήμα πολιτικών μηχανικών «θα κληθεί αύριο να σχεδιάσει τις πόλεις μας».

Ανάλογο είναι το πρόβλημα που κρύβεται πίσω από το βιβλίο του καθηγητή Χρ. Αθανασόπουλου. Αν με «κατασκευή» εννοούμε την εφαρμογή στην πράξη μιας μελέτης κτιριακής, από μηχανικούς - κατασκευαστές που το πολύ ασχολήθηκαν με στατικούς υπολογισμούς των κτιρίων, τότε ένα βιβλίο οικοδομικής υπο-

χρεωτικά εξοικειώνει το σπουδαστή με τα συστήματα κατασκευής, τη χρονική σειρά των εργασιών, τον τρόπο που χρησιμοποιούνται τα υλικά και τις ιδιότητές τους. Εδώ όμως βρίσκουμε κάτι άλλο: μια πρόθεση να μνηθεί ο σπουδαστής και στις «δημιουργικές ιδέες», δηλαδή στη δουλειά που κανονικά θα έκανε ένας «συνθέτης». Αν με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η ξερή τεχνική γνώση (και εδώ συμφωνούμε) από την άλλη δικαιωματικά εμφανίζεται ο απόφοιτος πολιτικός μηχανικός και επίδοξος εργολάβος να σχεδιάζει και να χτίζει, όπως άλλωστε κατά κανόνα συνηθίζεται στον τόπο μας. Μπορεί και πρέπει άραγε ένα βιβλίο οικοδομικής να του δώσει τέτοια εφόδια —όχι το συγκεκριμένο αυτό αλλά οποιοδήποτε; Η απάντηση δεν είναι εύκολη ούτε εδώ.

Το πρόβλημα αυτό ειδικά δεν υπάρχει στα βιβλία του καθηγητή Π. Τζώνου, που απευθύνονται μόνο σε αρχιτέκτονες. Υπάρχει όμως κάποιο άλλο: η τεχνική τους τελειότητα, η διεξοδική εξάντληση οποιουδήποτε θέματος σχετίζεται με την τυπολογία, την οργάνωση, την κωδικοποίηση κτλ., αγγίζει κάποια ιδανικά όρια —και εκεί ακριβώς μπαίνει το «αμειλικτο ερώτημα» της ελληνικής πραγματικότητας, που όλοι γνωρίζουμε καλά σε τι επίπεδα κινείται. Οπότε αναγκάζεται να σκεφτεί αν αυτό είναι το ζητούμενο για να αντιμετωπιστεί μια τέτοια κατάσταση, ή μήπως θα έπρεπε κανένας να διαπραγματευθεί πιο ήπιες μορφές συστηματοποίησης. Ίσως πιο μεστές σε συμπεράσματα και πιο προσιτές στους σπουδαστές, είτε δουλεύουν (και κάτω από ποιες συνθήκες...) σε γραφεία παράλληλα με τις σπουδές τους είτε μέσα στις ίδιες τις σπουδές τους, όπου δύσκολα θα συναντήσουν κάτι ανάλογο σε νοοτροπία και σε βαθμό οργάνωσης - επεξεργασίας. Βέβαια πάντα θα υπάρχει το επιχείρημα ότι δε δουλεύουμε για το σήμερα αλλά ετοιμάζουμε ένα καλύτερο αύριο. Αλλά μήπως και αυτό μπορεί να αμφισβητηθεί αν παρατηρήσουμε ότι η τυπολογία της κατοικίας είναι στερημένη από κάποιες άλλες παραμέτρους που την επηρεάζουν, ίσως περισσότερο π.χ. από τη σύνδεση των χώρων μεταξύ τους. Όπως και να το κάνουμε, η πολυκατοικία της Μασσαλίας του Κορμπυζιέ (1946) ανάμεσα σε μια του Αάλτο (1958) και μια του

Σκιαδαρέση (πάλι 1958) μας μεταφέρει κάποιο μήνυμα, ποιο όμως;

Με όλα τα παραπάνω, δεν είχα καθόλου την πρόθεση να κατακρίνω μια τέτοια σειρά από φιλότιμες προσπάθειες που γίνονται στην Ελλάδα κάτω από συχνά αντίξοες συνθήκες, για να πλουτίσουν την τόσο ισχνή βιβλιογραφία μας πάνω σε τεχνικά θέματα. Μια ματιά στη βιβλιογραφία που παραθέτουν τα παραπάνω συγγράμματα αρκούν για να μελαγχολήσει και ο πιο δύσπιστος. Πέρα από αυτό, η ίδια η ασυνήθιστη τεχνική αρτιότητα (εικονογράφηση, πληροφόρηση, οργάνωση υλικού) και στα τέσσερα βιβλία τα κατατάσσει αυτόματα στις πιο προσεγμένες ελληνικές εκδόσεις που έχουν κυκλοφορήσει ως τώρα. Σίγουρα εκεί έχει σημειωθεί μεγάλη, κάποτε τεράστια πρόοδος σε σχέση με τη κυκλοφορούσε παλιότερα ως «σύγγραμμα». Παρόλ' αυτά, δεν παύουν να αναπαράγουν μια κατάσταση με τον τρόπο τους και αυτό δεν πρέπει να παραβλέπεται. Σίγουρα δεν είναι το σύγγραμμα που θα δώσει λύσεις —αλλά δεν πρέπει να μας προετοιμάζει για το τι υπάρχει «εκεί έξω», όχι πια σαν γνώση (που και αυτό θα άξιζε κάποτε να συζητηθεί χωριστά) αλλά σαν στάση;

Και τότε μπαίνουν αναγκαστικά κάποιες προτεραιότητες: τι έχουν περισσότερο ανάγκη οι σημερινοί σπουδαστές για να ανταπεξέλθουν στις σημερινές συνθήκες και σε αυτές που προβλέπονται για αύριο το πρωί με σταθερή οικονομική κρίση, επαγγελματικό κορεσμό και ΕΟΚ; Για ποιο ακριβώς πράγμα τους ετοιμάζουμε, προχωρώντας απτόητοι σε εξειδικεύσεις, εξονυχιστικές αναλύσεις κτλ., μέσω συγγραμμάτων, ενώ ταυτόχρονα τους παραδίνουμε σε μια αρένα χωρίς επαγγελματική καθοδήγηση, χωρίς δυνατότητα να αφομοιωθούν παραγωγικά και χωρίς κατοχύρωση του διπλώματός τους; Ή πρέπει να ομολογήσουμε ότι αυτά είναι υπόθεση άλλων; Και ίσως πιο πρακτικά —τι χρειαζόμαστε περισσότερο: δουλειά βάσης (στοιχειώδη πληροφόρηση σαν σκελετό δράσης με όλες τις δυνατότητες ευελιξίας, τροποποίησης) ή ολοκληρωμένα αυτοτελή «βιβλία» (που λένε πολύ περισσότερα από ό,τι μπορεί ποτέ να διδάξει κάποιος στην τάξη);

Δημήτρης Φιλιππίδης

Γραφτείτε συνδρομητές στο **ΑΝΤΙ**

θα έρχεται σπίτι σας και θα ενισχύετε έτσι το περιοδικό

Αρχαιολογία, Περιβάλλον, Ανάπτυξη και Πολιτισμός

Με αφορμή τις πρόσφατες δηλώσεις του πρωθυπουργού σχετικά με την αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα, ξεκινούμε από αυτό το τεύχος μία έρευνα αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος.

Στο γενικό πλαίσιο αυτής της έρευνας θα θέλαμε να προτείνουμε ορισμένες θεματικές ενότητες, οι οποίες ασφαλώς και δεν είναι δεσμευτικές για όσους επιθυμούν να ανταποκριθούν στην πρόσκληση του περιοδικού. Παραθέτουμε, εντελώς ενδεικτικά, τους εξής τίτλους:

● Πολιτιστικό περιβάλλον, περιφερειακή ανάπτυξη και Τοπική Αυτοδιοίκηση.

● Αρχαιολογία και η ιστορική έρευνα της Νεότερης Ελλάδας.

● Αρχαιολογία και σχολική παιδεία.

● Η αρχαιολογία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

● Σύγχρονη τεχνολογία και οι εφαρμογές της στην αρχαιολογική έρευνα: Αρχαιομετρία και Πληροφορική.

● Η ανασκαφική τεχνική και οι επιστήμες του ανθρώπου και της κοινωνίας (Κοινωνική Ανθρωπολογία, Εθνολογία, Γεωγραφία).

● Διοικητική οργάνωση και αρχαιολογική έρευνα.

● Οι ξένες αρχαιολογικές σχολές στην Ελλάδα και η Αρχαιολογική Υπηρεσία: πραγματικότητα και προοπτικές.

● Αρχαιολογικές εκδόσεις και πεπραγμένα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

ΤΑ ΕΛΓΙΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΗΓΕΝΗ

της Λήδας Μόσχου

Υπάρχει στον δημόσιο τομέα μια Υπηρεσία, η Αρχαιολογική Υπηρεσία (Α.Υ.), που αγωνίζεται να επιβεβαιώσει τον τίτλο της.

Οι ιστορικές συντεταγμένες της αρχαιότερης ελληνικής κρατικής υπηρεσίας ορίζονται ως εξής: 1834, έτος ίδρυσης· 1932, έτος σύνταξης του Αρχαιολογικού Νόμου, που ισχύει ακόμη και τώρα, και ο οποίος αναθεωρεί την προγενέστερη αρχαιολογική νομοθεσία· 1971, έτος ένταξης της Α.Υ. στο νεοϊδρυμένο από την χούντα Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών· 1985, έτος πανελληνίας συλλογιστικής σχετικά με την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό του κρατικού μηχανισμού.

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία σήμερα

Η Α.Υ. είναι μια ιδιόμορφη περίπτωση στον κρατικό μηχανισμό γιατί δεν ασκεί μόνο διοίκηση αλλά, θεωρητικά τουλάχιστον, είναι και φορέας επιστημονικής έρευνας. Αυτά τα δύο επίπεδα ορίζουν τη φυσιογνωμία και τις συνακόλουθες ιδιομορφίες της.

Ι. ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Α. Αρχαιολογικός Νόμος

Το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται η διοίκηση της Α.Υ. είναι οι διατάξεις του ισχύοντος Αρχαιολογικού Νόμου για την προστασία των αρχαίων («Περί αρχαιοτήτων καθόλου», Π.Δ. 5351/9-8-1932, ΦΕΚ 275/24-8-1932, τ. Α'). Το τι εννοεί ο νομοθέτης με τη λέξη «αρχαίον» ορίζεται στο άρθρο 2: «Αρχαία λογίζονται πάντα ανεξαιρέτως τα έργα της Αρχιτεκτονικής, Γλυπτικής, Γραφικής και οιασδήποτε καθόλου Τέχνης (...)». Τα χρονολογικά όρια των «καθόλου αρ-

χαιοτήτων» φθάνουν έως και «τον μεσαιωνικό ελληνισμό». Με τον νέο συμπληρωματικό Νόμο 1469/2-8-1950 (ΦΕΚ 169/7-8-1950, τ. Α') τα χρονολογικά όρια διευρύνονται όσον αφορά τα «ειδικής κατηγορίας οικοδομήματα και έργα τέχνης» και μετά το 1830. Εξάλλου, στον συμπληρωματικό αυτό νόμο εισάγονται δύο νέα στοιχεία α: τα «έργα τέχνης που χρήζουν ειδικής κρατικής προστασίας» και ο «τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους». Τόσο στο Π.Δ. του 1932 όσο και στον νόμο του 1950 υπάρχουν πλήθος από ασάφειες και ελλείψεις. Για παράδειγμα, το Π.Δ. του 1932 αναφέρει στο άρθρο 50, παρ. 2, ότι απαγορεύεται «η πλησίον αρχαίου επιχείρησις έργου δυναμένου να βλάψει αυτά αμέσως ή εμμέσως». Εναπόκειται λοιπόν στην κρίση της Α.Υ. να καθορίσει επακριβώς αυτό το πονηρό «εμμέσως». Οι συγκρούσεις Α.Υ. και ιδιοκτητών έχουν την ρίζα τους σ' αυτήν ακριβώς την ασάφεια, η οποία εν τέλει οδηγεί στην καταστροφή.

Μία θεμελιώδης έλλειψη των δύο νομοθετημάτων είναι η μη αναφορά στα οικιστικά σύνολα και τα σχετικά με την προστασία τους. Εντούτοις, στο νόμο του 1950 εισάγεται μία νέα έννοια, ο «τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» σε αντιδιαστολή ως προς τον «ιστορικό και αρχαιολογικό τόπο». Πρόκειται για την διάταξη που το 1984 οδήγησε το ΥΠΠΕ και το ΥΧΟΠ σε εμφύλιο σπαραγμό, με νικητή το δεύτερο.

Θα ήταν ατέλειωτες οι παρατηρήσεις σχετικά με το αναχρονιστικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τα πράγματα της Α.Υ. Εντούτοις, το αναχρονιστικό αυτό πλαίσιο με όλες τις ελλείψεις και τις ασάφειές του εξακολουθεί να ισχύει εν έτει 1985 και βάσει αυ-

τού πορεύεται σήμερα η διοίκηση της Α.Υ. Το ΥΠΠΕ αναβάλλει συνεχώς την τροποποίησή του, επαναπαυόμενο σε επιμέρους «διορθωτικές» εγκυκλίους και στον πατριωτισμό των Ελλήνων.

Β. Οργανισμός της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας

Πυρήνας της οργανωτικής διάρθρωσης της Α.Υ. είναι το Β.Δ. 634/1960 (ΦΕΚ 143, 17-9-1960, τ.Α') με ορισμένες μεταγενέστερες συμπληρώσεις και τροποποιήσεις. Το πόσο αναχρονιστική είναι η ισχύουσα οργανωτική διάρθρωση δεν φαίνεται τόσο από την χρονολογία που έγινε, όσο από την κατάσταση που έχει δημιουργήσει: μια αναποτελεσματική υπηρεσία, τελματωμένη, συγκεντρωτική και συγκεντρωμένη και, φυσικά, ανίκανη να ενταχθεί μ' αυτή τη μορφή στις επιθυμητές αναπτυξιακές διαδικασίες του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Επισημαίνουμε ότι κατ' επανάληψη οι ίδιοι οι εργαζόμενοι στην Α.Υ. πίεσαν για την αναδιοργάνωσή της και επιπλέον το 1984 οργάνωσαν δύο πολύ σημαντικά συνέδρια: το πρώτο για ένα σύγχρονο οργανισμό της Α.Υ. και το δεύτερο με θέμα την σύνδεση της αρχαιολογίας με την παιδεία (τα Πρακτικά υπό εκτύπωση). Και στα δύο αυτά συνέδρια κραυγαλέα υπήρξε τόσο η απουσία των υπευθύνων του ΥΠΠΕ όσο και η οποιαδήποτε έναρξη διαλόγου σε σχέση με όσα προτάθηκαν. Από τη μεριά του το ΥΠΠΕ ξεκίνησε το 1982 μία δειλή προσπάθεια δημιουργίας νέου οργανισμού της Α.Υ., αλλά στην πορεία οι διαδικασίες πάγωσαν με την «προοπτική μιας νέας τετραετίας της Αλλαγής». Και με την «προοπτική» αυτή αναβλήθηκαν ακόμη και μικροπρόθεσμες καλύψεις αναγκών της Α.Υ., όπως το χρόνιο πρό-

βλημα της στελέχωσής της --σε συνάρτηση με το άνοιγμα του έπικλειστού κλάδου των αρχαιολόγων-- ο στοιχειώδης εξοπλισμός των κατά τόπους αρχαιολογικών Εφορειών, και η συστηματική χρηματοδότησή της.

ΙΙ. ΕΡΕΥΝΑ

Ο δεύτερος λόγος ύπαρξης της Α.Υ., η έρευνα, αντιμετωπίστηκε ως τώρα, εντελώς περιστασιακά. Αν έγιναν κάποιες συστηματικές ερευνητικές προσπάθειες, κυρίως στον τομέα της ανασκαφής, αυτές εντάχθηκαν στα πλαίσια ορισμένων «εθνικών σκοπιμότητων» (για να χρηματοδοτηθούν γενναία) και μιας αντίληψης «μαικητισμού» από την οποία, κακά τα ψέμματα, πολλοί επωφελήθηκαν, ασφαλώς όχι όμως η ελληνική αρχαιολογική επιστήμη στο σύνολό της.

Έτσι οδηγούμεθα σήμερα στις εξής θλιβερές διαπιστώσεις:

— Δεν διαθέτουμε Εθνικό Ιστορικό και Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο (αρχαιολογικούς χάρτες για τα τυχαία και τα ανασκαφικά ευρήματα, διαχρονικούς τοπογραφικούς χάρτες για τις θέσεις κατοίκησης, θεματικούς χάρτες ως προς τον ιστορικό γεωγραφικό χώρο και την παλαιολογία). Δεν έχουμε ιστορικούς άτλαντες των αστικών κέντρων και της αγροτικής περιφέρειας. Δεν υπάρχει πρόβλεψη για ένα Εθνικό Κέντρο Ιστορικής και Αρχαιολογικής Τεκμηρίωσης με την συμβολή της πληροφορικής. Ιδιαίτερα, για το τελευταίο ζήτημα, τονίζουμε την άμεση ανάγκη δημιουργίας του, δεδομένου ότι οι αποθήκες των ελληνικών μουσείων αποτελούν θάμα ντροπής με τα στοιβαγμένα σε σαπισμένα χαρτοκιβώτια «Νουνού» και «Βλάχας» ανασκαφικά ευρήματα, πολλά από τα οποία χρονολογούνται πάνω από 50 χρόνια.

Έτσι, εξασφαλίζεται άνετα η κλοπή αρχαιοτήτων μέσα από τα ίδια τα μουσεία (για τα περισσότερα αποθηκευμένα αντικείμενα δεν υπάρχει καμία επίσημη τεκμηρίωση και καταλογογράφηση που να πληροφορεί για την ύπαρξή τους, οπότε είναι φυσικό ο,τιδήποτε λείπει να μην γίνει αντιληπτό). Δεν υπάρχει προς το παρόν πρόβλεψη για τον εκσυγχρονισμό των μουσείων, σύμφωνα με την αντίληψη και τους κανόνες που διέπουν τη σύγχρονη μουσειολογία. Εκτός από δυο τρεις φωτεινές εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον γενικό κανόνα, τα ελληνικά μουσεία δεν έχουν σχέση με την ιστορία και την παιδεία.

Σχετικά με την πρόσβαση και την δημοσίευση των αρχαιολογικών ευρημάτων, κινητών τε και ακινήτων: το επιστημονικό «καπάρωμα», μοναδικό φαινόμενο γραφειοκρατικής αυθαιρεσίας και πνευματικής ιδιοποίησης, εκφράζεται με την πρακτική ότι μόνον εκείνοι που «ανακαλύπτουν αρχαία» δημοσιεύουν. Και ως γνωστό, εκτός από τους αρχαιολόγους ανακαλύπτουν αρχαία μόνο δυο κατηγορίες ανθρώπων: οι δημόσιοι υπάλληλοι - αρχαιολόγοι της Α.Υ. και τα μέλη της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ενός νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, που τείνει να υποκαταστήσει την Α.Υ. στο ερευνητικό της έργο. Και φυσικά οι ξένες αρχαιολογικές σχολές. Οι υπόλοιποι Έλληνες πολίτες, ιστορικοί, αρχαιολόγοι, ιστορικοί της τέχνης, αρχιτέκτονες κλπ., ακόμη και αυτοί που έχουν αναγνωρισμένο επιστημονικό έργο, πληρώνουν με φόρους για την συντήρηση της Α.Υ., αντιμετωπίζονται όμως ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας στην έρευνα. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από ορισμένες εξαιρέσεις όπου «τη ευγενική παραχώρησε» κάποιου μεγαθύμου ιδιοκτήτη αρχαιολογικού υλικού, «παρέχεται» σε τρίτον το δικαίωμα δημοσίευσής...

Αλλά και τα επίσημα δημοσιεύματα της Α.Υ. αποτελούν μια ακόμα τροχοπέδη για την ενθάρρυνση της έρευνας και για την προβολή της αρχαιολογικής επιστήμης. Ενδεικτικά, ο τελευταίος τόμος του επίσημου «Αρχαιολογικού Δελτίου» της Α.Υ. — μιας έκδοσης που υποτίθεται ότι ενημερώνει ως προς τα επιτεύγματα και την δραστηριότητα της Α.Υ. — κυκλοφόρησε πρόσφατα με χρονολογία 1977!

Τονίζουμε, επίσης, την έλλειψη ουσιαστικής συνεργασίας και συντονισμού με ερευνητικούς φορείς, ελληνικούς και ξένους (άλλα υπουργεία, ΑΕΙ, κέντρα ερευνών κλπ.).

Η Αρχαιολογική υπηρεσία αύριο

Η υπογραφομένη δηλώνει εκ

προοιμίου ότι δεν τρέφει αυταπάτες για το μέλλον της ελληνικής δημόσιας διοίκησης: η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας στον ελληνικό δημόσιο τομέα υπήρξε εντελώς αρνητική, με κύριους άξονες τον εμπειρισμό και τον αρπακολλισμό και με δεσπόζοντα τον μικροπολιτικό συντηρητισμό. Κατά συνέπεια, η οποιαδήποτε αναδιάταξη της δημόσιας διοίκησης (10 μαγαζιά, 52 μαγαζιά ή 102;) μόνον έκπληξη δεν μπορεί να προκαλέσει. Συνακόλουθα, οι εντελώς σχηματικές σκέψεις που ακολουθούν διατυπώνονται μόνο για την «τιμή των όπλων». Διαφωνούμε με τον τρόπο που αντιμετωπίζεται αυτή την περίοδο η οργάνωση του κρατικού μηχανισμού. Διαφωνούμε με τον τρόπο υπαγωγής κάποιων υπηρεσιών σε άλλα, με την αναγωγή ορισμένων υπηρεσιών σε επιτελικά και την «ελαχιστοποίηση» άλλων. Διαφωνούμε με την ιεράρχηση προτεραιοτήτων. Κατά τη γνώμη μας, καμία δραστηριότητα δεν είναι σημαντικότερη από κάποια άλλη: όλες είναι εξίσου σημαντικές.

Γι' αυτό από την αρχή πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι δεν πρόκειται να εμπλακούμε στο ψευδοπρόβλημα σε ποιο υπουργείο πρέπει να υπαχθεί η Α.Υ.

Σημείο εκκίνησης κάποιων σκέψεων που ακολουθούν είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975, το οποίο ορίζει το εξής σημαντικό: «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα προς διαφύλαξιν αυτού (...).» Δύο στοιχεία συνάγονται από αυτή την θέση του Συντάγματος: η διεύρυνση του αντικείμενου της προστασίας και της κρατικής μέριμνας, από «μνημείο», «αρχαίο», «οικισμό» κλπ. σε «πολιτιστικό περιβάλλον» και η συνάρθρωσή του με το «φυσικό περιβάλλον».

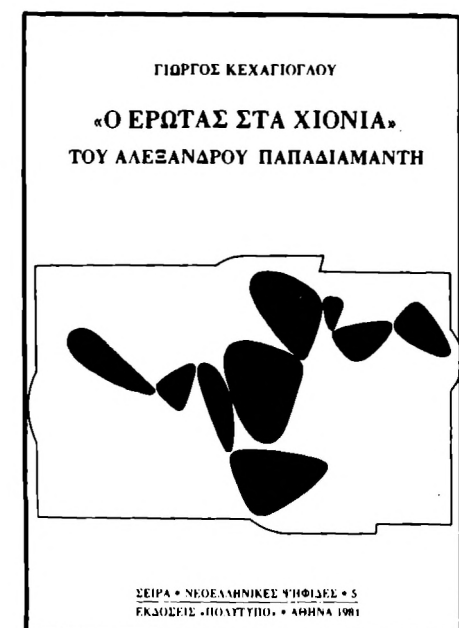
Οι δύο κύριοι άξονες του «πολιτιστικού περιβάλλοντος» είναι το φυσικό περιβάλλον (οικοσυστήματα κλπ.) και το δομημένο περιβάλλον. Συνάρτησή τους αποτελούν δυο βασικές έννοιες: α) η ρύθμιση του χώρου, β) η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας. Και οι δύο αυτές έννοιες είναι συντεταγμένες της σφαιρικής ανάπτυξης της χώρας. Ανάπτυξη, όμως, δεν σημαίνει ένα μικροπρόθεσμο πρόγραμμα επενδύσεων με ασύνδετες επιμέρους προτάσεις ως προς τα πολιτιστικά αγαθά, οι οποίες σε τελική ανάλυση αλληλοαναιρούνται. Ανάπτυξη σημαίνει την μέριμνα του κράτους για την προστασία και την ανάδειξη του ιστορικού περιβάλλοντος, φυσικού και δομημένου, κυρίως, όμως, την ενσωμάτωσή του με το ιστορικό περιβάλλοντος στην σύγχρονη

ζωή. Συνεπώς, ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα υψηλού επιπέδου πρέπει να στηρίζεται ακριβώς σ' αυτή την δυναμική θεώρηση, που είναι η μη μεμονωμένη αντιμετώπιση του δομημένου περιβάλλοντος, αλλά η σύνδεσή του με το φυσικό περιβάλλον, τόσο στον περιβαλλοντικό σχεδιασμό όσο και στην ρύθμιση του χώρου. Το ζητούμενο, λοιπόν, είναι κατά πόσο το ελληνικό κράτος είναι αποφασισμένο να εντάξει το αντικείμενο της Α.Υ. στην φιλοσοφία ενός σφαιρικού αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας. Με άλλα λόγια, να χρησιμοποιήσει το αντικείμενο της αρχαιολογικής έρευνας ως μία βασική έρευνα υποδομής για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό μιας δεδομένης περιοχής. Να χρησιμοποιήσει τις προτάσεις της αρχαιολογικής έρευνας για την ιστορική σχέση της χρήσης γης και των εδαφικών πόρων μιας περιοχής, στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της δεδομένης περιοχής. Να επωφεληθεί από τις προτάσεις της στον ορθολογιστικό σχεδιασμό της σύγχρονης ανάπτυξης, σε παράλληλη και αρμονική σχέση με την πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό περιβάλλον.

Με έμφαση πρέπει να επισημάνουμε ότι μετά από την δεδομένη πλέον υποβάθμιση των αστικών κέντρων της χώρας, η ελληνική περιφέρεια βρίσκεται σε οριακό σημείο. Ακολουθώντας το πρότυπο των αστικών κέντρων η επαρχία προσχωρεί στην πολιτική της «αντιπαροχής».

Ο εγκλωβισμός της Α.Υ. σε απαράδεκτα — πλην παραδεκτά — παρωχημένα θεσμικά πλαίσια λειτουργίας, επικαθορίζει και την εθελοτυφλία, τον στρουθοκαμηλισμό του ελληνικού κράτους στο θεμελιώδες ζήτημα του ελληνικού ιστορικού χώρου. Και πάλι για την «τιμή των όπλων», έστω και ετεροχρονισμένη, μία συναφής με τα παραπάνω πρόταση: η δημιουργία ενός *Ενιαίου Φορέα Προστασίας του Πολιτιστικού Περιβάλλοντος*. Αντιστοιχεί θεσμοί που λειτουργούν σε αρκετές χώρες κι έχουν σωρεύσει μια πλούσια εμπειρία θα μπορούσαν να μελετηθούν και να αποτελέσουν ένα πρώτο υλικό για την οργάνωση αυτού του φορέα. Ο Ενιαίος Φορέας μπορεί να λειτουργήσει αποκεντρωμένος, ευέλικτος, στελεχωμένος διεπιστημονικά, σε πλήρη συντονισμό και συνεργασία με τους υπόλοιπους φορείς του δημοσίου, αυτονομημένος από κάθε πολιτική πίεση, οργανωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελεί μία κυριολεκτικά δυναμική παρουσία σε θέματα που στοιχειοθετούν το πολιτισμικό μοντέλο ανάπτυξης και παιδείας του λαού μας.

Συμπερασματικά: εάν η επιστροφή των Ελγινείων δεν αποτελεί ένα ευφύες άλλοθι, απομένει προς απόδειξη η συγκροτημένη ενασχόληση με τα γηγενή.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

Ίσως έτσι

Ίσως κι αλλιώς

Έτυχε να έχω διαβάσει το βιβλίο του Γιάννη Ρίτσου, *Ίσως να 'ναι κι έτσι*, πριν ξεσπάσει ο θόρυβος. Θα ήθελα να δηλώσω από την αρχή πως είχα νιώσει ένα ξάφνιασμα, μιας και ο ποιητής δε μας είχε συνηθίσει σε τόση ελευθεροστομία. Η πλήξη που αισθανόμουν τα τελευταία χρόνια κάθε φορά που σκεφτόμουν την «ποιητική» του Ρίτσου —μόλο που πάντα ξεχωρίζα κάποια σημεία αναφοράς αξεπέραστα και συγκλονιστικά— μεταβλήθηκε σε έκ-πληξη. Βρήκα, δηλαδή, το εγχείρημά του, παρακινδυνευμένο και γι' αυτό ενδιαφέρον. Αυτές τις πρώτες μου αντιδράσεις ήρθαν να τις αναμοχλεύσουν οι θορυβώδεις και αναστατωμένες αντιδράσεις πολλών άλλων, με προεξάρχουσες τις παρεμβάσεις εμφυλιοπολεμικού χαρακτήρα του Ριζοσπάστη και της Πολιτιστικής.

Είδα προσεχτικά όλο αυτό το υλικό «αντιδικίας», προσπάθησα να κατανοήσω την υπόθεση και με το σημείωμα αυτό θα ήθελα να κάνω μερικές σύντομες επισημάνσεις, αφού πρώτα αναφερθώ στο ιστορικό της διένεξης.

Η δημοσίευση —επιλεκτικά— αποσπασμάτων του *Ίσως να 'ναι κι έτσι*, από την Πολιτιστική, φανέρωνε, με το είδος της επιλογής, την ενόχληση των «συντρόφων» λογοτεχνών (συντρόφων του Γιάννη Ρίτσου, εννοείται) προς το είδος που καλλιέργησε ο ποιητής. Ο «ευαίσθητος» Ριζοσπάστης θεώρησε υποχρέωσή του να επαναφέρει την τάξη με την ισχύ του επίσημου οργάνου του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας και να «αποκαταστήσει» την υπόληψη του ποιητή όχι μπαίνοντας στην ουσία του ζητήματος, αλλά απλώς... δηλώνοντας ότι ο ποιητής δεν πλήττεται από «το κακόηθες ηθικολόγο δημοσίευμα του περιοδικού Πολιτιστική» μιας και «όσες πέτρες κι αν ρίξεις στον απέραντο ουρανό, δεν του κάνεις τίποτα». Κατηγορώντας, λοιπόν, τους «συντρόφους» της Πολιτιστικής ως προβοκάτορες, ενοχλημένος ακόμη πιο πολύ από το γεγονός ότι και «η γνωστή Αυγή δεν μπορούσε ν' αφήσει την ευκαιρία ανεκμετάλλευτη», ο Ριζοσπάστης προκάλεσε από τη μεριά του τους συνεργάτες της Πολιτιστικής σε δηλώσεις. Βρέθηκαν, δηλαδή, οι άνθρωποι ξεκρέμαστοι. Ο Ριζοσπά-

στης δεν μπορούσε, φυσικά, παρά να καλύψει το μνημείο του, το βραβείο Λένιν του, τη «Ρωμιοσύνη» του και όχι φυσικά τους «συντρόφους» της Πολιτιστικής, λέγοντας μάλιστα ότι το εν λόγω περιοδικό «καμιά σχέση δεν έχει και δεν μπορεί να έχει με το ΚΚΕ». Αναγκάστηκαν, λοιπόν, οι «σύντροφοι» να αμυνθούν, να δηλώσουν, να γελοιοποιηθούν, εν τέλει, για τη στέρηση της πολιτικής του ταυτότητας: αναγκάστηκαν δηλαδή, να υποδουλωθούν στο βαθιά ανελεύθερο και ανελαστικό δημοσίευμα του Ριζοσπάστη, το οποίο, εν ονόματι της «ιερότητας» του Ρίτσου - μνημείο, τους επιτέθηκε και τους οδήγησε στην αποθέωση της «απολογίας» της Πολιτιστικής τχ. 20, 20 Ιουνίου 1985, σσ. 41-55.

Έτσι, αρχής γενομένης από τον εκδότη - διευθυντή του περιοδικού Πολιτιστική Αντώνη Στεμνή, μαθαίνουμε ότι «ο φιλοσοφικός στοχασμός αυτού του βιβλίου δεν έχει καμιά σχέση με τη μαρξιστική -λενινιστική φιλοσοφία» και ότι «τι είναι αριστούργημα και τι σημαίνει ήθος από ταξική άποψη, τα έχει ξεκαθαρίσει χρόνια πριν ο Βλαντιμίρ Ίλιτς Λένιν». Για να κάνει τη δήλωση του παρακάτω στη βάση του αυτονόητου: «Και ποιου κόμματος μέλος είμαι, είναι γνωστό». Και να κλείσει καθορίζοντας τη σχέση του με την Αυγή —γιατί, βλέπετε, όλα μπορεί να είναι παρεξηγήσιμα— «Το γελοίο δημοσίευμα της Αυγής ξεπερνάει τα όρια της παρανοϊκής φαντασίας». Όλα αυτά, βέβαια, τα έχει ξεκαθαρίσει χρόνια πριν ο Βλαντιμίρ Ίλιτς, εντωμεταξύ η μαρξιστικολενινιστική ανεγκέφαλη στάση παράτησε κατά μέρος κάθε εξέλιξη, η έννοια της διαλεκτικής φυσικά δεν υπάρχει, η ανάλυση του «συντρόφου» προσπαθεί να μένει πιστή στις γραφές της θρησκευτικής του δοξασίας και άλλα που θα μπορούσαν να ήσαν ευτράπελα αν δεν είχαν πάρει κατά καιρούς τόσο δραματικές εκφάνσεις.

Ακολουθεί ο σχολιασμός της Έλλης Αλεξίου η οποία, μέσα στο κουβεντολόι της, θέτει και το θέμα της χρήσης της κριτικής για την ανάδειξη ενός βιβλίου: «οι κριτικές είναι ωραίες και ν' αλληλοτρώνονται οι κριτικοί, γιατί έτσι και το βιβλίο αναδειχνεται καλύτερα». Στην αντίληψη αυτή η κριτική δεν έχει καμιά αυτονομία, είναι ένας λόγος εξαρτημέ-

νος και οφείλει να υπακούει μόνο στα υπέρ και τα κατά ενός βιβλίου, δεν έχει δηλαδή η κριτική καμία άλλη θεωρητική ή ακόμη περισσότερο ιδεολογική συγκρότηση, καμία αυθούπαρκτη σημασία στο χώρο των ιδεών και του στοχασμού. Αυτό όμως που με αφέλεια λέει η Έλλη Αλεξίου είναι το εξής: «Αλλά το να βγαίνουνε δύο κριτικοί και να 'ναι κι οι δυο της Αριστεράς και να 'ναι κι ο συγγραφέας της Αριστεράς και ν' αλληλοτρώνονται, είναι μία, το λιγότερο, ασχημία». Το λιγότερο ασχημία, γιατί το περισσότερο, που είναι η διαφορά απόψεων, ο πλουραλισμός στη θεωρία, το δικαίωμα στη διαφωνία είναι γι' αυτήν —και για πολλούς «συντρόφους» της— συνώνυμο, ίσως, με την προδοσία, ή το λιγότερο βρίσκεται στη λογική του «πας μη κνίτης βάρβαρος».

Ο συγγραφέας Γιώργος Διζικιρίκης αφού υμνολογήσει τον Γιάννη Ρίτσο λέγοντας ότι: «ήταν και είναι πάντα ο ποιητής της ρωμιοσύνης και της ειρήνης», καταλήγει στο καταπληκτικό όσο και τελειώς αυθαίρετο συμπέρασμα ότι το *Ίσως να 'ναι κι έτσι* «από αισθητική άποψη δεν προσθέτει απολύτως τίποτε στο όλο έργο του, άρα θα μπορούσε να λείψει». Ο Γ.Δ. δηλαδή προτείνει την αφαίρεση αντί για την κριτική, προτιμά την αποσιώπηση αντί για την κατανόηση και πολύ απλά, δε θέλει να δεχτεί ότι ο Ρίτσος μπορεί να κατέβει από το βάθρο του και να κριθεί συνολικά, αλλά θεωρεί πως τέτοιου είδους ολισθήματα καλύτερα να λείπουν. Πάντως είναι φανερό πως θέλει να θυμίσει σε όλους τις «αλλοτινές μαύρες μέρες» και εύχεται και πιστεύει «ότι έχουν παρέλθει ανεπίστρεπτα». Το αυτό θα ευχόμεθα και ημείς, αλλά... άλλοι άλλως ποιούν.

Η κ. Λιλιάννα Δρίτσα, σε μία κορώνα της γράφει: «Για να τα πούμε έξω από τα δόντια, μόνο οι εχθροί του Γιάννη Ρίτσου και του ΚΚΕ χαίρονται με τις τελευταίες λογοτεχνικές του επιδόσεις». Και για να το πούμε έξω από τα δόντια: ο Γιάννης Ρίτσος είναι ο ποιητής του κόμματος, οι οπαδοί τους συμπίπτουν. Συμπίπτουν και οι εχθροί τους. Ο Γιάννης Ρίτσος εκθέτοντας τον εαυτό του εκθέτει και το κόμμα. «Τους παρέχει αφειδώς τα όπλα να μας πολεμάνε». Η αμεσότητα της εκμετάλλευσης - χρήσης του ποιητή από το κόμμα είναι τέτοια, που όσο και αν

το κόμμα τον υποστηρίζει, δεν πρέπει παρά να εκφράζεται μέσα στο πλαίσιο που αυτό καθορίζει.

Από τον καθηγητή της Φιλοσοφίας Αύγουστο Μπαγιόνα μάθαμε αρκετά ενδιαφέροντα ως προς τις αντιρρήσεις που μπορεί να έχει κανείς «για το αυτονόητο» της όποιας «αισθητικής». Και ενώ στο *Ριζοσπάστη* διαβάσαμε τη φράση «Σκεφτείτε, λογουχάρη, να κρίνεται ο Αριστοφάνης αρνητικά μόνο από την ελευθεροστομία προσώπων των κωμωδιών του ή ο Ρούμπενς και ο Ρέμπραντ από τα γυμνά τους μοντέλα», ο Α.Μ. θεώρησε σκόπιμο να προεκτείνει τη συλλογιστική αυτή στο μοτίβο του αιδoίου. Ανακαλεί στην τάξη ο Α.Μ., που είναι η «τάση για εξιδανίκευση, ο ασκητισμός, η λιτότητα, η αφαίρεση... Ο Ρέμπραντ... ουδέποτε απεικόνισε αιδoία». Όσο για τον Αριστοφάνη, αμφισβητώντας εμμέσως τη σημασία του, τον υποβαθμίζει —νομίζει— θεωρώντας ότι «το κωμικό του στοιχείο δεν υπερβαίνει το επίπεδο της επιθεώρησης». Και βέβαια ηθικολογεί αφόρητα ο Α.Μ. κάνοντας την εξής σύγκριση: Σούτσος -Καβάφης. Ο πρώτος έχει υψηλό ήθος και είναι μετριότατος ποιητής, ενώ για τον δεύτερο ισχύει το αντίστροφο. Φαίνεται πως δεν είναι υποχρεωτικό να έχεις ράσα για να είσαι παπάς.

Η κ. Ελένη Αστρινάκη ανακεφαλαιώνει τη συνολική αποδεικτική διαδικασία: Είμαστε του ΚΚΕ —δείτε τις λίστες υπερψήφησης του κόμματος— και τα έχει πει ο Λένιν, πρέπει να κάνουμε κριτική σε κομματικούς καλλιτέχνες, όπως κι εκείνος που συχνά μιλούσε για «ασυναρτησίες και ανοησίες», για «αλαζονική ασχημία» για «ανικανότητα να δουν την ουσία της πραγματικότητας», κτλ. κτλ. και όλα αυτά γενικά ειπομένα, ενώ για το *Ίσως να 'ναι κι έτσι* η Ε.Α. καταλήγει ότι «δεν το γλιτώνει ούτε η πολιτική ταυτότητα του Γ. Ρίτσου», γιατί «αυτό το έργο καμιά σχέση δεν έχει με τη *“Ρωμιοσύνη”* τον *“Επιτάφιο”* και άλλα έργα που εκφράζουν την εξεγερμένη συνείδηση του ποιητή». Γιατί, ως γνωστό και ως φαίνεται, η συνείδηση του ποιητή δικαιούται να εξεγείρεται με θέματα συγκεκριμένα, επικυρωμένα και με τρόπο επίσης αποδεκτό από το κόμμα. Και φυσικά μέσα σ' ένα χρόνο σταματημένο στην πάλαι ποτέ επανάσταση.

Ο κ. Θάνος Ασίκης, στο σύντομό του σημείωμα μας κατατοπίζει χωρίς περιστροφές: «Οι δημιουργοί αυτοί (Ρούμπενς και Ρέμπραντ) κάνανε ερωτική - αισθησιακή τέχνη και όχι προστυχιά και εκφυλισμό». Και ο νοών νοείτω.

Με το κείμενο της Λιλής Ζωγράφου τα πράγματα μπερδεύονται. Ελευθεροστομη κι αυτή συχνά, βρίσκει διασκεδα-

στική την ιστορία και φαντάζεται τον Ρίτσο ξεκαρδισμένο στα γέλια. Πιστεύει πως ο Ρίτσος το παίζει Μπουκόφσκι και όλοι οι υπόλοιποι είναι θύματα της πρόκλησης. Μακάρι να είναι έτσι τα πράγματα. Δεν μας εξηγεί, όμως, η Λ.Ζ. γιατί τόσα θύματα, γιατί τέτοια έλλειψη ετοιμότητας, γιατί τόση συσσωρευμένη υποκρισία και ηθικολογία και γιατί τελικά η στάση της Αυγής πάνω στο θέμα να θεωρείται κομπλεξική, «που γαβριά κρυμμένη στη γωνία, παίζοντάς το λεύτερη και πανκ», παρασύρει «τους νέους σε αλληλο - λιθοβολισμό για το υπαρξιακό πρόβλημα ενός ποιητή, που δε λύνεται με αφορισμούς». Γιατί δεν τα λέει όλα αυτά και πολλά άλλα στο ιερατείο των «συντρόφων» της;

Ο ποιητής Νίκος Παππός δίνει τα συγχαρίκια του στην *Πολιτιστική* που προσπαθεί «ν' ασχολείται με την ποιητική εξυγίανση της αρχηγείουσας, μάλιστα, αριστερής λογοτεχνίας» και σκοπεύει στην καρδιά του προβλήματος, που είναι ότι ο Ρίτσος ενοχλεί πολλούς απ' τους διπλά «συντρόφους» του, λογοτέχνες και κομματικούς, για την αρχηγία του στο χώρο.

Η «ανάγνωση» του καθηγητή της Φιλοσοφίας Ευτύχη Μπιτσάκη φανερώνει την τάση εξαφάνισης του έργου. «Πρόκειται για ψεύτικο βιβλίο», μας λέει και το αποδεικνύει από το γεγονός ότι ο Ρίτσος μιλά σαν μάγκας, ενώ δεν έχει αντίστοιχα βιώματα. «Ο συγγραφέας έχει βιώματα αστού, δεν έχει βιώματα μάγκα. Δεν γνωρίζει το λαό, παρά μέσα από τα μάτια του καλομαθημένου αρχοντόπουλου». Και συνεχίζει με ανάλογους χαρακτηρισμούς για την «ελληνικότητα, που παραμένει στο επίπεδο των εξωτερικών εντυπώσεων και του ρηχού συναισθηματισμού. Δεν υπερβαίνει την αστική αντίληψη για το ελληνικό τοπίο και τον Έλληνα άνθρωπο». Και όλα αυτά φαίνεται πως θέλει να τα ερμηνεύσει με την παράθεση αποσπάσματος του ίδιου του ποιητή που γράφει για τον εαυτό του: «Παιδιακίσια καμώματα, ξαναμωράματα». Ακόμη και αυτή τη συμβατική έκφραση αυτοαμφισβήτησης ο Ε.Μ. τη χρησιμοποιεί ως επιχείρημα ακύρωσης στο βαθμό που αυτό ταιριάζει με τη συλλογιστική του, που θέλει το βιβλίο «ψεύτικο». Μία εξάισια «κυκλική» ερμηνεία.

Οι απόψεις της κ. Ηλέκτρας Ανδρεάδη και θαρρετές είναι και βάζουν τα πράγματα κάπως στη θέση τους. Στοιχειοθετεί με κάποια ένταση την άποψή της για τον ιερό φανατισμό του *Ριζοσπάστη* που θυμίζει και σ' αυτήν «θρησκευτική μισαλλοδοξία». Αναρωτιέται: «Σε ποιον μεσαιώνα βρισκόμαστε», και ακόμη αναρωτιέται «για τα άλλα κίνητρα». Γιατί η ιστορία αυτή θίγει με τον καλύτε-

ρο τρόπο το ζήτημα της χρήσης της κριτικής, των κινήτρων που υπάρχουν πίσω από τ' αγάλματα του ιερατείου, την ανικανότητα, αλλά, ίσως και την άρνηση να δει τα πράγματα στο αληθινό τους μέγεθος, την αδυναμία να παραδεχτεί το «όλον», μπροστά σε ένα μέρος, σύμφωνα με τις προτιμήσεις και το διακηρυγμένο της θαυμαζόμενο είδωλο.

Ο κ. Δημήτρης Βάρος, φαίνεται πως γράφει εκτός θέματος. Γιατί το μόνο συμπέρασμα που βγάζει από αυτή την ιστορία σχετίζεται με τις εκλογές και κάποιους «κλούβιους» που δεν ψήφισαν ΚΚΕ. Ή μήπως εκεί ακριβώς βρίσκεται το πρόβλημα και ο Δ.Β., αν και ψηφοφόρος του ΚΚΕ ανήκει σ' αυτή την κατηγορία την οποία θεωρεί άχρηστη για το κόμμα του, και του ξεφεύγουν λόγια;

Μια μόνο παρατήρηση για τη συγγραφέα Μαρία Νεοφωτίστου. Τι λόγο είχε να μας γράψει, παρενθετικά στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου της, ότι η κόρη του Ρίτσου χαρακτήρισε το κείμενο του πατέρα της «πορνικό»; Μήπως αυτό στοιχειοθετεί κριτική; Ή μήπως είναι η αποθέωση του μικροαστικού κατινισμού που διαπερνά το μυαλό της και δουλεύει στη λογική: κόρη του είναι, κάτι θα ξέρει;

Και κλείνει αυτή η παράθεση δηλώσεων με τον εκδότη Στρατή Γ. Φιλιππότη, που στο συγκλονιστικό, όσο και ευρηματικό του υστερόγραφο γράφει: «Δεν είμαι αναθεωρητής, ούτε πουριτανός, ανήκω πάντα αταλάντευτα στο ΚΚΕ».

Συγκρατηθείτε, φίλοι μου, συγκρατηθείτε. Ο Ριζοσπάστης σάς ρίχτηκε και όχι η Ασφάλεια!

Εκφράζω τη συλλυπητήριά μου προς τον Γιάννη Ρίτσο. Γιατί δεν είναι κατάσταση κόμματος, κομματικής εφημερίδας, συντρόφων, λογοτεχνών, κτλ.

Μήπως, όμως, είναι και κατάσταση λογοτεχνίας;

Επιμύθιο 1: Η αγελαία αντιμετώπιση των διανοουμένων από το ΚΚΕ έχει σωρεύσει σειρά πολιτικών διαφωνιών —το σπυρί μαζεύει πύο. Οι ιδεολογικές συγκρούσεις βρίσκουν διέξοδο σε μία υπόθεση ενδεικτική, η οποία φανερώνει ότι δεν είναι εύκολο να εγκαταλείψει κανείς το μαντρί.

Επιμύθιο 2: Ο *Ριζοσπάστης*, κατά τα ειωθότα, δεν έχει, βέβαια, κανένα σεβασμό για τον ποιητή. Ψηφοθηρεί απελπιστικά και χρησιμοποιεί τους διανοουμένους απροκάλυπτα. Εντέλει υποστηρίζει «τον απέραντο ουρανό» του τίποτα και όχι τον ποιητή. Ο Γ. Ρίτσος —ως ιερό σύμβολο— δεν πρέπει να χαθεί και φυσικά ούτε και να κριθεί. Όλοι οι υπόλοιποι πρέπει να σωπάσουν, γιατί αλλιώς χαλάει η σούπα μας.

Άντεια Φραντζή

ΓΙΑ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ

● Από τον κ. Π. Νούτσο, αναπληρωτή καθηγητή στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων πήραμε και δημοσιεύουμε την ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Μετά την ανασυγκρότηση της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων θα παρακαλούσα να δημοσιεύσετε την ακόλουθη απόφαση του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας με την ευχή να αποφευχθεί η τακτική των «δύο μέτρων και δύο σταθμών».

«Η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, στη συνεδρία αρ. 7 (22.5.1985), αποφάσισε ομόφωνα να διαμαρτυρηθεί, γιατί το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο κατά το νόμο «ελέγχει την νομιμότητα» των πανεπιστημιακών αποφάσεων, ζήτησε να επαναληφθεί η διαδικασία εκλογής των κ. Αθ. Γκότοβου και Π. Παπακωνσταντίνου (Telex ΑΠΒ 122. 1/306/Β2-1664, 1665), ενώ στην ίδια ακριβώς περίπτωση, όπως φαίνεται από telex της Πρυτανείας του Πανεπιστημίου (αρ. 1849/10.5.1985) διορίζει τον κ. Π. Κυριακίδη σε θέση επίκουρου καθηγητή, παρά την ένσταση που συνόδευσε τα οικεία Πρακτικά. Και στις δύο περιπτώσεις τα μέλη του εκλεκτορικού σώματος ήταν υπεράριθμα: περίπτωση κ. Γκότοβου και Παπακωνσταντίνου 31, περίπτωση κ. Κυριακίδη 32.

Η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας παρακαλεί να της δοθούν οι αναγκαίες εξηγήσεις, να γίνει ανάκληση του διορισμού του κ. Π. Κυριακίδη και να επαναληφθεί η διαδικασία εκλογής του, όπως ακριβώς έγινε με τους συναδέλφους κ. Γκότοβο και Παπακωνσταντίνου».

Με τιμή
Παναγιώτης Νούτσος
αναπληρωτής καθηγητής

ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΞΕΧΝΟΥΝ

● Από τις στήλες του «Αντί» η κ. Καμπάνη - Δετζώρτζη απαντά σε άρθρο του βουλευτή της ΝΔ κ. Ανδρέα Ανδριανόπουλου

Κύριε Διευθυντά,

Στο «Βήμα» της 8.6.85 ο κ. Ανδρέας Ανδριανόπουλος δημοσίευσε ένα άρθρο με τον τίτλο «... Και τώρα τι κάνουμε;» Θα ήθελα σε κάποια σημεία να του απαντήσω.

Λέει ο κ. Ανδριανόπουλος ότι όταν το σύνθημα «ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει δεξιά!» πάψει να απευθύνεται αυτόματα στη ΝΔ, θα μεγεθυνθούν οι προοπτικές της για την εξουσία, και παρακάτω πάλι λέει ότι πρέπει και η ΝΔ να ομολογήσει «δημόσια τις ευθύνες της για την ακρίβεια του 1981, για τις προβληματικές επιχειρήσεις και για τα θαλασσοδάνεια σε αδιέξοδους και όχι πολύ καθαρούς βιομηχάνους».

Σοβαρά ο κ. Ανδριανόπουλος πιστεύει ότι αυτά τα τρία σχετικώς ανώδυνα είναι το μόνο περιεχόμενο του «ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει δεξιά»;

Δεν έτυχε να ακούσει ή να μάθει ότι τις παραμονές των εκλογών όλοι οι μη νεοδημοκράτες, ανεξάρτητα σε ποιο κόμμα ανήκαν, όταν συναντιόντουσαν έλεγαν «τι θα γίνουμε αν ξαναβγει η ΝΔ; Τώρα τουλάχιστον μπορούμε και μιλάμε ελεύθερα χωρίς να φοβόμαστε μήπως φακελωθούμε».

Πιστεύει ο κ. Ανδριανόπουλος ότι είναι τόσο εύκολο να ξεχάσει ο ελληνικός λαός τα παιδάκια του κοσμάκη που καταδικάστηκαν αθρόα σε θάνατο από τα έκτακτα στρατοδικεία; Ο Κλεμανσώ έχει πει πως η στρατιωτική δικαιοσύνη έχει τόση σχέση με τα τακτικά δικαστήρια όση η στρατιωτική μπάντα με την ορχήστρα της κλασικής μουσικής. Και από τους καταδικασμένους σε θάνατο, που δεν πρόφτασαν να τους εκτελέσουν, και ξαναδικάστηκαν από κανονικά δικαστήρια, κανένας δεν καταδικάστηκε και πάλι σε θάνατο, άλλοι πήραν 2-3 χρόνια φυλακή, και πολλοί βγήκαν αθώοι, α θ ώ ο ι ! Πρόκειται πραγματικά για διαβολική σύμπτωση; Όλοι δηλαδή όσοι είχαν ήδη εκτελεστεί, τους άξιζε πραγματικά να εκτελεστούν;

Ξέχασε ο ελληνικός λαός τη Μακρόνησο; Μπορεί να την ξεχάσει; Και δεν είναι καμία ανάγκη να είναι κανείς κομμουνιστής για να μην την ξεχάσει. Αρκεί να έχει κάποια ανθρώπινα αισθήματα και συνείδηση δημοκρατική για να φρική στη σκέψη ότι είναι δυνατόν το επίσημο κράτος να μαντρώνει σ' ένα ξερονήσι τους ηττημένους πολιτικούς του αντιπάλους και να τους εξαναγκάζει με τους ξυλοδαρμούς και τα βασανιστήρια να απαρνηθούν τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Φαντάστηκε πράγματι η δεξιά ότι κανένας έξυπνος άνθρωπος πίστεψε ποτέ ότι αυτοί οι φανατικοί, οι βαμμένοι κομμουνιστές ανψήφανε με τους δεκάρικους που τους έβγαζαν οι λοχίες και οι λοχαγοί με τη γνωστή στρατιωτική ευφράδεια και ευγλωττία; Ό-

λοι όλο και κάποιον γνωστό είχαμε εκεί, κάποιον γνωστό γνωστού ή φίλου, και ξέραμε όλοι πολύ καλά τι γινόταν εκεί πέρα.

Ξεχνιέται εύκολα, πάντα άσχετα από τα πολιτικά φρονήματα, απλώς ως πράξη κυβερνητική ενός κράτους που ήθελε να λέγεται δημοκρατικό, η εσπευσμένη εκτέλεση του Μπελογιάννη και των συντρόφων του, όταν ούτε κι οι Γερμανοί δεν έκαναν εκτελέσεις νύχτα με το φως των προβολέων των αυτοκινήτων κι ενώ ξημέρωνε Κυριακή;

Και η δίκη του ναυτικού;

Σαν πολύ βουτηγμένη στο αίμα δεν είναι η δεξιά και σταμπαρασμένη από μεθόδους ολοκληρωτικών κρατών ώστε να μπορεί να ελπίζει σε λήθη; Δεν έχει σημασία αν λέγεται Λαϊκό κόμμα, Ελληνικός Συναγερμός, ΕΡΕ ή ΝΔ ή όπως αλλιώς; μία είναι πάντα η δεξιά. Κι ας μη μου πουν πως όλα αυτά ανήκουν σ' ένα πολύ παλιό πια παρελθόν, αφού πολλοί από τους σημερινούς βουλευτές ήταν βουλευτές και τότε, δεν έχουν αναλάβει τα καθήκοντά τους από το 1974 που θέλουν τόσο πολύ να το βάλουν ως κάποιο όριο. Και ούτε και οι ψηφοφόροι είναι όλοι είκοσι ή τριάντα χρονών, ούτε όμως και γέροι τόσο ξεμωραμένοι, ώστε να μη θυμούνται τι έχει τραβήξει αυτός ο τόπος τα τελευταία πενήντα χρόνια που τον κυβέρνησαν κυβερνήσεις δεξιές. Πιστεύω ότι το σύνθημα «ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει δεξιά» τα περιλαμβάνει όλα αυτά, θα ήταν πολύ αφελές εκ μέρους μας να θεωρήσουμε ότι αφορά μόνο μερικά θαλασσοδάνεια σε αδιέξοδους βιομηχάνους. Η μνήμη του ελληνικού λαού, σχετικά με τη δεξιά, δεν μπορεί να αρχίζει να συγκρατεί τα γεγονότα μόνο μετά το 1974, όπως ασφαλώς θα το επιθυμούσε δικαίως η δεξιά.

Ο κ. Ανδριανόπουλος λέει ότι «είναι ανάγκη να αποδεσμευτούμε τελείως από το παρελθόν». Αρκεί όμως να το έχει ανάγκη η ΝΔ, για να να μπορέσει και να απεμπολήσει ένα τόσο βεβαρημένο παρελθόν; Λέει επίσης: «δυστυχώς τα φιλελεύθερα μηνύματα της ριζοσπαστικής μας πολιτικής δεν μπόρεσαν να φτάσουν στον κόσμο» και: «τα περισσότερα κομματικά μας στελέχη δεν είχαν καταλάβει το τι ακριβώς προτείναμε». Μα πόσο γνήσια ήταν, πόσο βαθιά, και από πότε χρονολογούνται αυτά τα φιλελεύθερα μηνύματα της ριζοσπαστικής πολιτικής, ώστε τα περισσότερα κομματικά στελέχη όχι μόνο να μην τα έχουν ενστερνιστεί αλλά ούτε καν να τα έχουν καταλάβει; Αν στη ΝΔ υπάρχουν μερικά πρόσωπα με διαφορετική «νοοτροπία και αντιλήψεις», αυτά τα πρόσωπα απλούστατα, δεν ανήκουν στην ίδια δεξιά που ανήκει η ΝΔ, η κληρονόμος της ΕΡΕ, του Ελληνικού Συναγερμού κτλ.

Και η υπόθεση των αεροπόρων;

Όταν βγήκε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, υπουργός Εθνικής Αμύνης τότε, στην πιο κατάλληλη δηλαδή θέση για να ξέρει πως ακριβώς έχουν τα πράγματα, και μας είπε πολλά ωραία για τη σχέση Δικαιοσύνης και ασφάλειας του Έθνους.

Ας μου επιτραπεί εδώ να κάμω μια μικρή παρένθεση και να πω ότι, την εποχή εκείνη, εγώ ήμουν ακόμα απολιτική και ο απολιτικός έχει πάντα μια απόκλιση προς τα δεξιά. Όταν κατέβηκε για πρώτη φορά στις εκλογές η ΕΡΕ με τον Κ. Καραμανλή δεν ήξερα τι να κάμω. Να ψηφίσω τον Καραμανλή ή όχι. Είχε πετύχει ως υπουργός Συγκοινωνιών και είχε εντυπωσιάσει τα μάλιστα τον ελληνικό λαό, —ένα λαό βέβαια πολιτικά ανώριμο ακόμα—, επειδή με το άστε ντούε είχε ξηλώσει ένα κομμάτι από τις γραμμές του τραμ στην Ομόνοια. Δυναμικός βέβαια άνθρωπος, αποφασιστικός. Αλλά, κατά βάθος, σπουδαία τα λάχανα, να τον ψηφίσω για πρωθυπουργό επειδή ξηλώσε τις γραμμές του τραμ; Κατά τα άλλα άγνωστος ήταν. Τελικά με βοήθησε ο ίδιος ο Κ. Καραμανλής να πάρω μια απόφαση και να μην τον ψηφίσω, δίνοντας χάρη στους αεροπόρους. Είπα: «Αν πιστεύει πως είναι πραγματικά αθώοι, έπρεπε να ζητήσει αναθεώρηση της δίκης. Όχι, λίγες μέρες πριν από τις εκλογές, για λόγους προεκλογικών καθαρά εντυπώσεων, να τους δώσει χάρη και συγχρόνως και, αμνηστεία στους σκευωρούς. Τι περιμένεις από έναν άνθρωπο που αρχίζει την πολιτική του καριέρα με κόλπα». Και ψήφισα Δημοκρατική Ένωση.

Να πούμε τώρα και κάτι για τις εκλογές της βίας και της νοθείας; Τότε που ψήφισαν και οι πεθαμένοι, τότε που 300 ή 400 άνθρωποι είχαν δώσει όλοι την ίδια διεύθυνση, κάπου, νομίζω, στη Ρηγίλλης, όπου αποδείχτηκε ύστερα πως ήταν αστυνομικό τμήμα; Τότε που πλήθος χωριά ψηφίσαν με χειρόγραφα ψηφοδέλτια, ενώ ο εκλογικός νόμος δεν επιτρέπει τα χειρόγραφα ψηφοδέλτια παρά μόνον αν οι καιρικές συνθήκες είναι τέτοιες ώστε να μην είναι δυνατόν να σταλούν τα έντυπα ψηφοδέλτια, και ο καιρός ήταν θαυμάσιος. Και δεν ψηφίσαν μόνο με χειρόγραφα ψηφοδέλτια, αλλά με ψηφοδέλτια που το καθένα —για λόγους αναγνωρίσεως— ήταν γραμμένο με διαφορετικό χρώμα μελάνι και με διαφορετικό ορθογραφικό λάθος στο όνομα του υποψήφιου.

Να πούμε τίποτα και για τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, όταν δεν μπορούσε κανείς ούτε σκουπιδιάρης να διοριστεί αν δεν είχε πιστοποιητικό πως είναι εθνικόφρων; Και οι εξορίες στα ξερονήσια; Και οι απολύσεις; Αν οι άνθρωποι αυτοί είχαν κάμει τίποτα το επιλήψιμο, έπρεπε να περάσουν από δικα-

στήριο και να τους επιβληθεί η ποινή που τους άξιζε. Όταν όμως δεν είχαν τίποτα εις βάρος τους, πού ακούστηκε να απολύονται από τη δουλειά τους μόνο και μόνο για τα πολιτικά τους φρονήματα; Για έναν άνθρωπο που δεν έχει περιουσία, η δουλειά του είναι η ζωή του, η ζωή των παιδιών του. Τι κάμανε αυτοί οι άνθρωποι; Πώς τα βγάλανε πέρα αφού πουθενά δεν μπορούσαν να προσληφθούν χωρίς το περιήρημα πιστοποιητικό; Πώς δεν έγιναν όλοι τους κλέφτες και διαρρηκτές; Και δεν μπορούσε κανείς ούτε να προσληφθεί σε δουλειά ούτε να βγάλει διαβατήριο και όταν δεν είχε τίποτα απολύτως εις βάρος του, φτάνει ο πατέρας του ή ακόμα κι ο παππούς του να ήταν στο ΕΑΜ — ΕΛΑΣ. Είχαν τίποτα το δημοκρατικό οι κυβερνήσεις αυτές; Μπορούσε εκείνον τον καιρό να θεωρείται η Ελλάδα χώρα δημοκρατική;

Και οι δύο δικτατορίες του Μεταξά και του Παπαδόπουλου; Δεν ευθύνεται βέβαια άμεσα γι' αυτές η δεξιά, έμμεσα όμως έχει όλη την ευθύνη, γιατί εκείνη δημιούργησε το κατάλληλο κλίμα ώστε να είναι δυνατόν να ξημερωθούμε μια μέρα με τα τανκς έξω από την πόρτα μας.

Και η κοινωνική πολιτική της δεξιάς; Οι μηδαμινές συντάξεις του ΙΚΑ; Οι φαιδρές συντάξεις των αγροτών; Η ιατρική περίθαλψη του ΙΚΑ; Κι ας μη σπεύσει κανείς να μου πει τι έκαμε το ΠΑΣΟΚ γι' αυτήν την περίθαλψη, γιατί δεν πρόκειται να αναλάβω εγώ την υπεράσπιση του ΠΑΣΟΚ, αλλά απλώς, σαν άνθρωπος λογικός, θα απαντήσω ότι είναι κωμικό, δεινά που συσσωρεύτηκαν επί πενήντα χρόνια δεξιάς διακυβέρνησης, να υπάρχει η αξίωση να διορθωθούν μέσα σε τριάνμισι χρόνια και μάλιστα από κυβέρνηση άπειρη που πρώτη φορά παίρνει στα χέρια της την εξουσία.

Κι ας μη μου πουν επίσης πως υπάρχει τώρα μεγάλη ανεργία, γιατί και πρώτα η ανεργία θα ήταν πολύ μεγαλύτερη αν δεν υπήρχε η διέξοδος της μετανάστευσης κυρίως στη Γερμανία.

Η δεξιά χρειάζεται να πάθει ο ελληνικός λαός καθολική αμνησία για να μπορέσει να πάρει αμπαρίζα και να ξαναβρεθεί στην εξουσία. Αλλά και τότε με ποιες πιθανότητες, με ποιες προοπτικές; Όπως λέει κι ο ίδιος ο κ. Ανδριανόπουλος, ζούμε στο 1985, και στο 1985 έχουν ανοίξει πια τα μάτια του κοσμάκη. Ξέρουν πια οι λαϊκές τάξεις ότι η δεξιά δεν μπορεί ούτε να αντιληφθεί τις ανάγκες τους ούτε να ενδιαφερθεί για τα προβλήματά τους γιατί η δεξιά είναι το κόμμα των πλούσιων αστών. Κάποιο κόμμα πρέπει να ψηφίζουν κι οι πλούσιοι, και δεν ψηφίζουν βέβαια το ΚΚΕ. Κι όχι μόνο ψηφίζουν τη δεξιά αλλά δίνουν και τον οβολό τους, —οι πολύ πλού-

σιοι μάλιστα τα ωραία τους εκατομμύρια—, για την προεκλογική της προπαγάνδα. Όταν λοιπόν βγαίνει κυβέρνηση δεξιά έχει ήδη ανειλημμένες υποχρεώσεις απέναντι στους πλούσιους που άλλωστε είναι και οι παραδοσιακοί πιστοί της ψηφοφόροι. Πώς θα ικανοποιήσει τώρα τα συμφέροντα των πλουσίων και μαζί και τα συμφέροντα και τις ανάγκες των εργαζομένων; Πώς θα αυξήσει π.χ. τα μεροκάματα, όταν το βιομήχανο τον συμφέρουν τα μεροκάματα τα χαμηλά;

Είτε μας αρέσει είτε όχι, είμαστε υποχρεωμένοι να παραδεχτούμε ότι η οικονομική πολιτική της δεξιάς είναι έτσι διαμορφωμένη ώστε να ευνοεί το κεφάλαιο και όχι τον εργαζόμενο. Ακόμα και στην Αγγλία, μια χώρα με μοναδική πολιτική φιλελεύθερη εξέλιξη, όπου οι εργαζόμενοι είχαν αποκτήσει πολλά, πάρα πολλά, μόλις έσφιξαν τα πράγματα, η δεξιά κυβέρνηση τους παίρνει πίσω μία μία τις παροχές που τους είχαν γίνει από κυβερνήσεις εργατικές.

Σαν τι λοιπόν θα έκανε στην Ελλάδα, όχι στην Αγγλία, μια κυβέρνηση δεξιά αν ξανάπαιρνε την εξουσία; Με όλη την καλή θέληση που θα μπορούσε τυχόν να έχει μια κυβέρνηση δεξιά για φιλολαϊκή πολιτική, ποια περιθώρια θα είχε όταν αυτόματα θα βρισκόταν σε τέτοια διλήμματα; Δύο καρπούζια σε μία μασχάλη δε χωράνε. Και δεν είναι βέβαια δυνατόν να θεωρηθούν σήμερα, ούτε άλλωστε και θεωρήθηκαν ποτέ, φιλολαϊκή πολιτική τα βιβλιάρια απόρων κορασίδων ή άλλα παρόμοια και παρεμφερή.

Με πολλή τιμή

Δέσποινα Καμπάνη - Δετζώρτζη

ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΥΛΙ

● Από τον μελετητή της διαμόρφωσης του χώρου στο Σούλι, κ. Β. Χαρίση πήραμε το γράμμα που ακολουθεί:

Στο τχ. 284/85 του περιοδικού ΑΝΤΙ δημοσιεύθηκε άρθρο του κ. Δ. Κωνσταντίου με το οποίο ασκείται κριτική σε μελέτη μου με αντικείμενο τη διαμόρφωση του κεντρικού χώρου —του μεσοχωρίου— του Σουλίου. Το θεωρητικό μέρος της μελέτης αυτής με σκίτσα, παραστατικά διαγράμματα και φωτογραφίες δημοσιεύτηκε στο Ηπειρωτικό Ημερολόγιο τ. Δ 1982, έκδ. της Εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών.

Για λόγους σεβασμού των αναγνωστών του περιοδικού —σω-

στή πληροφόρηση για αντικειμενική κριτική θέση— αισθάνομαι την ανάγκη να τονίσω και διευκρινίσω μερικά σημεία τα οποία θεωρώ καίρια και χαρακτηριστικά. Λυπάμαι, στ' αλήθεια, γιατί δεν μπορώ να κάνω διάλογο πάνω σ' ένα τόσο σημαντικό και προβληματικό θέμα, γιατί πιστεύω πως για να γίνει διάλογος θα έπρεπε να συντρέχουν μερικές πολύ βασικές προϋποθέσεις όπως: η κριτική να είναι σεμνή, αντιδογματικά αλαζονική, αντικειμενική, αντι να στηρίζεται σε επιπολίες ή σκόπιμες αποκρύψεις

και προπαντός να μη στερείται ήθους· τουλάχιστον του ήθους που επιβάλλουν οι κόποι και η αγωνία, του κάθε καλοπροαίρετου μελετητή κατά τις αναζητήσεις και τη σύνθεση.

Για ενημέρωση λοιπόν των αναγνωστών σημειώνω τα παρακάτω.

1. Ο κ. Δ. Κωνσταντίος —όπως έμαθα μια και ο ίδιος στο άρθρο δεν δηλώνει την ιδιότητά του— είναι αρχαιολόγος, βυζαντινολόγος, υπηρετεί στην Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων που έχει έδρα στα Γιάννενα και στην αρ-

Παιδότοπος παιδικός σταθμός νηπιαγωγείο

“Ενας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οί ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λεωφ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι
Τηλ. 68.28.047

Πάλι ξέχασες ν' αγοράσεις βιβλία για τις διακοπές...

Μη στενοχωριέσαι, βιβλία του ΟΔΥΣΣΕΑ μπορούμε να βρούμε κι εδώ...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΚΑΙ ΦΕΤΟΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
ΜΑΖΙ ΣΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ
Σε όλα τα πρακτορεία εφημερίδων

μοδιότητα της ανήκει και το Σούλι. Κατά το χρόνο δε έγκρισης και εφαρμογής της μελέτης μου υπηρετούσε στην Υπηρεσία αυτή.

Η προμελέτη του έργου, σε σχέδια Ι: 100, εκθέσεις, περιγραφές κτλ. η οριστική μελέτη και ανάλυση της δημοσίευσής της —δεδομένα, προβληματισμοί, ανάλυση, αρχές σύνθεσης κτλ.— είχαν σταλεί στην υπηρεσία πολύ πριν αρχίσει το έργο. Μετά δε από παράκλησή μου για επί τόπου ενημέρωση της Υπηρεσίας σχετικά με το τι προτείνει η μελέτη ως έργο διαμόρφωσης, παρέλαβα και με το αυτοκίνητό μου επί τόπου στο Σούλι μετέφερα αρμόδιο αρχαιολόγο. (Δεν θυμάμαι αν ήταν ο ίδιος ο κ. Δ.Κ. ή συνάδελφός του).

Σχέδιο του Β. Χαρίση για τη διαμόρφωση του Σουλίου

Επίμονα τότε ζήτησα να διατυπωθούν όποιες τυχόν παρατηρήσεις η αναγκαίες τροποποιήσεις ώστε να φτάσουμε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Από τότε και μέχρι την πρόσφατη δημοσίευση δεν γνωρίζω να έγινε ποτέ καμιά γραπτή ή προφορική παρατήρηση και πολύ περισσότερο καμιά διαφωνία.

Μπαίνει λοιπόν εύλογα το ερώτημα: γιατί τόσο όψιμα —τώρα μετά 4 χρόνια από την ενημέρωσή και 3 από την κατασκευή περίπου— «διαρρηγνύει τα ιμάτιά του» ο επιστημονικά ειδικός και διοικητικά αρμόδιος και υπεύθυνος της Πολιτείας εκπρόσωπος;

Τρία «τινά» μπορεί να συμβαίνουν: ή αδιαφόρησε τότε που έπρεπε· ή δεν μπορούσε να αντιληφθεί το περιεχόμενο της μελέτης που τώρα την κρίνει —ή δεν είχε τότε τη δύναμη— λεβεντιά τη λέμε στην Ήπειρο— να διαφωνήσει σε μια τυπική έγκριση των προϊσταμένων του ενώ πίστευε, όπως υποστηρίζει, ότι με τη μελέτη αυτή το Σούλι θα καταστραφεί· ή τέλος έκρινε πως τώρα συντρέχουν οι προϋποθέσεις να εξυπηρετήσει κάποια άρρητη σκοπιμότητα. Είναι αλήθεια αξιοσημείωτο το ότι στο κριτικό του αυτό σημείωμα στρέφεται και κατά της... Πολιτείας που του εμπιστεύτηκε την εκπροσώπησή της στα θέματα αυτά... 2. Γράφει πως μια μάντρα ύψους που φτάνει τα 2 μ. κλείνει το μεσοχώρι και έτσι καταστρέφεται η ενότητα του ιστορικού χώρου. Και θεωρεί υπεύθυνο τον υποφαινόμενο που την εφεύρε.

Στη σελίδα 313 του Ηπειρωτικού Ημερολογίου του '82, όπου δημοσιεύτηκε η μελέτη αναφέρε-

ται: «Πρέπει όμως να σημειωθεί και να τονιστεί πως ορισμένα σημεία της σύνθεσης όπως η μάντρα γύρω - γύρω... ενώ δεν συμβιβάζονται απόλυτα στο πνεύμα της σύνθεσης όμως για λόγους πρακτικής —αναγκαστικά— έγιναν αποδεκτά».

Διευκρινίζω ότι οι λόγοι που «αναγκαστικά» επέβαλαν τη μάντρα είναι ότι οι κάτοικοι τη ζητούσαν πριν απ' όλα γιατί —όπως έλεγαν— η Υπηρεσία έστελνε κάθε μέρα και από ένα Σουλιώτη στα δικαστήρια επειδή τα γίδια περνούσαν τα συρματοπλέγματα και μπαίναν να βοσκίσουν στον αρχαιολογικό χώρο. Δεν άντεχαν άλλο τον πονοκέφαλο των δικαστηρίων. Σημειώνω τέλος πως η μάντρα όπως κατα-

σκευάστηκε έχει ύψος κατά τα κατάντι 1.20 μ. και κατά τα ανάντι 0.60-0.80 μ. περίπου. Ύψος της τάξεως των 2.00 μ. κατά τα κατάντι και 0.50 μ. κατά τα ανάντι έχει σε πολύ περιορισμένο μήκος —περίπου 20μ. σε σύνολο 400μ.— και εκεί όπου αποτελεί τοίχο αντιστήριξης του αυτοκινητοδρόμου. Τονίζεται δε ότι κατασκευάστηκε από πέτρες διαλογής μέσα από ρέματα, οξειδωμένες απ' τον καιρό και χαράχτηκε με τρόπο που οι πτυχώσεις του φυσικού εδάφους και η βλάστηση να εξασφαλίζουν αντιληπτικά την α-συνέχειά της.

Έτσι κατορθώθηκε το «αναγκαστικό» στοιχείο της μάντρας με την α-συνέχεια, την τονική της ατονία και την τήρηση της συμβατικής κλίμακας των γύρω κατασκευών —μικρό ύψος σε χάραξη ζικ-ζακ— όχι μόνον να μην έχει το χαρακτήρα «περιτειχίστης» αλλά συνθετικά να ενταχθεί στην τυπολογία των μαντροτοιχών και αναλυμάτων του χώρου. Με άλλα λόγια πιστεύω πως κατορθώθηκε να αναιρεθεί αντιληπτικά η τομή του χώρου και να εξυπηρετηθεί η πρακτική αναγκαιότητα.

Επειδή τα παραπάνω αποτελούν πραγματικά περιστατικά προκύπτει πως: ο πρώτος που επισήμανε την όποια προβληματικότητα της μάντρας ήμουν εγώ· υπεύθυνος για την επιβολή της —την «εφεύρεσή» της— είναι, στην ουσία, η Υπηρεσία λόγω της τακτικής της —εκτός αν προτιμούν ως λύση το συρματοπλέγμα και τα... δικαστήρια—, και πως εγώ κλήθηκα να αναιρέσω την προβληματικότητα της μάντρας αλλά και την αναιρέσα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Κατά συνέπεια ο όψιμος κριτής κ. Δ. Κωνσταντίνος είναι ο υπεύθυνος ή συν-υπεύθυνος —κατά τον βαθμό της ειδικής υπηρεσιακής του αρμοδιότητάς του— για την εφεύρεση της μάντρας. Με άλλους λόγους είναι ή απαράδεκτα υπηρεσιακά ανενήμερος ή σκόπιμα ανακριβής -νεοελληνιστί «λασπολόγος».

Μετά τα παραπάνω —λίγα χαρακτηριστικά δείγματα γραφής— πιστεύω πως οι αναγνώστες του «Αντί» θα βοηθούν στην κρίση τους. Προσωπικά νομίζω πως νομιμοποιούμαι να έχω την άποψη πως θα πρέπει κανείς να ανησυχεί όταν αρμόδιοι σαν τον κ. Δ. Κωνσταντίνο τάχτηκαν να «φυλάγουν Θερμοπύλες».

Τελειώνοντας δεν αντέχω στον πειρασμό να μη σημειώσω ακόμα πως μετά τη στάση - θέσεις του κ.Δ.Κ. νιώθω λιγότερους φόβους για τα λάθη που θα μπορούσαν να γίνουν πάνω σ' αυτό το προβληματικό θέμα. Γιατί σκέφτομαι πόσα λάθη θα γινόταν αν ακολουθούσα υποδείξεις σαν αυτές που υποστηρίζει.

• Αντί να βασιστώ στην κατανόηση του τόπου και αυτών που από γεννησιμιού τους τον βιώνουν, έπρεπε να συμβουλευθώ όπως λέει, τους εξ οφίτιο ειδικούς που υποδεικνύει: κάποια που ΘΑ υποβάλει «ντοκτορά» και κάποιον που αποτύπωσε —μέτρησε τα χαλάσματα (δεν υποτιμώ κανέναν, την ιεράρχηση δεν δέχομαι).

• Αντί να κάνω έναν μικρό ξενώνα - καφενείο, θα έπρεπε να διασκευάσω σε ξενώνα π.χ. το σπίτι του Μπότσαρη— να το κάνω κατάλληλο για ύπνο, «μπρεκφαστ» κτλ.

• Αντί να δεχθώ ως παράμετρο βασική, κατά τη σύνθεση, την συγκινησιακά καταλυτική δράση των χώρων, έπρεπε να την.. αγνοήσω. Μήπως δεν γνωρίζει ο κ.Δ.Κ. ότι όλοι οι σημαντικοί πολεοδομικοί και αρχιτεκτονικοί χώροι της αρχαιότητας και του Βυζαντίου, στην παράμετρο αυτή στηρίζουν κατά το μεγαλύτερο ίσως μέρος το μεγαλείο τους;

Αυτά και άλλα —π.χ. η άποψή του ότι η μελέτη είναι συναισθηματική και συγχρόνως και εγκεφαλική (!) ότι έπρεπε να γινόταν χωροταξική μελέτη (φαίνεται πως δεν γνώριζε σωστά ούτε τους ορισμούς)... —ίσως θα μπορούσαν να θεωρηθούν θεμιτές παραστρατήσεις για έναν που δεν διαθέτει Πολεοδομική και Αρχιτεκτονική Παιδεία και καλόπιστα προσπαθεί. Η κριτική όμως αλαζονεία σε θέματα που δεν κατέχεις από παιδεία αλλά από «πασαλείμματα», όταν μάλιστα αυτή συν-υφάινεται με επιπόλαιες ή συνειδητές αποκρύψεις, ενδεχόμενα ίσως και με την εξυπηρέτηση άδηλών σκοπιμοτήτων, είναι στάση ατονικά προβληματική και κοινωνικά επικίνδυνη.

Βασίλης Αν. Χαρίσης
αρχιτέκτων - πολεοδόμος

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπартάκου 9, Καλλιθέα
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

• Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
• Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 850 δρχ. - Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819

- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τοιμιακή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΒΡΑΒΕΙΟ ΓΚΟΝΚΟΥΡ 1984
ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΠΟΥΛΗΣΕ
1.000.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΕ 8 ΜΗΝΕΣ

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Η Σ Ε

ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ ΝΤΥΡΑΣ
Ο ΕΡΑΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΑΝΤΑΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑ 1 ΤΗΛ. 36.04.885 106.81 ΑΘΗΝΑ

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς), ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι τὸ ωραῖον»

Μέσα στις σελίδες του θα δείτε να παρελαύνουν... η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη. Το κιτς υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα.

Ειδικά άρθρα και πάνω από 1.000 φωτογραφικά θέματα, αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα επίκαιρο, ενδιαφέρον, απολαυστικό. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραῖον»

Η παρέλαση του κιτς συνεχίζεται. Ανακαλύψτε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, χόμπι, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, προσκλητήρια, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, αθλητικό και πολιτικό Τύπο, παιδικά είδη, καρτ ποστάλ, ντίσκο, φαγάδικα, ταβέρνες, πιτσερίες, μόδα, αυτοκίνητα, μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... Το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει... **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραῖον

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηλαηδόνης, Α. Κολτσιδό-Μ. Μποσταντζόγλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας. Προλογίζει η υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών Μελίνα Μερκούρη. **Ωραίο βιβλίο!**

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση προέρχεται από την ιδιωματική φράση kitschen που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιήθηκε για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:

«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΛΙΤΕ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Κάτι το ωραῖον»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλαχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραῖον»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ

Ωραίο βιβλίο!

